

Ոգի-Նայրի
Vogi-Nairi

《论语译注》 杨伯峻

CONFUCIUS

THE ANALECTS

Translator and annotator:
Yang Bojun

Translated from Chinese into Armenian by
Pavel Tshagharyan

Stepanakert 2020

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ

ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

Փոխադրություն և մեկնություն՝
ՅԱՆ ԲՈՉՅՈՒՆ

Զինարենից թարգմանությունը՝
Պավել ՃԱԴԱՐՅԱՆԻ

Ստեփանակերտ 2020

ՀՏԳ- 1/14

ԳՄԴ- 87

Կ 709

«Գեղարմ» հանդեսի մատենաշար

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ

Կ 709 Ջրույցներ/ Կոնֆուցիոս: Փոխադրությունը
և մեկնությունը՝ ՅԱՆ ԲՈՉՅՈՒՆԻ:
Չինարենից թարգմանեց Պավել Ճաղարյանը.-
Ստեփանակերտ: «Ոգի-Նաիրի» հրատ., 2020, 504 էջ:

Կոնֆուցիոսի հանրահայտ «Ջրույցները» դարերի ընթացքում բազմաթիվ մեկնաբանությունների են արժանացել ամենատարբեր հետազոտողների կողմից: Յան Բոճյունը արդի կոնֆուցիագիտության հեղինակավոր անուններից է Չինաստանում, նրա աշխատասիրությամբ կազմված սույն գիրքը թերեւս ամենանշանակալիներից է մմանօրինակ ուսումնասիրություններից: Մեր ընթերցողներն առաջին անգամ հնարավորություն են ստացել «լսել» Կոնֆուցիոսին՝ նրա բնագիր խոսքի եւ օրինակելի փոխադրության հայերեն վերարտադրությամբ:

ISBN 978-9939-1-1142-1

ՀՏԳ- 1/14

ԳՄԴ- 87

B&R Book Program

Authorized translation from the Simplified Chinese edition, entitled 《论语译注》, published by Zhonghua Book Company, Copyright ©Yang Bojun

© «Ոգի-Նաիրի» (թարգմանության համար), 2020

Նախաբան

Տխուր էր փառաբանված ռազմիկ Շուլյան Չեն: Արդեն վաթսուներեք գարուն էր դիմավորել, ինը դուստրերի հայր էր, սակայն արու ժառանգ չուներ, ում կփոխանցեր ամենն, ինչ ուներ: Իսկ նրան մնացել էր լոկ ազնվական տոհմանունը: Ամուսնացավ հարճի հետ, որը նրան որդի պարգևեց, սակայն երեխան թույլ ու հիվանդոտ էր: Պատերազմից վերադառնալով՝ Շուլյան Չեն խնդրեց Յան տոհմի նահապետին իրեն կնության տալ նրա երեք դուստրերից մեկին: Համաձայնվեց կրտսերը՝ տասնյոթամյա Յան Ջենձայը: Այդ ամուսնությունը ժամանակակիցներից ոմանք ապօրինի համարեցին, ոմանք՝ «բարբարոսներին հարիր»։ պատճառը, թերևս, ամուսինների տարիքային տարբերությունն էր և այն, որ ամուսնական ոչ բոլոր ծիսակատարություններն էին իրականացվել հավուր պատշաճի: Շուտով ծնվեց նրանց սիրո պտուղը՝ Քուն Յյուն: Սովորական մանուկ էր, ում վիճակված չէր դառնալ ճակատամարտեր հաղթող զորապետ կամ աշխարհառու տիրակալ: Սակայն նրա հռչակը տարածվեց երկրագնդով մեկ: Նա Արևելքում հայտնի էր Քունձի կամ Քուն Ֆունձի անունով, իսկ Արևմուտքում՝ որպես Կոնֆուցիոս: Գրական ժառանգություն չթողեց, սակայն սաներն ու հետևորդները ամփոփեցին նրա ուսմունքը «Ձրույցներ» աշխատության մեջ, որի մտքերը դարեր ի վեր մեջբերել են կայսրերն ու իմաստասերները, զորավարներն ու աստիճանավորները, կղերականներն ու ուսյալ այրերը, նաև՝ անգրագետ արիեստավորներն ու գեղջուկները:

Ո՞րն էր Կոնֆուցիոսի և նրա «Ձրույցների» հաջողության գաղտնիքը: Նրա իմաստությունը դյուրըմբռնելի է, առօրեական, երբեմն՝ նույնիսկ կենցաղային, սակայն այդ ողջ պարզության մեջ անհնար է չնկատել նրա գաղափարների անկրկնելի վիթխարիությունը: Դրանք չունեն դառսականությանը բնորոշ խենթությունն ու գերբնականությունը, բուդդայականության ապազգայնությունն ու ապաշխարհիկությունը, օրինականների կտրականությունն ու օգտապաշտությունը: Կոնֆուցիոսը նման էր բոլորին, նրա «Ձրույցները» ըմբռնելի էին բոլորի համար, թեև այդ ակնառու պարզության մեջ թաքնված է ծեսերի, ավանդույթների, տարատեսակ

ակնարկների ու խորհուրդների խորությունը: Պատահական չէ, որ Կոնֆուցիոսին չինացիներն անվանում են «ուսուցչի կատարելատիպ տաս հազար սերունդների համար»:

Կոնֆուցիոսի մեծագույն կոչումը հենց Ուսուցիչն էր: Ծեսերից և ավանդույթներից բխող գիտելիքներով նա փորձում էր ներդաշնակ կյանքի հանդեպ ձգտում առաջացնել բոլորի մոտ, ովքեր ապրում են Երկնքի տակ, ծառայում էր տիրակալներին և ուսուցանում էր մարդկանց: Կոնֆուցիոսի «Ջրույցները» հսկայական ազդեցություն են ունեցել Չինաստանում՝ ձևավորելով ավելին, քան ազգային գաղափարախոսությունն է՝ ազգային հոգեբանություն: Իր այժմեական ձևով՝ քսան գլուխներով, «Ջրույցները» խմբագրվել է Թան հարստության կառավարման օրոք՝ յոթերորդ դարում: Մինչ այդ չհամակարգված մի քանի տարբերակ արդեն գործածության մեջ էին, քանզի դեռ մեր թվարկությունից առաջ երկրորդ դարում Արևմտյան Հան կայսրության Ու Դի կայսրը սահմանեց պետական քննությունների համակարգ, և դիմորդները՝ ապագա քաղաքական ու ռազմական գործիչները, պետք է անգիր իմանային կոնֆուցիականների և օրինականների աշխատությունները, իսկ մեր թվարկության 59 թվականին Արևելյան Հան կայսրության Մին Դի կայսրը կառավարման ապարատի բարեփոխումների շրջանակներում տերունական պաշտոնյաների համար պարտադիր դարձրեց կոնֆուցիական որոշ նորմերի, կանոնների և աշխատությունների, այդ թվում՝ նաև «Ջրույցների» խորը ուսումնասիրությունը: Մի քանի տարի հետո բացվեց առաջին դպրոցը, որտեղ երիտասարդ ազնվականներն ու աստիճանավորների զավակները կոնֆուցիականություն էին ուսումնասիրում: «Ջրույցների» իմացությունը համարվում էր ներդաշնակ սոցիալական կենսակերպի և տերունական ծառայության՝ տարբեր բնագավառներում կարիերայի աճի լուրջ նախահիմք: Ավելին՝ «Ջրույցներում» մեջբերվող գաղափարների շնորհիվ հնարավոր դարձավ ողջ երկրում կարգավորել սոցիալական փոխհարաբերությունները միջամձնային և անձնային հետևյալ մակարդակներում՝ տիրակալի և հպատակների, ծնողների և զավակների, ավագ և կրտսեր եղբայրների, ամուսնու և կնոջ, բարեկամների միջև: Կարևորագույնը համարվում էին տիրակալի և հպատակների, ինչպես նաև ծնողների և զավակների փոխհարաբերությունները, որոնց հիմնաքարը պատկառանքն էր: «Ջրույցներում» առաջադրվում էր նաև

տերութեան՝ որպէս մեծ ընտանիքի մոդելը: Իշխանները և աստիճանավորները համարվում էին «ավագներ», հպատակները՝ «կրտսերներ»: Տիրակալը պետութեան «հայրն» էր՝ անառարկելի, բացարձակ հեղինակություն, իսկ ժողովուրդը «զավակներն» էին՝ ենթարկվող ու ակնածող: «Զրույցներում» ժողովուրդը զորեղ, բայց անդէմ ու անձև, կույր ուժ է, որ առանց հմուտ կառավարչի ընդունակ է միայն անպտուղ ու կործանարար ընդվզումների: Ուստի խաղաղ և բարգավաճ կյանքով ապրելու համար ժողովուրդը ուներ մի ճանապարհ՝ հպատակվել տիրակալին:

Ուշագրավ է նաև բարոյական, առաքինի անձի կատարելատիպի՝ «ազնվայրի» գաղափարի ներկայացվածությունը «Զրույցներում»: Ըստ Կոնֆուցիոսի՝ ազնվայր կարող է դառնալ ուսման հանդէպ ձգտում ունեցող և սեփական զարգացման ուղղությամբ անընդհատ աշխատող յուրաքանչյուր անձ՝ անկախ սոցիալական վիճակից, ծագումից, ունակություններից և հնարավորություններից: Սա աննախադէպ գաղափար էր, որն ընկավ կառավարման համակարգում ներգրավվող ապագա աստիճանավորների մասնագիտական ընտրության հիմքում. բաղձալի պաշտոնին կարող էին տիրանալ միայն արժանավորները: Այսինքն՝ «ազնվայրի» գաղափարի շուրջ ձևավորվեց առաքինի, բարձր բարոյականություն ունեցող պաշտոնյաների պատրաստության լրջագույն համակարգ: Մարդիկ «ազնվայր» համարվելու համար պիտի հետևեին «հինգ մշտականություններին» կամ «հինգ առաքինություններին»՝ մարդկայնություն, պարտքի զգացում, իմաստություն, ծիսակարգի պահպանում և ազնվություն: «Ազնվայրին» հակադրվում էր «նվաստի» կամ «փոքր մարդու» գաղափարը՝ անկիրթ, ազահ, հեշտասեր, շահամոլ և փոքրոգի անձի տիպարը: «Զրույցներում» արծարծված գաղափարներից «ծեսը» հսկայական ազդեցություն ունեցավ կառավարման համակարգի վրա և ձևավորեց հանրային օգտակար վարքի մոդելները: Կոնֆուցիականության կիրառությունն այնքան արդյունավետ էր կառավարման համակարգում, որ կառավարիչների մշտական փոփոխությունների պայմաններում նրանց բոլորի որդեգրած քաղաքական ուղու կամ կառավարման ոճի հիմքում անփոփոխ ընկած էր Կոնֆուցիոսի ուսմունքը, ընդհուպ մինչև 1949 թվականը, երբ Մաո Չեդունի կողմից կոնֆուցիականությունն արգելվեց որպէս համայնավարության սկզբունքներին դէմ ուսմունք: Սոստեցումը, սակայն, փոխվեց, երբ իշխանության եկավ

Դեն Սյաոփինը, ով վերահաստատեց կոնֆուցիականությունը՝ որպես չինական մշակույթի պահպանության, հասարակական և տնտեսական կյանքի բարգավաճման գաղափարական գրավական:

«Զրույցները» ենթարկվել են բազմաթիվ խմբագրությունների, սակայն դրանք էականորեն չեն աղավաղել աշխատության իմաստային բովանդակությունը, հիմնական փոփոխությունները կրել են համակարգող բնույթ՝ միացվել կամ բաղդատվել են ասույթները: Հսկայական թվով փիլիսոփաներ, գրականագետներ և լեզվաբաններ մեկնաբանել են այս աշխատությունը: Առաջին հիշարժան աշխատանքը պատկանում է Սուև հարստության կառավարման ժամանակաշրջանի խոշորագույն փիլիսոփաներից մեկին՝ Ջու Սիին, ում ջանքերով «Զրույցները» առավել հասկանալի դարձան: Մեր թարգմանությունն իրենից ներկայացնում է ժամանակակից չին լեզվաբանության հսկա Յան Բոձյունի՝ Կոնֆուցիոսի բնագրի փոխադրությունն ու մեկնաբանությունները: Նրա աշխատությունը համարվում է «Զրույցների» մեկնությունների ժամանակակից առավել հաջողված տարբերակներից մեկը: Որպես աշխատության հիմք՝ Յան Բոձյունը վերցրել է «Զրույցների» հնագույն խմբագրություններից մեկը, որպեսզի բնագրային մասը ձևաբանական և շարահյուսական առումով հնարավորինս մոտ լինի Կոնֆուցիոսի ժամանակների լեզվաբանական և բարբառային իրողություններին: Յան Բոձյունը վիթխարի աշխատանք կատարեց՝ Կոնֆուցիոսի լակոնիկ և ժամանակակից լեզվամտածողությանը խորթ ու խրթին բնագիրը փոխադրելով ժամանակակից չինարենի: «Զրույցների» բոլոր արժեքավոր մեկնությունները՝ ինչ և ժամանակակից, իրենց ազդեցություններն են ունեցել Յան Բոձյունի աշխատության վրա, սակայն նրան հաջողվել է պահպանել մտքի յուրօրինակությունն ու քննադատականությունը: Բոձյունը հատկապես արժեքավոր է համարում Ջու Սիի, Ցույ Դունբիի, Ջաո Յիի, Ցյան Մուի և Լյու Բաոնանի մեկնությունները: Վիճահարույց հարցերում նա գերծ է մնում կտրակա-նությունից և հապճեպ դատողություններ անելուց, պահպանում է անհրաժեշտ թերահավատություն: Արդյունքում՝ Յան Բոձյունին հաջողվել է բնագիրը փոխադրելով՝ պահպանել տեքստի բովանդակության իմաստային հատկանիշները և այնտեղ նկարագրված իրողությունների ժամանակագրական ու պատմական հավաստիությունը, ընդ որում՝ նրան հաջողվել է փոխադրությունը դարձնել դյուրըմբռնելի: Բոլոր այն մեկնա-

բանությունները, որոնք հակասում են հին կամ ժամանակակից մեկնություններում արտացոլվածներին, կատարելապես հիմնավորվում են վերջինիս կողմից: Պատմական անցքերի մեկնությունների ժամանակ Բոժյունը մշտապես հղումներ է անում ժամանակագիրների աշխատություններին, հատկապես շատ են հղումները Սիմա Ցյանի «Պատմագրությանը» և «Ձուռյի նոթերին»: Քիչ չեն նաև հղումները ժամանակակից պատմագրությանը: Բոժյունի Կոնֆուցիոսը զուրկ է գաղտնապաշտական քողից, որով նրան պատել էին միջնադարյան մեկնողները. նա այն է, ինչ եղել է՝ Ուսուցիչ, հասարակ մի մարդ՝ իր առավելություններով ու թերություններով, հույզերով, ապրումներով, ուրախություններով ու հիասթափություններով, ընդ որում՝ ինքզինք «ազնվայր» կոչվող կատարելատիպից բավականին հեռու համարող մեկը: Յան Բոժյունը ստանձնել էր կարևորագույն մի առաքելություն՝ ժամանակակից չինական գիտական հանրության և հասարակության լայն շերտերի համար առավել ըմբռնելի դարձնել Կոնֆուցիոսի «Ձրույցները», ինչը նրան մեծապես հաջողվել է:

Աշխատությունը հայերեն թարգմանելը մի շարք բարդություններ ուներ, մասնավորապես՝ տեքստի բնագրային մասի խրթին ու անբարեհունչ լինելը: Գրական չինարենը՝ վենյանը, որով գրառված է բնագիրը, բարդ ու լակոնիկ լեզու է, ինչը դժվարացնում է հայերեն լեզվամտածողության կրողի համար տեքստի ըմբռնումը: Բնագրային մասի թարգմանությունն արվել է՝ իմաստային բովանդակությանը և գաղափարագրային կազմությանը առավելագույնս հավատարիմ մնալով: Ի սկզբանե կար նտավախություն, որ կտուժի ընկալողական ասպեկտը՝ տեքստը հասկանալի չի լինի ընթերցողին: Սակայն հաշվի առնելով, որ բնագրային մասի թարգմանությանը հաջորդում է դրա՝ ժամանակակից չինարենով փոխադրության թարգմանությունը, այսինքն՝ այսպես թե այնպես ներկայացվում է առավել հասկանալի տարբերակ, որոշեցի մշտապես հավատարիմ մնալ բնագրին: Բոժյունի փոխադրությունները թարգմանելիս հակված էի տեքստն առավել ըմբռնելի դարձնել, ուստի ինձ թույլ են տվել աննշան շեղումներ, որոնք, սակայն, իմաստային բովանդակության վրա բացարձակապես չեն ազդել: Ի մասնավորի՝ գրեթե բոլոր գաղափարագրերի մեկնություններում ես ավելացրել եմ տվյալ գաղափարագրերի նշանակության մի քանի տարբերակներ, որոնք Յան Բոժյունի փոխա-

դրության մեջ բացակայում են: Տվյալ մոտեցման իմաստը, կարծում են՝ միանգամայն տրամաբանական է, քանի որ Բոժյունի աշխատությունը չի նարեն է և նախատեսված չին լսարանի համար, ուստի հայերեն թարգմանության մեջ զուտ չի նարենով գաղափարագիր հրամցելը՝ առանց նշանակության տարբերակների ներկայացման, աշխատանքը թերի է դարձնում: Որոշ դեպքերում մեկնությունների մեջ ավելացրել են որոշակի տեղեկատվություն՝ դրանք առավել ըմբռնելի դարձնելու նպատակով, հատկապես՝ ծիսակարգերին և պատմական անցքերին վերաբերող հատվածներում, սակայն դրանք եզակի բնույթ են կրել և որպես կանոն՝ սահմանափակվել են մեկ նախադասությամբ:

Թարգմանության ընթացքում բավականաչափ խնդրահարույց էր եզրույթների, հատուկ անունների և տեղանունների հայերեն տառադարձությունը: Սասնավորապես՝ լատինատառ գրի վրա հիմնված «փինյին» հնչյունային այբուբենը տառադարձության հստակ որոշված մեխանիզմ չունի և ավելի շատ հնչյունների արտասանությունների պայմանական գրառում է, ուստի հետևել են հայերենի համար առավել բարեհունչ տառադարձելու սկզբունքին: Օրինակ՝ «փինյինով» «zh» հնչյունը կարող է գրառվել որպես «ջ» կամ «ճ», «z»-ն և «j»-ն՝ որպես «ձ» կամ «ծ», «d»-ն՝ որպես «դ» կամ «տ»: Կոնֆուցիոսի անունը «փինյինով» գրառվում է որպես «Kongzi», ինչը հայերեն տառադարձման դեպքում պետք է գրվի «Քունձի» կամ «Քոնձը»: Անբարեհունչ լինելու պատճառով խուսափել են տառադարձման մեջ կիրառել «ծ», «ճ», «ը» տառերը: Թարգմանության ժամանակ բարդություններ էր առաջացնում նաև նույն ասույթում մեկ կամ ավելի անձանց՝ տարբեր անուններով հանդես գալը: Օրինակ՝ նույն ասույթում Կոնֆուցիոսը կարող էր կոչվել Քունձի կամ Ցյու, իսկ «Ջրույցներում», բացի վերոնշյալից, նա հիշատակվում է նաև որպես Քուն Ցյու, Ջուննի, Քուն Ֆունձի անուններով: Նույն պատկերն է նրա սաների, նախարարների, իշխանների, արքաների և այլոց անունների հետ կապված. գրեթե չկան այնպիսիք, որոնք ծննդյան ժամանակ տրված անունից բացի չունենան պատվանուն կամ ծիսական անուն: Սակայն բոլոր նման դեպքերում, երբ երկրորդ անունը ներկայացվում է առաջին անգամ, մեկնության բաժնում տրված է համապատասխան ծանոթագրություն: Խնդրահարույց կարող են լինել ծիսակարգերին և ավանդույթներին, մարդկային հարաբերություններին, աշխարհայացքին

վերաբերող որոշ հարցեր, սակայն եթե ընթերցողը հաշվի առնի մեր հասարակությունների արժեհամակարգային և լեզվամտածողական տարբերությունները, ապա տպավորություններն այնքան էլ հակասական չեն լինի:

Ոչ պակաս խնդրահարույց էր հիշատակված աշխատությունների վերնագրերի թարգմանությունը, ինչու չէ՝ նաև հենց «Ջրույցների» վերնագրի հարցը: Որոշ օտարալեզու թարգմանություններում այն ներկայացվում է «Ջրույցներ և խորհրդածություններ», «Ջրույցներ և կշռադատություններ», «Ջրույցներ և մտորումներ» տարբերակներով: Սակայն չինացի մեկնողների մեծամասնությունը, ինչպես նաև կորեացի և ճապոնացի հայտնի մասնագետներ Պակ Իլըոնը և Կանայա Օսամուն կոնֆուցիական աշխատության վերնագիրը փոխադրում են ուղղակի որպես «Ջրույցներ»: Վիճահարույց է որոշ առանցքային եզրույթների թարգմանության հարցը, մասնավորապես՝ «Ժեն»-ը, որը թարգմանությունների մեծամասնության մեջ ներկայացված է որպես «մարդասիրություն»: Ես հարկ եմ համարել փոխադրել այն որպես «մարդկայնություն», ինչը գաղափարագրի կազմության և իմաստային բովանդակության վերլուծության համադրման հետևանք է:

Սույն աշխատությունը թարգմանելն ահռելի պատասխանատվություն էր, միաժամանակ՝ մեծ պատիվ, ուստի ծգտել եմ աշխատել ջանասիրաբար և զգուշորեն՝ մարդկության մեծագույն Ուսուցչի ժառանգությունը չաղավաղելու համար: Որքանո՞վ է հաջողվել՝ կպատասխանես դու, հարգելի ընթերցող...

Պավել ԾԱՂԱՐՅԱՆ

Գլուխ 1. Ուսուցում Ընդամենը 16 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.1 子①曰: “学②而时③习③之, 不亦说④乎? 有朋⑤自远方来, 不亦乐乎? 人不知⑥,而不愠⑦, 不亦君子⑧乎?”

Ուսուցիչն ասաց. «Սովորածը ժամանակի ընթացքում կիրառելը մի՞թե ուրախալի չէ: Բարեկամներն են գալիս հեռավոր գավառներից, մի՞թե հաճելի չէ: Մարդիկ չգիտեն և չես տխրում. մի՞թե դա չէ ազնվալը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մի՞թե ուրախալի չէ սովորելը և մշտապես վարժվելը: Մի՞թե հաճելի չէ հեռավոր վայրերից եկած ընկերներիդ հյուրընկալելը: Մնալ անվրդով, երբ քեզ չեն ձանաչում, մի՞թե այդպիսին չէ ազնիվ մարդը»:

[Մեկնությունը]

① «子» - Կոնֆուցիոսի «Զրույցներ» աշխատության մեջ հաճախ հանդիպող «子曰»-ի «子»-ն (ուսուցիչ, վարպետ) Քունձին է՝ Կոնֆուցիոսը:

② «时» - Սույն գաղափարագիրը տարբեր նշանակություններ է ունեցել. Ջոու և Յին հարստությունների օրոք կիրառվել է որպես «ժամանակ», իսկ Մենձիի համանուն աշխատության «Լյանի Հուեյ արքան» գլխում կիրառվել է որպես «ժամանակին», «հենց այդ ժամանակ» և «ձիշտ ժամանակին»: Վան Սուի «Զրույցների մեկնության» մեջ նույն

նշանակություններն ունի: Զու Սիի «Զրույցների մեկնաբանության» մեջ կիրառվում է որպես «հաճախակի», իսկ այլ հին աշխատություններում՝ նաև որպես «մշտական»:

③ «习» - Շատերն այս գաղափարագիրը կիրառել են «վերանայել» իմաստով, սակայն հին աշխատություններում այն օգտագործվում է որպես «վարժվել»: Մասնավորապես՝ «Պատմագրություն. Կոնֆուցիականություն» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Քունձին գնաց Յաո Շիսունի մոտ, որպեսզի վարժեցնի [նրա] սաներին Տաշուում»: Այժմ «习» գաղափարագիրը կիրառվում է որպես «սովորել», սակայն Կոնֆուցիոսի աշխատությունն, ընդհանուր առմամբ, սերտորեն առնչվում էր իր ժամանակների սոցիալական և քաղաքական կյանքի այնպիսի կողմերի, ինչպիսիք են տարաբնույթ ծիսակատարությունները, երաժշտությունը, նետաձգությունը, ձիավարությունը, որոնցում վարպետանալը ենթադրում է վարժվել: Հետևաբար՝ «习» գաղափարագիրը լիովին նպատակահարմար է կիրառել «վարժվել» իմաստով:

④ «说» - Սույն գաղափարագիրը նշանակում է «խոսել», սակայն ժամանակին «说» գրեկաձևով կիրառվել է որպես «ուրախալի», «հաձելի», «երջանիկ»:

⑤ «有朋» - Սույն բառը կիրառվել է «ընկեր» իմաստով: Հնում ասվում էր՝ «միանման խոսող մարդիկ»: Սույն Սյանֆենը իր «Գրառումներ նախահինքերի ուսմունքի մասին» աշխատության մեջ «朋» գաղափարագիրը կիրառում է «աշակերտ», «սան» իմաստով: «Պատմագրություն. Կոնֆուցիականություն» աշխատության մեջ նշվում է. «Երբ Քունձին արդեն պաշտոնյա չէր, տարվեց բանաստեղծություններով, գրքերով, ծիսական երաժշտությամբ և հեռվից եկած աշակերտներով»: Ժամանակակից թարգմանություններում հաճախ օգտագործվում է «գաղափարակից» եզրույթը:

⑥ «人不知» - Այս նախադասության մեջ «知»՝ «իմանալ» գաղափարագիրը չի հստակեցնում մի բան. ի՞նչ չգիտեն մարդիկ: Այժմ ավելի նպատակահարմար է «人不知»՝ «մարդիկ չգիտեն» արտահայտություն-

նր մեկնաբանել որպես «Մարդիկ չգիտեն (չեն հասկանում) այն, ինչ ես ասում եմ»: Թերևս համոզիչ չի հնչում, սակայն կարող ենք բերել ևս մեկ օրինակ: «Ջրույցների» տասնհինգերորդ գլխի տասնհինգերորդ ասույթում նշվում է հետևյալը. «Ազնվայրը ցավ է զգում անկարողությունից, ոչ թե նրանից, որ իրեն չեն հասկանում»: Այն գրեթե նույն իմաստն ունի:

⑦ «慍» - հնչում է «յուն», կիրառվել է «անհանգստանալ», «դառնանալ», «տխրել», «վրդովվել»:

⑧ «君子» - «ազնվայր» կամ «ազնիվ մարդ». «Ջրույցներում» կիրառվում է որպես «առաքինություններ ունեցող մեկը», այլ աղբյուրներում կիրառվել է նաև որպես «դիրք (պաշտոն) ունեցող մեկը», սակայն ելնելով «Ջրույցների» բնույթից՝ նպատակահարմար է առաջին տարբերակի կիրառումը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.2 有子①曰：“其为人也孝弟②，而好犯③上者，鲜④矣；不好犯上，而好作乱者，未之有也⑤。君子务本，本立而道生。孝弟也者，其为仁之本⑥与⑦！”

Յոուձին ասաց. «Նրանք, ովքեր հարգում են ծնողներին և սիրում են եղբայրներին, երբեք չեն ընդդիմանա ավագներին: Նրանք, ովքեր չեն ընդդիմանում ավագներին՝ չեն ընդվզի: Ազնվայրը ամրացնում է արմատները. երբ արմատներն ամուր են, ի հայտ է գալիս ձյնարիտ ուղին: Հարգել ծնողներին և սիրել եղբայրներին՝ սրանք են մարդկայնության արմատները»:

[Փոխադրությունը]

Յոուձին ասաց. «Քիչ են նրանք, որոնք հարգելով ծնողներին և սիրելով եղբայրներին՝ կրմբոստանան ավագներին: Եվ չկան այնպիսիք,

ովքեր ավագներին չըմբոստանալով՝ կարող են խռովություն սերմանել: Ազնիվ մարդը ամրացնում է հիմքերը, իսկ երբ դրանք ամուր են՝ տեսանելի է դառնում ձանապարհը: Ծնողների հանդեպ հարգանք ու եղբայրական սեր՝ սրանք են մարդկայնության հիմքերը»:

[Մեկնությունը]

① «有子» - Կոնֆուցիոսի սանն է՝ Յոու տոհմից, Ժու անունով: Նա Կոնֆուցիոսից փոքր էր տասներեք տարով, իսկ ըստ որոշ աղբյուրների՝ երեսուներեք, ընդ որում՝ երեսուներեք տարով փոքր լինելն ավելի արժանահավատ է: «Ջրույցներում»՝ Կոնֆուցիոսի սաներից ոմանց անվանում են «子», մասնավորապես՝ Ժանյոուն և Մին Զիսունը այդպես էին դիմում միմյանց, և շատ մարդիկ կարծում են, որ «Ջրույցները» գրի են առնվել և կազմվել են հենց աշակերտների կողմից: Յոու Ժուին նույնպես դիմել են «子» պատվանունով, ենթադրվում է, որ նա եղել է Կոնֆուցիոսի լավագույն սաներից մեկը և ամենահարգվածը՝ Կոնֆուցիոսից հետո: Սա նաև պատմական փաստ է, որն արտացոլված է «Ծեսերի գրքի» «Թան Գունի մասին», Մենձիի համանուն աշխատության «Թեն Վենգունի մասին» գլուխներում և «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատություններում (Ջուննիին Կոնֆուցիոսի պատվանուններից է՝ ծնթ.՝ թարգմանչի): Իսկ «Ջուոյի նոթեր» աշխատության մեջ նշվում է, որ Յոուն ութ տարի պետական պաշտոնյա է եղել, ինչը նրան «ուսուցիչ» կոչելու հիմքեր չի տալիս:

② «孝 弟» - Ստրկատիրական հասարակարգի պայմաններում պատկառանքը համարվում էր որդիների՝ ծնողների հանդեպ վերաբերմունքի հիմքը: «弟»՝ «եղբայր» գաղափարագիրը, որն իր հնչողությամբ և նշանակությամբ նման է «悌»՝ «տի» («եղբայրանալ», «վերաբերել ինչպես եղբորը») գաղափարագրին, խորհրդանշում է եղբայրական սերը: Ավատատիրական ժամանակաշրջանում ևս «պատկառանքը» շարունակվում էր համարվել հասարակական կարգն ու կանոնը պահպանելուն միտված հիմնական բարոյական ուժը:

③ «犯» - «ընդդիմանալ», կիրառվում է նաև՝ «հակաձառել», «հակասել», «ըմբոստանալ» իմաստներով:

④ «鲜» - հնչում է որպես «սյան», բառացի նշանակում է «թարմ», սակայն «Ջրույցներում» կիրառվում է «երիտասարդ», «հազվադեպ» և «քիչ» իմաստներով:

⑤ «未之有也» - «այդպիսի ոչ ոք չկա» կամ «այդպիսի ոչինչ չկա» փոխաբերական ձևն է: Հին չինարենի շարահյուսության մեջ ընդունված էր ժխտական դերանունները տեղադրել բայից առաջ:

⑥ «其为仁之本» - «仁»՝ «մարդկայնությունը» Կոնֆուցիոսի ուսմունքի առանցքային հասկացություններից էր, որը խորհրդանշում էր անթերի առաքինությունը: Որոշ հեղինակներ (մասնավորապես՝ Սուն հարստության օրոք ապրած Ջեն Շանը և Էլի շատերը) նշում են, որ «仁» գաղափարագիրը կարելի է նույնացնել «人»՝ «մարդ» գաղափարագրի հետ: Սակայն «Ջրույցներում» այն նպատակահարմար է մեկնաբանել որպես «մարդ լինել» կամ «մարդկային լինել»: Ահա թե ինչու է նշվում՝ «սրանք են մարդկայնության արմատները»: Գուանձին իր «Պատվիրաններում» ասում է. «Որդիական պատկառանքը հենց մարդկայնությունն է», այսինքն՝ դրանք նույնիմաստ են:

⑦ «与» - հնչում և մեկնաբանվում է «与»՝ «յու» գաղափարագրի նման. «Ջրույցներում» կիրառվել է որպես զարմացական կամ հիացական բացականչություն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.3 子曰：“巧言令色①，鲜矣仁！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ճարտար խոսքեր և կեղծավոր կեցվածք, որքան քիչ է մարդկայնությունը»:

[Փոխադրությունը]

Բունձին ասաց. «Գեղեցիկ խոսքերով ու շողոքորթ վարքով մարդիկ հեռու են մարդկայնությունից»:

[Մեկնությունը]

① «巧言令色» - Ջուն իր «Մեկնության» մեջ ասում է հետևյալը. «Ճարտար լեզվով, կեղծավոր վարքով ու շքեղ հանդերձներով այրը չի կարող ծառայել մարդկանց»: Հետևաբար՝ «Ճարտար խոսքեր» և «կեղծավոր կեցվածք» արտահայտությունները հարմար են գործածության համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.4 曾子①曰：“吾日三省②吾身——为人谋而不忠乎？与朋友交而不信③乎？传④不习⑤乎？”

Յենձին ասաց. «Ամեն օր ես ինձ ստուգում եմ երեք բանում. հավատարի՞ն եմ նրանց, ում ծառայում եմ, ազնի՞վ եմ բարեկամներիս հետ և վարժվու՞մ եմ արդյոք»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Ես ամեն օր ինքս ինձ երեք բան եմ հարցնում. արե՞լ եմ առավելագույնը մարդկանց համար, ազնի՞վ եմ ընկերներիս հետ և կրկնե՞լ եմ, արդյոք, Ուսուցչիս պատվիրանները»:

[Մեկնությունը]

① «曾子» - Յենձին Կոնֆուցիոսի աշակերտներից է, հայտնի մահ Յան, Իշեն, Զի Զիյու անուններով: Նանու քաղաքից է (ներկայիս Շանդուն նահանգի Պանդի շրջան), ապրել է մթա. 545-505 թվականներին:

② «三省» - «Երեք»՝ «三» գաղափարագիրն այստեղ ուղղակի իմաստ չունի, կիրառվում է երևույթի բազմակի լինելը նշելու համար: «省» գաղափարագիրը կիրառվում է «ստուգել», «ներհայել», «ինքնաքննել», «ներանձնանալ» իմաստներով: «三» արտահայտության երեքը

գործածվում է գործողությունների հաճախականությունը արտահայտելու համար: Հնում «երեք» և «ինը» թվերը հիմնականում կիրառվում էին հենց այդ նպատակով, ինչի մասին նշված է նաև Վան Ջունի «Երեքի և իննի մեկնության» մեջ:

③ «信» - նույն «诚»՝ «ազնվությունն» է:

④ «传» - հնչում է «չուան», կիրառվում է ուսուցչից ստացված գիտելիքը տարածելու, դրանում վարժվելու իմաստով:

⑤ «习» - նշված գաղափարագիրն այս ասույթում տեղին է կիրառել նաև «վերանայել», «կրկնել» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.5 子曰：“道①千乘之国②，敬事③而信，节用而爱人④，使民以时⑤。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կառավարելով հազար մարտականք ունեցող տերությունը, ուշադիր եղիր տերության գործերին և վստահելի եղիր, խնայիր միջոցները և սիրիր պաշտոնյաներին, աշխատեցրու ժողովրդին ձիշտ ժամանակին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Որպեսզի ղեկավարես հազար մարտականք մարտի դաշտ հանող տերությունը, պիտի խնամքով մոտենաս պետական գործերին, լինես վստահելի, խնայող և մարդասեր՝ չստիպելով մարդկանց օրնիբուն աշխատել»:

[Մեկնությունը]

① «道» - բառացի նշանակում է «ուղի», տվյալ ասույթի մեջ կիրառվում է որպես բայ, ունի «կառավարել», «ղեկավարել» իմաստները:

② «千乘之国» - «հազար մարտականք ունեցող տերություն»:

Հնում՝ «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում քառաձի մարտակառքերը լայնորեն կիրառվել են պատերազմներում և տերության ուժը համեմատական է եղել մարտակառքերի այն թվին, որ տիրակալը կարող էր դուրս բերել մարտադաշտ: «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանի սկզբում ոչ մի մեծ տերություն այդքան մարտակառք չուներ: Մասնավորապես՝ «Ձուռյի նոթեր» աշխատության մեջ նշվում է, որ նշյալ ժամանակաշրջանի քսանութերորդ տարվա մեջ քաղաքներից մեկի համար տեղի ունեցած ձակատամարտին Ձինի իշխան Վենը կարողացել էր մարտի դաշտ դուրս բերել ընդամենը յոթ հարյուր մարտակառք: Սակայն այդ ժամանակաշրջանում պատերազմները հաճախակի էին, և հարձակվողներն ու պաշտպանվողները անընդհատ համալրում էին իրենց զինապաշարը: Երբեմն դաշնակիցները միավորում էին ուժերը՝ բազմապատկելով մարտակառքերի թիվը, օրինակ՝ Շու Սյանը նշում էր, որ Ձինը Պինցյու տերության դեմ ձակատամարտերից մեկի ժամանակ (տես՝ «Ձուռյի նոթեր»)՝ Ջաո իշխանի կառավարման տասներեքերորդ տարվա նկարագրությունը, մարտի դաշտ էր հանել չորս հազար մարտակառք: Հազար մարտակառք ունեցող տերությունը Կոնֆուցիոսի ժամանակներում մեծ չէր համարվում, և նույնիսկ Ձիլուն նշում էր հետևյալը. «Հազար մարտակառք ունեցող տերությունը ենթարկվում է մեծ տերություններին»:

③ «敬事» - «敬»՝ «հարգանք» գաղափարագիրը հաճախ է գործածվել հնում՝ ծառայության և տերունական գործերի հանդեպ վերաբերմունքը նշելու համար, որպես կանոն՝ օգտագործվել է «事»՝ «գործ, բան» գաղափարագրի հետ:

④ «爱人» - հնում «人»՝ «մարդ» գաղափարագիրն ունեցել է երկու հիմնական իմաստ: Լայն իմաստով կիրառվել է մարդկանց և նրանց խմբերը նշելու համար, նեղ իմաստով՝ պաշտոնյաներին և ծառայողներին նշելու համար: Գրքի սկզբի գլուխներում «人» գաղափարագիրը կիրառվում է հիմնականում նեղ իմաստով, իսկ մարդկանց, ժողովրդին նշելու համար կիրառվում է «民» գաղափարագիրը:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

⑤ «使民以时» - հնում մեծ կարևորություն է ունեցել հողագործությունը, հետևաբար՝ «աշխատեցրու ժողովրդին ձիշտ ժամանակին» արտահայտությունը նույն իմաստն ունի, ինչ Մենձիի համանուն աշխատության «Լյանի Հուեյ արքան» գլխում «մի ստիպիր վարուցանք անել, երբ ժամանակը չէ» արտահայտությունը, հետևաբար ձիշտ կլինի թարգմանել ըստ դրա նշանակության, այլ ոչ թե բառացիորեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.6 子曰：“弟子①，入②则孝，出②则悌，谨③而信，泛爱众，而亲仁④。行有余力，则以学文。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ներսում զավակները որդիական պատկառանք են դրսևորում, դրսում՝ եղբայրական սեր, զգոն են ու վստահելի, լի են սիրով բոլորի հանդեպ, սակայն մոտ են մարդկայնություն ունեցողներին: Սրանից հետո մնացած ուժերը կարելի է ծախսել սովորելու վրա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երիտասարդ սերունդը տանը հարգալից է ծնողների հանդեպ, տնից դուրս՝ հարգալից է ավագ եղբայրների հանդեպ, քչախոս է, ազնիվ ու վստահելի, բարի է և մոտ առաքինի մարդկանց: Եթե այս ամենն անելուց հետո ուժեր են մնում՝ դա ծախսում են սովորելու վրա»:

[Մեկնությունը]

① «弟子» - այս գաղափարագիրը կիրառվել է երկու իմաստով՝ «կրտսեր եղբայր» և «սան»: Տվյալ ասույթի մեջ կիրառվել է առաջին իմաստով:

② «入», «出» - «ներսում», «դուրս»: «Ծեսերի գրքի» «Ներքին կանոններ» գլխում նշվում է հետևյալը. «Պաշտոնյաների բարձր դասերի պատկանող հայր ու որդին ապրում են տարբեր տներում»: Տվյալ ասույթի մեջ «入» գաղափարագիրը խորհրդանշում է հոր տունը:

③ «謹» - «զգոն», «ուշադիր», քչախոս մարդիկ նշվել են «謹» գաղափարագրով: Մանրամասների համար տես պարոն Յան Յուֆուի «Էպիգրաֆիկա» աշխատության առաջին հատորը:

④ «仁» - «մարդկայնություն», նույն իմաստն ունի, ինչ «仁人»՝ «մարդ լինել» արտահայտությունը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.7 子夏①曰: “贤贤易色②; 事父母, 能竭其力; 事君, 能致③其身; 与朋友交, 言而有信。虽曰未学, 吾必谓之学矣。”

Ձիսյան ասաց. «Առաքինությունը տեսքից նշանակալի է. ծառայելով ծնողներին՝ անում է ուժերի ներածիմը, ծառայելով տիրակալին՝ գոհաբերում է կյանքը, բարեկամների հետ ազնիվ է և ձյնարտախոս, և այնժամ, նույնիսկ եթե բոլորն ասեն, որ նա ուսյալ մարդ չէ, ես կասեմ, որ նա է իսկական ուսյալը»:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան ասաց. «Իր կնոջ մեջ նա գնահատում է համեստությունը, ոչ թե արտաքին գեղեցկությունը: Ծառայելով հորն ու մորը՝ նա անում է այն ամենն, ինչ հնարավոր է: Ծառայելով տիրակալին՝ նա կարող է չխնայել կյանքը: Ընկերների հետ նա ազնիվ է և ձյնարտախոս: Այսպիսի մարդը, նույնիսկ եթե ուսյալ չլինի, ես կհավաստեմ, որ նա ուսյալ է»:

[Մեկնությունը]

① «子夏» - Կոնֆուցիոսի աշակերտն էր՝ Բո տոհմից, Շան անունով, հայտնի՝ որպես Ձի Ձիսյա: Կոնֆուցիոսից փոքր էր քառասունչորս տարով (ծնված՝ մթա. 507 թվականին, մահվան տարեթիվն անհայտ է):

② «贤贤易色» - այս արտահայտության իմաստը հետևյալն է՝ «գերադասիր առաքինությունը գեղեցիկ արտաքին տեսքից»: Այն բավականին հեղհեղուկ է: Այնուամենայնիվ՝ Չեն Ջուֆանի, Սուն Սյանֆենի և այլոց աշխատություններում նշվում է, որ «ծնողների», «տիրակալի» և «ընկերների» հետ եղել է փոխհարաբերությունների մեմահատուկ, որոշակի շրջանակ: Սակայն ստրկատիրական և ավատատիրական ժամանակաշրջաններում կարևորագույնն էին համարվում «ամուսին - կին» փոխհարաբերությունները, որպես մարդկային հարաբերությունների սկիզբ և տիրության հիմք: Այդ իսկ պատճառով էս գտնում են, որ տվյալ ասույթում «贤贤易色» արտահայտությունը նպատակահարմար է կիրառել «ամուսին - կին» փոխհարաբերությունների կտրվածքով:

③ «致» - այս գաղափարագիրը կիրառվել է «նվիրում» կամ «լքում» իմաստով, սակայն այս ասույթի մեջ նպատակահարմար է կիրառել՝ որպես «գոհաբերություն» կամ «անձնագոհություն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.8 子曰：“君子①不重，则不威；学则不固。主忠信②。无友不如己者③。过，则勿惮改。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ազնվայրը ծանրակշիռ չէ, հեղինակավոր չէ, ապա նրա գիտելիքը հիմնավոր չի լինի: Հավատարիմ է: Չունի ընկերներ, որոնք հավասար չեն իրեն: Այնուամենայնիվ՝ չի վախենում փոխվել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե ազնիվ մարդը լուրջ չէ և նրա վարքում վեհություն չկա, ապա նույնիսկ գրքեր ուսումնասիրելով՝ նա չի կարող համախմբել իր գիտելիքը: Պիտի կենտրոնանա հավատարմության և բարոյականության վրա: Ընկերություն չի անի նրանց հետ, ովքեր ցածր են իրենից: Սխալ գործելով՝ նա չի վախենում այն շտկել»:

[Մեկնությունը]

① «君子» - «ազնվայր». այս արտահայտությունն աշխատության մեջ շատ է հանդիպում, ուստի դադարեցնում ենք դրա մեկնությունը:

② «主忠信» - այս արտահայտությունը նույնացվում է «բարոյական է» արտահայտության հետ:

③ «无友不如己者» - հնուց ի վեր այս արտահայտությունը տարբեր մեկնաբանություններ ունի, սակայն գերադասում ենք ներկայացնել այն բառացիորեն:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.9 曾子曰：“慎终①， 追远②， 民德归厚矣。”

Յենձին ասաց. «Սգալը և նախնիներին հիշատակելը ամրացնում է ժողովրդի առաքինությունը»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Ծնողների շիրիմների մասին հոգ տանելը և նախնիների հիշատակը վառ պահելը ամրապնդում է ժողովրդի հավատարմությունն ու բարոյականությունը»:

[Մեկնությունը]

① «慎终» - Զեն Սյուանի «Մեկնություններում» նշվում է հետևյալը. «Ծանր է տանել ծերերի մահը»: «Ծերեր» ասելով՝ նկատի ունի ծնողներին: Հնում հատկապես կարևորվում էին ծնողների շիրիմներին հոգ տանելու ծեսերը:

② «追远» - շատ աղբյուրներ մեկնաբանում են որպես «լիակատար անձնվիրություն», սակայն գերադասելի է պահպանել բառացի՝ «նախնիների հիշատակում» տարբերակը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.10 子禽①问于子贡②曰：“夫子③至于是邦也，必闻其政，求之与？抑与之与？”子贡曰：“夫子温、良、恭、俭、让以得之。夫子之求之也，其诸④异乎人之求之与？”

Ձի Յինը հարցրեց Ձիգունին և ասաց. «Երբ տերը գալիս էր որևէ իշխանություն, նա ուզում էր իմանալ դրա կառավարման ձևը: Նա հարցնում էր դրա մասին, թե՛ նրան տեղեկացնում էին»:

Ձիգունն ասաց. «Տերը մեղմ է, բարի, հարգալից և հանդուրժող: Տերն իմանում է իր ուզածը: Տարբերվում է դա նրանից, ինչ ուզում են մարդիկ»:

[Փոխադրությունը]

Ձի Յինը հարցրեց Ձիգունին. «Ամեն անգամ, երբ ուսուցիչը ժամանում էր որևէ տերություն, նա պիտի իմանար տերունական գործերի մասին: Նա ինչ-որ մարդկանց հարցնում էր այդ մասին, թե՛ նրան պատմում էին»:

Ձիգունն ասաց. «Ուսուցիչն իր մեղմությամբ, բարեսրտությամբ, հարգանքով և ազնվությամբ տրամադրում էր մարդկանց պատմել: Մի՞թե դա տարբերվում է նրանից, ինչպես վարվում են մարդիկ»:

[Մեկնությունը]

① «子禽» - Չեն Քանն է՝ հայտնի որպես Ձի Յին: Հաշվի առնելով «Զրույցների»՝ Ձի Ջանի մասին ասույթների հատվածները՝ կարող ենք եզրակացնել, որ Ձի Յինը Կոնֆուցիոսի աշակերտներից չի եղել: «Ջուննի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ ևս նման անվամբ սան չի հիշատակվում: Սակայն Ջեն Սյուանի «Զրույցների մեկնություն» և «Տանգունի մասին» աշխատություններում հպանցիկ նշվում է նման սանի մասին՝ առանց հավելյալ տեղեկություն տալու: Յան Յունի «Բայ Ձինի օրագրերում» նշվում է, որ Ձի Յինը «Ջուննի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակված Քան Ձին է, սակայն Ջյան Ջաոյ յանի «Զրույցների մեկնության» մեջ այդ տեսակետը հերքվում է:

② «子贡» - Կոնֆուցիոսի աշակերտն է, Դուաննու տոհմից, Յի անունով, հայտնի որպես Ձիգուն, Վեյ տերությունից, Կոնֆուցիոսից փոքր էր 31 տարով (ծնվել է մթա. 520 թվականին, մահվան տարեթիվն անհայտ է):

③ «夫子» - «տեր». հին ժամանակներում պատվո տիտղոս էր, այդպես էին դիմում պետական աստիճանավորներին և գիտնականներին: Կոնֆուցիոսը Լու տերության ազնվական էր և սաները նրան դիմելիս հաճախ գործածում էին «տեր» պատվանունը: Սակայն հետագայում նրան սկսեցին դիմել «ուսուցիչ» անունով: Այնպես որ, միանգամայն բնական է Կոնֆուցիոսին նման կերպ դիմելը:

④ «其诸» - «դա տարբեր է», «տարբերվում է». ասույթում կիրառվում է անորոշ կերպով, նշելու համար հասարակության մեջ ընդունված որևէ վարքային ձև:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.1.1 子曰：“父在，观其①志；父没，观其①行②；三年③无改于父之道④，可谓孝矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հայրը կա՛ նա կատարում է կամքը, հայրը չկա՛ նա հետևում է վարքին, երեք տարի հոր ուղուն հետևելը կարելի է կոչել «որդիական պատկառանք»»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ հայրը ողջ է (այսինքն՝ որդու ինքնուրույն գործելու իրավունքը սահմանափակ է), պետք է հաշվի նստել նրա ցանկությունների հետ, երբ հայրը մահանում է, պետք է ուսումնասիրել նրա վարքը և հետևել դրան. տևական ժամանակ դա անելուց հետո մենք կարող ենք խոսել որդիական պատկառանքի մասին»:

[Մեկնությունը]

- ① «其» - «նրա». ասույթում նկատի ունի որդուն, ոչ թե հորը:
- ② «行» - բառացի՝ «գիծ», սակայն հնում կիրառվել է որպես «վարք», նաև՝ «անել», «կատարել», «գնալ», «վարվել», «վարքականոն»:
- ③ «三年» - «երեք տարի». հնում մարդիկ լայնորեն գործածել են այս արտահայտությունը՝ նշելու համար անորոշ, սակայն երկար տևակաություն ունեցող որևէ ժամանակահատված:
- ④ «道» - «ուղի». հաճախ այն կիրառվել է ուղղակի իմաստով, երբեմն՝ բարին ու չարը, լավն ու վատը նշելու համար: Սակայն այս ասույթում կարելի է մեկնաբանել նաև որպես «լավ» կամ «խելամիտ», այսինքն՝ վարքին բնորոշ կողմեր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.1 2 有子曰：“礼之用，和①为贵。先王之道，斯为美；小大由之。有所不行②，知和而和，不以礼节之，亦不可行也。”

Յոուձին ասաց. «Ծեսերի կատարումը բերում է ներդաշնակության:

Հին արքաների ուղին գեղեցիկ էր: Մանր ու մեծ գործերը նրանք անում էին ծեսերի համաձայն: Պատահում էր անհնարինը, սակայն նրանք ներդաշնակում էին և հաջողում: Անհնար է հասնել ներդաշնակության առանց ծեսերը կատարելու»:

[Փոխադրությունը]

Յուուիին ասաց. «Ծիսակատարություններն արժեւորում են ամեն ինչ: Հնում արքաները հիանալի կառավարում էին տերությունները՝ մանր ու մեծ գործերը հեշտությամբ հաջողելով ըստ ծեսերի: Երբ պատահում էին անիրականալի գործեր, նրանք տարակարծության միջոցով հասնում էին ներդաշնակության և հնարավոր դարձնում անհնարինը: Իսկ դա անհնար է անել առանց ծիսակատարությունների»:

[Մեկնությունը]

① «和» - «ներդաշնակություն», «միասնություն»: «Ծեսերի գրքի» «Վասն իմաստի» գլխում նշվում է հետևյալը. «Զայրույթը և վիշտը հետևանք են ծիսակատարությունների սխալ կատարման»: Պարոն Յան Յուֆուի «Զրույցների մեկնություններում» նշվում է. «Ծիսակատարությունները հիմքն են ամեն ինչի՝ բարեմտության և զայրույթի, ուրախության և թախծի»: Այս գաղափարագրի նշանակությունը շատ մեկնություններ է ունեցել՝ «թեթևություն», «փափկություն», «հնազանդություն», «միասնություն»: Տվյալ ասույթի մեջ տեղին է կիրառել «տարակարծությամբ ներդաշնակություն» իմաստով:

② «有所不行» - «Եթե պատահում էր անհնարինը». նկատի ունի պետական կառավարման համակարգում և ընդհանրապես կենցաղում ի հայտ եկող այն խնդիրները, որոնց լուծման համար չկան մշակված ուղիներ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.13 有子曰：“信近于义，言可复①也。恭近于礼，远②耻辱也。因③不失其亲，亦可宗④也。”

Յուսիսն ասաց. «Եթե անկեղծությունը մոտ է արդարությանը, կարելի է հետևել քո խոսքերին: Եթե պատկառանքը մոտ է ծեսերին, զերծ կմնաս ամոթից: Հեմվելով ծնողական զգացումը չկորցրածների վրա՝ կունենաս հուսալի հեմարան»:

[Փոխադրությունը]

Յուսիսն ասաց. «Եթե պատվիրանները, որոնց դու հետևում ես, արդար են, ապա այն, ինչ ասում ես՝ կկատարվի: Քանի դեռ քո վարվել-ցողությունն ու արտաքինը համապատասխան են ծեսերին, խայտառակ չես լինի: Մարդիկ, որոնք հաստատուն հարաբերություններ են ստեղծում, մույնպես հուսալի են»:

[Մեկնությունը]

① «复» - «կրկնել», «հետևել», «զնալ-զալ». «Ձուոյի նոթեր» աշխատության՝ Սի իշխանի տիրապետության իմներորդ տարվան վերաբերող հատվածի մեջ նշվում է հետևյալը. «Ես խոսում էի իմ նախնիների հետ, միթե պիտի ամաչեի, եթե հետևեի նրանց խոսքերին»: Պարոն Թուն Դիդեն մույնպես գտնում է, որ «Ձուոյի նոթերը» տվյալ ժամանակաշրջանի համար արժանահավատ աղբյուր է:

② «远» - հնչում է «յուան», տվյալ ասույթում օգտագործվում է որպես բայ՝ «մոտ լինել» իմաստով:

③ «因» - «որովհետև», «պատճառ». տվյալ ասույթում կիրառվում է «հեմվել», «ունենալ որպես հեմարան» իմաստով:

④ «宗» - ունեցել է «դպրոց», «աղանդ», «հիմնավորում», «հեմարան», «վարք» նշանակությունները: Երբեմն կիրառվել է որպես «պատ-

կառանքի» հոնանիշ, ինչը, կարծում ենք, անընդունելի է սվյալ ասույթի համար:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.14 子曰: “君子①食无求饱, 居无求安, 敏于事而慎于言, 就有道而正②焉, 可谓好学也已。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը ուտելիս բավականություն չի փնտրում, հարմարավետություն չի փնտրում, ուշադիր է գործերում և զգուշավոր խոսքերում, հետևում է արդարներին և շտկվում. նրա մասին կարող ենք ասել, որ սիրում է սովորել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը ուտելիս չի ցանկանում հագեցնալ, ապրուստի մեջ չի ձգտում հարմարավետության, ժրաջան է ու ձկուն, խոսելիս զգուշավոր է, օրինակ է վերցնում արդար մարդկանցից. և այսպիսով կարող ենք ասել, որ նա ջանասեր է սովորելու մեջ»:

[Մեկնությունը]

① «君子» - «Ազնվայր» եզրույթը «Զրույցներում» ունի «պաշտոնյա», «բարոյական մարդ», «առաքինի մարդ» նշանակությունները: Այս ասույթում ավելի նպատակահարմար է եզրույթը դիտարկել որպես «առաքինի մարդ»:

② «正» - «Ուղիղ», «ձշմարիտ», «ձշգրիտ», «դրական»: Այս գաղափարագիրը «Զրույցներում» կիրառվում է բավական հաճախ: Որպես բայ կիրառվելու դեպքում՝ ունի «ուղղել», «շտկել» իմաստները: Երբեմն այս գաղափարագիրը կիրառվել է նաև «ձիշտ և սխալ», «ձեռքբերում և կորուստ» արտահայտություններում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.15 子贡曰：“贫而无谄，富而无骄，何如①？”

子曰：“可也；未若贫而乐②，富而好礼者也。”

子贡曰：“《诗》云‘如切如磋，如琢如磨③’，其斯之谓与？”

子曰：“赐④也，始可与言《诗》已矣，告诸往而知来者⑤。”

Ձիգունն ասաց. «Աղքատ է, բայց շողոքորթ չէ, հարուստ է, բայց գոռոզ չէ, ի՞նչ ասես»:

Ուսուցիչն ասաց. «Լավ է. բայց երբ աղքատը երջանիկ է, իսկ հարուստը հետևում է ծեսերին, դա ավելի լավ է»:

Ձիգունն ասաց. «Երգերի գրքում» այդ մասին է ասվում. «Կտրում են և փայլեցնում փղոսկրի պես, հատում և կոկում են հասալիսի պես»:

Ուսուցիչն ասաց. «Շնորհալի: Քեզ հետ կարող են խոսել «Երգերի գրքի» մասին: Քանզի երբ խոսում են անցյալի մասին, դու արդեն գիտես ապագան»:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունն ասաց. «Աղքատ, բայց ոչ շողոքորթ, հարուստ, բայց ոչ սնապարծ, ի՞նչ կասես այդ մասին»:

Քունձին ասաց. «Շատ լավ է, բայց ավելի լավ է, երբ աղքատ լինելով՝ ազնիվ ես, հարուստ լինելով՝ համեստ ու բարեկիրթ»:

Ձիգունն ասաց. «Ինչպես ասվում է «Երգերի գրքում»՝ «Եղիբ մշակվող ոսկորների, եղջյուրների, փղոսկրի և հասալիսի պես՝ հատվիր և կոկվիր», այնպես չէ՞»:

Քունձին ասաց. «Կեցցեն: Այժմ քեզ հետ կարող են քննարկել «Երգերի գիրքը»: Քանզի ասում են քեզ մի բան, և դու արդեն գիտես, թե ինչի մասին է լինելու հետագա խոսքը»:

[Մեկնությունը]

① «何如» - «ի՞նչ կասես». «Զրույցներում» այս արտահայտությունը կիրառվում է «ի՞նչ կասես այս մասին» իմաստով:

② «贫而乐» - «աղքատ և երջանիկ». Հուանքանը «乐»՝ «երջանիկ» գաղափարագիրը հոմանիշ էր համարում «道»՝ «ուղի» գաղափարագրին: Իսկ Ջեն Սյուանի «Մեկնություններում» նշվում է. «Երջանկությունը Ուդու վրա լինելու նշան է, աղքատության համար պետք չէ տխրել»:

③ «如切如磋, 如琢如磨» - հատվածը երկու անգամ հանդիպում է «Երգերի գրքի» «Վեյի քամին» և «Զարմանալի գետը» երգերում:

④ «赐» - «Ցի»՝ «Շնորհալի». Զիգունի պատվանունը: Կոնֆուցիոսը սովորություն ուներ անուններ տալ իր սաներին:

⑤ «告诸往而知来者» - այս արտահայտությամբ Կոնֆուցիոսը ցույց է տալիս իր գոհունակությունն այն բանից, որ Զիգունն օրինակ է բերում «Երգերի գրքից», ինչը վկայում է վերջինիս ուսումնառության հաջողության մասին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1.16 子曰：“不患人之不己知，患不知人也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Զեմ վշտանում, որ մարդիկ չեն ձանաչում ինձ, վշտանում եմ, որ ինքս չեմ ձանաչում մարդկանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ մարդիկ չեն ձանաչում ինձ, ես չեմ տխրում, ինձ տխրեցնում է այն, որ ես չեմ ձանաչում մարդկանց»:

Գլուխ 2. Կառավարում Ընդամենը 24 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.1 子曰：“为政以德，譬如北辰①居其所而众星共②之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կառավարելիս առաքինության վրա հենվելով՝ նմանվում ես Հյուսիսային աստղին, որը կանգնած է՝ շրջապատված մնացյալ աստղերով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե տերությունը կառավարելիս առաքինի ես, ասպա նմանվում ես Բևեռային աստղին, որն անշարժ է, իսկ իր շուրջը պտտվում են մնացյալ աստղերը»:

[Մեկնությունը]

① «北辰» - «Բևեռային աստղ»: Հնում կարծում էին, որ Արեգակը և մյուս տեսանելի երկնային մարմինները շարժվում են, իսկ Բևեռային աստղն անշարժ է, և մնացած աստղերը պտտվում են նրա շուրջ: Մեր Խուանխե գետի միջին և ստորին հոսանքները գտնվում են հյուսիսային լայնության 36 աստիճանի վրա, և Հյուսիսային աստղը 36 աստիճանով բարձր է հորիզոնից: Կոնֆուցիոսը Հյուսիսային աստղը համարում էր անշարժ, թեև այն շարժվում է: Այն երկրագնդից 782 լուսային տարվա հեռավորության վրա է, այդ պատճառով էլ մարդիկ կարծում էին, որ այն անշարժ է:

② «共» - Ունի «ընդհանուր», «սովորական», «միասնական», եր-

բեմն նաև «կամար» նշանակությունները, սակայն այս ասություն կիրառվել է «շրջապատել» իմաստով: Մասնավորապես «Ձուլյի մեկնություններ» աշխատության երեսուներկուերորդ տարվա մասին պատուհի մեջ հիշատակվում է հենց «կամար» իմաստով. «իշխանական դամբարանի փայտե կամար»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.2 子曰: “《诗》三百①, 一言以蔽之, 曰‘思无邪’②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երգերը» երեք հարյուրն են, մի խոսքով՝ կարելի է ասել ամենը. «մեղսավոր մտքեր չկան»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երգերի գրքում» երեք հարյուր երգ կա, և եթե ամփոփենք դա մի նախադասության մեջ, կստացվի՝ «ազնվորեն մտածիր»:

[Մեկնությունը]

① «《诗》三百» - «Երգերը երեք հարյուրն են»: «Երգերի գրքում» կան երեք հարյուր հինգ երգեր, Կոնֆուցիոսի նշած «երեք հարյուրը» պարզապես ընդհանրացում է:

② «思无邪» - «Մեղսավոր մտքեր չկան»: Այս արտահայտությունն ի սկզբանե կիրառվել է «Երգերի գրքի» «Ձոն Լու տերությանը» հաստատվածում, որտեղ «思»՝ «մտածել» գաղափարագիրը անհասկանալի կիրառություն ուներ, սակայն Կոնֆուցիոսն այն մեջբերելով՝ օգտագործում է որպես «միտք», ինչը համատեքստից կտրված գաղափարական լուծում է: Յու Յուեի «Խորհրդածություններ Յույուանի մասին» աշխատության մեջ նշվում է, որ վերոնշյալ գաղափարագրի նման կիրառությունը

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

կամայական է և կարող է չհամապատասխանել Կոնֆուցիոսի նախնական մտադրություններին, այսինքն՝ փոփոխության հեղինակ կարող էին լինել Կոնֆուցիոսի «Ջրույցները» գրի առնող սաները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.3 子曰：“道①之以政，齐之以刑，民免②而无耻；道之以德，齐之以礼，有耻且格③。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե կառավարել՝ կիրառելով օրենքները և պատիժները, ժողովուրդը կխուսափի դրանցից և կկորցնի ամոթը: Եթե կառավարել՝ կիրառելով առաքինությունն ու ծեսերը, ժողովուրդը ամոթ կունենա և օրինապահ կլինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Օրենքները կիրառելով՝ դրդում են մարդկանց գործել, պատժելով՝ ուղղում են: Այսպես մարդիկ ժամանակավորապես հեռու են մնում մեղքերից, սակայն կորցնում են ամոթը: Եթե նրանց դրդում են գործել բարոյականությամբ, իսկ ուղղում են ձիշտ վարվեցողությամբ, ապա ժողովուրդը ոչ միայն ամոթ կունենա, այլև քաղաքակիրթ կլինի»:

[Մեկնությունը]

① «道» - «Ուղի» գաղափարագիրը այս ասույթում կիրառվում է «կառավարել», «ուղղորդել» իմաստով:

② «免» - Յին հարստության ժամանակաշրջանից առաջ կիրառվել է միայն «ազատություն» իմաստով, սակայն հետագայում այն ձեռք է բերել «կանխել», «խուսափել», «փախչել», «արզելել» իմաստները,

մասնավորապես կիրառվել է «խուսափել պատժից», «ազատվել աղետներից» իմաստներով:

③ «格» - «Օրենք», «կանոն», «օրինաչափություն» իմաստներն է ունեցել: «Ծեսերի գրքում» նշվում է հետևյալը. «Եթե այր մարդուն ուսուցանում են առաքինությամբ. նա մոտենում է ծեսերին: Եթե նրան ուղղորդում են օրենքներով, նա փորձում է խուսափել պատժից»: Սա Կոնֆուցիոսի ասությին վերաբերող ամենահին մեկնաբանությունն է, ինչը բավականին արժանահավատ է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.4 子曰：“吾十有①五而志于学，三十而立②，四十而不惑③，五十而知天命④，六十而耳顺⑤，七十而从心所欲，不逾矩⑥。”

Ուսուցիչն ասաց. «Տասնհինգում ես ցանկացա սովորել, երեսունում՝ ոտքի կանգնեցի, քառասունում՝ սկսեցի չկասկածել, հիսունում՝ իմացա Երկնքի կամքը, վաթսունում՝ հնազանդվեցի, յոթանասունում՝ անում էի սրտիս թելադրածը՝ չխախտելով օրենքը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես տասնհինգ տարեկան էի և ցանկացա սովորել, երեսուն տարեկանում իմացա պատշաճության կանոնները և խոսում ու գործում էի անշեղորեն, քառասուն տարեկանում վարպետացա իմ գիտելիքներում, հիսուն տարեկանում ըմբռնեցի Երկնքի կամքը, վաթսուն տարեկանում սկսեցի տարբերել ձշմարիտը ստից, երբ խոսում էին ուրիշները, այժմ ես յոթանասուն տարեկան եմ և կարող եմ ամել սրտիս ուզածը՝ առանց խախտելու կանոնները»:

[Մեկնությունը]

① «有» - «Ունենալ», «գոյություն ունենալ», «լինել» իմաստներն ունի գաղափարագիրը, սակայն հնում կիրառվել է նաև մեծ ու փոքր թվերը կապակցելու համար, «又»՝ «և / ու» գաղափարագրի փոխարեն:

② «立» - «կանգնել», «հենվել»: «Ջրույցների» «Թայբոյի մասին» գլխում հիշատակվում է «立于礼»՝ «լի յու լի», որտեղ առաջին «լին» ունի կանգնել իմաստը, երկրորդը՝ «ծես», «օրենք» կամ «կանոն» իմաստները: Նման կիրառում առկա է նաև «Ջրույցների» «Ձիշիի մասին» գլխում, ուր նշվում է հետևյալը. «Կանոնները իմանալով կարող ես ամուր կանգնել ոտքերիդ»: «立» գաղափարագիրը ասույթում կիրառվում է հենց «կանգնել» իմաստով:

③ «不惑» - «Առանց կասկածների», «ինքնավստահ»: «Ջրույցների» «Ուսուցիչը հազվադեպ էր...» և «Սյանը հարցրեց...» գլուխներում նշվում է նույն արտահայտությունը՝ «գիտելիքին պետք չէ կասկածել», ինչը նշանակում է՝ ունենալ իմացության և վարժվածության այն մակարդակը, որն ապահովում է անհրաժեշտ ինքնավստահություն:

④ «天命» - «Երկնքի կամք» կամ «ձակատագիր»: Կոնֆուցիոսը ձակատագրապաշտ չէր, սակայն այստեղ խոսում էր «Երկնքի կամքի» մասին: Այս արտահայտությունը բազմաթիվ տարածայնությունների ադիթ է հանդիսացել, և հիմա էլ այն գերադասելի է թողնել ուղղակի իր բառացի իմաստով:

⑤ «耳顺» - Այս բառակապակցությունը խրթին է և բազմաթիվ թարգմանիչներ իրենց տարբերակներն են առաջարկել, սակայն դժվար է որոշել, թե ո՞րն է արժանահավատ: Սկզբնական իմաստը՝ «հետևել», «հնազանդ (լսող) լինել»:

⑥ «从心所欲, 不逾矩» - «անում էի սրտիս թելադրածը՝ չխախտելով օրենքը»: «从» գաղափարագիրը կիրառվել է «հետևել», «մասնակցել», «վարվել», «անել» և մի շարք այլ իմաստներով: Նշված ասույթում ունի «կարող եմ թույլ տալ ինձ» իմաստը, տեղին է մեկնա-

բանել հենց այդ կերպ: Լյու Ջյունյուանի աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը՝ «Քունձին յոթանասուն տարեկան էր և հոգսեր չուներ», հետևաբար կարելի է վերոնշյալ արտահայտությունը մեկնաբանել նաև՝ որպես «անհոգ լինել»: Իսկ «Ձուոյի մեկնություններ» աշխատության մեջ առկա է նաև «տրվել ցանկություններին» մեկնաբանությունը, ինչը, սակայն, բացասական հնչերանգ ունի և Կոնֆուցիոսի նկատմամբ կարելի է կիրառել վերապահումներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

孟懿子^①问孝。子曰：“无违^②。”

樊迟^③御，子告之曰：“孟孙问孝于我，我对曰，无违。”樊迟曰：“何谓也？”

子曰：“生，事之以礼^④；死，葬之以礼，祭之以礼。”

Մեն Իձին հարցրեց որդիական պատկառանքի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Մի՛ խախտիր:

Ֆան Չին կառքն էր վարում, երբ Ուսուցիչն ասաց.

- Մեն Սունը հարցրեց պատկառանքի մասին: Ես պատասխանեցի՝ «Մի խախտիր»:

Ֆան Չին հարցրեց.

- Ինչպե՞ս հասկանալ դա:

Ուսուցիչն ասաց.

- Կենդանության օրոք ծառայել ըստ ծեսերի: Մահից հետո՝ հուղարկավորել ըստ ծեսերի, և զոհաբերություններ անել ըստ ծեսերի:

[Փոխադրությունը]

Մեն Իձին Քունձին հարցրեց, թե ի՞նչ է որդիական պատկառանքը: Քունձին ասաց.

- Մի խախտիր ծիսակարգը:

Հետո, երբ Ֆան Զին կառքն էր վարում, որի մեջ Քունձին էր, նա ասաց.

- Մեն Սունը հարցրեց ինձ, թե ի՞նչ է որդիական պատկառանքը: Ես ասացի նրան՝ «Մի խախտիր ծիսակարգը»:

Ֆան Զին հարցեց.

- Ի՞նչ է նշանակում այդ արտահայտությունը:

Քունձին ասաց.

- Ծնողների կենդանության ժամանակ պետք է նրանց ծառայել ծեսերի համաձայն: Ծնողների մահից հետո պետք է նրանց հուղարկավորել ծեսերի համաձայն և զոհաբերություններ մատուցել՝ ծեսերի համաձայն:

[Մեկնությունը]

① «孟懿子» - Մեն Իձին Լու տերության երեք գլխավոր պետական պաշտոնյաներից մեկն էր, Սուն տոհմից, Հեձի անունով: «懿»՝ «ազնիվ» նա անվանվեց հետմահու: Նա Մեն Սյունձիի ծոռն էր: «Զուոյի մեկնություններ» աշխատությունում, Ջաո իշխանի կառավարման յոթերորդ տարվա նկարագրության մեջ նշվում էր, որ Մեն Իձին ցանկություն էր հայտնել աշակերտել Կոնֆուցիոսին:

② «无违» - «չխախտել»: Հուան Շիսանի «Զրույցների» մեկնություն» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Զուոյի մեկնությունների» Հուան իշխանի կառավարման երկրորդ տարվա մասին հատվածում նշվում են «առաքինությունն է խախտվել» և «կործանվել է բարոյականությունը», «օրենքը խախտելով՝ կկորցնես առաքինությունը» արտահայտությունները: Այսինքն՝ հնում օրինախախտը համարվում էր անբարոյական»: Այդ պատճառով էլ ես «违»՝ «խախտել» գաղափարագրի փոխարեն կիրառել եմ «违礼»՝ «խախտել ծեսերը (ծիսակարգը)» արտահայտությունը:

③ «樊迟» - Ֆան Չի. Կոնֆուցիոսի սանն էր, Սյու անունով, Կոնֆուցիոսից փոքր էր քառասունվեց տարով, թեև «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ նա փոքր էր երեսունվեց տարով: Կա տեսակետ, համաձայն որի՝ հնում «երեք» և «չորս» գաղափարագրերը նմանատիպ գրություն ունեին, հենց դա էլ տարակարծությունների առիթ է տալիս:

④ «生, 事之以礼» - «Կենդանության օրոք ծառայել ըստ ծեսերի»: «生»՝ «կյանք», «կենդանություն» և հաջորդ արտահայտության մեջ առկա «死»՝ «մահ», «մահանալ» գաղափարագրերը կիրառվել են կոնկրետ ժամանակահատված նշելու համար: Հնում ծիսակարգերը տարբեր էին կայսեր, իշխանների, պաշտոնյաների, ույալ մարդկանց և հասարակ մարդկանց համար: Լու տերությունում երեք տոհմի ներկայացուցիչներ էին զբաղեցնում պետական պաշտոնները, սակայն նրանք նաև արտոնություն ունեին իշխանական և երբեմն նույնիսկ կայսերական ծիսակարգերով շարժվելու: Դա ցավալի երևույթ էր Կոնֆուցիոսի համար, և իր պատասխանով նա փորձում է ցույց տալ դա:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.6 孟武伯①问孝。子曰：“父母唯其②疾之忧。”

Մեն Ուբոն հարցրեց որդիական պատկառանքի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ծնողներին մտահոգում է միայն նրանց հիվանդությունը:

[Փոխադրությունը]

Մեն Ուբոն Քունձիին հարցրեց, թե ի՞նչ է որդիական պատկառանքը: Քունձին ասաց.

- Հայրդ ու մայրդ մտահոգվում են միայն քո հիվանդությամբ:

[Մեկնությունը]

① «孟武伯» - Մեն Ուբո. Մեն Իձիի որդին էր, հետմահու ստացել էր «武»՝ «մարտական», «խիզախ» պատվանունը:

② «其» - երրորդ դեմքը ցույց տվող դերանուն է, համարժեք է «նրա» և «նրանց» դերանուններին: Ասույթում անորոշ է, թե ում է վերաբերում «նրանցը»՝ ծնողներին, թե՛ որդիներին: Դրա մեկնության երկու մոտեցում կա: Վան Չունը «Քունձիի «Ջրույցների» 18 մեկնաբանություն» աշխատության մեջ նշում է. «Ուբոն խիստ անհանգստանում էր նրանց ատող ջությամբ»: «Խուայնանի ուսուցիչներ» աշխատության մեջ Լինայունը նշում է հետևյալը. «Նա, ով մտահոգվում է իր ծնողների ատող ջության համար, կարող է բժշկել նրանց»: Իսկ Գաո Յունը նշում է հետևյալը. «Ծերերն իրենք են մտածում իրենց հիվանդությունների մասին»: Նկատելի է, որ Վան Չունը և Գաո Յունը կարծում են, որ «其» գաղափարագիրը խորհրդանշում է ծնողներին: Սակայն Մա ժունը ասում է հետևյալը. «Միսալ է խոսել որդիական պատկառանքի մասին, երբ մտահոգվում ես միայն ծնողների հիվանդություններով»: Հետևաբար՝ տեղին է կիրառել վերոնշյալ դերանունը որդիներին նշելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.7 子游①问孝。子曰：“今之孝者，是谓能养②。至于③犬马，皆能有养④；不敬，何以别乎？”

Ջիյունը հարցրեց որդիական պատկառանքի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Հիմա «որդիական պատկառանք» են անվանում այն, որ կերակրում են ծնողներին: Ինչպես և կերակրում են շներին ու ձիերին: Ի՞նչ տարբերություն, եթե դա արվում է առանց ծնողների նկատմամբ խորը հարգանքի:

[Փոխադրությունը]

Զիյոուն հարցրեց, թե ի՞նչ է որդիական պատկառանքը: Քունձին ասաց.

- Այժմ շատերն են «որդիական պատկառանք» ասելով հասկանում իրենց հորն ու մորը կերակրելը: Հենց այդպես էլ կերակրում են շներին ու ձիերին: Եթե դու չես հարգում ծնողներիդ, ինչպե՞ս կարող ես տարբերել նրանց կերակրելը շներին ու ձիերին կերակրելուց:

[Մեկնությունը]

① «子游» - Զիյոու. Կոնֆուցիոսի սանն է, Յան տոհմից, Յան անունով, մականունը՝ Յոու, Ու տերության բնակիչ, Կոնֆուցիոսից փոքր էր 45 տարով:

② «养» - «աձեցնել», «մեծացնել», «օժանդակել»: Այս ասույթում կիրառելի է նաև «կերակրել» իմաստով:

③ «至于» - Ունի «ինչ վերաբերում է», «ինչպես և...», «հենց այդպես», «նույնը՝ ինչ...» և մի շարք այլ իմաստներ: Ջան Սյանի «Բանաստեղծությունների և ասույթների մեկնություններ» աշխատության մեջ նշյալ գաղափարագիրը կիրառվում է նաև «ինչպես», «նույնիսկ» և «ուղղակի» իմաստներով: Նշված ասույթում կիրառված է «ինչպես և» իմաստով, ինչը հանդիպում է միայն մինչև Յին հարստության ժամանակաշրջանը ստեղծված գրական աշխատություններում:

④ «至于犬马, 皆能有养» - «Ինչպես և կերակրում են շներին ու ձիերին». այս արտահայտությունը միշտ էլ տարածայնությունների աղիթ է տվել: Որոշ մասնագետներ մեկնաբանել են այն որպես «շներն ու ձիերը ծառայում են մարդկանց», մյուսները՝ «շներն ու ձիերը ևս հոգ են տանում իրենց ծնողների մասին»: Լյու Բաոնանը նույնիսկ համարում էր, որ շներն ու ձիերը այստեղ զուտ փոխաբերական և խորհրդանշական բնույթ ունեն, սակայն նման փոխաբերությունները հատուկ չեն «Զրույցների» ոճին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.8 子夏问孝。子曰：“色难^①。有事，弟子^②服其劳；有酒食^③，先生^④，曾^⑤是以为孝乎？”

Ձիպյան հարցրեց որդիական պատկառանքի մասին: Քունձին ասաց.
- Դժվար է ամենը: Ի՞նչ որդիական պատկառանք, երբ որդիները
օրնիբուն բանում են, իսկ ծնողները միայն ուտում են և խմում:

[Փոխադրությունը]

Ձիպյան հարցրեց, թե ի՞նչ է որդիական պատկառանքը: Քունձին
ասաց.

- Երիտասարդների համար բարդ է մշտապես ուրախ երևալ ծնող-
ներին: Նրանք անընդհատ աշխատում են, իսկ տարեցները ուտում են
ու խմում. միայն չասես, թե դա է որդիական պատկառանքը:

[Մեկնությունը]

① «色难» - Բառացի՝ «բարդ է երևում», ասույթի համատեքստում
նպատակահարմար է կիրառել «բարդ է ամենը» իմաստով: Նկատի
ունի, որ որդիական պատկառանքը ցույց տալը բարդ ու բազմաբա-
ղադրիչ երևույթ է: «Ծեսերի գրքի» զոհաբերություններին վերաբերող
գլխում նշվում է հետևյալը. «Եթե կա որդիական պատկառանք, կա նաև
ներդաշնակություն, եթե կա ներդաշնակություն, կա նաև երջանկու-
թյուն, եթե կա երջանկություն, կա նաև բարեկրթություն»: Ուշ Հան
Ժամանակաշրջանի Բաո Սյանը և Մա Ժունը գտնում էին, որ «色难»
բառակապակցությունն ավելի շատ ունի «դժվար է ծառայել ծնողնե-
րին» իմաստը, սակայն ասույթի համատեքստին բնորոշ է «դժվար է
պատկառանք ցույց տալ» տարբերակը:

② «弟子, 先生» - Բառացի՝ «կրտսերներ, ավագներ», սակայն ասույ-
թում ունի «որդիներ, ծնողներ» իմաստը:

③ «食» - Հնում ունեցել է «ուտել», «կերակրել», «սնել» իմաստները: Արտասանվել է «սի», այժմ՝ «շի»:

④ «饑» - Հնչում է «ջուան», ունի «ուտելիք», «նրբախորտիկ» իմաստները: Հնում նաև այդպես են անվանել ծիսակատարությունների ժամանակ զոհաբերվող մթերքները:

⑤ «曾» - Հնչում է «ցեն», ունի «մի անգամ», «երբևէ», «նախկինում» իմաստները, սակայն ասույթում ընդամենը անցյալը որոշակի դարձնող մասնիկ է:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.9 子曰：吾与回①言终日，不违，如愚。退而省其私②，亦足以发，回也不愚。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ողջ օրը խոսում էի Հուեյի հետ, նա ոչինչ չասաց հիմարի պես: Ետ գնալով՝ նա մտորում էր միայնության մեջ, և ես հասկացա, որ Հուեյն ամենևին էլ հիմար չէ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ամբողջ օրը ես սովորեցնում էի, իսկ Յան Հուեյը հիմարի պես ոչ մի հարց չտվեց: Հետո նա սկսեց ինքնուրույն սովորել ու վարժվել, և մենք հասկացանք, որ Յան Հուեյը բոլորովին հիմար չէ»:

[Մեկնությունը]

① «回» - Հուեյ. Կոնֆուցիոսի ամենաընդունակ սաներից էր, հայտնի որպես Յան Հուեյ, Լու տերության հպատակ էր, ուներ գեղջկական ծագում: Կոնֆուցիոսից փոքր էր երեսուն տարով, թեև «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակվում է քառասուն տարով փոքր լինելը. ապրել է մթա. 511-480 թվականներին:

② «退而省其私» - «Ետ գնալով՝ նա մտորում էր միայնության մեջ».
Զու Սին իր «Մեկնաբանություններում» նման կերպ է բացատրում այս արտահայտությունը. «Քունձին միայնակ է թողնում նրան, որպեսզի նա մտորի առանձին, և հետևելով նրա կենսակերպին՝ հասկանում է, որ նրա լուռ մտորումները լուրջ հիմք են վարպետանալու համար»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.10 子曰：“视其所以①，观其所由②，察其所安③。人焉廋哉④？人焉廋哉？”

Ուսուցիչն ասաց. «Նայիր նրա արարքներին, հասկացիր դրանց պատճառները, իմացիր, թե ինչն է հանգստացնում նրան: Կկարողանա՞ նա թաքցնել իր բնույթը: Կկարողանա՞ նա թաքցնել իր բնույթը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հետևիր մարդու վարքին, հասկացիր, թե ինչ միջոցներով է նա հասնում իր նպատակներին, իմացիր նրա տրամադրությունը և կիմանաս, թե ով է նա: Այդ մարդն ինչպե՞ս կկարողանա թաքցնել իր էությունը: Այդ մարդն ինչպե՞ս կկարողանա թաքցնել իր էությունը»:

[Մեկնությունը]

① «所以» - Բառացի՝ «որպես արդյունք», «հետևաբար», «այնպես որ»: «以» գաղափարագիրը երբեմն կիրառվել է «գործել» և «վարվել» իմաստներով:

② «所由»- «由» գաղափարագիրը կիրառվել է «պատճառ» իմաստով, սակայն ես նպատակահարմար եմ գտել փոխադրել բնագրից՝ որպես «նպատակներին հասնելու միջոցներ»:

③ «所安» - «安» գաղափարագիրը կիրառվել է «հանգիստ», «խաղաղ», «բավարարվել» իմաստներով:

④ «人焉廋哉» - Արտահայտության բառացի նշանակությունն է՝ «Որտեղ կարող է թաքնվել մարդը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.1 1 子曰：“温故而知新①，可以为师矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ով հնուն վարժվելով սովորում է նորը, կարող է ուսուցիչ դառնալ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե հին գիտելիքն ուսումնասիրելու ընթացքում դու նոր փորձ ես ձեռք բերում և նոր գիտելիք, ապա դու կարող ես դառնալ ուսուցիչ»:

[Մեկնությունը]

① «温故而知新» - «Ով հնուն վարժվելով սովորում է նորը». Հուանքանը իր «Ճշմարտի մեկնություն» աշխատության մեջ նշում է, որ «հնուն վարժվելը» նույն իմաստն ունի, ինչ «ամիսների ընթացքում յուրացրածը չմոռանալը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.1 2 子曰：“君子不器①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվալը գործիք չէ»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը չի կարող գործիք լինել»:

[Մեկնությունը]

① «君子不器» - «Ազնվայրը գործիք չէ». հնուն գիտելիքների շրջանակը նեղ էր, և Կոնֆուցիոսը գտնում էր, որ այն պետք է հասանելի լինի բոլորին: Կոնֆուցիոսին նույնիսկ մեղադրում էին «առանց փառքի սովորելու» համար, ինչը նշանակում էր, որ նա սովորելով չի ձգտել իշխանության, նյութական բարեկեցության և փառքի: Հնուն ուսյալ լինելը ձանապարհ էր դեպի պետական պաշտոններ և արքունի բարձր դիրք, սակայն Կոնֆուցիոսը միշտ համարում էր, որ «ազնվայրը գործիք չէ», որովհետև ուսյալ մարդը կարող էր օգտագործվել վերադասի կողմից ամենատարբեր նպատակներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.13 子贡问君子。子曰：“先行其言而后从之。”

Ձիգունը հարցրեց ազնվայրի մասին: Ուսուցիչն ասաց.
- Նա սկզբից գործում է, հետո՝ խոսում:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց, թե ինչպիսի՞ն է ազնիվ մարդը: Քունձին ասաց.
- Եթե ուզում ես ինչ-որ բան անելու մասին խոսել, սկզբից արա դա, հետո խոսիր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

子曰：“君子周而不比①，小人比而不周。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը միավորում է առանց շահի, նվաստը շահ է փնտրում առանց միավորման»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը նա է, ով միավորում է բոլորին և դավեր չի նյութում, իսկ նվաստը դավեր է նյութում՝ տարանջատելով բոլորին»:

[Մեկնությունը]

① «周...比» - «周» գաղափարագիրն այս ասույթում կիրառվել է «միավորել», «համախմբել» իմաստներով. նկատի է առնվում գաղափարական համակիրներին միավորելը, իսկ «比» գաղափարագիրը կիրառվում է «շահ» իմաստով, նկատի է առնվում ժամանակավոր շահի շուրջ միաբանվելը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.15 子曰：“学而不思则罔①，思而不学则殆②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Սովորելն առանց մտածելու մոլորեցնող է, մտածելն առանց սովորելու՝ վտանգավոր»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե դու ուղղակի գրքեր ես սերտում առանց մտորելու, դու կխաբվես, եթե մտորում ես առանց կարդալու՝ վստահության պակաս կունենաս»:

[Մեկնությունը]

① «罔» - «խաբել», «խաբուսիկ», «մոլորեցնել». ասույթում ունի

«կեղծ», «անիմաստ», «անօգուտ» իմաստները: «Սովորելն առանց մտածելու» խաբուսիկ է. նույնաբովանդակ մի միտք էլ նշում էր Մենձին իր համանուն աշխատության «Ամենն իմ մտքում» գլխում. «Գրքեր սերտելը անիմաստ է առանց դրանց շուրջ խորհրդածելու»:

② «**殆**» - «վտանգ», «վտանգավոր», «վնասակար». «Զրույցներում» «**殆**» գաղափարագիրը, բացի նշված իմաստներից, ունի նաև երկրորդ՝ «կասկածելի» իմաստը: Երկու իմաստներն էլ կիրառելի են: Եվ «**罔**», և «**殆**» գաղափարագրերը հին աշխատություններում շատ էին կիրառվում, մասնավորապես «Երգերի գրքում» առկա են հետևյալ տողերը. «Ազնվայրին նախանձելն անիմաստ է, նվաստներն են վտանգ սփռում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.16 子曰：“攻①乎异端②，斯③害也已④。”

Ուսուցիչն ասաց. «Այլախոհության համար հարձակվելը կործանարար է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Այլոց սխալ մտքերը քննադատելը վտանգավոր է, քանզի տանում է դեպի կործանում»:

[Մեկնությունը]

① «**攻**» - «Հարձակվել», «գործել», «մեղադրել». «Զրույցներում» նշված գաղափարագիրը կիրառվում է չորս անգամ, և բոլոր դեպքերում էլ՝ «հարձակվել» իմաստով: Այս ասույթը մեկնելիս նույնպես նպատակահարմար է պահպանել այդ իմաստը. «Այլախոհության համար հարձակվելը» կիրառելի է և պետության տեսանկյունից, և հասա-

րակության, քանզի պետությունը հարձակվելով՝ կարող է ոչնչացնել այլախոհներին, հերձվածողներին, գաղափարական ընդդիմադիրներին: Որոշ մասնագետներ մեկնաբանում են ասույթը՝ որպես «օտար գաղափարներով տարվելը կործանարար է»:

② «昇端» - «այլախոհություն», «հերետիկոսություն». Կոնֆուցիոսի ժամանակ տարբեր գաղափարական հոսանքներ և վարդապետություններ չկային, այդ պատճառով էլ տեղին չէ կիրառել «տարբեր ուսմունքներ» եզրույթը: Հետևաբար՝ ասույթը փոխադրելիս կիրառել են «սխալ մտքեր» բառակապակցությունը:

③ «斯» - «սա». ասույթում ընդհանրացնող բառի իմաստ ունի:

④ «已» - Այս գաղափարագիրը նպատակահարմար է դիտարկել որպես բայ՝ «կործանել, ոչնչացնել» իմաստով: Այս ասույթն ամենավիճահարույցներից է «Զրույցներում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.17 子曰：“由①！诲女知之乎！知之为知之，不知为不知，是知也②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յոու: Կսովորեցնեմ, թե ինչ է գիտելիքը: Եթե գիտես, ուրեմն գիտես, եթե չգիտես, ուրեմն չգիտես, սա է գիտելիքը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Յոու: Կսովորեցնեմ քեզ, թե ինչպես տարբերես իմացությունը չիմացությունից: Իմանալն իմանալ է, չիմանալը՝ չիմանալ: Սա է ողջ իմաստությունը»:

[Մեկնությունը]

① «由» - Յոու: Կոնֆուցիոսի սանն էր, Զուն Յոու անունով, Լու տերության հպատակ, ապրել է մթա. 542-480 թվականներին:

② «是知也» - «սա է գիտելիքը» կամ «սա ևս գիտելիք է». նման մի հատված առկա է նաև Սյունձիի «Հորդոր ուսանելու» աշխատության մեջ, ուր նշվում է հետևյալը. «Եթե գիտես, թե ինչ ես ասում, ուրեմն նաև գիտես, թե ինչ ես անելու»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.18 子张①学干禄②。子曰：“多闻阙疑，慎言其余，则寡尤；多见阙殆③，慎行其余，则寡悔。言寡尤，行④寡悔，禄在其中矣。”

Զիջանը սովորում էր պետական պաշտոն ստանալու համար: Ուսուցիչն ասաց. «Ավելի շատ լսիր՝ ըմբռնելու համար այն, ինչ կասկածելի է, զգույշ խոսիր մնացյալի մասին, այնժամ բողոքներ քիչ կլինեն: Ավելի շատ շուրջը նայիր՝ շրջանցելու համար վտանգավորը, մնացյալում շրջահայաց եղիր՝ զղջումներ չեն լինի: Երբ խոսքերդ քիչ բողոքներ կառաջացնեն, իսկ արարքներդ չեն ստիպի զղջալ՝ այնժամ պաշտոն կստանաս»:

[Փոխադրությունը]

Զիջանը հարցրեց Քունձիին, թե ինչպե՞ս կարող է պետական պաշտոնյա դառնալ: Քունձին ասաց. «Ուշադիր լսիր, որպեսզի հասկանաս այն, ինչ կասկածի տեղիք է տալիս: Այնժամ վստահ կլինես և սխալներդ քիչ կլինեն: Ուշադիր նայիր հասկանալու համար, թե ի՞նչն է վտանգավոր, խեղամիտ գործիր և զղջումների կարիք չի լինի: Երբ սխալներդ քիչ լինեն և արարքներդ զղջալու տեղիք չեն տա, այնժամ կարող ես պետական պաշտոնյա դառնալ»:

[Մեկնությունը]

① «子张» - Զիջան. Կոնֆուցիոսի սանն էր, Սուն տոհմից, Չեն

տերության հպատակ, Կոնֆուցիոսից փոքր էր 48 տարով (ծնված՝ մթա. 503 թվականին):

② «干禄» - «աշխատել պետական ռոձիկի համար». հին օրերում պետական աստիճան ստանալու համար հատուկ քննություններ էին հանձնում, հավանաբար՝ Ձիջանը սովորում էր դրանք հաջողությամբ հանձնելու համար:

③ «阙殆» - «վտանգավոր». ասույթում գրեթե նույն իմաստն ունի, ինչ «阙疑»՝ «կասկածելի», «թերահավատ» բառակապակցությունը:

④ «行» - «անել», «կատարել», «վարք». ասույթում կիրառվում է «արարքներ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.19 哀公①问曰: “何为则民服?” 孔子对曰②: “举直错诸枉③, 则民服; 举枉错诸直, 则民不服。”

Իշխան Այը հարցրեց.

- Ի՞նչ անել, որ ժողովուրդը հնազանդ լինի:

Ուսուցիչը պատասխանեց.

- Եթե բարձրացնես շիտակներին՝ ծոերից վեր դասելով, ժողովուրդը հնազանդ կլինի: Եթե բարձրացնես ծոերին՝ շիտակներից վեր դասելով, ժողովուրդը չի հնազանդվի:

[Փոխադրությունը]

Լու տերության իշխան Այը հարցրեց.

- Ի՞նչ կարելի է անել մարդկանց հնազանդեցնելու համար:

Քունձին պատասխանեց.

- Առաջխաղացման տար արդարներին՝ անարդարներից վեր դասելով, այնժամ մարդիկ հնազանդ կլինեն: Եթե անարդարներին առաջ-

խաղացման տանես՝ արդարներից վեր դասելով, մարդիկ չեն հնազանդվի:

[Մեկնությունը]

① «哀公» - Այգուն՝ իշխան Այ. Լու տերության տիրակալը՝ Ձի տոհմից, Ձյան անունով, Դինգունի որդին, գահը ժառանգել է հորից, իշխել է 27 տարի: Նա «Այ»՝ «Տխուր» անվանվեց հետմահու:

② «对曰» - «ասել», «պատասխանել». գրառման այս ձևը հատուկ է «Ջրույցների» ոձին, երբ գրուցակիցների մեջ առկա է ենթակայության կարգ: Բոլոր այն դեպքերում, երբ Կոնֆուցիոսը դիմում է իշխաններին, կիրառվում է գրառման այս ձևը:

③ «错诸枉» - «ծռերից վեր դասելով». որոշ մասնագետներ արտահայտությունը մեկնաբանում են՝ որպես «արտաքսիր սխալ մարդկանց»: Սակայն Սուն Ձիհեն՝ ով ապրում էր Հարավային Սուն հարստության օրոք, առաջ բաշեց «ծռերից վեր դասելով» տարբերակը: Վան Ձինլինը և Ջու Իդունը ևս գտնում են, որ առավել ձգգրիտ է Սուն Ձիհեյի տարբերակը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.20 季康子①问：“使民敬、忠以②劝，如之何？”子曰：“临之以庄，则敬；孝慈，则忠；举善而教不能，则劝。”

Ձի Քանձին հարցրեց.

- Ի՞նչ անել, որպեսզի մարդիկ լինեն հարգալից, հավատարիմ ու նվիրված:

Ուսուցիչն ասաց.

- Եթե մարդկանց հետ վարվես խստորեն, հարգալից կլինեն: Եթե որդիական պատկառանք ու ծնողական սեր ցուցաբերես, ապա նրանք

հավատարիմ կլինեն: Եթե բարձրացնես շիտակներին ու ուսուցանես չինացողներին՝ մարդիկ նվիրված կլինեն:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին հարցրեց.

- Ի՞նչ պետք է անել, որպեսզի մարդիկ հարգալից ու հավատարիմ լինեն և նվիրվեն իշխանությանը:

Քունձին ասաց.

- Եթե դու մարդկանց հանդեպ արդար ես, ապա նրանք կհարգեն քո հրամանները: Եթե հարգես ավագներին և սիրես կրտսերներին, ապա նրանք հավատարիմ կլինեն: Եթե առաջխաղացման տանես արդարներին և կրթես թերացողներին, ապա նրանք կնվիրվեն իշխանությանը:

[Մեկնությունը]

① «季康子» - Ձի Քանձի. հայտնի նաև որպես Ձի Սունֆեյ, Լու տե-րության իշխան Այի նախարարներից էր, ժամանակի ամենաազդեցիկ քաղաքական գործիչներից մեկը:

«康»՝ «խաղաղասեր», նրա հետմահու անունն էր:

② «以» - Ասույթում օգտագործվում է որպես շաղկապ՝ «և»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.2 1 或谓孔子曰：“子奚不为政？”子曰：“《书》①云：‘孝乎惟孝，友于兄弟，施②于有政③。’是亦为政，奚其为为政？”

Ումն մեկը հարցրեց Քունձիին.

- Ինչո՞ւ չես կառավարում:

Ուսուցիչն ասաց.

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

- «Գրքում» ասվում է. «Որդիական պատկառանք դրսևորիր, երբ հարկն է, հարգիր եղբայրներիդ, այդպիսով կկառավարես»: Դա է կառավարումը, այնպես չէ՞:

[Փոխադրությունը]

Ինչ-որ մեկը հարցրեց Քունծիին.

- Ինչու՞ չես մասնակցում պետության կառավարմանը:

Քունծիին պատասխանեց.

- «Պատումների գրքում» ասվում է. «Որդիական պատկառանքն ու եղբայրական սերն են ընկած ձշմարիտ կառավարման հիմքում»: Դրանք դրսևորելով՝ ես մասնակցում եմ կառավարմանը: Միթե անպատճառ պետք է պետական պաշտոնյա լինել՝ կառավարմանը մասնակցելու համար:

[Մեկնությունը]

① «书» - «Գիրք». նկատի ունի «Պատումների գիրքը», բնագրում բերված նախադասությունը մեջբերված է դրա «Վասն Զյունչենի» հատվածից:

② «施» - «շնորհել», «տալ». ասույթի մեջ կիրառված է որպես օժանդակ բառ, որը նշանավորում է կառավարման տևականությունը:

③ «施于有政» - «այդպիսով կկառավարես». բառացի արտահայտությունը բարդ է փոխադրել, պատճառը «有» գաղափարագրի կիրառումն է, գոյականներից առաջ դրվելով՝ գոյականը դարձնում է բայ: Այդ մասին առավել մանրամասն նկարագրված է իմ «Դասական լեզվի քերականություն» աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.2 2 子曰：“人而无信①，不知其可也。大车无𨔵，小车无𨔶②，其何以行之哉？”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդ առանց հավատի. չգիտեմ՝ կամն այդպիսիք: Մեծ սայլն առանց առեղի, փոքր սայլն առանց լծի, միթե այդպես կարող են շարժվել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Զգիտեմ՝ կամն արդյոք անհավատ մարդիկ: Դա նույնն է, ինչ մեծ սայլն առանց առեղի, կամ փոքր սայլն առանց լծի: Ինչպե՞ս կարող ենք շարժվել»:

[Մեկնությունը]

① «人而无信» - «Մարդ առանց հավատի». որոշ մասնագետներ փոխադրել են այս հատվածը որպես «մարդիկ չեն հավատում», սակայն հին չինարենի շարահյուսությանն առավել բնորոշ է «մարդ առանց հավատի» տարբերակը:

② «淤, 滂» - «առեղ, լուծ». հնում սայլերի, մարտակառքերի մասեր էին, որոնց լծվում էին գրաստները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.23 子张问：“十世可知也①？”子曰：“殷因于夏礼，所损益，可知也；周因于殷礼，所损益，可知也。其或继周者，虽百世，可知也。”

Զիչանը հարցրեց.

- Կարելի՞ է իմանալ, թե ինչ կլինի տաս սերունդ հետո:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ինը ժառանգեց Սյայի ծեսերը: Ինչ է պակասեցրել ու ավելացրել, հայտնի է: Ջոուն ժառանգեց Ինի ծեսերը: Ինչ է պակասեցրել ու ավելացրել, հայտնի է: Այդպես էլ կարելի է իմանալ նաև Ջոուի ժառանգորդների մասին, թեկուզ հարյուր սերունդ էլ փոխվի:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց.

- Կարո՞ղ եմք, արդյոք, իմանալ, թե ինչպիսին կլինեն օրենքները տաս սերունդ հետո:

Քունձին ասաց.

- Ին հարստությունը ժառանգել էր Սյա հարստության օրենքները: Ինչ-որ բան վերացվեց, ինչ-որ բան ավելացվեց և այդ մասին ամեն ինչ գիտենք: Ջոու հարստությունը ժառանգեց Ին հարստության օրենքները: Ինչ-որ բան վերացվեց, ինչ-որ բան ավելացվեց և այդ մասին ևս ամեն ինչ գիտենք: Այդ պատճառով էլ կարող եմք իմանալ նաև Ջոու հարստության ժառանգների մասին, նույնիսկ եթե հարյուր սերունդ փոխվի:

[Մեկնությունը]

① «十世可知也» - «Կարելի՞ է իմանալ, թե ինչ կլինի տաս սերունդ հետո». Կոնֆուցիոսի պատասխանից կարելի է եզրակացնել, թե ինչ է նկատի ունեցել Ձիջանը նման հարցադրում անելով, ուստի փոխադրված տարբերակում ավելացվել է «օրենքներ» բառը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2.2 4 子曰：“非其鬼①而祭②之，谄③也。见义不为，无勇也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Այլոց նախնիների ոգիներին զոհեր մատուցելը շողոքորթություն է: Անարդարություն տեսնելով՝ չգործելը փոքրոգություն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դու չպիտի զոհեր մատուցես ուրիշների նախնի-

ների ոգիներին, դա շողոքորթություն է: Եթե տեսնում ես, թե ինչ է լինելու և անգործության ես մատնված՝ դա վախկոտություն է»:

[Մեկնությունը]

① «鬼» - «Ոգի», «ուրվական». հնում եղել է նախնիների ոգիների պաշտամունք: «Ոգի» ասելով սովորաբար նկատի են ունեցել հանգուցյալ հարազատներին:

② «祭» - «Զոհ», «զոհաբերություն». նախնիների ոգիներին զոհեր մատուցել են, որպեսզի արժանանան նրանց բարեհաճությանը և օրհնություններին:

③ «徭» - «Շողոքորթել», «հաճոյանալ». հնչում է՝ «չան»:

Գլուխ 3. Ութ շարք Ընդամենը 26 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.1 孔子谓季氏①, “八佾②舞于庭, 是可忍③也, 孰不可忍也?”

Քունձին ասաց Ձի տոհմի մասին. «Ութ շարքով պարում են նախնայաց սրահում, եթե դրան կարելի է դիմանալ. կամ բան, ինչին դիմանալ չի կարելի»:

[Փոխադրությունը]

Պատմելով Ձի տոհմից մի պաշտոնյայի մասին՝ Քունձին ասաց. «Նրա համար բակում վաթսունչորս մարդ են երգում ու պարում: Եթե նա այդքան անսիրտ է դա անելիս, ապա երբ կարող է անսիրտ չլինել»:

[Մեկնությունը]

① «季氏» - «Ձի տոհմ». համաձայն «Զուոյի մեկնաբանությունների»՝ Ջաո իշխանի կառավարման քսանհինգերորդ տարվա նկարագրության և Լյու Սյանչուանի «Պատմագրության», Կոնֆուցիոսը նկատի է ունեցել Ձի Փինձիին, սակայն որոշ մասնագետներ գտնում են, որ խոսքը Լու տերության աստիճանավոր Ձի Քանձիի մասին է, ոմանք կարծում են, թե Կոնֆուցիոսը խոսում է մեկ այլ աստիճանավոր Ձի Սյուանձիի մասին:

② «八佾» - «Ութ շարք». հնում նախնիների հիշատակին հարգանքի տուրք մատուցելու համար ծիսական պարեր էին պարում, ութ հոգի՝ մի շարքում: Կայսրը կարող էր ութ շարքով պարողներ ունենալ՝ վաթ-

սունչորս հոգի, իշխանները՝ վեց շարքով՝ քառասունութ պարողներ, իսկ աստիճանավորները՝ չորս շարքով՝ 32 հոգու: Ձին պետք է չորս շարքով պարողներ ունենար, ութ շարք պարող ունենալով՝ նա խախտել էր ծիսակարգը:

③ «忍» - «Դիմանալ», «տանել», «հանդուրժել». որոշ մասնագետներ մեկնաբանում են նշված գաղափարագիրը որպես «համբերություն» կամ «համբերել»: Սակայն եթե հաշվի առնենք այն, որ Ձի տոհմը խարխլել էր Լու տերության տնտեսությունը, ապա կարելի է ենթադրել, որ Կոնֆուցիոսը «忍» գաղափարագիրը կիրառել է «դիմանալ», «հանդուրժել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.2 三家①者以《雍》②彻。子曰：“‘相③维辟公，天子穆穆’，奚取于三家之堂？”

Երեք տոհմերը կատարում էին «Ներդաշնակ» ձոնը: Ուսուցիչն ասաց. «Երկնքի Որդին՝ քրմերով ու իշխաններով շրջապատված, վսեմաշուք կատարում էր ծեսը: Մի՞թե դա կարելի է անել երեք տոհմերի նախնյաց սրահներում»:

[Փոխադրությունը]

Ջուն, Շու և Ձի տոհմերը իրենց նախնիներին գոհեր մատուցելու ծեսի ժամանակ երգում էին կայսերական «Ներդաշնակ» ձոնը: Քունձին ասաց. «Կայսրը՝ շրջապատված արքունիքով, զոհ է մատուցում նախնիներին «Ներդաշնակ» ձոնի ներքո: Արժե՞ դա հնչեցնել երեք տոհմերի սրահներում»:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Մեկնությունը]

① «三家» - «Երեք տոհմ». Լու տերության երեք ազդեցիկ ազնվական տոհմերը նկատի ունի:

② «雍» - «Ներդաշնակ». ձոն է «Երգերի գրքից», կատարվել է գոհաբերությունների ժամանակ:

③ «相» - «Քուրմ». ծիսակարգերի կատարման պատշաճությանը հետևող հոգևորականներ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.3 子曰：“人而不仁，如礼何？人而不仁，如乐何？”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե մարդը մարդկայնություն չունի, էլ ի՞նչ ծես: Եթե մարդը մարդկայնություն չունի, էլ ի՞նչ երաժշտություն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե մարդը չունի մարդկայնություն, ի՞նչ պատշաճության մասին է խոսքը: Եթե մարդը չունի մարդկայնություն, ի՞նչ երաժշտության մասին է խոսքը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.4 林放①问礼之本。子曰：“大哉问！礼，与其奢也，宁俭；丧，与其易②也，宁戚。”

Լին Ֆանը հարցրեց ծեսերի մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Շատ կարևոր հարց է. ծեսի ժամանակ ավելի լավ է պարզություն, քան շքեղություն, իսկ սգի ժամանակ ավելի լավ է ողբ, քան բժախնդրություն»:

[Փոխադրությունը]

Լին Ֆանը հարցրեց ծեսերի բնույթի մասին: Քունձին ասաց. «Քո հարցը խորիմաստ է: Անօրեական ծեսերի ժամանակ ավելի լավ է պարզ ու հասարակ լինել, քան շռայլ ու վատնող: Սգո արարողությունների ժամանակ ավելի լավ է ողբալ, քան հետևել ծիսակարգին»:

[Մեկնությունը]

① «林放» - Լին Ֆան. նրա մասին հայտնի է միայն, որ Լու տերության հպատակ է եղել:

② «易» - «Հեշտ», «զվարձալի», «փոխել», «փոփոխություն». «Ծեսերի գրքում»՝ «Թան իշխանի մասին» հատվածում, ասվում է. «Ես լսել եմ աստիճանավորներին, որոնք ասում են, որ սգի ժամանակ պիտի պահել ծիսակարգը, սակայն եթե չկա վիշտ, էլ ինչի՞ են պետք ծեսերը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.5 子曰：“夷狄之有君，不如①诸夏之亡②也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յին և Դին տիրակալներ ունեն, սակայն չեն համեմատվի նույնիսկ անտեր Սյայի հետ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Թեև բարբարոս երկրներն էլ ունեն իրենց արքաները, սակայն դրանք չեն համեմատվի նույնիսկ արքա չունեցող Չինաստանի հետ»:

[Մեկնությունը]

① «夷狄之有君，不如» - «Յին և Դին տիրակալներ ունեն, սակայն

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

չեն...». պարոն Յան Յուֆուի «Ջրույցների մեկնություններում» նշվում է, որ Յիի և Դիի տիրակալներ ասելով Կոնֆուցիոսը նկատի է ունեցել համապատասխանաբար Չուջուան և Ուվան արքաներին, որոնք կառավարում էին նշյալ «բարբարոս» տերությունները:

② «亡» - «մեռնել», «կորցնել». ասույթում կիրառվում է ինչ-որ երևույթ ժխտելու իմաստով, տվյալ դեպքում՝ Սյայի տիրակալ չունենալը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.6 季氏旅①于泰山。子谓冉有②曰：“女弗能救与？”对曰：“不能。”子曰：“呜呼！曾谓泰山不如林放乎？”

Ձիշին ուղևորվում էր Թայ լեռանը զոհ մատուցելու: Ուսուցիչը հարցրեց ժանյուին.

- Հնարավոր է հետ պահել նրան:
- Անհնար է,- պատասխանեց նա:
- Ավանդ,- ասաց Ուսուցիչը,- միթե Տայ լեռը զիջում է Լին Ֆանին:

[Փոխադրությունը]

Ձիշին ուզում էր գնալ Թայ լեռ՝ զոհաբերություն անելու: Քունձին հարցրեց ժանյուին.

- Կարո՞ղ ես հետ պահել նրան:
- Չեմ կարող,- պատասխանեց ժանյուն:
- Ափսոս,- ասաց Քունձին,- միթե կարող ես ասել, որ Թայ լեռան ոգին զիջում է Լին Ֆանին:

[Մեկնությունը]

① «旅» - «Ուղևորություն», «ձամփա ընկնել». այն ժամանակ Թայ

լեռանը զոհ մատուցելու իրավունք ունեին միայն կայսերը: Ձիշին ընդամենը Լու տերության աստիճանավոր էր և լեռանը զոհ մատուցելով՝ խախտում էր ծիսակարգը:

② «冉有» - Ժանյու. Կոնֆուցիոսի սանն էր, հայտնի՝ նաև որպես Ժան Ցյու: Կոնֆուցիոսից փոքր էր քսանինը տարով: Ծառայում էր Ձի տոհմին, այդ պատճառով էլ Կոնֆուցիոսը նրան էր խնդրում հետ պահել Ձիշիին սխալ քայլ անելուց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.7 子曰：“君子无所争。必也射乎！揖让而升，下而饮。其争也君子①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը չի մրցում: Միայն նետաձգություն: Ձեռքերը միացրած ողջունելով՝ բարձրանում է հարթակին, իջնելիս խմում է այլոց հետ: Դա ազնվայրին արժանի մրցություն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը չունի մրցելու կարիք: Սակայն եթե պետք է մրցել, ապա դա անում է նետաձգությամբ: Միմյանց հանդեպ պատկառանքով լի՝ բարձրանում են նետաձգության հարթակ, իջնելուց հետո խմում են: Սա է բարեկիրթ մրցման ձևը»:

[Մեկնությունը]

① «其争也君子» - «Դա ազնվայրին արժանի մրցություն է», այս մասին մանրամասն ներկայացված է «Ծեսեր և արարողություններ» գրքի «Մեծ նետաձգության արարողություն» հատվածում. հնում ավանդույթ կար՝ առավել քիչ թիրախներ խոցած նետաձիգին «պատժում էին խմիչքով», այսինքն՝ նա ստիպված էր գինի խմել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.8 子夏问曰：“巧笑倩①兮，美目盼②兮，素以为绚③兮。’何谓也？”子曰：“绘事后素。”曰：“礼后④乎？”子曰：“起⑤予者商也！始可与言《诗》已矣。”

Ձիսյան հարցրեց.

- Ի՞նչ են նշանակում հետևյալ խոսքերը. «Ջքնաղ ժպիտդ գրավում է, դյուրում են գույներով գեղեցիկ աչքերդ: Ներկով է ծածկվում ձերմակդ»:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ներկում են ձերմակեցնելուց հետո:

Ձիսյան հարցրեց.

- Ծեսերը հաջորդո՞ւմ են դրան:

Ուսուցիչն ասաց.

- Միայն դու ես հասկանում ինձ, Շան: Այժմ քեզ հետ կարելի է խոսել «Երգերի» մասին:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան հարցրեց.

- «Դեմքիդ ժպիտը լույս է ձառագում, սև աչքերդ դյուրում են իրենց գեղեցկությանը: Ծաղիկներ են պատկերված զգեստիդ ձերմակին»: Ի՞նչ են նշանակում բանաստեղծության այս բառերը:

Քունձին ասաց.

- Ծաղիկներ նկարում են ձերմակի վրա:

Ձիսյան հարցրեց.

- Մի՞թե դա նշանակում է, որ ծեսերը պիտի հաջորդեն մարդկայնությանը:

Քունձին ասաց.

- Կեցցես, Շան: Դու իսկապես ուրախացրիր ինձ: Հիմա մենք կարող ենք քննարկել «Երգերի գիրքը»:

[Մեկնությունը]

① «倩» - «չքնաղ», «գեղատեսիլ»:

② «盼» - Ունի «հուսադրել», «սպասել» իմաստները, սակայն հնում կիրառվել է նաև «գրավել», «դյութել», «հմայել» իմաստներով:

③ «绚» - «Շքեղ», «փայլուն», «երփներանգ». ասույթում կիրառված է «ներկել», «գունավորել» իմաստներով: Բանաստեղծության երեք տողերից «Երգերի գրքում» կան առաջին երկուսը: Երրորդ տողն ըստ երևույթին Վան Սյանցյանի «Երեք տոհմերի երգեր» գրքից է:

④ «礼后» - «Ծեսերը հաջորդում են». «ծեսերը» բառից հետո բնագրում ոչինչ չկա. «մարդկայնություն» բառը գրեթե բոլոր մեկնաբանողների կողմից մտցվել է ավելի ուշ:

⑤ «起» - «Բարձրանալ», «սկսել», «հայտնվել», «ստանալ» և այլն. ասույթում կիրառված է «հասկանալ» իմաստով: Առավել մանրամասն կարելի է կարդալ Սուն Քայդիի մեկնության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.9 子曰：“夏礼，吾能言之，杞①不足征也；殷礼，吾能言之，宋②不足征也。文献③不足故也。足，则吾能征之矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Սյաչի ծեսերի մասին ես կարող եմ պատմել, Յիի մասին վկայությունները բավական չեն: Ինի ծեսերի մասին ես կարող եմ պատմել, Սունի մասին վկայությունները բավական չեն: Հնամենի գրերը քիչ են, բավական լինեին՝ ես հիմք կունենայի ծեսերի մասին պատմելու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես կարող եմ պատմել Սյա հարստության ծեսերի մասին, սակայն Յի տերության ծեսերի մասին տեղեկությունները

բավական չեն: Ես կարող եմ պատմել Ին հարստության ծեսերի մասին, սակայն Սուն տերության ծեսերի մասին տեղեկությունները բավական չեն: Պատճառը նրանց պատմական մատյանների և իմաստունների պակասն է: Եթե դրանք բավական լինեին, ես կկարողանայի պատմել Յի և Սուն տերությունների ծեսերի մասին»:

[Մեկնությունը]

① «杞» - «Յի». տերության անվանում է, համարվել է Սյայի ժառանգորդը: Ջոու թագավորության Ու արքայի ավատն էր՝ ներկայիս Հենան և Շանդուն նահանգների տարածքում: Թուլանալով՝ մասնատվեց շրջապատող տերությունների միջև, իսկ բնակչության մի ստվար հատված գաղթեց:

② «宋» - «Սուն». տերության անվանում է, համարվել է Շանի ժառանգորդը: Գտնվել է ներկայիս Հենան և Ջյանսու նահանգների տարածքում: Պատերազմող տերությունների դարաշրջանում ոչնչացվել է Յի, Վեյ և Ջու տերությունների կողմից:

③ «文獻» - «փաստաթուղթ», «գիր». «Ջրույցներում» «文獻» բառակապակցությունը կիրառված է որպես «հնամենի գիր», թեև ներկայումս գործածության մեջ է որպես «պատմական փաստաթուղթ»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.10 子曰：“禘^①自既灌^②而往者，吾不欲观之矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես չեմ ուզում հետևել «դի» ծեսին՝ գինին հեղելուց հետո»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես չեմ ուզում նայել, թե ինչ կլինի «դի» արարողության ժամանակ գինի թափելուց հետո»:

[Մեկնությունը]

① «禘» - «Դի»։ գոհաբերության կարևորագույն արարողություն էր, ինչի անցկացման իրավունք ուներ միայն կայսրը՝ Երկնքի որդին։ Այնուամենայնիվ, Ջոուի տիրակալ Չենը թույլ էր տվել Ջոույի իշխաններից մեկին՝ որպես տերությանը խոշոր ծառայություններ մատուցած անձի, իրականացնել այդ ծեսը։ Հետագայում այդ արարողակարգը շարունակեցին Լու տերության տիրակալները, ինչը Կոնֆուցիոսը համարում էր ծեսի խախտում, այդ պատճառով էլ չէր ցանկանում ներկա գտնվել դրան։

② «灌»- «Հեղել», «թափել», «ոռոզել»։ կայսերական «դի» ծիսակատարության ժամանակ հատուկ թրմված հոտավետ գինի էր թափվում գետնին, ինչից հետո մասնակիցները մտնում էին տաճար և տեղադրում նախնիների անուններով տախտակները։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.1.1 或问禘之说。子曰：“不知也①；知其说者之于天下也，其如示②诸斯乎！”指其掌。

Ուն մեկը հարցրեց «դի» ծեսի մասին. Ուսուցիչն ավիը պարզեց և ասաց. «Չգիտեմ. նա, ով գիտի դրա իմաստը, կարող է ցույց տալ, թե ինչպես կառավարել Երկնայինը»։

[Փոխադրությունը]

Ինչ-որ մեկը հարցրեց Քունձիին «դի» արարողության իմաստի մասին։ Քունձին ասաց. «Ես չգիտեմ։ Դա իմացող մարդկանց համար տերությունը կառավարելը նույնքան հեշտ կլինի, որքան սրան նայելը»։ Այդ ասելով՝ նա ցույց տվեց իր ավիը։

[Մեկնությունը]

① «不知也» - «Չգիտեմ», «դի» ծեսը կայսերական արարողություն էր, ինչի անցկացման իրավունք Լու տերության արքաները չունեին: Այդ պատճառով էլ Կոնֆուցիոսը խուսափում է ուղղակի պատասխանից:

② «示»- «ցույց տալ», «բացահայտել». ունի նույն իմաստը, ինչ «视» գաղափարագիրը՝ «սահմանել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.1 2 祭如在，祭神如神在。子曰：“吾不与祭，如不祭①。”

Զոհաբերություն էր անում, ասես ոգիները կենդանի լինեին: Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ես չեմ անում զոհաբերությունը, ասես զոհաբերություն չլինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին այնպես էր զոհ մատուցում նախնիներին, ասես նրանք կենդանի լինեին, այնպես էր զոհ մատուցում ոգիներին, ասես նրանք ներկա լինեին: Քունձին նաև ասում էր. «Եթե ես չեմ մասնակցում արարողությանը, դա կարծես զոհաբերություն չլինի»:

[Մեկնությունը]

① Որոշ մեկնաբանողներ ասույթը փոխադրել են հետևյալ կերպ. «Եթե ես համաձայն չեմ ծիսակատարության հետ, դա նույնն է, ինչ զոհաբերություն չանելը»: Սակայն սա ազատ փոխադրություն է և չի համապատասխանում ասույթի բովանդակությանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.13 王孙贾①问曰：“与其媚于奥，宁媚于灶②，何谓也？”
子曰：“不然；获罪于天，无所祷也③。”

Վանսուն Ջյան հարցրեց.

- Ասում են՝ «Ավելի լավ է երկրպագել «առ» ոգուն, քան օջախի ոգուն»: Ճշմարիտ է:

Ուսուցիչն ասաց.

- Այդպես չէ: Եթե դու մեղանչել ես Երկնքի դեմ, երկրպագելը զուր է:

[Փոխադրությունը]

Վանսուն Ջյան հարցրեց.

- Այսպիսի մի խոսք կա. «Ավելի լավ է երկրպագել տան հարավ-արևմտյան հատվածի ոգուն, քան օջախի ոգուն»: Ո՞րն է ձիշտ:

Քունձին ասաց.

- Ձիշտ չեն: Եթե քո վարքով վիրավորել ես Երկնքին, ապա երկրպագությունն անօգուտ է:

[Մեկնությունը]

① «王孙贾» - Վանսուն Ջյա. Վեյ տերության իշխանի խորհրդականն էր:

② «与其媚于奥，宁媚于灶» - «Ավելի լավ է երկրպագել «առ» ոգուն, քան օջախի ոգուն». տան հարավ-արևմտյան հատվածը կոչվում էր «առ», հավատում էին, որ այն ունի իր ոգին: Տան օջախը կոչվում էր «ձառ», դրա մոտ ևս կար ոգուն երկրպագելու անկյուն:

③ Վանսուն Ջյան և Կոնֆուցիոսը իրենց զրույցում օգտագործում էին փոխաբերություններ, և մենք կարող ենք միայն ենթադրել, թե նրանք ի՞նչ են ուզում ասել: Ոմանք ասում են, որ «առ» հատվածի «ոգի» ասելով նկատի ունեն Վեյի տիրակալին, իսկ «օջախի ոգին», ըստ

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

երևույթին, Լին տիրակալի սիրելի հարձին էր խորհրդանշում՝ Նանձիին: Խառնակ ժամանակներ էին և երկրում իշխանությունը փաստացի Նանձիի ձեռքում էր: Եվ ըստ երևույթին Վանսուն Ձյայի՝ Կոնֆուցիոսին տրված հարցի իմաստը հետևյալն էր. «Ավելի լավ է հավատարմություն ցույց տալ տիրակալին, թե՞ Նանձիին»: Իսկ Կոնֆուցիոսի պատասխանի իմաստը հետևյալն էր. «Եթե դու հանցանք ես գործել, ապա էական չէ, թե ում հավատարմություն ցույց տաս»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.1 4 子曰：“周监于二代^①，郁郁乎文哉！吾从周。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ջոուն երկու տոհմերի վրա է հիմնված: Ինչ գունեղ են դրա ծեսերը: Ես հետևում եմ դրանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ջոու հարստության ծեսերի հիմքում ընկած են Սյա և Շան հարստությունների ծեսերը: Ինչ հարուստ գույներ ունեն դրանք: Ես կողմ եմ Ջոու հարստության ծեսերին»:

[Մեկնությունը]

① «二代» - «Երկու տոհմ». նկատի ունի Սյա և Շան հարստությունները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.1 5 子入太庙^①，每事问。或曰：“孰谓鄒人之子^②知礼乎？入太庙，每事问。”子闻之，曰：“是礼也。”

Ուսուցիչը մտավ մեծ տաճար և սկսեց ամեն ինչի մասին հարցուփորձ անել:

Ուն մեկն ասաց.

- Ո՞վ էր ասում, թե Ձոույի տիրոջ որդին գիտի ծեսերը: Մեծ տաճար է մտել և ամեն ինչի մասին հարցնում է:

Դա լսելով՝ Ուսուցիչն ասաց.

- Դա նույնպես ծես է:

[Փոխադրությունը]

Մտնելով Ձոույի տիրակալի տաճար՝ Քունձին սկսեց ամեն ինչի մասին հարցեր տալ: Ինչ-որ մեկն ասաց.

- Ո՞վ էր ասում, թե Շույյան Հեի որդին հասկանում է ծեսերը: Նա մտել է Մեծ տաճար և ամեն ինչի մասին ուզում է իմանալ ուրիշներից:

Այդ ամենը լսելով՝ Քունձին ասաց.

- Դա նույնպես ծես է:

[Մեկնությունը]

① «太庙» - «Մեծ տաճար». այդպես էր կոչվում Ձոույի տիրակալի տաճարը: Հնում այն հիմնել էր Թայձու տիրակալը, այդ պատճառով էլ այն կոչվում էր «Մեծ տաճար»՝ «太»՝ «թայ» բառից, որ նշանակում է «մեծ»:

② «鄒人之子» - «Ձոույի տիրոջ որդի». Ձոուն տեղանուն է, գտնվել է ներկայիս Շանդուն նահանգի տարածքում: «Քունձի տոհմի պատմություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Կոնֆուցիոսը ծնվել է Լու տերության Փինյան գավառի Ձոու ավանում, այն ներկայիս Շանդուն նահանգի Յույֆու գավառի տարածքում է: «Ձոույի բնակիչ» ասելով նկատի ունեն Շույյան Հեին՝ Կոնֆուցիոսի հորը, որը ռազմական աստիճանավոր էր և որպես իր ծառայությունների պարգև ստացել էր Ձոու ավանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.16 子曰：“射不主皮①，为②力不同科③，古之道也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նետ արձակելիս կաշին բոլորը չեն խոցում, քանզի ուժերը հավասար չեն: Դա է հին ուղին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նետաձգության ժամանակ նշանակետի կենտրոնը խոցելը պարտադիր չէ, որովհետև մարդկանց ուժերը նույնը են: Դա հին օրենք է»:

[Մեկնությունը]

① «射不主皮» - «Նետ արձակելիս կաշին բոլորը չեն խոցում», հնում նշանակետերը պատրաստվում էին ձիգ կտորներից, որոնց կենտրոնում կաշվի կտոր էր դրվում: Նետաձգությունը երկու տեսակի էր դասվում՝ ռազմական և քաղաքացիական: Տվյալ ասույթում Կոնֆուցիոսը նկատի ունի քաղաքացիական նետաձգությունը, ուր ոչ այնքան կարևոր էր նշանակետի խոցումը, որքան նետաձիգի հանդարտ ու զեղեցիկ շարժումները, դեմքի արտահայտությունը և այլն:

② «为» - «որովհետև», «քանզի». ներկայումս կիրառելի է նույնիմաստ «因为» տարբերակով:

③ «同科» - «նույն», «միանման». ներկայումս կիրառելի է նույնիմաստ «同等» տարբերակով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.17 子贡欲去①告朔之饩羊②。子曰：“赐也！尔爱③其羊，我爱其礼。”

Ձիգունը ցանկանում էր վերջ տալ անսվա առաջին օրը խոյ զոհաբերելու ծեսին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Տուր, դու սիրում ես խոյին, ես սիրում եմ ծեսը:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը այլևս չէր ուզում անսվա առաջին օրը Լու տերության տաձարում խոյ զոհաբերել:

Քունձին ասաց.

- Տուր ինձ այն: Դու ափսոսում ես խոյը, ես ափսոսում եմ ծեսը:

[Մեկնությունը]

① «去» - «գնալ», «տևել», «անցնել», «վերջ տալ». ասույթում կիրառվում է որպես անցումային բայ, որն արտահայտում է ինչ-որ բան անելու պատրաստակամություն:

② «告朔之饗羊» - «վերջ տալ անսվա առաջին օրը խոյ զոհաբերելու ծեսին». անսվա առաջին օրը տաձարում խոյ զոհաբերելու ավանդույթ կար: Տիրակալը երեք տարեկան խոյ էր զոհաբերում նախնիների ոգիներին, իսկ հետո խոսում էր ժողովրդի հետ և խրատներ տալիս: Կոնֆուցիոսի ժամանակ այդ ծեսն արդեն սպառել էր իրեն, այդ պատճառով էլ Ձիգունը կոչ էր անում հրաժարվել դրանից: Իսկ Կոնֆուցիոսը կարծում էր, որ ավելի լավ է գոնե պահպանել ծեսի ձևական կողմը, քան ոչինչ չանել:

③ «爰» - «սեր», «սիրել». ասույթում կիրառված ես «ափսոսալ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.18 子曰：“事君尽礼，人以为谄也。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Տիրակալին ծառայելիս կատարում ես ծեսերը, իսկ մարդիկ դա շողոքորթություն են համարում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ տիրակալին ծառայելիս վարվում ես ծիսակարգին համաձայն, մարդիկ կարծում են, թե դու շողոքորթ ես»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.19 定公①问: “君使臣, 臣事君, 如之何?” 孔子对曰: “君使臣以礼, 臣事君以忠。”

Դին իշխանը հարցրեց.

- Ինչպե՞ս պիտի տիրակալը ծառայեցնի պաշտոնյաներին և ինչպե՞ս պիտի պաշտոնյաները ծառայեն տիրակալին:

Քունձին պատասխանեց.

- Տիրակալը պիտի ծառայեցնի պաշտոնյաներին ըստ ծեսերի, իսկ պաշտոնյաները պիտի ծառայեն հավատարմորեն:

[Փոխադրությունը]

Լուի տիրակալ Դինը հարցրեց.

- Ինչպե՞ս պիտի տիրակալն օգտագործի պաշտոնյաներին, և ինչպե՞ս պիտի պաշտոնյաները ծառայեն տիրակալին:

Քունձին պատասխանեց.

- Տիրակալը պիտի օգտագործի պաշտոնյաներին համաձայն կանոնների, իսկ պաշտոնյաները պիտի ծառայեն հավատարմությամբ:

[Մեկնությունը]

① «定公» - Դին իշխան. Լու տերության տիրակալն էր, Մուն տոհմից, Ջաո իշխանի կրտսեր եղբայրը, գահակալել է տասնհինգ տարի՝ մթա. 509-495 թվականներին: Դինը նրա հետմահու պատվանունն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.20 子曰: “《关雎》①, 乐而不淫②, 哀而不伤。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հարսնացուի դիմավորումը» ուրախացնում է, բայց չի այլասերում, տխրեցնում է, բայց չի վնասում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. ««Հարսնացուի դիմավորման երգը» լսելիս ուրախանում ես առանց հեշտասիրության, տխրում ես՝ առանց ցավի»:

[Մեկնությունը]

① «关雎» - «Հարսնացուի դիմավորում». հատված է «Երգերի գրքի» առաջին գլխից, սակայն այնտեղ «տխրեցնող» հատվածներ չկան: Իսկ Լյու Թայգունի ««Զրույցների» մեկնությունը» աշխատության մեջ նշվում է, որ «Հարսնացուի դիմավորում» երգ կա և «Երգերի գրքում», և «Երաժշտության գրքում». ասույթում հղում է արվում «Երաժշտության գրքի» հատվածին: Վերջինս չի պահպանվել:

② «淫» - «ավելորդ», «խալտառակ», «այլասերող», «անպարկեշտ» և այլն. հնում հակված էին չափազանցնելու որոշ երևույթներ, և «淫» գաղափարագիրը հաճախ էր նման կիրառություն ստանում, մասնավորապես՝ «淫祀»՝ «անպարկեշտ ծես» անվանում էին ձևականության համար արվող ծեսերը, իսկ «淫雨»՝ «անպարկեշտ անձրև» անվանում էին «ավելորդ», վարուցանքին վնասող անձրևը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.2 1 哀公问社①于宰我②。宰我对曰：“夏后氏以松，殷人以柏，周人以栗，曰，使民战栗。”子闻之，曰：“成事不说，遂事不谏，既往不咎。”

Այ իշխանը հարցրեց Զայվոյին հողի աստծո մասին: Զայվոն ասաց.
- Սյայի օրոք տնկում էին սոձիներ, Ինի օրոք՝ նոձիներ, Զոույի օրոք՝ շագանակենիներ, որպեսզի մարդիկ դողան:

Դա լսելով՝ Ուսուցիչն ասաց.

- Եղածի մասին չեն խոսում: Պետք չէ ընդդիմանալ դրան, անցյալի համար չեն մեղադրում:

[Փոխադրությունը]

Լուի տիրակալ Այը հարցրեց Զայվոյին, թե ի՞նչ ծառեր տնկի հողի աստծո զոհարանի տարածքում: Զայվոն պատասխանեց:

- Սյա հարստության օրոք տնկում էին սոձիներ, Ին հարստության օրոք՝ նոձիներ, Զոու հարստության օրոք՝ շագանակենիներ, որպեսզի մարդիկ վախենան:

Լսելով այդ ամենը՝ Քունձին ասաց.

- Բարդ է բացատրել այն, ինչ արդեն եղել է, բարդ է պահպանել արդեն եղածը, բարդ է հանցանք փնտրել նրանում, ինչ արդեն եղել է:

[Մեկնությունը]

① «社» - «հողի աստված». հնում ամեն մի կառավարող հարստություն իր տաճարներում և զոհարաններում զետեղվող նախնիների անուններով գրությունները փորագրել էր տալիս հատուկ ծառատեսակի տախտակների վրա: Առավել մանրամասն այդ մասին կարելի է կարդալ Յու Ջենսիի «Գույսիի մատյան» աշխատության մեջ:

② «宰我» - Զայվո. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Յու տոհմից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.22 子曰：“管仲①之器小哉！”

或曰：“管仲俭乎？”曰：“管氏有三归②，官事不摄③，焉得俭？”“然则管仲知礼乎？”曰：“邦君树塞门④，管氏亦树塞门。邦君为两君之好⑤，有反坫⑥，管氏亦有反坫。管氏而⑦知礼，孰不知礼？”

Ուսուցիչն ասաց.

- Գուանջունի կարողությունները փոքր են:

Ոմն մեկը հարցրեց.

- Գուանջունը խնայող էր:

- Նա երեք կին ուներ ու բազում վատնող ծառաներ, մի՞թե դա խնայել է,- պատասխանեց Ուսուցիչը:

- Իսկ Գուանջունը գիտեր ծեսերը:

- Միայն տիրակալն է իր դարպասների դիմաց փայտե պատնեշ կառուցում, նույնն արել էր Գուանջունը: Երբ տիրակալները հանդիպելով՝ հյուրասիրում են իրար, գինու գավերը դնում են հողե սյան վրա. Գուանջունը նույնպես այդ սյունից էր սարքել: Եթե Գուանջունը գիտի ծեսերը, ապա ո՞վ չգիտի:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Գուանջունի ընդունակությունները համեստ են:

Ինչ-որ մեկը հարցրեց.

- Արդյո՞ք Գուանջունը խնայող էր:

Քունձին պատասխանեց.

- Նա երեք հարկերն է հավաքում ու բազմաթիվ ենթականեր ունի, որոնք մի բան են անում, դա խնայել է:

- Գուանջունը իսկապէս գիտի ծեսերը:

- Միայն տիրակալն իրավունք ուներ փայտե պատնեշ կառուցել

ապարանքի դարպասների մոտ, Գուանջունը նույնպես կառուցել էր: Միայն տիրակալը կարող էր հարևան տերությունների իշխանների հյուրասիրելուց հետո գինու գավաթները զետեղելու համար հողե պատվանդան ունենալ, Գուանջունը նույնպես մման պատվանդան ուներ: Եթե Գուանջունը գիտի ծեսերը, ապա կա՞ մեկը, որ չգիտի, պատասխանեց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «管仲» - Գուանջուն. հայտնի էր նաև որպես Յիու, Գուանձի: «Գարնան և Աշման» Ժամանակաշրջանի Յի տերության աստիճանավոր էր, գլխավոր խորհրդական, այնուհետև՝ նախարարապետ:

② «三归» - հին մեկնությամբ՝ «երեք կին», «երեք կալվածք», «երեք ընտանիք»: Տեսակետ կա, ըստ որի Յիի տիրակալն ամուսնացել էր հարևան երեք տերությունների արքայադուստրերի հետ, Գուանջունը նույնպես երեք կին ուներ: Խուան Յիչունի տեսակետի համաձայն՝ ասույթում «三归» բառակապակցությունը խորհրդանշում է Գուանջունի երեք կալվածքները, բայց դա ոչ մի կերպ չի հիմնավորվում: Սակայն մի շարք աղբյուրներ, մասնավորապես՝ «Հան Ֆեյձի», «Պատերազմող տերությունների պատմություն», «Հան տերության պատմություն» աշխատությունները փաստում են, որ խոսքը երեք հարկատեսակների մասին է, որոնք հավաքում էին Գուանջունի հարկահանները: Նա հարկային բարեփոխումներ էր նախաձեռնել, և Կոնֆուցիոսը կարծում էր, որ Գուանջունը չէր կարողացել դիմանալ գայթակողությանը՝ հարկերից իրեն մասնաբաժին վերցնելով:

③ «撮» - ասույթում կիրառված է «վատնող» իմաստով:

④ «树塞门» - «փայտ պատնեշ դարպասի մոտ». ամրաշինական կառույց է եղել, կարելի է համեմատել այսօրվա ցանկապատերի հետ:

⑤ «好» - «լավ». ասույթում կիրառված է «հյուրասեր» իմաստով:

⑥ «反坫» - «հողե սյուն». հողից պատրաստվող պատվանդաններ

էին, մեկական կանգնեցնում էին դահլիճների դիմաց, դրանց վրա դրվում էին դատարկ գինու գավաթները:

⑦ « 而 » - ենթադրական կապ է, նման « եթե..., ապա... » կառույցին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.23 子语①鲁大师②乐, 曰: “乐其可知也: 始作, 翕③如也; 从④之, 纯如也, 皦⑤如也, 绎如也, 以成。”

Ուսուցիչը Լուի մեծ վարպետի հետ երաժշտության մասին զրուցելիս ասաց. «Երաժշտությունը կարելի է հասկանալ: Սկզբում այն միաձուլված է, ընթացքում՝ ներդաշնակ է ու խիստ հստակ, բարձրանալով՝ ավարտվում է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին, զրուցելով Լու տերության երաժշտության մեծ վարպետի հետ, ասաց. «Երաժշտություն, դա այն է, ինչ կարելի է հասկանալ: Այն սկսում եւ խանդավառությամբ, շարունակում հստակ ներդաշնակությամբ և աստիճանաբար բարձրանալով՝ ավարտում»:

[Մեկնությունը]

① « 语 » - « լեզու », ասույթում կիրառված է « պատմել », « զրուցել » իմաստներով:

② « 大师 » - « Մեծ վարպետ ». նկատի ունի Լու տերության ավագ երաժշտագետին:

③ Երաժշտական եզրույթ է: Ստորև բերված երկու ծանոթությունները ևս վերաբերում են չինական երաժշտական համակարգի տոներին:

④ « 从 » - « անցնել », « հետևել », « շարունակել », « ընթացք »:

⑤ « 皦 » - « պայծառ », « հստակ »:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.24 仪封人^①请见^②，曰：“君子之至于斯也，吾未尝不得见也。”从者^③见之。出曰：“二三子何患于丧^④乎？天下之无道也久矣，天将以夫子为木铎^⑤。”

Յիի սահմանային աստիճանավորը, խնդրելով հանդիպել Ուսուցչին՝ ասաց.

- Երբ այստեղ ազնվայրեր են ժամանում, ես անպատճառ տեսակցում եմ նրանց:

Սաները խնդրեցին Ուսուցչին՝ ընդունել նրան:

Դուրս գալով՝ նա սաներին ասաց.

- Ինչու՞ եք վշտանում տիրակալի բարեհաճությունից զրկվելու համար: Երկնայինը վաղուց շեղվել է իր Ուղուց, շուտով Երկինքը ձեր Ուսուցչին փայտե կոչնակ կդարձնի:

[Փոխադրությունը]

Յի իշխանության սահմանապահը ցանկանում էր հանդիպել Քունձիին: Նա ասաց.

- Ես միշտ տեսակցում եմ այստեղ ժամանած ազնվայրերին:

Քունձիին ուղեկցող սաները խնդրեցին Քունձիին՝ ընդունել նրան: Ընդունելության ավարտից հետո նա ասաց սաներին.

- Ինչու՞ եք տխրում ձեր պաշտոնները կորցնելու համար: Տերությունում հիմա օրենք չկա, և վաղ թե ուշ Երկինքը ձեր Ուսուցչին ժողովրդի համար զանգ կդարձնի:

[Մեկնությունը]

① «仪封人» - «Յիի սահմանային աստիճանավոր»։ Յիի գտնվելու վայրը հայտնի չէ, համարում են, որ ներկայիս Կապֆեն քաղաքի շրջակայքում է եղել:

② «请见» - «խնդրելով հանդիպել». հնում ընդունված կարգ էր՝ Ուսուցչին կարող էին մոտենալ միայն սաների միջնորդությամբ, նրանց ներկայացնելուց հետո, առանց նշյալ միջնորդության Ուսուցչին մոտենալն անքաղաքավարի էր համարվում:

③ «从者» - «հետևորդ», «սան»:

④ «丧» - «վշտանալ», «ողբալ». ասույթում կիրառված է «վշտանալ դիրքը կորցնելու համար» իմաստով:

⑤ «木铎» - «փայտե կոչնակ». մեծ զանգ էր՝ պղնձե թակով, որ խփում էին ժողովրդին հավաքելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.25 子谓《韶》①, “尽美②矣, 又尽善②也”。谓《武》③, “尽美矣, 未尽善也”。

Ուսուցիչն ասաց «Շաոյի» մասին.

- Այն ամբողջովին գեղեցիկ է և կատարյալ:

«Ուի» մասին ասաց.

- Այն ամբողջովին գեղեցիկ է, սակայն կատարյալ չէ:

[Փոխադրությունը]

Խոսելով «Շաոյի» մասին, Քունձին ասաց.

- Այն շատ գեղեցիկ է և շատ բարի:

Խոսելով «Ուի» մասին՝ ասաց.

- Այն շատ գեղեցիկ է, բայց այնքան էլ բարի չէ:

[Մեկնությունը]

① «韶» - Շուն կայսեր հիմնի անվանումն է:

② «美, 善» - «գեղեցիկ, կատարյալ». «美» գաղափարագիրը

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

կիրառված է հիմնի խոսքերը բնորոշելու համար, իսկ «善» գաղափարագիրը՝ հիմնի բովանդակությունը բնորոշելու համար: Շուն կայսրը իր օրինական իշխանությունը ստացել էր առասպելական կայսր Յաոյից: Թեև Կոնֆուցիոսը համաձայն էր, որ Շան կայսերը հաղթած Ու արքան իշխանության է եկել ազնիվ պայքարի միջոցով, բայց ամեն դեպքում՝ պատերազմով, այդ պատճառով էլ Կոնֆուցիոսը գերադասում էր Շուն կայսեր հիմնը:

③ «武» - Ջուու տերության Ու արքայի հիմնը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

3.2 6 子曰: “居上不宽, 为礼不敬, 临丧不哀, 吾何以观之哉? ”

Ուսուցիչն ասաց. «Գտնվելով վերևում՝ մեծահոգի չեմ, ծեսերը կատարելիս՝ պատկառանք չունեմ, հուղարկավորության ժամանակ չեմ ողբում. ինչպե՞ս կարող եմ վերաբերել նրանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Իշխանություն ունենալով՝ մեծահոգի չեմ, ծիսակատարությունների ժամանակ անլուրջ եմ, իսկ հուղարկավորություններին մասնակցում եմ առանց վշտանալու: Ինչպե՞ս կարող եմ վերաբերել նրանց»:

Գլուխ 4. Համայնք և մարդկայնություն Ընդամենը 26 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1 子曰：“里①仁为美。择不处②仁，焉得知③？”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե համայնքում մարդկայնություն է տիրում, հրաշալի է: Մի՞թե իմաստուն է նա, ով ընտրում է այն վայրը, ուր մարդկայնություն չկա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Լավ է ապրել այնտեղ, ուր առաքինությունն է տիրում: Ինչպե՞ս կարող ես իմաստուն համարվել, եթե ապրելու համար ընտրում ես այն տեղն, ուր առաքինություն չկա»:

[Մեկնությունը]

① «里» - «ներքին». ասույթում կիրառված է «համայնք» իմաստով, հնում այդպես էին անվանում 20-25 ընտանիքներից բաղկացած վարչական միավորը: Կարելի է կիրառել նաև որպես բայ՝ «ապրել»:

② «处» - «բնակվել», «ապրել». հայտնի չէ, թե Կոնֆուցիոսն ինչ իմաստով է կիրառել գաղափարագիրը: Այն նույն հաջողությամբ կարող էր կիրառվել «ընտրել բնակվելու տեղ», «բնակվել դրացիների հետ» կամ «բնակվել ընկերների հետ» արտահայտություններում:

③ «知» - «գիտելիք», «իմաստություն». այս գաղափարագիրը «Զրույցներում» կիրառվել է «智» գրեկաձևով: «Մենձի» «Գունսուն Չոու» գլխում նշվում է հետևյալը. «Մի՞թե նետ պատրաստող վարպետ-

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ներն ավելի կանխակալ են, քան զրահ պատրաստողները: Նեո պատրաստողները վախենում են, որ իրենց նետերը չեն խոցի մարդկանց, իսկ զրահ պատրաստողները վախենում են, որ իրենց զրահները չեն պաշտպանի մարդկանց: Քունձին ասում էր. «Եթե համայնքում մարդկայնություն է տիրում, հրաշալի է: Միթե իմաստուն է նա, ով ընտրում է այն վայրը, ուր մարդկայնություն չկա»: Իսկ իմաստուն կլինես այն դեպքում, երբ կպահպանես մարդկայնությունն անկախ համայնքից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.2 子曰：“不仁者不可以久处约，不可以长处乐。仁者安仁，知者利仁。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկայնությունից զուրկը երկար չի կարող աղքատ մնալ, բայց և չի կարող ուրախ լինել: Մարդկայնություն ունեցողը հանգստություն է գտնում, իսկ իմաստունին մարդկայնությունն օգուտ է բերում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Չար մարդը երկար չի ապրի աղքատության մեջ, սակայն խաղաղություն չի ունենա: Առաքինի մարդն ապրում է խաղաղ, իսկ իմաստունն առաքինությունից մեծ օգուտներ է քաղում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.3 子曰：“唯仁者能好人，能恶人①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Միայն մարդկայնություն ունեցողը կարող է և՛ սիրել մարդկանց, և՛ ատել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Միայն մարդկայնություն ունեցող այրը կարող է սիրել ու ատել մարդկանց»:

[Մեկնությունը]

① «Ուշ Հանի պատմություն» աշխատության «Ութ արքաների մասին» գլխում նշվում է հետևյալը. «Քունձին ասել է. «Միայն մարդկայնություն ունեցողը կարող է ն սիրել մարդկանց, ն ատել»։ Դա նշանակում է, որ ազնվայրին խորթ չեն զգացնումքները»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.4 子曰：“苟志于仁矣，无恶也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկայնության ձգտողը չարիք չի գործի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե դու նպատակ ունես առաքինի լինել՝ չարիք չես գործի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.5 子曰：“富与贵，是人之所欲也；不以其道得之，不处也。贫与贱，是人之所恶也；不以其道得之①，不去也。君子去仁，恶乎②成名？君子无终食之间违③仁，造次必于是，颠沛必于是。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հարստություն և ազնվականություն. բոլոր մարդիկ ձգտում են դրանց: Եթե չհետևես ձյնարիտ ուղուն, չես հասնի

դրանց: Աղքատություն և ստորադասություն. բոլոր մարդիկ ասում են դրանք: Եթե չհետևես ճշմարիտ ուղուն, չես ազատվի դրանցից: Եթե ազնվայրը կորցնի մարդկայնությունը, դա կվնասի նրա պատվելի անունը: Մարդկայնությունը միշտ պիտի ուղեկցի ազնվայրին, անգամ՝ սնվելիս: Ազնվայրը չպիտի մոռանա մարդկայնության մասին, երբ նույնիսկ հոգսեր ունի և վնաս է կրում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Շատ փող և բարձր դիրք. ահա դրանց են ձգտում մարդիկ: Դրանք կարելի է ստանալ արդար միջոցներով, այլ կերպ վայել չէ ազնիվ մարդուն: Աղքատություն և ցածր դիրք. ահա դրանք են ասում մարդիկ: Դրանցից կարելի է ազատվել արդար միջոցներով, այլ կերպ վայել չէ ազնիվ մարդուն: Եթե ազնիվ մարդը կորցնի առաքինությունը, ինչպես կարող է հեղինակություն ունենալ: Ազնիվ մարդը պիտի ամենուր պահպանի մարդկայնությունը, նույնիսկ ուտելիս, հոգսաշատ ժամանակ և անհաջողություն ունենալիս:

[Մեկնությունը]

① Ասույթի առաջին հատվածում «հասնել» բայը ներկայացված է «得» գաղափարագրով: Փոխադրության մեջ «հասնել» բայը փոխարինել ենք «ստանալով», այն համահունչ է թարգմանության ոգուն:

② «恶乎» - «վնասել», «չար»: Փոխադրության մեջ փոքր-ինչ փոխել ենք արտահայտության միտքը՝ կիրառելով «怎样»՝ «ինչպես» իմաստով:

③ «违» - «կորցնել», «խախտել», «բաժանել», «ընդդիմանալ». այս ասույթում կիրառված է «կորցնել» իմաստով, իսկ «Ջրույցների» հինգերորդ՝ «Գունյե Չան» գլխում «违» գաղափարագիրը կիրառված է «բաժանել» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.6 子曰：“我未见好仁者，恶不仁者。好仁者，无以尚^①之；恶不仁者，其为仁矣^②，不使不仁者加乎其身。有能一日用其力于仁矣乎？我未见力不足者。盖^③有之矣，我未之见也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես չեմ տեսել նրանց, ովքեր սիրում են մարդկայնությունը և ատում այն, ինչ մարդկային չէ։ Մարդկայնությունը սիրողների համար չկա ոչինչ ավելի բարձր։ Անմարդկայինն ատողները դրսևորում են մարդկայնություն և հեռու են այն ամենից, ինչն անմարդկային է։ Հնարավոր է ողջ օրվա ընթացքում պահպանել մարդկայնությունը։ Ես չեմ տեսել նրանց, ում ուժը չի հերիքի դրա համար։ Նրանք երևի կան, սակայն ես նրանց չեմ տեսել»։

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես երբեք չեմ հանդիպել մարդկանց, ովքեր սիրում են առաքինությունն ու մարդկանց, ովքեր ատում են այն, ինչ առաքինի չէ։ Նրանք, ովքեր սիրում են առաքինությունը, համարում են, որ լավագույնն են։ Նրանք, ովքեր ատում են այն, ինչ առաքինի չէ, առաքինի են և չարիք չեն գործում։ Ո՞վ կարող է մի ամբողջ օր պահպանել առաքինությունը։ Ես չեմ հանդիպել նրանց, որոնց ուժերը չբավականացնեն դրա համար։ Հավանաբար կան այդպիսիք, բայց ես նրանց չեմ հանդիպել»։

[Մեկնությունը]

① «尚» - մակբայ է, ունի «դեռ» իմաստը, սակայն ասույթում կիրառված է «ավելի» իմաստով։

② «矣» - եղել է անցյալը ցույց տվող մասնիկ՝ ժամանակակից «了» գաղափարագրի նման, ասույթում ցույց է տալիս խոսքի ընթացքում տրվող դադար։

③ «盖» - մակբայ է, կիրառված է «հավանաբար» իմաստով։

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.7 子曰：“人之过也，各于其党。观过，斯知仁①矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկանց սխալների մասին դատում են իրենց համայնքներում: Սխալների մասին դատելով են որոշում մարդկայնությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մարդիկ տարբեր են, տարբեր են նաև նրանց սխալները: Սխալները բազմակողմանի քննելով որոշում են, թե ինչպիսի մարդ է սխալվողը»:

[Մեկնությունը]

① «仁» - այս ասույթում կիրառված է «մարդ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.8 子曰：“朝闻道，夕死可矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Առավոտյան ձանաչելով Ուղին՝ երեկոյան կարող ես մեռնել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե առավոտյան հասկանամ Ուղին, երեկոյան ես կարող եմ մեռնել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.9 子曰：“士志于道，而耻恶衣恶食者，未足与议也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուսյալը ցանկանում է ձանաչել Ուղին, սակայն ամաչում է ցնցոտիներից և վատ կերակրից. նրա հետ անգամ զրուցել չարժե»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Գրագետ մարդը ցանկանում է ըմբռնել ձմարտությունը, սակայն ամաչում է ձավարեղեն ուտելուց և հնամաշ հագուստից: Եման մարդիկ նույնիսկ արժանի չեն, որ իրենց հետ զրուցեն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.10 子曰：“君子之于天下也，无适①也，无莫①也，义之与比②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրի համար Երկնայինում գոյություն չունի լավ ու վատ, արդարությամբ է որոշում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը Երկնայինի գործերը քննելիս ոչինչ չի հաստատում, ոչինչ չի ժխտում, անում է այն, ինչ խելամիտ է ու տեղին, ինչպես որ կա»:

[Մեկնությունը]

① «适, 莫» - Այս գաղափարագրերը տարբեր կիրառություն են ունեցել՝ «լավ, վատ», «բարիք, չարիք», «ձիշտ, սուտ»: Ջու Սիի «Մեկնություններում» կիրառված է «թշնամի և բարեկան» իմաստներով:

② «比» - ասույթում կիրառված է խոսքին բացականչական երանգ հաղորդելու համար: Գաղափարագիրը հաճախ կիրառվել է նաև որպես գերադրական մասնիկ:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1.1 子曰：“君子怀德，小人怀土①；君子怀刑②，小人怀惠。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը հոգում է առաքինության մասին, նվաստը հոգում է հողի մասին: Ազնվայրը հոգում է օրենքի մասին, նվաստը հոգում է շահի մասին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը մտածում է բարոյականության մասին, նվաստը՝ հողերի մասին: Ազնվայրը հոգում է օրինապահության մասին, նվաստը՝ շնորհների մասին»:

[Մեկնությունը]

① «土» - «երկիր», «հող»:

② «刑» - «պատիժ», «տուգանք». ասություն կիրառված է «օրենք» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1.2 子曰：“放①于利而行，多怨。”

Ուսուցիչն ասաց. «Շահերից ելնելով՝ գործողին շատ են ատում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե գործես քո անձնական շահին համապատասխան, մեծ վրդովմունք կառաջացնես»:

[Մեկնությունը]

① «放» - ներկայումս «տեղադրել», «տեղավորել», «բաց թողել», «վտարել» իմաստներն ունի, ասույթում ունի «ելնել» իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.13 子曰：“能以礼让为国乎？何有①？不能以礼让为国，如礼何②？”

Ուսուցիչն ասաց. «Հնարավոր է տերությունը կառավարել ծեսերով ու ձկունությամբ: Դժվա՞ր է: Եթե անհնար է տերությունը կառավարել ծեսերով ու ձկունությամբ, էլ ինչի՞ եմ պետք ծեսերը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Կարելի՞ է, արդյոք, պետությունը կառավարել քաղաքավարությամբ: Ո՞րն է դրա դժվարությունը: Եթե անկարելի է պետությունը կառավարել քաղաքավարությամբ, էլ ինչի՞ համար եմ օրենքները»:

[Մեկնությունը]

① «何有» - այս արտահայտությունը «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում կիրառվել է «դժվա՞ր է» կամ «ինչու՞ն է խնդիրը» իմաստներով: Հուան Շիսանի «Ջրույցների մեկնություն» և Լյու Բաոնանի «Արդար գրույցներ» աշխատություններում նշված արտահայտությունը փոխադրվել է որպես «ամենևին դժվար չէ»:

② «如礼何» - Կոնֆուցիոսի կարծիքով՝ պետական կառավարման համակարգում գերակա պետք է լինի ծեսերից բխող ձկունությունը, ինչն, ըստ էության, համարում էր ձևի և բովանդակության միասնու-

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

թյուն: Եթե պահպանվեին ծեսերի միայն ձևական կողմերը՝ բովանդակությունից զերծ, ոչինչ արդյունք չէր ունենա:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1 4 子曰: “不患无位, 患所以立^①。不患莫己知, 求为可知也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մի վշտացիր, որ պաշտոն չունես, վշտացիր, որ չես ամրապնդում գիտելիքներդ: Մի վշտացիր, որ քեզ չեն ձանաչում, եթե ձգտես կատարելության՝ կձանաչեն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մի տխրիր, որ բարձր դիրք չես զբաղեցնում, պիտի տխրես, եթե ընդունակություններդ չեն համապատասխանում դիրքիդ: Մի տխրիր, որ հայտնի չես մարդկանց, հենց սկսես կատարելագործվել, մարդիկ կձանաչեն քեզ»:

[Մեկնությունը]

① ~ Այս ասույթում «^立» և «^立» գաղափարագրերը կիրառված են համապատասխանաբար՝ «դիրք», «պաշտոն» և «ամրապնդել», «հիմնավորել» իմաստներով, դա բնորոշ է «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1 5 子曰: “参乎! 吾道一以贯^①之。”曾子曰: “唯。”
子出, 门人问曰: “何谓也?” 曾子曰: “夫子之道, 忠恕^②而已矣。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Յան, իմ ուղին մի կարևոր բան է ընդգրկում:

- Այո,- ասաց Յենձին:

Երբ ուսուցիչը գնաց, սաները հարցրեցին.

- Ի՞նչ է դա նշանակում:

- Ուսուցչի ուղին հավատարմությունն է ու կարեկցանքը,- պատասխանեց Յենձին:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Յան: Իմ ուսմունքում մի կարևոր գաղափար կա:

- Այո,- ասաց Յենձին:

Քունձիի գնալուց հետո սաները հարցրեցին Յենձիին.

- Ո՞րն է նրա ասածի իմաստը:

- Ծերունու ուսմունքի իմաստը հավատարմությունն ու կարեկցանքն են,- պատասխանեց Յենձին:

[Մեկնությունը]

① «贯» - «թափանցել», «անցնել». Ժուան Յուանի «Փառաբանությունների գրքում» նշվում է, որ «贯» գաղափարագիրը կիրառվել է նաև «行» և «事» իմաստներով՝ «անել» և «բան»:

② «忠 恕» - «հավատարմություն և կարեկցանք». Կոնֆուցիոսը այսպես էր նկարագրում կարեկցանքը. «չանել մարդկանց այն, ինչ չես ցանկանում, որ քեզ անեն»: Նա կարծում էր, որ «忠»՝ «հավատարմությունը» արտաքին դրսևորումն է «恕»՝ «կարեկցանքի»: Նաև շեշտում էր հետևյալը. «Եթե ուզում ես բարգավաճել, եղիր կարեկից մարդկանց հանդեպ»:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.16 子曰：“君子①喻于义，小人①喻于利。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը մտածում է միայն արդարության մասին, նվաստը՝ միայն շահի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը մտածում է միայն արդարության մասին, իսկ նվաստը՝ միայն սեփական շահի»:

[Մեկնությունը]

① «君子, 小人» - «ազնվայր, նվաստ». հայտնի չէ, թե Կոնֆուցիոսը այս գաղափարագրերը կիրառում է «Զրույցներին» բնորոշ իմաստով, թե՛ ոչ: «Հանի պատմություն» աշխատության մեջ մեջբերում են Դուն Զունշուին. «Արդարություն փնտրողները հաճախ վախենում են պաշտոնյաներից, իսկ նվաստ մարդիկ քծնում են նրանց»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.17 子曰：“见贤思齐焉，见不贤而内自省也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմաստունին հանդիպելով՝ փորձիր հավասարվել նրան, իմաստություն չունեցողին հանդիպելով՝ քննիր ինքդ քեզ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե տեսնում ես իմաստունին, պետք է ձգտես հավասարվել նրան, եթե տեսնում ես տգետին, պետք է քննես ինքդ քեզ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1 8 子曰：“事父母几①谏，见志不从，又敬不违②，劳③而不怨。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ծառայիր ծնողներիդ խոնարհությամբ, եթե նրանք համաձայն չեն՝ պատկառանք դրսևորիր և մի հակառակվիր, նույնիսկ եթե հոգնել ես՝ մի տրտնջա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ծնողներիդ ծառայելիս վարվիր նրանց հետ հարգալից, եթե նրանք սխալ են, առարկիր մեղմորեն, կոպտորեն մի հակաձառիր, անգամ եթե հոգնել ես՝ մի բողոքիր»:

[Մեկնությունը]

- ① «几» - ձայնարկություն է:
- ② «违» - «հակառակվել», «ընդդիմանալ»:
- ③ «劳» - «ջանք», «աշխատանք». Վան Ինջիի «Մեկնություննե-րում» այս գաղափարագիրը կիրառված է «տառապանք» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.1 9 子曰：“父母在，不远游，游必有方。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ծնողներդ ողջ են՝ մի հեռացիր, հեռացել ես՝ մնա նույն տեղում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե ծնողներդ ողջ են, մի հեռացիր նրանցից, իսկ եթե պետք է հեռանաս, ապրիր նույն վայրում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.2 0 子曰：“三年无改于父之道，可谓孝矣①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե հոր մահից հետո որդին երեք տարի անփոփոխ է թողնում Ուղին, դա կարելի է որդիական պատկառանք համարել»:

[Մեկնությունը]

① - Տես «Ջրույցների» առաջին գլխի տասնմեկերորդ ասույթը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.2 1 子曰：“父母之年，不可不知也。一则以喜，一则以惧。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ջի կարելի չիմանալ ծնողների տարիքը: Մի կողմից՝ ուրախանալու համար, մյուս կողմից՝ տագնապելու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ծնողների տարիքը պետք է ժամանակ առ ժամանակ մտաբերել: Մի կողմից դու ուրախանում ես նրանց երկարակեցության համար, մյուս կողմից՝ վախենում ես նրանց համար»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.2 2 子曰：“古者言之不出，耻①躬之不逮②也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հնում բառերը զուր չէին արտաբերում, քանզի ամոթ կլիներ դրանք կյանքի չկոչել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հին ժամանակներում մարդիկ զգույշ էին արտահայտվում, որովհետև վախենում էին, որ չեն անի այն, ինչ ասել են»:

[Մեկնությունը]

- ① «耻» - «ամոթ», «ամոթալի». ասություն կիրառված է որպես բայ:
- ② «逮» - «բռնել», «գրավել». ասություն կիրառված է «անել», «հրականացնել», «կյանքի կոչել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.23 子曰：“以约①失之者鲜矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Զուսպ այրը հազվադեպ է սխալվում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հազվադեպ է պատահում, որ սխալներ գործի զսպվածություն ունեցող անձը»:

[Մեկնությունը]

- ① «约» - «չափավորություն», «ժուժկալություն», «զսպվածություն». «Զրույցներում» կիրառված է «սակավապետ» և «զուսպ» իմաստներով: «Չափավոր» իմաստով կիրառված է «Սյունձի» տրակտատում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.24 子曰：“君子欲讷①于言而敏于行②。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը դանդաղ խոսում է, սակայն գործում է արագ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը խոսում է զուսպ ու դանդաղ, գործում է ջանասիրաբար ու արագ»:

[Մեկնությունը]

- ① «讷» - կարդացվում է «նե», ունի «դանդաղ խոսել» իմաստը:
- ② արտահայտությունը ունի գրեթե նույն իմաստը, ինչ «Զրույցների» առաջին գլխի տասնչորսերորդ ասույթի «ուշադիր է գործերում և զգուշավոր՝ խոսքերում» հատվածը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.25 子曰：“德不孤，必有邻①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Առաքինին միայնակ չի մնա, անպայման կունենա աջակիցներ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Բարոյական մարդը երբեք միայնակ չի մնա, նա միշտ համախոհներ կունենա»:

[Մեկնությունը]

① «Փոփոխությունների գրքում» նշվում է հետևյալը. «Համայնքները միավորվում են ըստ դասերի, իրերը տարբաժանվում են ըստ տեսակների»: Նույն աշխատության «Գան» եռատողի մեկնաբանության

հատվածում նշվում է հետևյալը. «Նույն բանի մասին բարբառողները ի վերջո միավորվում են»: Նշված մեջբերումները բովանդակությամբ մոտ են Կոնֆուցիոսի ասության:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

4.26 子游曰: “事君数①, 斯辱矣; 朋友数①, 斯疏矣。”

Ձիյուն ասաց. «Տիրակալին ծառայելիս քծնելն անպատվություն կրերի, բարեկամներին քծնելը կվանի նրանց»:

[Փոխադրությունը]

Ձիյուն ասաց. «Եթե չափազանց շատ ջանքեր գործածես տիրակալին ծառայելու ժամանակ, դա անպատվաբեր կլինի, եթե շատ ջանաս՝ հոգ տանել ընկերներիդ, դա կհեռացնի նրանց»:

[Մեկնությունը]

① «数» - «հաշվել», «համարակալել», «դասել», «քննադատել». կարդացվում է «շուո»: Ասության ենթատեքստը հաշվի առնելով՝ պետք է նշենք, որ կիրառված է հաճախակի գործածություն ունեցող տհաճ վարքի որևէ ձև նշելու համար: «Զրույցների» տասներկուերորդ գլխի քսանչորսերորդ ասություն նշվում է նույնաբովանդակ մի միտք:

Գլուխ 5. Գունյե Չան Ընդամենը 28 ասույթ

(Գրքի որոշ տարբերակներ ներառում են 27 կամ 29 ասույթ,
քանի որ կան ասույթներ, որոնք միավորված են մեկում,
կամ բաժանված են երկուսի)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.1 子谓公冶长①, “可妻②也。虽在缙③之中, 非其罪也”。以其子④妻之。

Ուսուցիչն ասաց Գունյե Չանի մասին. «Կարելի է ամուսնացնել: Թեև բանտում է եղել, սակայն մեղք չուներ»: Եվ իր դստերը կնության տվեց նրան:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Գունյե Չանի մասին. «Նա կարող է կնության առնել դստերս: Չնայած բանտարկված է եղել, սակայն մեղավոր չէր»: Եվ իր դստերն ամուսնացրեց նրա հետ:

[Մեկնությունը]

① «公冶长» - Գունյե Չան. Կոնֆուցիոսի սանն էր, Յի տերության հպատակ:

② «妻» - «կին». ասույթում կիրառված է որպես բայ՝ «կնության տալ», «ամուսնացնել» իմաստով:

③ «缙» - «պարանով կապված», «կալանված», «բանտված»:

④ «子» - ասույթում կիրառված է «դուստր» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.2 子谓南容①, “邦有道, 不废; 邦无道, 免于刑戮”。以其兄之子妻之②。

Ուսուցիչն ասաց Նանժունի մասին. «Եթե պետությունն Ուղի ունենա, նա անօգուտ չի լինի: Եթե պետությունն Ուղի չունենա, նա չի պատժվի»: Եվ իր ավագ եղբոր դստերը կնության տվեց նրան:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Նանժունի մասին. «Եթե պետական քաղաքականությունը հստակ է, նա չի անտեսվի: Եթե պետության քաղաքականությունը երերուն է, նա չի պատժվի»: Եվ իր զարմուհուն ամուսնացրեց նրա հետ:

[Մեկնությունը]

① «南容» - Նանժուն. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Լու տերության հպատակ, Զիժուն անունով:

② «兄之子» - «ավագ եղբոր դուստր». նկատի ունի Կոնֆուցիոսի ավագ եղբոր՝ Մենփիի դստերը: Նա մահացած էր այդ ժամանակ, և Կոնֆուցիոսն ինքն ամուսնացրեց նրա դստերը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.3 子谓子贱①, “君子哉若人! 鲁无君子者, 斯焉取斯?”

Ուսուցիչն ասաց Զիձյանի մասին. «Ազնվայր է նա: Եթե Լու տերության մեջ ազնվայրեր չլինեին, որտեղից այդքան արժանիքներ կունենար»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Ձիձյանի մասին. «Այդ մարդն ազնիվ է: Եթե Լու տերության մեջ ազնիվ մարդիկ չլինեին, որտեղից նա այդքան առաքինություններ կունենար»:

[Մեկնությունը]

① «子賤» - Ձիձյան. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Լու տերության հպատակ, Բուցի անունով, Կոնֆուցիոսից փոքր էր 49 տարով, ծնվել է մթա. 521 թվականին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.4 子贡问曰：“赐也何如？”子曰：“女，器也。”曰：“何器也？”曰：“瑚璉①也。”

Ձիզունը հարցրեց.

- Ինչպե՞ս կբնորոշես ինձ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Դու անոթ ես:

- Ի՞նչ անոթ,- հարցրեց Ձիզունը:

- Ծիսական անոթ,- ասաց ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Ձիզունը հարցրեց.

- Իսկ ինչպիսի՞ն մարդ եմ ես:

Քունձին ասաց.

- Դու անոթ ես:

- Ի՞նչ տեսակի անոթ,- հարցրեց Ձիզունը:

- Ձուն տաճարի ծիսական անոթ,- պատասխանեց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «瑚璉» - «Ծիսական անոթ»։ հասպիտով երիզված հնդկեղեգյա անոթ, որ օգտագործում էին տաճարներում՝ ծեսերի ժամանակ, դրանցով էին մատուցում հացահատիկեղենի նվիրաբերությունները։ Նման անոթի հետ համեմատելով՝ Կոնֆուցիոսը ուզում էր ընդգծել իր սանի ընդունակությունները։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.5 或曰：“雍①也仁而不佞②。”子曰：“焉用佞？御人以口给③，屡憎于人。不知其仁④，焉用佞？”

Ոմն մեկն ասաց.

- Յունը մարդկայնություն ունի, սակայն պերճախոս չէ։

Ուսուցիչն ասաց.

- Ինչի՞ն է պետք պերճախոսությունը։ Գեղեցիկ ձառերը կարող են մարդկանց ատելությունն առաջացնել։ Զգիտեմ՝ մարդկայնություն ունի՞, արդյոք, սակայն նրա ինչի՞ն է պետք պերճախոսությունը։

[Փոխադրությունը]

Ինչ-որ մեկն ասաց.

- Ժամյունն առաքինի է, սակայն պերճախոս չէ։

Քունձին ասաց.

- Մի՞թե անհրաժեշտ բան է պերճախոսությունը։ Դա հանգեցնում է վիճաբանության, ինչը մարդկանց ատելությունն է առաջացնում։ Ժամյունն առաքինի է թե ոչ, չգիտեմ, բայց մի՞թե նրան պետք է պերճախոսություն։

[Մեկնությունը]

① «雍» - Յուն. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Լու տերության հպատակ, հայտնի նաև Ժանյուն և Ջունգուն անուններով:

② «佞» - բառացի՝ «շատախոսություն», սակայն ասույթում կիրառված է «պերձախոսություն» իմաստով:

③ «口给» - կիրառված է «վիճաբանություն» իմաստով:

④ «不知其仁» - «Զգիտեմ՝ մարդկայնություն ունի՞, արդյոք». Կոնֆուցիոսն ասում է, որ չգիտի, սակայն դա չի նշանակում, որ նա իսկապես չգիտի: Դա ուղղակի նշանակում է, որ Կոնֆուցիոսի կարծիքով Ժանյունը դեռևս չուներ անհրաժեշտ առաքինությունները: «Ջրույցներում» նման խուսափողական պատասխան Կոնֆուցիոսը տալիս է նաև Մեն Ուբոյի հարցին:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.6 子使漆雕开①仕。对曰：“吾斯之未能信②。”子说。

Ուսուցիչն ուղարկում էր Յիդյաո Քային ծառայության:

Նա ասաց.

- Ես վստահ չեմ, որ կկարողանամ:

Ուսուցիչը գոհ մնաց:

[Փոխադրությունը]

Քունձին խնդրեց, որ Յիդյաո Քայը ծառայության անցնի որպես աստիճանավոր:

Նա պատասխանեց.

- Ես դեռ համոզված չեմ, որ կարող եմ դա անել:

Դա ուրախացրեց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «漆雕开» - Յիդյաո Քայ. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Յիդյաո տոհմից, Քայ անունով:

② «吾斯之未能信» - «Ես վստահ չեմ, որ կկարողանամ». Սանը համեստություն էր անում. նման պատասխանը ենթադրում է, որ ծառայության մեջ կատարելագործվելը տևական գործընթաց է:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.7 子曰：“道不行，乘桴①浮于海。从②我者，其由与？”子路闻之喜。子曰：“由也好勇过我，无所取材③。”

Ուսուցիչն ասաց. «Այստեղ Ուղի չկա, լաստ կնստեմ ու կլողամ դեպի ծով: Ո՛վ կհետևի ինձ. թերևս՝ Յուն»:

Զիլուին դա դուր եկավ: Ուսուցիչն ասաց. «Յոուն ավելի քաջ է, քան ես, սակայն նյութ չկա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մեր դիրքորոշումները այստեղ հաշվի չեն առնում: Ես ուզում եմ մի լաստ նստել ու լողալ դեպի ծով: Վախենամ՝ միայն Ջունյուն հետևի ինձ»:

Դա լսելով՝ Զիլուն շատ ուրախացավ:

Քունձին ասաց. «Ջունյուն շատ քաջ է, նրա քաջությունը զարմացնում է ինձ, սակայն դա բավական չէ»:

[Մեկնությունը]

① «桴» - «լաստ». պատրաստվում էր հնդկեղեգնից կամ փայտից:

② «从» - «միանալ», «անցնել», «հետևել» և այլն. ասություն կիրառված է «հետևել» իմաստով:

③ «材» - «նյութ», «շինանյութ»։ «Ջրույցների» որոշ աղբյուրներում այս գաղափարագիրը թարգմանված է որպես «գերան» կամ «փայտ», այսինքն՝ Կոնֆուցիոսն ասել էր, որ չգիտի, թե որտեղից լաստի համար գերան գտնի։ Սակայն մեկնողների մեծամասնությունը գտնում է՝ նա նկատի է ունեցել, որ միայն քաջությունը բավական չէ։ Յոուն քաջ լինելով՝ անհամբեր էր, իսկ դա բացասական որակ էր համարվում ազնվարի համար։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.8 孟武伯问子路仁乎？子曰：“不知也。”又问。子曰：“由也，千乘之国，可使治其赋①也，不知其仁也。”“求也何如？”子曰：“求也，千室之邑②，百乘之家③，可使为之④宰⑤也，不知其仁也。”“赤也何如？”子曰：“赤也，束带立于朝，可使与宾客⑥言也，不知其仁也。”

Մեն Ուբոն հարցրեց՝ արդյո՞ք Ջիլուն մարդկայնություն ունի։

Ուսուցիչն ասաց.

- Չգիտեմ։

Նա կրկնեց հարցը։

Ուսուցիչն ասաց.

- Յոուն կարող է հազար մարտակառք մարտի դաշտ հանող տերության զորքն առաջնորդել, սակայն չգիտեմ՝ մարդկայնություն ունի՞։

- Ի՞նչ կասես Յյուի մասին։

Ուսուցիչն ասաց.

- Յյուն կարող է հազար ծուխ ունեցող համայնք ղեկավարել, որ հարյուր մարտակառք է հանում մարտի, սակայն չգիտեմ՝ մարդկայնություն ունի՞։

- Ի՞նչ կասես Ջիի մասին։

Ուսուցիչն ասաց.

- Եթե նրան ծիսական հանդերձներ հազցնես, կարող է հարևան տե-
րություններից պատվիրակներ ընդունել, սակայն չգիտեմ՝ մարդկա-
նություն ունի՞:

[Փոխադրությունը]

Մեն Ուբոն հարցրեց Քունձիին՝ արդյո՞ք Ձիլուն առաքինի է, թե՞ ոչ:
Քունձիին ասաց.

- Չգիտեմ:

Մեն Ուբոն կրկնեց հարցը:

Քունձիին ասաց.

- Ջունյոուն կարող է հազար մարտակառք մարտի դաշտ հանող տե-
րության զորքն առաջնորդել, սակայն չգիտեմ՝ նա առաքինի՞ է, թե՞ ոչ:

- Ի՞նչ կասես Յյուի մասին,- շարունակեց Մեն Ուբոն:

Քունձիին ասաց.

- Նա կարող է հազար տնտեսություն ունեցող համայնք ղեկավարել
և մարտի առաջնորդել հարյուր մարտակառք, սակայն չգիտեմ՝ նա
առաքինի՞ է, թե՞ ոչ:

- Ի՞նչ կասես Գունսի Չիի մասին:

Քունձիին ասաց.

- Եթե Չիին արքունական հանդերձներ կրի, կարող է նստել ապա-
րանքում և հարևան տերությունների պատվիրակներին ընդունել ու բա-
նակցություններ վարել, սակայն չգիտեմ՝ նա առաքինի՞ է, թե՞ ոչ:

[Մեկնությունը]

① «賦» - հին զինվորական ծառայության համակարգը ներառում
էր ռազմական ու քաղաքական աշխատանքներ:

② «邑» - «համայնք». այդպես էին կոչվում հիմնականում գյուղա-
քաղաքները: «Ձույլի մեկնություններ» աշխատության՝ Ջուան իշխանի
կառավարման քսանութերորդ տարվա մասին հատվածում նշվում է

հետևյալը. «Ֆան համայնքում հին տիրակալների ոգիներին նվիրված տաճար կար»:

③ «家» - «տուն», «ընտանիք». հնում պաշտոնյաները նշանակվում էին վարչական միավորներում՝ հարկ հավաքելու և վարչարարական գործառույթներով: Այդ վարչական միավորները կոչվում էին «ցայդի» կամ «ցայի», «家» գաղափարագիրը կիրառված է հենց այդ իմաստով:

④ «之» - պատկանելություն ցույց տվող բառամասնիկ է:

⑤ «宰» - արքունական աստիճանավոր, կառավարիչ:

⑥ «宾客» - «հյուր», «այցելու». ասույթում կիրառված է «պատվիրակ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.9 子谓子贡曰：“女与回也孰愈？”对曰：“赐也何敢望回？回也闻一以知十，赐也闻一以知二。”子曰：“弗如也；吾与①女弗如也。”

Ուսուցիչը հարցրեց Ձիգունին.

- Ո՞վ է առավել՝ դու՞, թե՞ Հուեյը:

Նա պատասխանեց.

- Մի՞թե կարող եմ համեմատվել Հուեյի հետ: Հուեյը լսելով մեկը՝ իմանում է տասը, իսկ ես լսելով մեկը, իմանում եմ երկուսը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Համեմատելի չեք: Ես համաձայն եմ, որ համեմատելի չեք:

[Փոխադրությունը]

Քունձին հարցրեց Ձիգունին.

- Ո՞վ է ավելի ընդունակ, դու՞, թե՞ Յան Հուեյը:

Ձիգունը պատասխանեց.

- Մի՞թե ես կարող եմ համեմատվել Հուեյի հետ: Լսելով մի բան՝ նա

կարող է եզրակացնել տասը, մինչդեռ ես լսելով մի բան՝ կարող եմ եզրակացնել երկուսը:

- Քունձին ասաց.

- Չեմ ժխտի: Ես համաձայն եմ ասածիդ, չեմ ժխտի:

[Մեկնությունը]

① «与» - «և», «միասին». ասություն կիրառված է որպես համաձայնություն արտահայտող բայ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.10 宰予昼寝。子曰：“朽木不可雕也，粪土之墙不可朽①也；于予与何诛②？子曰③：“始吾于人也，听其言而信其行；今吾于人也，听其言而观其行。于予与改是。”

Զայ Յուն օրը ցերեկով քնած էր: Ուսուցիչն ասաց.

- Փտած փայտի վրա չեն փորագրում, աղբաշեն պատը չեն ներկում: Ինչու՞ պիտի հանդիմանեմ Յունին:

Ուսուցիչը նաև ասաց.

- Նախկինում ես լսում էի, թե ինչ են ասում մարդիկ և հավատում էի, որ կանեն դա: Հիմա լսելով մարդկանց ասածը՝ ես հետևում եմ՝ կանեն նրանք դա, թե՛ ոչ: Այդ փոփոխության պատճառը Յուն է:

[Փոխադրությունը]

Զայ Յուն ցերեկը քնած էր: Քունձին ասաց. «Փտած փայտը պիտանի չէ փորագրելու համար, գոմաղբով ծեփված պատը չեն ներկում: Չեմ հանդիմանի Զայ Յունին»:

Այնուհետև նա ասաց. «Նախկինում լսելով մարդկանց՝ ես հավատում էի նրանց, իսկ հիմա լսելով մարդկանց՝ ես ստուգում եմ նրանց: Դրա պատճառը Յունի հետ տեղի ունեցածն էր»:

[Մեկնությունը]

① « 朽 » - « սվաղել ». հնում այդպես էին անվանում մասնորոնադրի սվաղող, հարթեցնող գործիքը, սակայն ասույթում կիրառված է « ներկել » իմաստով:

② « 何诛 » - բառացի նշանակությունն է՝ « ինչու՞ հանդիմանել »:

③ « 子曰 » - « Ուսուցիչն ասաց ». ասույթում կիրառված է երկու անգամ, առաջինը՝ ուղղակի նշանակությամբ, երկրորդը՝ « այնուհետև ուսուցիչն ասաց » իմաստով՝ դեպքերի հաջորդականությունը նշելու համար: Հնում հաճախակի հանդիպող հոետորաբանական կանոն էր, առավել մանրամասն նկարագրված է Յու Յուեի « Հին գրերի շարադրման առանձնահատկությունները » աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.11 子曰: “ 吾未见刚者。 ” 或对曰: “ 申枨 ①。 ” 子曰: “ 枨也欲, 焉得刚? ”

Ուսուցիչն ասաց.

- Ես դեռ չեմ հանդիպել հաստատուն մարդու:

Ոմն մեկը հարցրեց.

- Հապա Շեն Չենը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Չենը տարված է կրքերով, ի՞նչ հաստատունություն:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Ես դեռ չեմ տեսել վճռական ու անսխալ մարդու:

Ինչ-որ մեկը հարցրեց.

- Շեն Չենը հենց այդպիսի մարդ է:

Քունձին ասաց.

- Շեն Չենը չափազանց շատ կրքեր ունի, ինչպե՞ս կարող է վճռական համարվել:

[Մեկնությունը]

① «申枨» - Շեն Չեն. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Լու տերության հպատակ: «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակված է Շեն Դան անունով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲԵՆԳԻԲԸ

5.1 2 子贡曰: “我不欲人之加①诸我也, 吾亦欲无加诸人。”子曰: “赐也, 非尔所及也。”

Ջիգունն ասաց.

- Այն, ինչ էս չեմ ցանկանում անել մարդկանց, էս ցանկանում եմ, որ մարդիկ ինձ չանեն:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ցի, դա անհնար է անել:

[Փոխադրությունը]

Ջիգունն ասաց.

- Ես չեմ ցանկանում բռնանալ մարդկանց վրա, և չեմ ցանկանում, որ մարդիկ բռնանան ինձ վրա:

Քունձին ասաց.

- Ցի, դրան անհնար է հասնել:

[Մեկնությունը]

① «加» - ունի «կիրառել», «անել», «ավելացնել» իմաստները, սակայն ասույթում ունի «վիրավորել», «նվաստացնել» իմաստները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.13 子贡曰：“夫子之文章①，可得而闻也；夫子之言性②与天道③，不可得而闻也。”

Զիգունն ասաց. «Ուսուցչի մտքերը մշակույթի մասին հայտնի են, սակայն ուսուցչի խոսքերը Երկնքի Ուղու բնույթի մասին հայտնի չեն»:

[Փոխադրությունը]

Զիգունն ասաց. «Ուսուցչի դատողությունները գրականության մասին մենք կարող ենք լսել, սակայն մենք չենք կարող լսել նրա դատողությունները բնության ուղու մասին»:

[Մեկնությունը]

① «文章» - բառացի՝ «գիր», «հոդված». Կոնֆուցիոսը հին մշակույթի տարածողներից էր: Այս ասույթում «文章» բառակապակցությունը վերաբերում է մշակույթի իմացությանը: «Զրույցներում» մեծ տեղ է հատկացվում բանաստեղծությանը, երաժշտությանը, գրերին, պատմությանը, ծեսերին և վարվելակարգին:

② «性» - բառացի՝ «սեռ». ասույթում կիրառված է «բնույթ» իմաստով: Հնում չկար տիպական պատկերացում մարդկային բնույթի մասին: Կոնֆուցիոսը, Մենձին և Սյունձին ունեին իրենց պատկերացումները: «Զրույցների» տասնյոթերորդ գլխի երկրորդ ասույթում ներկայացված է Կոնֆուցիոսի տեսակետը մարդկային բնույթի մասին:

③ «天道» - բառացի՝ «Երկնքի ուղի». հնում այդ հասկացության մեջ ամփոփված էին «բնություն-մարդ» փոխհարաբերությունները: Իսկ «Զույլի մեկնություններ» աշխատության՝ Ջաո իշխանի կառավարման տասնյոթերորդ տարվա մասին հատվածում Ջեն Գոուձին նշում է հետևյալը. «Երկինքը հեռու է մարդկանցից», այդ արտահայտությամբ ասես ժխտելով բնության և մարդկային հասարակության միջև ներ-

դաշնակ փոխհարաբերությունների անհրաժեշտությունը: Իսկ «Ձուռյի մեկնություններ» աշխատության՝ Ջաո իշխանի կառավարման քսանվեցերորդ տարվա մասին հատվածում Յան Յինն ասում է հետևյալը. «Երկնքի ուղի չկա»: Կոնֆուցիոսի ժամանակաշրջանին բնորոշ էր նման մտածելակերպը, այդ պատճառով էլ նրա սանը նման տեսակետ էր հայտնում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.1 4 子路有闻，未之能行，唯恐有①闻。

Ձիլուն լսելով այն, ինչում չէր հաջողել, վախենում էր կրկին լսելուց:

[Փոխադրությունը]

Երբ Ձիլուն լսում էր մի բանի մասին, ինչն ինքը չի կարող անել, վախենում էր դրա մասին նորից լսելուց:

[Մեկնությունը]

① «有»- բառացի՝ «ունենալ», «լինել», սակայն ասույթում կիրառված է «կրկին» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.1 5 子贡问曰：“孔文子①何以谓之‘文’也？”子曰：“敏而好学，不耻下问，是以谓之‘文’也。”

Ձիգունը հարցրեց.

- Ինչո՞ւ Քուն Վենձիին «Վեն» կոչեցին:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց.

- Իմաստուն էր և ուսումնասեր, չէր ամաչում խորհուրդ հարցնել ստորադասներից, դրա համար էլ «Վեն» կոչեցին:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց.

- Ինչի՞ համար Քուն Վենձիին շնորհեցին «Վեն» պատվանունը:

Քունձիին պատասխանեց.

- Նա իմաստուն էր, ձկուն, սիրում էր սովորել, համեստ էր, չէր ամաչում ենթականերից խորհուրդ հարցնել, այդ պատճառով էլ նրան շնորհեցին «Վեն» պատվանունը:

[Մեկնությունը]

① «孔文子» - Քուն Վենձի. Վեյ տերության աստիճանավոր էր: Կոնֆուցիոսի ժամանակակիցն էր, վախճանվել է Լու տերության Այ իշխանի կառավարման տասնհինգերորդ տարում: Նրանից մեկ տարի հետո մահացել է Կոնֆուցիոսը, այսինքն՝ այս հարց ու պատասխանը տեղի է ունեցել Այ իշխանի կառավարման տասնհինգերորդ տարում կամ տասնվեցերորդ տարվա սկզբին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.16 子谓子产①, “有君子之道四焉: 其行己也恭, 其事上也敬, 其养民也惠, 其使民也义。”

Ուսուցիչն ասաց Ձիչանի մասին. «Ունի ազնվայրի ուղու չորս որակները. վարքում հարգալից է, ավագներին ծառայելիս՝ լի պատկառանքով, առատաձեռն է ժողովրդի հանդեպ ու մարդկանց ծառայեցնում է արդարությամբ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին Ձիչանի մասին պատմելիս ասաց. «Նա չորս վարվելակերպ ունի, որոնք ներդաշնակ են ազնիվ մարդու էությանը. գործում է ինքն իրեն հարգելով, ծառայության մեջ պատասխանատու է, բարի է մարդկանց նկատմամբ և նրանց կառավարում է արդարությամբ»:

[Մեկնությունը]

① «子产» - Ձիչան. Ջեն տերության նախարարապետն էր, հայտնի նաև որպես Գունսուն Ցյաո, ապրել է «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում, Ջենի տիրակալ Մուի թոռն էր, պաշտոնավարել է քսաներկու տարի: Նա հաջողությամբ կարողանում էր ղեկավարել տերությունը բարդ քաղաքական պայմաններում և Հին Չինաստանում հայտնի էր որպես հիանալի պետական գործիչ և դիվանագետ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.17 子曰：“晏平仲①善与人交，久而敬之②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յան Փինցունը լավ էր վերաբերում մարդկանց, ուստի հարգանք էր վայելում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Յան Փինցունը կարողանում էր ընկերություն անել մարդկանց հետ, և որքան տևական էր լինում դա, այնքան նրան ավելի էին հարգում»:

[Մեկնությունը]

① «晏平仲» - Յան Փինցուն. Յի տերության աստիճանավոր էր,

հայտնի նաև Յան Ին անունով: Նրա կենսագրությունը նկարագրված է «Պատմագրության» վաթսուներկուերորդ հատորում: Շատերը նրան էին վերագրում «Յանձիի Գարուն և Աշուն» աշխատության հեղինակությունը, սակայն ներկայումս պարզվել է, որ այդ աշխատությունը գրվել է Արևմտյան Հան տերության ժամանակ:

② «久而敬之» - բառացի՝ «ուստի հարգանք էր վայելում». Նպատակահարմար է փոխադրել որպես՝ «որքան տևական էր լինում ընկերությունը, այնքան նրան ավելի էին հարգում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.18 子曰：“臧文仲^①居蔡^②，山节藻梲^③，何如其知^④也？”

Ուսուցիչն ասաց. «Զան Վենջունը կրիա էր պահում մի սրահում, որի սյուների գլխամասերին լեռներ էին քանդակված, իսկ հիմքերում՝ ջրիմուռներ: Մի՞թե դա իմաստություն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Զան Վենջունը տուն է կառուցել Յայ կոչվող մեծ կրիայի համար, դրա սյուների վերին հատվածում լեռներ են քանդակված, իսկ ներքևում՝ ջրիմուռներ: Ինչպե՞ս կարելի է նրան խելացի համարել»:

[Մեկնությունը]

① «臧文仲» - Զան Վենջուն. Լու տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Զան Սունչեն:

② «居蔡» - «Զյուցայ», հնում «ձյուցայ» կամ «ցայ» էին անվանում մեծ կրիաներին: «Հուայնանի իմաստուններ» աշխատության մեջ նշվում է. «Մեծ կրիան դուրս եկավ լճակից»: Գառ Յուն իր մեկնություն-

ներում նշում է՝ «Դացայը տեղանուն է, հավանաբար՝ Ձան Վեմջունի բնակավայրը»: Սակայն այդ տեսակետը այնքան էլ իրականությանը չի համապատասխանում: Հնում կրիաների պաշտամունք կար և Վեմջունն իր կրիայի համար շքեղ պայմաններ էր ապահովել, ինչը Կոնֆուցիոսը սնահավատություն ու ցուցամոլություն էր համարում:

③ «山节藻梲» - արտահայտությունը վերաբերում է վերևում և ներքևում արված սյունաքանդակներին:

④ «知» - «իմանալ». ասություն կիրառված է «智»՝ «իմաստունություն», «գիտելիք», «խելք» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.19 子张问曰: “令尹子文①三仕②为令尹, 无喜色; 三已之, 无愠色。旧令尹之政, 必以告新令尹。何如?” 子曰: “忠矣。” 曰: “仁矣乎?” 曰: “未知③; —焉得仁?” “崔子弑齐君④, 陈文子⑤有马十乘, 弃而违之。至于他邦, 则曰: ‘犹吾大夫崔子也。’ 违之。之一邦, 则又曰: ‘犹吾大夫崔子也。’ 违之。何如?” 子曰: “清矣。” 曰: “仁矣乎?” 曰: “未知③; —焉得仁?”

Ձիջանը հարցրեց.

- Նախարարապետ Ձիվենը երեք անգամ նշանակվել է պաշտոնի, սակայն առանց ուրախանալու, երեք անգամ զրկվել է դրանցից՝ առանց վշտանալու: Իրեն փոխարինած նախարարապետին նա ամեն անգամ ծանոթացնում էր տերունական գործերին: Ինչպիսի՞ն է:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հավատարիմ է:

- Մարդկային է, արդյոք,- հարցրեց Ձիջանը:

- Չգիտեմ, մարդկային է, թե՛ ոչ,- պատասխանեց ուսուցիչը:

Ձիջանը հարցրեց.

- Յույձին սպանեց Յիի տիրակալին: Չեն Վենձին, ով չորս տասնյակ ճոյզ ուներ, հեռացավ Յիից: Գալով այլ տերություն՝ նա ասաց. «Տեղի տիրակալը նման է Յույձիին»: Գնալով այլ տերություն՝ նա ասաց. «Տեղի տիրակալը նման է Յույձիին»: Ինչպիսին է:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնիվ է:

- Մարդկային է, արդյոք,- հարցրեց Ձիջանը:

- Չգիտեմ՝ մարդկային է, թե՞ ոչ,- պատասխանեց ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց.

- Չու տերության նախարարապետ Ձիվենը երեք անգամ նշանակվել է բարձր պաշտոնի, սակայն առանց ուրախության նշույլի, երեք անգամ պաշտոնանկ է արվել՝ առանց տխրության նշույլի: Ամեն անգամ նա իրեն փոխարինող նախարարապետին տեղեկացրել է պետական գործերի մասին: Ի՞նչ ասես նրա մասին:

- Նա հավատարիմ է տերությանը,- ասաց Քունձին:

- Նա կարող է առաքինի համարվել,- հարցրեց Ձիջանը:

- Չգիտեմ, կարող է առաքինի համարվել,- պատասխանեց Քունձին:

Ձիջանը հարցրեց.

- Երբ Յույձին առանց պատճառի սպանեց Յիի տիրակալ Ջուանին, Չեն Վենձին, ով քառասուն ձի ուներ, թողեց ամեն ինչ ու հեռացավ Յի տերությունից: Գալով այլ տերություն՝ նա ասաց. «Այստեղի տիրակալը նման է մեր Յույձիին»: Եվ կրկին հեռացավ: Գնալով մեկ այլ տերություն, նա ասաց. «Այստեղի տիրակալը նման է մեր Յույձիին»: Եվ կրկին հեռացավ: Ի՞նչ կասես նրա մասին:

- Նա արդարամիտ է,- ասաց Քունձին:

- Նա կարող է առաքինի համարվել,- հարցրեց Ձիջանը:

- Չգիտեմ՝ կարող է առաքինի համարվել,- պատասխանեց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «令尹子文» - նախարարապետ Ձիվեն. Չու տերության նախարարապետը (վարչապետը) կոչվում էր «令尹»: Ձիվենը հայտնի էր նաև որպես Դոու Գու և Յու Ի: «Ձուոյի մեկնություններում» նշվում է, որ Ձիվենը նախարարապետ է դարձել Ջուան տիրակալի կառավարման երեսուներորդ տարում և իր պաշտոնը զիջել է Ձիյուին՝ Գուն տիրակալի կառավարման քսաներեքերորդ տարում: «Տերությունների ժամանակագրություն» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Մի Ձիվենը երեք անգամ նախարարապետ է եղել, սակայն ոչինչ չի կուտակել»:

② «三仕» - «երեք անգամ նշանակվել». այստեղ «երեք» թիվն իրականում ունի «քանիցս», «բազմիցս» նշանակությունները:

③ «未知» - «հայտնի չէ». ասություն կիրառված է «չգիտեմ» իմաստով: Հանդիպում է նաև «Ջրույցների» հինգերորդ և ութերորդ գլուխներում:

④ «崔子弑齐君» - «Յույձին սպանեց Յիի տիրակալին». նկատի ունի Յի տերության աստիճանավոր, «արքայասպան» Յույձիին, ով նաև հայտնի էր Յիջուն, Յի Ջուանգուն, Մինգուան անուններով: «弑» գաղափարագրով նշվում էր տիրակալի կամ ծնողի սպանությունը: Յույձիի իրականացրած սպանության մասին հիշատակված է նաև «Ձուոյի մեկնություններում»:

⑤ «陈文子» - Չեն Վենձի. նա ևս Յի տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Սյու Ու: Երբ Յույձին սպանեց Յիի տիրակալին, Չեն Վենձին հեռացավ տերությունից և վերադարձավ երկար դեգերումներից հետո, երբ իշխանության ղեկն արդեն Յույձիի ձեռքում չէր:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.2 0 季文子①三思②而后行。子闻之，曰：“再③，斯可矣。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձի Վենձին երեք անգամ մտածում էր, հետո գործում: Լսելով դրա մասին՝ Ուսուցիչն ասաց. «Երկու անգամը բավական է»:

[Փոխադրությունը]

Ձի Վենձին մինչև գործելը բազմիցս կշռադատում էր անելիքը: Այդ մասին լսելով՝ Քունձին ասաց. «Երկու անգամ ծանրութեթև անելը բավական կլինի»:

[Մեկնությունը]

① «季文子» - Լու տերության աստիճանավոր էր, համարվում էր «քաղաքական երկարակյաց», քանզի պաշտոնավարել էր Վեն, Սյուան, Ջեն և Սյան տիրակալների օրոք:

② «三思» - «Երեք անգամ մտածել». հնում «երեք» թիվը հաճախ կիրառվել է բազմակիություն նշելու համար:

③ «再» - բառացի՝ «նորից», «կրկին». ասույթում կիրառված է «կրկին մտածել» իմաստով, փոխարինում է «思» գաղափարագրին: Թեև հարստության օրոք գրված «Շիի գրառումներ» աշխատության մեջ նշվում է, որ երկու անգամ մտածելու առավելությունն առավել արագ ու դյուրին որոշում կայացնելն է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.2 1 子曰：“宁武子①，邦有道，则知；邦无道，则愚②。其知可及也，其愚不可及也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ տերությունն Ուղի ուներ, Նին Ուձին իմաստուն էր, երբ տերությունն Ուղի չուներ՝ հիմար էր: Նրա իմաստությունը կարելի էր չափել, սակայն հիմարությունն անչափելի էր»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նին Ուձին իմաստուն էր երկրի բարօրության օրոք, սակայն հիմար էր ձևանում, երբ երկիրն ընկղմվում էր խավարի մեջ: Նրա իմաստությամը հնարավոր էր հասնել, սակայն հիմարությունն անմրցելի էր»:

[Մեկնությունը]

① «宁武子» - Նին Ուձի. Վեյ տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Նին Յու:

② «愚» - «հիմարանալ», «հիմար». Քուն Անգոն կարծում էր, որ առավել տեղին է գաղափարագիրը փոխադրել որպես «ձևանալ հիմար», քանզի առավել հավանական է, որ Նին Ուձին հիմար էր ձևանում՝ ապաշնորհ տիրակալի քաղաքականության պատասխանատվության մասը չստանձնելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.22 子在陈①，曰：“归与！归与！吾党之小子狂简，斐然成章，不知所以裁之②。”

Երբ Ուսուցիչը Չենում էր, ասաց. «Վերադառնանք: Վերադառնանք: Իմ տան կրտսերները բիրտ են ու անփույթ, նրանք ուսյալ են, սակայն ես չգիտեմ, թե ինչպես կարելի է նրանց զսպել»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին գտնվում էր Չեն տերությունում, ասաց. «Պետք է վերադառնանք: Պետք է վերադառնանք: Մեր սաները հավակնոտ են ու մեծամիտ, և թեև նրանց գիտելիքները տպավորիչ են, ես դժվարանում եմ ուղղորդել նրանց»:

[Մեկնությունը]

① «陈» - Չեն. տերության անվանում է: Երբ Ջոու տերության Ու արքան նվաճեց Շույն տերությունը, պարտված արքայատոհմի ժառանգորդ Գույ Մինին նվիրաբերեց Գույ գավառը, որտեղ էլ ձևավորվեց Չենը: Տեղակայված է եղել ներկայիս Հենան նահանգում՝ Կայֆենից արևելք և Անհույ նահանգի Յիսի շրջանի հյուսիսում: Ոչնչացվել է «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանի վերջում, Ջու տերության կողմից:

② «不知所以裁之» - «չգիտեմ, թե ինչպես կարելի է նրանց զսպել».
«Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակված է նշված արտահայտությունը, որը փոխադրված է հետևյալ կերպ.
«Չգիտեմ, թե ինչպես ուղղորդեմ նրանց»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.23 子曰：“伯夷、叔齐①不念旧恶②，怨是用希。”

Ուսուցիչն ասաց. «Բո Յին և Շու Յին չէին հիշում նախկին չարիքները, և հազվադեպ են վրդովեցնում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Բո Յին և Շույցին ատելություն չեն կրում սրտերում, այդ պատճառով էլ քչերին են վրդովեցնում»:

[Մեկնությունը]

① «伯夷、叔齐» - Բո Յի, Շու Յի. Գու Ջու տիրակալի երկու որդիներն էին, որոնք հոր մահից հետո փոխանցում էին գահը միմյանց, մինչև որ Ջոու տերության Ու արքայի զորքը նվաճեց նրանց տերու-

թյունը: Եղբայրները հասցադուլ հայտարարեցին՝ հրաժարվելով Ջոուին պատկանող սննդից և սովամահ եղան Շոույան լեռան ստորոտում:

② «惡» - «չարիք». ասույթում կիրառված է «թշնամություն», «ատելություն» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.2 4 子曰: “孰谓微生高①直? 或乞醯②焉, 乞诸其邻而与之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ո՞վ է ասել, որ Վեյշեն Գաոն ազնիվ է: Ոմն մեկը նրանից քացախ էր խնդրել, իսկ նա հարևանից էր վերցրել ու տվել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ո՞վ է ասել, որ Վեյշեն Գաոն ուղղամիտ է: Ինչ-որ մեկը նրանից քացախ էր խնդրել, և նա, ամաչելով ասել, որ չունի, հարևանից պարտք էր վերցրել ու տվել»:

[Մեկնությունը]

① «微生高» - Վեյշեն Գաո. Լու տերության հպատակ էր: Ջուանձին մի պատմություն է հիշատակում Վեյշեն Գաոյի հուսալիության մասին: Նա ժամադրվել էր մի օրիորդի հետ կամրջի տակ և սպասում էր նրան: Օրիորդը ուշանում էր, իսկ ջուրը՝ բարձրանում: Ի վերջո՝ օրիորդն այդպես էլ չեկավ, և Վեյշեն Գաոն խեղդվեց, որովհետև որոշել էր սպասել մինչև վերջ:

② «醯» - «քացախ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.2 5 子曰: “巧言、令色、足①恭, 左丘明②耻之, 丘亦耻之。匿怨而友其人, 左丘明耻之, 丘亦耻之。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «ձոռոն բառերից, շինծու շարժումներից ու ավելորդ պատկառանքից ամաչում էր Ձուռ Յյումինը, ամաչում էմ և ես: Թշնամանքը թաքցնելով՝ բարեկամանալուց ամաչում էր Ձուռ Յյումինը, ամաչում էմ և ես»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Գեղեցիկ ձառերը, կեղծ վարվելակերպը և ցուցադրական հարգալիրությունն ամոթալի էր համարում Ձուռ Յյումինը, ամոթալի էմ համարում և ես: Սրտում թշնամանք թաքցրած՝ ընկերանալը ամոթալի էր համարում Ձուռ Յյումինը, ամոթալի էմ համարում և ես»:

[Մեկնությունը]

① «足» - բառացի՝ «ուռք»: Հնում կիրառվել է նաև «չափազանց», «ավելորդ» իմաստներով:

② «左丘明» - Ձուռ Յյումին. ըստ երևույթին «Ձուռյի մեկնությունների» հեղինակի հետ նույն անունն ունեցող անձ է: Այդ տեսակետի կողմնակիցն է նաև Սիմա Յյանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.26 颜渊季路侍①。子曰：“盍②各言尔志？”

子路曰：“愿车马衣轻裘与朋友共敝之而无憾③。”

颜渊曰：“愿无伐善，无施④劳。”

子路曰：“愿闻子之志。”

子曰：“老者安之，朋友信之，少者怀之⑤。”

Յանյուանը և Ջիլուն Ուսուցչի մոտ էին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ինչու՞ չպատմել յուրաքանչյուրիդ ցանկությունների մասին:

Ձիլուն ասաց.

- Կցանկանայի, որ բարեկամներս վարեն իմ կառքն ու երիվարները, կրեն թեթև ու մորթեղեն հանդերձները, և եթե փչացնեն դրանք՝ չափստայի:

Յանյուանն ասաց.

- Ձէի ցանկանա պարծենալ իմ առաքինություններով և ի ցույց դնել ծառայություններս:

Ձիլուն ասաց.

- Կցանկանայի՞նք լսել Ուսուցչի ցանկությունները:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ավագները խաղաղ ապրեն, բարեկամները ուղղախոս լինեն, կրտսերները՝ հոգատար:

[Փոխադրությունը]

Քունձին նստած էր, իսկ Յանյուանը և Ձիլուն կանգնած էին նրա մոտ: Քունձին ասաց.

- Ինչու՞ չխոսենք մեր ցանկությունների մասին:

Ձիլուն ասաց.

- Կցանկանայի, որ ընկերներս օգտվեին իմ կառքից ու ձիերից, հազուստներից, և եթե նրանք վնասեին դրանք, ես չէի ափսոսա:

Յանյուանն ասաց.

- Ձէի ցանկանա պարծենալ իմ արժանիքներով և ի ցույց դնել այլոց մատուցած ծառայություններս:

Ձիլուն ասաց Քունձիին.

- Հուսով եմ՝ կլսենք նաև Ձեր ցանկությունները:

Քունձին ասաց.

- Ես կցանկանայի, որ ծերերն ապրեն խաղաղության մեջ, ընկերներն ազնիվ ու վտահեղի լինեն, իսկ երիտասարդները՝ հոգատար:

[Մեկնությունը]

① «侍» - «ծառայել». «Ջրույցներում» բավականին հաճախ կիրառվող գաղափարագիր է, կիրառվում է «ծառայելուն պատրաստական կանգնել» իմաստով: Եթե կիրառվում է «侍坐» ձևով, նշանակում է, որ Կոնֆուցիոսը նստած է, իսկ սաները՝ կանգնած:

② «盥» - ունի «իմզու՞ ոչ» իմաստը:

③ Լյու Բաոնանի «Մեկնություններում» նշվում է, որ նշված արտահայտության մեջ կիրառված «轻»՝ «թեթև» բառը կիրառության մեջ է մտել Թան հարստության օրոք, այսինքն՝ ավելացվել է «Ջրույցների» քննադրին շատ ավելի ուշ:

④ «施» - «շնորհ», «մատուցած ծառայություն». «Հուայնանի իմաստուններ» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Աշխարհը լի է շնորհներով, և դրանք չեն ցուցադրում իրենց գեղեցկությունը»: «Ծեսերի գրքում» նշվում է. «Ծառայությունները պետք է մատուցել համեստորեն»:

⑤ «信之, 怀之» - ասույթում կիրառված են համապատասխանաբար «ուղղախոս, հոգատար» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.27 子曰：“已矣乎，吾未见能见其过而内自讼者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ահա և վերջ: Ես չեմ հանդիպել մեկին, ով կարող էր տեսնել իր սխալներն ու քննադատել իրեն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մոռացեք: Ես դեռ չեմ տեսել մեկին, ով կտեսնի իր սեփական սխալներն ու դրանց համար կմեղադրի ինքն իրեն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

5.28 子曰：“十室之邑，必有忠信如丘者焉，不如丘之好学也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Տաս ծխից բաղկացած համայնքում էլ կգտնվեն ինձ նման հավատարիմ և վստահելի մարդիկ, սակայն նրանք չեն սիրում ուսմունքն ինձ նման»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նույնիսկ տաս տնտեսությունից բաղկացած գյուղակում կգտնվեն մարդիկ, ովքեր կհավասարվեն ինձ՝ տիրակալին հավատարմությամբ ու վստահելիությամբ, սակայն նրանք չեն կարող հավասարվել ինձ ուսման հանդեպ ունեցած սիրով»:

Գլուխ 6. Յունի մասին Ընդամենը 30 ասույթ

(Ջու Սիի «Մեկնություններում» 28 ասույթ են,
որովհետև մի քանի ասույթ միավորված են)

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.1 子曰：“雍也可使南面①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յունը կարող է բազմել դեմքով դեպի հարավ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ժամ Յուն. այս այրը կարող է բարձր դիրք զբաղեցնել կամ գավառ կառավարել»:

[Մեկնությունը]

① «南面» ~ «Հարավ», հնում կայսրերն ու արքաները բազմում էին գահին՝ դեմքով դեպի հարավ: Հետագայում դեմքով դեպի հարավ նստելը համարվում էր ազնվականությանը և պետական աստիճանավորներին բնորոշ դիրք: Այդ մասին հիշատակվել է Վան Ինջիի «Հնամենի աշխատությունների ուսումնասիրություն» և Լին Թինքանի «Ծեսերի գրքի մեկնություններ» աշխատություններում:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 仲弓问子桑伯子①。子曰：“可也简②。”仲弓曰：“居敬而行简，以临其民，不亦可乎？居简而行简，无乃③大④简乎？”子曰：“雍之言然。”

Ջուն Գունը հարցրեց Ջիսան Բայձիի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ընդունակ է, նաև՝ պարզ:

Ջուն Գունն ասաց.

- Պետք է պահպանել պատկառանքն անգործության մեջ և պարզությու-
նը՝ գործելիս, երբ կառավարում ես մարդկանց, մի՞թե այդպես չէ:
Եթե պարզ ես անգործության մեջ և գործելիս, մի՞թե դա չէ պարզության
մեծությունը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Յուն, ձշմարիտ ես:

[Փոխադրությունը]

Ջուն Գունը հարցրեց ոմն Ջիսան Բայձիի մասին: Քունձին ասաց.

- Նա չափազանց պարզ մարդ է:

Ջուն Գունը հարցրեց.

- Կարելի է կառավարել ժողովրդին պարզությամբ ու լրջությամբ՝
պահպանելով օրենքները, այնպես չէ՞: Պահպանել պարզությունն ամեն
ինչում, մի՞թե դա չէ պարզության վեհությունը:

Քունձին ասաց.

- Դու ձիշտ ես:

[Մեկնությունը]

① «子桑伯子» - Ջիսան Բայձի. հայտնի չէ, թե ում մասին է խոսքը:
Ոմանք կարծում են, որ Ջուանձիի աշխատության գործող անձանցից
մեկն է՝ Ջիսան Խուն, ոմանք հակված են ենթադրել, որ խոսքը Յին
տերության Մու տիրակալի կառավարման տարիներին գործած աստի-
ձանավոր Ջիսանի մասին է՝ Գունսուն Ձիի որդու:

② «简» - «պարզ», «պարզունակ». «Պատմությունների այգի» աշ-
խատության մեջ Ջիսան Բայձիի մասին մի պարբերություն կա, որտեղ
նշվում է հետևյալը՝ «Նա թագ չէր կրում», սակայն որոշ վերլուծողներ

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

գտնում են, որ Կոնֆուցիոսի «Ջրույցների» ոգուն ավելի բնորոշ է «ընդունակ, բայց ոչ ուսյալ» տարբերակը. հենց դա է նկատի ունեցել Կոնֆուցիոսը «պարզ» որակելով Ձիսան Բայձիին:

③ «无乃» - կիրառված է «մի՞թե այդպես չէ» իմաստով:

④ «大» - «մեծ». ասույթում կիրառված է «մեծություն», «վեհություն» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.3 哀公问：“弟子孰为好学？”孔子对曰：“有颜回者好学，不迁怒，不贰过。不幸短命①死矣，今也则亡，未闻好学者也。”

Այ իշխանը հարցրեց.

- Սաներիցդ ո՞վ է ամենաուսումնասերը:

Քունձին ասաց.

- Սան ունեի՝ Յան Հուեյը, չէր վրդովվում, չէր կրկնում սխալները: Ավաղ, նա շատ վաղ մահացավ, հիմա նրա նման ուսումնասեր մարդիկ չկան:

[Փոխադրությունը]

Լու տերության իշխան Այը հարցրեց.

- Ձեր սաներից ո՞վ էր ամենաջանասերը:

Քունձին ասաց.

- Յան Հուեյ անունով մի սան ունեի, նա շատ լավ էր սովորում, չէր զայրանում այլոց վրա, երբեք չէր կրկնում սխալները: Դժբախտաբար, նա շատ կարճ կյանք ունեցավ: Այժմ նրա նման մարդիկ չկան, չեմ լսել, որ ինչ-որ մեկը նրա նման սիրեր սովորել:

[Մեկնությունը]

① «短命» - «վաղ մահանալ». «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանի «Գունյանի կենսագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Յան Հուեյը մահացել է Լու տերության իշխան Այի կառավարման տասնչորսերորդ տարում: Այդ ժամանակ Կոնֆուցիոսը յոթանասունմեկ տարեկան էր: Ըստ «Ջուննիի սաների պատմագրության»՝ Յան Հուեյը մահացել է երեսունը չբոլորած: «Քունձիի տոհմի պատմություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Յան Հուեյը մահացել է երեսունմեկ տարեկանում, նույնը նշվում է Մաո Յիլինի «Ջրույցների վերլուծություն» աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.4 子华①使②于齐, 冉子③为其母请粟④。子曰: “与之釜⑤。” 请益。曰: “与之庾⑥。”冉子与之粟五秉⑦。

子曰: “赤之适齐也, 乘肥马⑧, 衣⑨轻裘。吾闻之也: 君子周急不继富。”

Երբ Ջիհուան ձանապարհ ընկավ Յի, Ժանձին եկավ նրա մոր համար կորեկ խնդրելու:

Ուսուցիչն ասաց.

- Վերցրու մեկ ֆու:

Ժանձին ավելին խնդրեց: Ուսուցիչն ասաց.

- Վերցրու մեկ յու:

Ժանձին վերցրեց հինգ բին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Երբ Ջին ձանապարհվեց Յի, նրա կառքին լծված էին կուշտ ձիեր, և նա մորթե աստառով հանդերձներով էր: Ես լսել եմ, որ ազնվայրն օգնում է կարիքավորներին, չի հարստացնում ունևորներին:

[Փոխադրությունը]

Գունսի Հուան որպես դեսպան ձանապարհվեց Յի տերություն: Ժանյոուն եկավ Քունծիի մոտ՝ նրա մոր համար կորեկ խնդրելու:

Քունծին ասաց.

- Տվեք նրան վեց դոու և չորս շեն կորեկ:

Ժանյոուն ավելին խնդրեց.

Քունծին ասաց.

- Տվեք նրան ևս երկու դոու և չորս շեն:

Ժանյոուն վերցրեց ութսուն դան կորեկ:

Քունծին ասաց.

- Երբ Գունը ձանապարհվում էր Յի, նրա կառքին լծված էին գեր ձիեր, և նա կրում էր մորթեկար տաք ու շքեղ հագուստ: Ես լսել եմ, որ ազնիվ մարդիկ օգնում են աղքատներին, ոչ թե հարուստներին:

[Մեկնությունը]

① «子华» - Ջիհուա. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Գունսի տոհմից, Ջի անունով, հայտնի նաև որպես Ջիհուա: Կոնֆուցիոսից փոքր էր քառասուներկու տարով:

② «使» - «ուղևորվել», «լիազորել», «սուրհանդակ». ասույթում կիրառված է առաքելություն կատարել իմաստով:

③ «冉子» - Ժանծի. «Ջրույցներում» «子» գաղափարագրով նշվում էին Կոնֆուցիոսի սաներից ոմանք: Ասույթի հերոս Ժանծին նույն ինքը ժանյոուն է:

④ «粟» - «կորեկ». իրականում նկատի ունի ոչ թե հենց կորեկը, այլ չթեփահանված բրինձը: Հնամենի մատյաններում այս գաղափարագրով է նշվել բրինձը:

⑤ «釜» - «ֆու». հին չափի միավոր: Հավասար է մեկ դոուի և չորս շենի՝ մոտավորապես 166 լիտրի:

⑥ «庾» - «յու». հին չափի միավոր: Հավասար է երկու դոուի և չորս շենի:

⑦ «乘» - «բին»։ հին չափի միավոր։ Հավասար է տասնվեց դոուի։ Մեկ դոուն հավասար է մոտ տասս և կես լիտրի։ Ջոու և Յին հարստությունների օրոք տարածված հացահատիկի չափման միավոր էր դանը։ Մեկ դանը հավասար էր տաս դոույի։

⑧ «乘肥马»։ բառացի՝ «քշել ձարպոտ ձի»։ նկատի ունի կառքին լծված ձիերին վարելը։ Հագուստը, որ աստիճանավորները կրում էին հնում, երկար թևեր ու քղանցքներ ունեւր և հարմար չէր ձիավարության համար։ Իսկ հեծելագորը լայնորեն սկսեց կիրառվել «Պատերազմող տերությունների» ժամանակաշրջանում, Ջաո տերության Ուլին արքայի բարեփոխումներից հետո։

⑨ «衣» - «հանդերձ», «հագուստ»։ ասույթում կիրառված է «穿»՝ «հագնել», «կրել» իմաստներով։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.5 原思①为之②宰，与之粟九百③，辞。子曰：“毋！以与尔邻里乡党④乎！”

Յուան Սին կառավարիչ նշանակվեց և նրան պիտի ինը հարյուր չափ կորեկ բաժին հասներ, սակայն նա հրաժարվեց։

Ուսուցիչն ասաց.

- Ոչ։ Կարող ես բաժին հանել հարևան ծխերին և համայնքներին։

[Փոխադրությունը]

Յուան Սին նշանակվեց Քունձիի կալվածքի կառավարիչ, և Քունձին նրան ինը հարյուր չափ կորեկ բաժին հանեց, բայց Յուան Սին հրաժարվեց վերցնել։

Քունձին ասաց.

- Վերցրու։ Եթե շատ ես համարում, կարող ես բաժանել կարիքավոր հարևաններին։

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Մեկնությունը]

① «原思» - Յուան Սի. Կոնֆուցիոսի սանն էր, հայտնի նաև որպես Զի Սի:

② «之» - ժամանակակից «其»՝ «նրա», «նրանց» գաղափարագիրն է, նկատի ունի Կոնֆուցիոսին:

③ «九百» - «իմը հարյուր». ասույթում նշված չէ կոնկրետ չափման միավորը:

④ «邻里乡党» - «լինի, սյան, դան». այս անուններով են կոչվել համակեցություններն ու համայնքները՝ կախված իրենց մեծությունից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.6 子谓仲弓, 曰: “犁牛①之子騂②且角③, 虽欲勿用④, 山川其⑤舍诸⑥? ”

Ուսուցիչն ասաց Ջուն Գունի մասին. «Եթե շիկակարմիր ու հավասար եղջյուրներով լծկան եզանը մարդիկ չգոհաբերեն, մի՞թե լեռների ու գետերի ոգիները կիրաժարվեն դրանից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին խոսելով Ժանյունի մասին՝ ասաց. «Կարմիր կաշի և ուղիղ եղջյուրներ ունեցող լծկան եզանը գուցե մարդիկ չցանկանան գոհաբերել, բայց մի՞թե լեռների ու գետերի աստվածները չեն ընդունի գոհը»:

[Մեկնությունը]

① «犁牛» - «լծկան եզ». այդ ժամանակաշրջանում լծկաններն արդեն լայնորեն կիրառվում էին գյուղատնտեսության բնագավառում:

② «騂» - «շիկակարմիր». նույնն է՝ ինչ կարմիր գույնը:

③ «角» - «եղջյուր». ասույթում ունի «հավասար եղջյուրներ» իմաստը:

④ «用» - «կիրառել», «օգտագործել». ասույթում ունի «գոհաբերել» իմաստը, նույնանման կիրառություն կա նաև «Ձուռյի նոթերում»: «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Ջուն Գունի հայրը հասարակ հողագործ էր: Իսկ Ջուն Գունը տաղանդավոր և նպատակասլաց երիտասարդ էր: Այդ պատճառով էլ Կոնֆուցիոսը մեջբերում է լծկան եզան փոխաբերությունը. լծկան եզներին չէին գոհաբերում: Բայց Կոնֆուցիոսը գտնում էր, որ շիկակարմիր և հավասարաչափ եղջյուրներով «լծկան եզան» գոհաբերությունը կընդունվի ոգիների կողմից, այսինքն՝ իմաստնությամբ օժտված հողագործի զավակը կարող է հասնել բարձունքի:

⑤ «其» - «նրա», «դրա». ասույթում կիրառված է «մի՞թե» իմաստով:

⑥ «诸» - «այդ ամենից», «դրանից»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.7 子曰：“回也，其心三月①不违仁，其余则日月②至焉而已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հուեյը սրտանց կարող է մարդկային մնալ երեք ամիս, մինչդեռ մյուսները կարողանում են մի օր կամ ամիս»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Յան Հուեյը երկար ժամանակ կարող է առաքինի մնալ, իսկ մնացած սաները միայն պատահաբար են մտաբերում այդ մասին»:

[Մեկնությունը]

① «三月，日月» - «երեք ամիս, օր, ամիս». ասույթում «երեք ամիս»

արտահայտությունը կիրառված է ընդամենը տևական ժամանակ նշելու համար: «日» և «月» գաղափարագրերը բառացի նշանակում են «արև» և «լուսին», սակայն ասույթում կիրառված են համապատասխանաբար «օր» և «ամիս» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.8 季康子问: “仲由可使从政也与?” 子曰: “由也果, 于从政乎何有?”

Բ: “赐也可使从政也与?” 曰: “赐也达, 于从政乎何有?”

Բ: “求也可使从政也与?” 曰: “求也艺, 于从政乎何有?”

Ձի Քանձին հարցրեց.

- Ջուն Յուն կարո՞ղ է պաշտոնավարել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Յուն վճռական է, կասկած կա՞, որ նա կարող է պաշտոնավարել:

- Յին նույնպես կարո՞ղ է պաշտոնավարել,- հարցրեց Քանձին:

- Յին խելացի է, կասկած կա՞, որ նա կարող է պաշտոնավարել,- պատասխանեց ուսուցիչը:

- Յյուն նույնպես կարո՞ղ է պաշտոնավարել,- հարցրեց Քանձին:

- Յյուն տաղանդավոր է, կասկած կա՞, որ նա կարող է պաշտոնավարել,- պատասխանեց ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին հարցրեց Քունձիին.

- Ջուն Յունի կարելի՞ է մասնակից դարձնել տերության կառավարմանը:

- Ջուն Յուն վճռական է որոշումներ կայացնելիս, ի՞նչը կարող է խանգարել նրան տերության կառավարմանը մասնակից դառնալուն,- ասաց Քունձին:

- Դուանմու Յիին ևս կարելի՞ է մասնակից դարձնել տերության կառավարմանը,- հարցրեց Քանձին:

- Դուանմու Յին ողջամիտ է և իմաստուն, ինչը կարող է խանգարել նրան՝ տերության կառավարմանը մասնակից դառնալ,- ասաց Քունձին:

- Իսկ Ժան Յյուին կարելի՞ է մասնակից դարձնել տերության կառավարմանը:

- Ժան Յյուն օժտված է բազում շնորհներով, ինչը կարող է խանգարել նրան՝ տերության կառավարմանը մասնակից դառնալ,- ասաց Քունձին:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.9 季氏使閔子騫^①为费^②宰。閔子騫曰：“善为我辞焉！如有复我者，则吾必在汶上^③矣。”

Ձիշին միտք ուներ Մին Ձիցյանին նշանակել Ֆեյի կառավարիչ: Մին Ձիցյանն ասաց պատվիրակին. «Իմ անունից սիրալիր հրաժարվիր: Եթե իմ հետևից կրկին մեկին ուղարկեն, ստիպված կհեռանամ Վեն գետից այն կողմ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիշին ցանկանում էր Մին Ձիցյանին նշանակել Ֆեյ ավանի կառավարիչ: Իր հետևից եկած պատվիրակին Մին Ձիցյանն ասաց. «Բարի եղիր, քաղաքավարի փոխանցիր, որ ես հրաժարվում եմ: Եթե իմ հետևից նորից մարդ ուղարկեն, ես ստիպված կլինեմ հեռանալ Վեն գետից հյուսիս»:

[Մեկնությունը]

① «閔子騫» - Մին Ձիցյան. Կոնֆուցիոսի սանն էր, հայտնի մաս

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

որպես Մին Սուն և Ջի Ցյան: Կոնֆուցիոսից փոքր էր տասնհինգ տարով (ծնվել է մթա. 515 թվականին, մահվան տարեթիվը հայտնի չէ):

② «费» - Ֆեյ. հին տեղանուն է, գտնվել է Շանդուն նահանգի Փինյի քաղաքից յոթանասուն մղոն հարավ-արևելք:

③ «汶上» - բառացի՝ «Վեների ավի». նկատի ունի Շանդուն նահանգի Դավեն գետը: Դրանից այն կողմ Ցի տերությունն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.10 伯牛①有疾，子问之，自牖执其手，曰：“亡之②，命矣夫！斯人也而有斯疾也！斯人也而有斯疾也！”

Բոնյուն հիվանդացել էր: Ուսուցիչն այցելեց նրան և լուսամուտից սեղմելով նրա ձեռքն՝ ասաց. «Մահ է վիճակված: Ինչպիսի այր է և ինչպիսի ավստով է տառապում: Ինչպիսի այր է և ինչպիսի ավստով է տառապում»:

[Փոխադրությունը]

Բոնյուն հիվանդ էր և Քունձին այցելեց նրան: Լուսամուտի միջով բռնելով նրա ձեռքը՝ Քունձին ասաց. «Ծանր վախճան է ձակատագիրը բաժին հանել նրան: Այսպիսի մարդ և այսպիսի հիվանդություն: Այսպիսի մարդ և այսպիսի հիվանդություն»:

[Մեկնությունը]

① «伯牛» - Բոնյու. Կոնֆուցիոսի սանն էր, հայտնի նաև որպես Ժան Գեն:

② «亡之» - «մահ». «之» գաղափարագիրն այստեղ կիրառված չէ որպես դերանուն, այն ձայնարկություն է՝ խոսքին բացականչական երանգ հաղորդելու համար: Առավել մանրամասն տես՝ «Դասական լեզվի քերականություն» աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.11 子曰：“贤哉，回也！一簞①食，一瓢饮，在陋巷，人不堪其忧，回也不改其乐。贤哉，回也！”

Ուսուցիչն ասաց. «Օ՛, ինչ առաքինի է Հուեյը: Ուտում է մի թաս կե-
րակուր, խմում մի գավ ջուր, ապրում է հյուղակում. ուրիշները չէին կա-
րող դիմանալ այդ գրկանքներին, իսկ Հուեյը գոհ է: Օ՛, ինչ առաքինի է
Հուեյը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Օ՛, ինչ իմաստուն է Յան Հուեյը: Ուտում է մի հնդ-
կեղեգե թաս բրինձ, խմում է մի կում ջուր դոմասավորից, ապրում է
խղձուկ հյուղակում: Ուրիշ ոչ ոք չի կարող ապրել այդ աղքատիկ պայ-
մաններում, իսկ Յան Հուեյը չի տրտմում և միշտ երջանիկ է: Օ՛, ինչ
իմաստուն է Յան Հուեյը»:

[Մեկնությունը]

① «簞» - «հնդկեղեգե թաս». սպասքի հին մաս է՝ կլոր տարա՝
հնդկեղեգնից պատրաստված:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.12 冉求曰：“非不说子之道，力不足也。”子曰：“力不足者①，
中道而废。今女画②。”

Ժան Յյուն ասաց.

- Չէի ասի, թե Ուսուցչի ուղին լավը չէ, ուժերս չեն հերիքում:

Ուսուցիչն ասաց.

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

- Նրանք, ում ուժերը չեն հերիքում, հիասթափվում են ձանապարհի կեսին: Այսօր դու կանգ ես առել:

[Փոխադրությունը]

Ժան Ցյուն ասաց.

- Այնպես չէ, որ ես չեմ հավանում քո ուսմունքը, ուղղակի ես բավականաչափ ընդունակ չեմ դրա համար:

Քունձին ասաց.

- Նրանք, ովքեր համարում են, որ բավականաչափ ընդունակ չեն, ուրեմն կանգ են առել ձանապարհի կեսին: Սակայն դու մի քայլ անգամ չես արել:

[Մեկնությունը]

① «力不足者» - «Նրանք, ում ուժերը չեն հերիքում». «者» գաղափարագիրն այստեղ կիրառված է որպես դերանուն, թեև հնում գործածվել է նաև խոսքի մեջ դադար նշելու համար:

② «画» - «գծել», «նկարել». ասույթում կիրառված է «կանգ առնել» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.13 子谓子夏曰：“女为君子儒！无为小人儒！”

Ուսուցիչն ասաց Ձիսյային. «Եղի՛ր ուսյալ ազնվայր: Մի եղի՛ր ուսյալ նվաստ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Ձիսյային. «Ուսանի՛ր ինչպես ազնիվ մարդը, ոչ թե ինչպես նվաստը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.14 子游为武城①宰。子曰：“女得人焉耳②乎？”曰：“有澹台明者③，行不由径，非公事，未尝至于偃之室也。”

Ձիյոուն նշանակվեց Ուչենի կառավարիչ: Ուսուցիչը հարցրեց.

- Այնտեղ գոնե մի արժանի մարդ գտա՞ր:

- Գտա Թանթայ Սյեմինին, նա չի մտնում հետին դարպասներով և գալիս է ինձ մոտ միայն պաշտոնական հարցերով,- ասաց Ձիյոուն:

[Փոխադրությունը]

Ձիյոուն նշանակվեց Ուչեն քաղաքի կառավարիչ: Քունձին հարցրեց նրան.

- Հանդիպեցի՞ր այնտեղ շնորհալի մեկին:

Ձիյոուն պատասխանեց.

- Թանթայ Սյեմին անունով մի մարդ կա, նա զարտուղի արահետներով չի քայլում և այցելում է ինձ միայն պետական գործերը քննարկելու համար:

[Մեկնությունը]

① «武城» - Ուչեն. հին բնակավայր, Լու տերության քաղաքներից մեկը, գտնվել է ներկայիս Շանդուն նահանգի Ֆեյսի գավառի հարավ արևմուտքում:

② «耳» - բառացի՝ «ականջ», «ունկ». դասական լեզվում կիրառվել է «գեթ», «գոնե» «այդ է ամենը» իմաստներով: Նման կիրառություն հանդիպում է նաև Ձիյիի և Սունի «Երգերի գրքի» մեկնություններում, Հուանքանի «Ճշմարտի մեկնություն» աշխատության մեջ:

③ «有澹台灭明者» - «Գտա Թանթայ Սյեմինին». Թանթայ Սյեմինը «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակվում է Ձիյու անվամբ: Սակայն դատելով Ձիյուի խոսքերի բովանդա-

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

կույթունից՝ Թանրայ Մյենինը դեռ չէր աշակերտել Կոնֆուցիոսին, թեև «Պատմագրության» մեջ նշված է, որ նա Կոնֆուցիոսի սանն էր մինչև այս ասույթում արծարծվող ժամանակաշրջանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.15 子曰：“孟之反^①不伐，奔而殿，将入门，策其马，曰：‘非敢后也，马不进也。’”

Ուսուցիչն ասաց. «Մեն Զիֆանը չէր պարծենում: Նահանջելիս գնում էր վերջում՝ պաշտպանելով մուտքը և ի վերջո խթանելով նժույզն՝ ասաց. «Ես չեի համարձակվի հետ մնալ, նժույզս չէր ուզում առաջ գնալ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մեն Զիֆանը չէր պարծենում սխրագործություններով: Յի տերության դեմ մղված ձակատամարտում, երբ զորքի աջ թևը ջարդվեց, նա պաշտպանում էր նահանջողներին և իր ձին խթանեց միայն այն ժամանակ, երբ վերջին ռազմիկը մտավ քաղաք, ասելով՝ «Ես չեի, որ հետ մնացի, այդ ձիս էր, չէր ուզում առաջ շարժվել»:

[Մեկնությունը]

① «孟之反» - Մեն Զիֆան. Լու տերության ազնվական էր, հայտնի նաև որպես Մեն Սե, «Ձուռի նոթերի» մեջ հիշատակվում է Այ իշխանի կառավարման տասնմեկերորդ տարվա մասին նկարագրության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.16 子曰：“不有^①祝沃^②之佞，而^③有宋朝^④之美，难乎免于今之世矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Չլիներ Ջու Թոյի պերձախոսությունը՝ միայն Սունի Ջաոյի գեղեցկությամբ դժվար կլիներ խուսափել մեր ժամանակների սպառնալիքներից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե չլիներ Ջու Թոյի ձարտասանության շնորհը, միայն Սուն տերության Ջաո արքայորդու գեղեցկությամբ, վախենամ, մեր օրերում չափազանց բարդ կլիներ խուսափել վնասներից»:

[Մեկնությունը]

① «不有» - «չկա», «ոչ». ասություն կիրառված է «եթե չլիներ» իմաստով, խոսքի հիպոթետիկ բնույթը նշելու համար:

② «祝沃» - Ջու Թո. Վեյ տերության բարձրաստիճան պաշտոնյա, խորհրդական էր և հրաշալի դիվանագետ: Նրա մասին հիշատակվում է «Ձուոյի նոթերի»՝ Դին իշխանի կառավարման չորրորդ տարվա նկագրության մեջ:

③ «而» - կիրառվել է «և», «սակայն», «դեռ» իմաստներով: Վան Ինցիի «Հնամենի աշխատությունների ուսումնասիրություն» աշխատության մեջ կիրառված է «և ..., և...» ձևաչափով՝ «և Ջու Թոյի պերձախոսությունը, և Սունի արքայազնի գեղեցկությունը դժվար թե գերծ պահեն պատուհասից»: Շատ մասնագետներ համաձայն են մնան մեկնության հետ, սակայն կարծում են, որ դա այնքան էլ ձիշտ չէ:

④ «宋朝» - Սունի Ջաո. նկատի ունի Սուն տերության արքայորդի Ջաոյին, ով հայտնի էր իր գեղեցկությամբ և թեթևաբարո վարքով: Ըստ «Ձուոյի նոթերի»՝ նա սիրային կապի մեջ էր իր ազգականուհու հետ, ով Վեյ տերության արքայի սիրելի հարձն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.17 子曰：“谁能出不由户？何莫由斯道也？”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Ո՞վ կարող է դուրս գալ առանց դուռը բացելու: Ինչու՞ չկան այնպիսիք, որ հետևում են իմ Ուղում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մի՞թե կա մեկն, ով կարող է դուրս գալ տնից՝ առանց դուռը բացելու: Այդ դեպքում ինչու՞ ոչ ոք չի քայլում իմ ձանապարհով»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.18 子曰：“质胜文则野，文胜质则史。文质彬彬①，然后君子。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ բնույթը հաղթում է մշակույթին, ի հայտ է գալիս գոեհկությունը: Երբ մշակույթն է հաղթում բնույթին, ի հայտ է գալիս զուտ ուսյալությունը: Մշակույթի ու բնույթի ներդաշնակմամբ է ի հայտ գալիս ազնվայրը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ մարդն ավելի պարզ է, քան կրթված, նա դառնում է բռի: Երբ կրթվածությունն ավելին է, քան պարզությունը, նա դառնում է ստորաքարշ: Կրթվածության և պարզության համադրմամբ է տարբերվում ազնիվ մարդը»:

[Մեկնությունը]

① «文质彬彬» - «Մշակույթի և բնույթի ներդաշնակում». այս ասույթում Կոնֆուցիոսը կարևորում է մարդու համաչափ զարգացումը՝ ըստ անձնային բնորոշիչների և կրթվածության: Նրա պատկերացմամբ՝ ազնիվ մարդը քաղաքակիրթ է ու հասարակ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.19 子曰：“人之生也①直，罔②之生也幸而免。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդն ի ծնե ուղղամիտ է, եթե մոլորվելով ապրում է, ուրեմն ձակատագիրը բարի է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մարդը գոյատևում է շնորհիվ արդարամտության: Անիրավները նույնպես ապրում են, բայց պատուհասներից խուսափում են միայն ձակատագրի շնորհիվ»:

[Մեկնությունը]

① «也» - «ևս», «նաև». ասություն կիրառված է որպես մոդալ մասնիկ, որը կապակցում է «մարդն ի ծնե» և «ուղղամիտ է» արտահայտությունները:

② «罔» - «մոլորվել». նկատի ունի ոչ ուղղամիտ, անիրավ մարդկանց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.20 子曰：“知之者不如好之者，好之者不如乐之者。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմացողները չեն հավասարվի նրանց, ովքեր սիրում են, նրանք, ովքեր սիրում են, չեն հավասարվի նրանց, ովքեր հաճույք են ստանում արածից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ցանկացած բնագավառում նրանք, ովքեր գիտեն

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

իրենց գործը, զիջում են նրանց, ովքեր սիրում են իրենց գործը, իսկ նրանք, ովքեր սիրում են իրենց գործը, զիջում են նրանց, ովքեր հաճույք են ստանում իրենց գործից»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 1 子曰：“中人以上，可以语上也；中人以下，不可以语上也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նրանց հետ, ովքեր միջակություններից բարձր են, կարելի է զրուցել բարձրի մասին: Նրանց հետ, ովքեր միջակություններից ցածր են, չի կարելի զրուցել բարձրի մասին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նրանց հետ, ովքեր իրենց ուսուցմամբ գերազանցել են միջակություններին, կարելի է զրուցել վեհ երևույթների մասին: Նրանց հետ, ովքեր իրենց ուսուցմամբ չեն գերազանցել միջակություններին, չի կարելի զրուցել վեհ երևույթների մասին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 2 樊迟问知。子曰：“务民之义，敬鬼神而远之^①，可谓知矣。”问仁。曰：“仁者先难^②而后获，可谓仁矣。”

Ֆան Չին հարցրեց իմաստության մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Ծառայել մարդկանց, երկրպագել ոգիներին ու աստվածներին՝ հեռու մնալով նրանցից. կարելի է ասել՝ դա է իմաստությունը»:

Հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Սկզբից խոչընդոտներ հաղթահարել, հետո հաջողել, կարելի է ասել՝ դա է մարդկայնությունը»:

[Փոխադրությունը]

Ֆան Չին հարցրեց, թե որն է իմաստությունը: Քունձին ասաց. «Անձնվիրաբար ծառայել մարդկանց և երկրպագել ոգիներին ու աստվածներին՝ չմոտենալով նրանց. կարծում եմ՝ դա է իմաստությունը»:

Ֆան Չին հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց. «Բազում ջանքեր ներդնել՝ հետո դրանց պտուղները քաղել. կարծում եմ՝ դա է մարդկայնությունը»:

[Մեկնությունը]

① «远之» - «հեռանալ», «օտարվել». Կոնֆուցիոսի կարծիքով՝ ոգիներին և աստվածներին երկրպագելով՝ նրանցից հեռու մնալը մարդուն զերծ է պահում սնահավատությունից և մոլեռանդությունից:

② «先 难» - բառացի՝ «սկզբից դժվարություններ». իմաստը հետևյալն է՝ առանց ջանք թափելու անհնար է հասնել ինչ-որ բանի: Նույնիսկ մարդկայնություն ունենալու համար անհրաժեշտ է ջանքեր թափել: Նույնաբովանդակ մի ասույթ կա «Զրույցների» տասներկուերորդ գլխում, որտեղ կրկին Ֆան Չիի և Կոնֆուցիոսի զրույցն է մարդկայնության մասին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2.3 子曰：“知者乐水，仁者乐山。知者动，仁者静。知者乐，仁者寿。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմաստունը հիանում է գետերով, մարդկայինը հիանում է լեռներով: Իմաստունը շարժվում է, մարդկայինը հանդարտ է: Իմաստունը երջանիկ է, մարդկայինը՝ երկարակյաց»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Իմաստուն մարդիկ հիանում են գետերով, առաքինի մարդիկ՝ լեռներով: Իմաստուն մարդիկ շարժման մեջ են, առաքինի մարդիկ՝ խաղաղ: Իմաստուն մարդիկ ուրախ են, իսկ առաքինի մարդիկ երկար են ապրում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 4 子曰: “齐一变, 至于鲁; 鲁一变, 至于道。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մի փոփոխություն Ցիում՝ այն կնմանվի Լուին, մի փոփոխություն Լուում՝ այնտեղ կտիրի Ուղին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ Ցի տերության մեջ մի բարեփոխում լինի, այն կնմանվի Լու տերությանը: Երբ Լու տերության մեջ բարեփոխում լինի, այնտեղ կտարածվի Ուղին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 5 子曰: “觚①不觚, 觚哉? 觚哉?”

Ուսուցիչն ասաց. «Գավա՞թ է, թե՞ ոչ: Մի՞թե գավաթ է: Մի՞թե գավաթ է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե գավաթը նման չէ գավաթի, ապա ի՞նչ է դա: Դա մի՞թե գավաթ է: Դա մի՞թե գավաթ է»:

[Մեկնությունը]

① «**觚**» - «գավաթ»։ հնում հատուկ ոգելից խմիչքներ ըմպելու համար պատրաստված գավաթ էր՝ քառանկյուն և չորս ոտիկներով։ Թերևս Կոնֆուցիոսը տեսել էր ավանդական գավաթին ոչ նման՝ կլոր գավաթ։ Կա տեսակետ, ըստ որի Կոնֆուցիոսին վրդովեցրել էր գավաթի պարունակությունը կամ ըմպելիքի որակը. հնում ակոհոլի պարունակությունը շատ քիչ էր գինիներում, նույնիսկ երկու կամ երեք լիտր գինին աննշան ակոհոլ էր պարունակում։ Հույձիի «Պատմական գրառումներում» հիշատակվում է Ջունյու Քունի մասին, ով կարող էր խմել մեկ դան (մոտ հարյուր լիտր), թեև պարզ է, որ թիվը չափազանցված է։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.26 宰我问曰：“仁者，虽告之曰：‘**井有仁**①焉。’其从之也？”子曰：“**何为其然也？君子可逝**②也，不可陷也；可欺③也，不可罔③也。”

Զայվոն հարցրեց.

- Եթե ինչ-որ մեկն ասի մարդկայինին, որ մեկ այլ մարդկային ընկել է ջրհորը, նա կնետվի՞ նրան փրկելու։

Ուսուցիչն ասաց.

- Ո՞րն է դրա իմաստը։ Ազնվայրը կարող է մեռնել, եթե ջրհորը նետվի։ Նրան կարող են խաբել, սակայն չեն կարող մոլորեցնել։

[Փոխադրությունը]

Զայվոն հարցրեց.

- Եթե առաքինի մարդուն ասեն, որ մեկ այլ առաքինի ընկել է ջրհորը, նա կնետվի՞ ջրհորի մեջ, որպեսզի փրկի նրան։

Քունձին ասաց.

- Ինչի՞ համար պիտի նա այդպես վարվի: Ազնիվ մարդն օգնության կշտապի, բայց չի նետվի ջրհորի մեջ: Նրան կարող են խաբել, սակայն նա չի մոլորվի:

[Մեկնությունը]

① «仁» - «մարդկայնություն». ասույթում կիրառված է «նա, ով մարդկայնություն ունի» իմաստով:

② «逝» - «մահ», «վախճան», «մեռնել». ասույթում կիրառված է ոչ թե իր ուղղակի իմաստով, այլ որպես «往»՝ «ընդառաջ գալ», «մոտենալ» իմաստներով: Յու Յուեի «Դասական աշխատությունների մեկնություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ նյութի բովանդակությունից կախված՝ «逝» և «往» գաղափարագրերը կարող են ունենալ նույն իմաստը: Իմ փոխադրության մեջ ես պահպանել եմ նման կիրառությունը:

③ «欺,罔» - «խաբել, մոլորեցնել». այս բառերի կիրառմամբ նմանատիպ մի պարբերություն կա նաև Մեմձիի աշխատության «Վանջանի մասին» գլխում. «Մի մարդ Ձեմի իշխան Ձիչանին կենդանի ձուկ նվիրեց: Ձիչանը կանչեց իր կալվածքի տնտեսին և հրամայեց ձուկը բաց թողնել ավազանում: Տնտեսը եփեց ձուկն ու կերավ, իսկ Ձիչանին խաբեց, ասելով՝ «Երբ ես այն բաց թողեցի, սկզբում թույլ էր ու անշարժ, հետո սկսեց խլրտալ: Ձիչանը բացականչեց. «Նա գտավ իր տեղը: Նա գտավ իր տեղը»: Իսկ տնտեսն ասաց ինքն իրեն. «Ես մոլորեցրի Ձիչանին: Ես եփեցի ու կերա ձուկը, իսկ նա ասաց. «Նա գտավ իր տեղը: Նա գտավ իր տեղը»»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.27 子曰：“君子博学于文，约之以礼①，亦可以弗畔②矣夫！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը, ով մշակույթի գիտակ է և հետևում է ծեսերին, չի կարող խախտել դրանք»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն, ով խորությամբ ուսումնասիրել է մշակույթն ու հետևում է օրենքներին, երբեք չի դավաձանի իր սկզբունքներին»:

[Մեկնությունը]

① «君子博学于文，约之以礼» - «ազնվայրը, ով մշակույթի գիտակ է և հետևում է ծեսերին». նույնաբովանդակ մի հատված կա «Զրույցների» իններորդ գլխի տասնմեկերորդ ասույթում՝ Յան Յուանի խոսքում, որտեղ ասվում է. «Ուսուցիչն ինձ զարգացնում էր մշակույթով և զապում ծեսերով»:

② «𠄎» - բառացի՝ «սահման», «եզր», «ափ». ասույթում կիրառված է «խախտել», «դավաձանել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.2 8 子见南子①，子路不说。夫子矢之曰：“予所②否者，天厌之！天厌之！”

Ուսուցիչը պիտի հանդիպեր Նանձիին, և Զիլուն դժգոհ էր: Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ես իրավացի չեմ, թող երկինքը պատժի: Թող երկինքը պատժի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին գնում էր Նանձիին հանդիպելու և դա դուր չեկավ Զիլուին:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Քունձին երդվեց. «Եթե ես սխալվեմ, թող աստվածները պատժեն ինձ: Թող աստվածները պատժեն ինձ»:

[Մեկնությունը]

① «南子» - Նանձի. Վեյի տիրակալ Լինի հարձն էր, ով փաստացի կառավարում էր Վեյը և ուներ վավաշոտ ու թեթևաբարո կնոջ համբավ: «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ այդ հանդիպումը չի կայացել, սակայն ժամանակակից հետազոտողների մեծամասնությունը գտնում է, որ հանդիպում եղել է:

② «所» - «եթե». այս ձևով կիրառվել է միայն երդումների ժամանակ: Առավել մանրամասն տես՝ Յան Ժոուցյուի «Չորս գրքերի մեկնություն» աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.29 子曰：“中庸①之为德也，其至矣乎！民②鲜久矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Անփոփոխ միջինն ամենաբարձր առաքինությունն է: Մարդիկ հազվադեպ են ունակ հետևելու դրան»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Անփոփոխ միջինը պիտի համարվի բարձրագույն առաքինություն: Բոլորն են հեռացել դրանից»:

[Մեկնությունը]

① «中庸» - «անփոփոխ միջին». ունի ժամանակակից «ոսկե միջին» նշանակությունը: Կոնֆուցիոսն այն սահմանել էր որպես բարոյականության, առաքինության բարձրագույն չափանիշ: «中»՝ «միջին»

գաղափարագիրն այստեղ ունի «իդեալական» և «ներդաշնակ» իմաստները, իսկ «庸»՝ «հասարակ» գաղափարագիրն ունի «անփոփոխ», «հարատև» իմաստները: Կոնֆուցիոսի կողմից հիշատակման ժամանակ այս գաղափարն այլոց համար կորցրել էր իր նախնական նշանակությունը և ընկալվում էր որպես սովորական, առօրեական, աննշան երևույթ: Գաղափարն իր հետագա զարգացումն ունեցավ կոնֆուցիականների շնորհիվ: Արևմտյան Հան հարստության ժամանակ Դայ Շենը ներառեց այդ գաղափարը «Ծեսերի գրքի» մեջ, իսկ Հարավային Սունի ժամանակ՝ Ջու Սին՝ «Չորս գրքերի» մեջ: Սիմա Ցյանը հիշատակում է նաև Զիսիի անունը, սակայն դա այնքան էլ արժանահավատ տեղեկություն չէ:

② «民» - «ժողովուրդ», «մարդիկ». ասույթում կիրառված է «բոլորը» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

6.30 子贡曰：“如有博施^①于民而能济众，何如？可谓仁乎？”子曰：“何事于仁！必也圣乎！尧舜^②其犹病诸！夫^③仁者，己欲立而立人，己欲达而达人。能近取譬，可谓仁之方也已。”

Զիգունը հարցրեց.

- Եթե գտնվի մեկը, ով առատություն ու բարգավաճում կբերի ժողովրդին, կարող ենք նրան մարդկային կոչել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Կարող ենք մարդկային կոչել: Կարող ենք նաև իմաստուն կոչել: Յաոյին և Շունին էլ կգերազանցեր: Ի՞նչ է մարդկայինը: Եթե ուզում ես հաստատուն լինել, օգնիր, որ մարդիկ էլ հաստատուն լինեն: Ուզում ես հաջողա՞նք լինել, օգնիր, որ մարդիկ էլ հաջողեն: Այդպես օրինակ կծանայես և կարելի կլինի ասել, որ մարդկային ես:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց.

- Եթե գտնվի այնպիսի մեկը, ով կարող է բարօրություն բերել ժողովրդին և օգնել նրանց ավելի լավ ապրել, ապա կարո՞ղ եմք ասել, որ նա մարդկային է:

Քունձին ասաց.

- Ինչու՞ միայն մարդկային: Նրան կարելի է և իմաստուն կոչել: Նույնիսկ Յաոն և Շունը չէին հավասարվի նրան: Մարդկայնությունն ի՞նչ է: Այն է, երբ հաստատուն կանգնած ես ոտքերիդ վրա և օգնում ես ուրիշներին կանգնել: Այն է, երբ գործում ես հաջողությամբ և օգնում ես ուրիշներին կայանալ: Մարդկայնությունը քայլ առ քայլ կայանալու և այլոց համար օրինակ հանդիսանալու եղանակ է:

[Մեկնությունը]

① «施» - «շնորհել», «տալ», «ընծայել», «բերել»:

② «尧舜» - «Յաո և Շուն». առասպելական կայսրերի անուններ են, որոնք նույնպես իդեալներ էին Կոնֆուցիոսի համար:

③ «夫» - «այր», «ամուսին». դասական չինարեւում երբեմն կիրառվել է խոսքին բացականչական երանգ հաղորդելու համար:

Գլուխ 7. «Փոխանցում եմ...» Ընդամենը 38 ասույթ

(Ջու Միի «Մեկնություններում» 37 ասույթ եւ,
որովհետև 9-րդ և 12-րդ ասույթները միավորված են)

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 子曰：“述而不作， 信而好古①， 窃比于我老彭②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Փոխանցում եմ, չեմ արարում, հավատում եմ հինիս և սիրում եմ դա: Համարձակվում եմ համեմատվել Լաո Փենի հետ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես ուսմունք եմ փոխանցում առանց նորը ստեղծելու: Ես հավատում եմ հին մշակույթին և սիրում եմ դա: Դրանում ես նման եմ Լաո Փենին»:

[Մեկնությունը]

① «作, 好古» - «արարել, սիրել հինը». ասույթում «作» գաղափարագիրը կիրառված է «արարել», «ստեղծել» իմաստներով: Կա տեսակետ, համաձայն որի նշված գաղափարագիրը կիրառված է որպես «գործել՝ առանց իմանալու»: Սույն գլխի քառյակներորդ ասույթում նշվում է հետևյալը. «Կան այնպիսիք, որ գործում են՝ առանց իմանալու: Ես այդպիսին չեմ»: Սակայն դժվար է եզրակացնել, որ Կոնֆուցիոսի ուսմունքը կաղապարված գիտելիքների համալիր էր, ուր տեղ չկար ստեղծարարությանը: «好古»՝ «սիրել հինը» բառակապակցությունն

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

արտահայտում է Կոնֆուցիոսի վերաբերմունքը ծեսերի և ավանդույթների նկատմամբ: Նույնաբովանդակ մի միտք կա նաև քսաներորդ ասույթում, որտեղ նշված է. «Միրելով հինը՝ ես սովորեցի»:

② «老彭» - Լաո Փեն. անձնանուն է: Ունանք կարծում են, որ Կոնֆուցիոսը նկատի ունի երկու հոգու՝ Լաոձիին և Փեն Զուին: Մյուսները գտնում են, որ խոսքը Շան հարստության օրոք ապրած պետական գործիչ Փեն Զուի մասին է: Սակայն առավել հավանական է, որ նա Կոնֆուցիոսի ժամանակակիցն էր, նրա մերձավորներից մեկը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 子曰：“默而识①之，学而不厌，诲人不倦，何有于我哉②？”

Ուսուցիչն ասաց. «Լուռ մտապահել, սովորել առանց ձանձրանալու, սովորեցնել առանց հոգնելու. ո՞րն եմ ես անում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Սրտի խորքում պահել տեսածն ու լսածը, սովորել ջանասիրաբար և սովորեցնել առանց հոգնելու. Սրանցից ո՞րն եմ ես անում»:

[Մեկնությունը]

① «识» - «իմանալ», «ձանաչել». ասույթում կիրառված է «հիշել», «մտապահել» իմաստներով:

② «何有于我哉» - «ո՞րն եմ ես անում». «何有» բառակապակցությունը հին աշխատություններում լայնորեն կիրառվում է, իմաստը պայմանավորվում է նախադասության բովանդակությամբ: Ունանք գտնում են, որ արտահայտությունն ունի «միթե դժվար է ինձ համար» իմաստը: Սակայն կարծում են՝ այդ փոխադրությունը համահունչ չէ «Զրույցների» ոգուն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 子曰：“德之不修，学之不讲，闻义不能徙，不善不能改，是吾忧也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ առաքինությունը չի զարգանում, ուսուցման մեջ չեն խորանում, անարդարության մասին լսելով՝ չեն խոչընդոտում դրան, անընդունակ են լինում փոխել վատը, ես տրտմում եմ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ բարոյականությունը չի խրախուսվում, կրթությունն անտեսվում է, երբ պարտքն իմանալով հանդերձ՝ չեն հետևում դրան, չեն կարողանում ուղղել սխալները. դրանք են խաթարում իմ անդորրը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.4 子之燕居，申申①如也，天天②如也。

Երբ ուսուցիչը հանգստանում էր, նա մեղմաբար էր ու անվրդով:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին տանն էր, նա հանդարտ էր, ուրախ ու անվրդով:

[Մեկնությունը]

① «申申» - հեզ, մեղմաբար:

② «天天» - հանգիստ, անվրդով

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.5 子曰：“甚矣吾衰也！久矣吾不复梦见周公①！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ինչ ցավալի է, ես վաղուց երազում չեմ տեսնում Ջոու իշխանին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Շատ եմ ծերացել ու տկարացել: Վաղուց է, ինչ երազում չեմ տեսել Ջոու իշխանին»:

[Մեկնությունը]

① «周公» - Ջոու իշխան. Ձի արքայատոհմից, Դան անունով: Ջոույի Վեն արքայի որդին էր, Ու արքայի եղբայրը, Չեն արքայի հորեղբայրը, Լու տերության առասպելական հիմնադիրը: Կոնֆուցիոսը նրան համարում էր հին ժամանակների լավագույն տիրակալներից մեկը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.6 子曰：“志于道，据于德，依于仁，游于艺①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կամքդ ուղղորդիր Ուղուն, եղիր առաքինի, հենվիր մարդկայնության վրա և վարժվիր արվեստներում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նպատակ դիր շարժվել Ուղիով, հիմնվիր առաքինության և մարդկայնության վրա, վարժվիր վեց արվեստներում՝ ծեսերում, երաժշտության, նետաձգության, մարտակառքի վարման, գրականության մեջ և հաշիվներում»:

[Մեկնությունը]

① «游于艺» - «վարժվիր արվեստներում»։ «Ծեսերի գրքում» նշված է. «Եթե չես ուրախանում արվեստներում վարժվելով՝ չես կարող սովորել։ Ազնվայրը սովորում է, գիտելիքներ անբարում, թարմացնում դրանք և վարժվում»։ «Վարժվել արվեստներում» արտահայտությունն ունի «մշտապես կատարելագործվել, զարգանալ» իմաստը։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.7 子曰：“自行束脩①以上，吾未尝无诲焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Անգամ եթե ինձ մի կապ ապխտած միս բերեն, ես չեմ հրաժարվի սովորեցնել»։

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նույնիսկ եթե ինձ շատ փոքր վարձատրություն տան, ես չեմ հրաժարվի սովորեցնել»։

[Մեկնությունը]

① «束脩» - «ապխտած մսի կապ»։ չորացրած մսի կապ, որով հաճախ վարձատրում էին ուսուցիչներին։ Ասույթում դրա հիշատակումը ցույց է տալիս, որ Կոնֆուցիոսի համար էական չէր վարձատրության չափը, նա պատրաստ էր սովորեցնել մարդկանց, եթե նրանք ձգտում էին սովորելու։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.8 子曰：“不愤①不启，不悱②不发③。举一隅不以三隅反，则不复也。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Ձի ձգտում՝ չեն ուղղորդում, չի կարողանում խոսել՝ չեն օգնում: Մի կողմը տեսնելով՝ չի հասկանում մնացած երեքը, չեն սովորեցնում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե սանը սովորելու ցանկություն չունի՝ չեն ուղղորդի նրան, եթե նա անընդունակ է արտահայտել իր մտքերը՝ չեն օժանդակի նրան: Եթե ցույց ես տալիս նրան արևելքը, սակայն նա չի հասկանում, թե որտեղ են արևմուտքը, հյուսիսն ու հարավը, չեն սովորեցնի»:

[Մեկնությունը]

① «愤» - «ձգտում». նկատի ունի ինչ-որ բան փնտրելու, ձանաչելու արտանց ցանկությունը:

② «悻» - այս գաղափարագիրն ունի «ցանկանալ, բայց չկարողանալ խոսել» իմաստը:

③ «不启, 不发» - «չեն ուղղորդում, չեն աջակցում». Կոնֆուցիոսի ուսուցման մեթոդիկայի էությունն է: Ուսուցանվողը սկզբից պիտի բարդություններ ունենա, այնուհետև՝ դրանք հաղթահարելու ձգտում, իսկ հետո՝ կատարելագործվելու և կայանալու ներշնչանք: Նման կերպով ավելի արդյունավետ էր դառնում ուսուցումը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.9 子食于有丧者之侧，未尝饱也。

Երբ ուսուցիչն ուտում էր սգավորի հետ, երբեք չէր փորձում կշտանալ:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին ուտում էր հանգուցյալի հարազատների մոտ, երբեք կուշտ չէր ուտում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 0 子于是日哭， 则不歌。

Այն օրը, երբ ուսուցիչն արտասավում էր՝ չէր երգում:

[Փոխադրությունը]

Եթե Քունձին արտասավում էր, նա այդ օրը այլևս չէր երգում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 1 子谓颜渊曰：“用之则行， 舍之则藏， 惟我与尔有是夫！”

子路曰：“子行三军， 则谁与①？”

子曰：“暴虎馮河②， 死而无悔者， 吾不与也。必也临事而惧， 好谋而成者也。”

Յանյուանի հետ զրուցելիս ուսուցիչն ասաց.

- Օգտագործու՞մ եմ՝ գործիր, անտեսու՞մ եմ՝ հեռացիր: Միայն ես և դու եմք այդպիսին:

Ձիլուն հարցրեց.

- Եթե ուսուցիչը երեք բանակներն առաջնորդի, ու՞մ կվերցնի իր հետ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Անգե՞ն՝ վագրի վրա հարձակվողներին, լողալով գետն անցնողներին և առանց ափսոսանքի զոհվողներին ես չէի վերցնի: Կվերցնեի

նրանց, ովքեր զգույշ են, սիրում են նպատակներ դնել և հասնել հաջողության:

[Փոխադրությունը]

Քունծին Յանյուանի հետ զրուցելիս ասաց.

- Երբ ինձ օգտագործում են՝ ջանում եմ, չեն օգտագործում՝ հեռանում եմ: Միայն ես ու դու կարող եմք այդպես անել:

Զիլուն հարցրեց.

- Եթե Դուք մեծ բանակ առաջնորդեիք, ո՞ւմ հետ կցանկանայիք գործ ունենալ:

Քունծին ասաց.

- Վագրերի հետ անզեն ձեռքով մարտնչողների, առանց նավակի գետն անցնողների, նրանց հետ, ովքեր կարող են առանց ասիտասալու զոհվել, ես գործ չէի ունենա: Ես գործ կուներայի նրանց հետ, ովքեր զգոն են ու զգուշավոր, կարող են մարտավարություն մշակել և հաջողությամբ կյանքի կոչել դա:

[Մեկնությունը]

① «子行三军， 则谁与» - «Եթե ուսուցիչը երեք բանակներն առաջնորդի, ո՞ւմ կվերցնի իր հետ». «行» գաղափարագիրը հնում լայնորեն կիրառվել է «անել», «գնալ», «քայլել» և այլ իմաստներով: «行军» բանակապակցությունն այստեղ օգտագործվում է «առաջնորդել բանակը» իմաստով: Գուշակությունների համար օգտագործվող «Փոփոխությունների գրքի» «Համեստության եռատողի մասին» հատվածում նշվում է հետևյալը. «Առաջնորդելով բանակը՝ կնվաճես տերությունը», իսկ «Նահանջի եռատողի մասին» նշվում է հակառակը. «Առաջնորդելով բանակը՝ զարհուրելի պարտություն կկրես»: Կոնֆուցիոսի սան Զիլուն հայտնի էր որպես հմուտ ռազմիկ և պատահական չէ, որ նման հարց էր տալիս իր ուսուցչին:

② «暴虎馮河» - այս արտահայտությունը շատ հին ծագում ունի և իր կիրառությունն է գտել հնամենի մի շարք աշխատություններում: Ներկայումս տարածված է որպես ասույթ, որով բնորոշում են անմիտ խիզախություն դրսևորող, մահվան վտանգն արհամարհող մարդկանց: Որոշ մարդիկ կարծում են, որ «河»՝ «գետ» գաղափարագիրն այս ասույթում վերաբերում է Հուանհե գետին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.12 子曰: “富而①可求也, 虽执鞭之士②, 吾亦为之。如不可求, 从吾所好。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե հնարավոր լիներ հարստանալ, կցանկանայի լինել թեկուզ խարազանակիր ծառա: Եթե անհնար է, կանեմ այն, ինչ դուրս է գալիս»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե հնարավոր լիներ հարստանալ Ուղուն համահունչ, ես կանեի դա, նույնիսկ եթե շուկայի պահնորդ լինեի: Եթե դա անհնար է, կգբաղվեմ նրանով, ինչով ուզում եմ»:

[Մեկնությունը]

① «可» - ունի նույն նշանակությունը, ինչ «如» գաղափարագիրը՝ «եթե», «և», «որպես», իսկ ասույթում ցույց է տալիս պատճառահետևանքային կապ: Գաղափարագիրը նախադասության մեջ առանձին, որպես կանոն, չի կիրառվել:

② «执鞭之士» - «խարազանակիր ծառա». «Ջոույի ծեսեր» աշխատության մեջ նշվում է, որ կայսրին և իշխաններին ուղեկցողներից երկու շարք՝ ամեն մեկում ութ հոգով, անցնում էին շքախմբի դիմացից՝ ձեռ-

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

քերում խարազաններ բռնած, ձանապարհը բացելու համար: Ոմանք գտնում են, որ «խարազանակիր ծառա» արտահայտությունը վերաբերում է շուկայի պահնորդներին, քանի որ նրանք ևս խարազաններ էին կրում: Նրանք վաճառականներից գումար էին վերցնում պահպանության համար, իսկ շուկայում էր հավաքված ողջ «հարստությունը», և այնտեղ առավել հեշտ էր հարստանալ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.13 子之所慎: 齐①, 战, 疾②。

Ուսուցիչը զգուշությամբ էր վերաբերվում ծոմապահությանը, պատերազմին և հիվանդություններին:

[Փոխադրությունը]

Քունձին մեծ զգոնությամբ էր վերաբերվում երեք բանի՝ ծոմապահությանը, պատերազմներին և հիվանդություններին:

[Մեկնությունը]

① «齐» - «ծոմ». հնում ծոմ պահելուց առաջ մարդիկ «մաքրող» հոգևոր և ֆիզիկական վարժանքներ էին անում: «Զրույցների» տասներորդ գլխի յոթերորդ ասույթում նշվում է հետևյալը. «Ծոմապահության ժամանակ Ուսուցիչը ուտում էր այլ կերակուր և քնում էր այլ տեղում»:

② «战, 疾» - «պատերազմ, հիվանդություններ»: Պատերազմի վերաբերյալ Կոնֆուցիոսի պատկերացումների մասին հիշատակվել է նախորդիվ, երբ խոսք էր գնում բանակի անձնակազմի ընտրության նրա սկզբունքների մասին: Իսկ նրա վերաբերմունքը հիվանդության հանդեպ ևս ներկայացված է «Զրույցների» տասներորդ գլխում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 4 子在齐闻《韶》，三月不知肉味，曰：“不图为乐之至于斯也。”

Յիում եղած ժամանակ Ուսուցիչը լսեց «շաո» մեղեդին, երեք ամիս չիմացավ մսի համը, հետո ասաց. «Ձեի պատկերացնի, որ երաժշտությունը կարող է այսպես ոգևորել»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին գտնվում էր Յի տերությունում, «շաո» կոչվող մեղեդին լսեց. երկար ժամանակ նա մոռացավ մսի համը, հետո ասաց. «Անսպասելի էր, որ երաժշտությունը կարող է այսչափ ոգեշնչել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 5 冉有曰：“夫子为①卫君②乎？”子贡曰：“诺；吾将问之。”入，曰：“伯夷、叔齐何人也？”曰：“古之贤人也。”曰：“怨乎？”曰：“求仁而得仁，又何怨？”出，曰：“夫子不为也。”

Ժանյոուն հարցրեց.

- Ուսուցիչը Վեյի տիրակալի կողմնակից է:

Ձիգունն ասաց.

- Խոստանում եմ՝ կհարցնեմ նրան:

Մտնելով՝ հարցրեց.

- Բո Յին և Շու Յին ովքեր են:

- Հին ժամանակների վեհագույն մարդիկ,- ասաց Ուսուցիչը:

- Տրտնջում էին:

- Փնտրում էին մարդկայնություն և գտան դա,- ասաց Ուսուցիչը,- ինչպես կարող էին տրտնջալ:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Վերադառնալով՝ Ձիգունն ասաց.

- Ուսուցիչը նրան կողմնակից չէ:

[Փոխադրությունը]

Ժանյոուն ասաց.

- Ուսուցիչը հավանում է Վեյի տիրակալին:

Ձիգունն ասաց.

- Լավ, ես կհարցնեմ նրան:

Մտնելով Քունծիի տուն, Ձիգունը հարցրեց.

- Ինչպիսի մարդիկ էին Բո Յին և Շու Յին:

Քունծին ասաց.

- Հին ժամանակների ազնվագույն մարդկանցից էին:

Ձիգունը հարցրեց.

- Այդ երկուսը միմյանց էին փոխանցում Գու Ջու տերության գահը, հետո հրաժարվեցին դրանից և կորցրեցին ամեն ինչ: Նրանք զղջում էին դրա համար:

Քունծին ասաց.

- Նրանք առաքինի էին և մնացին այդպիսին: Ինչի՞ համար զղջային:

Հետ գալով՝ Ձիգունն ասաց.

- Ուսուցիչը Վեյի տիրակալին չի հավանում:

[Մեկնությունը]

① «为» - «անել», «լինել». ասություն կիրառված է «համակրել», «համաձայնել», «կողմնակից լինել» իմաստներով:

② «卫君» - Վեյի տիրակալ. նկատի ունի աքսորյալ իշխան Ջուին՝ Լին իշխանի թոռանը, Լիի որդուն, ով գահակալական պայքար էր մղում հոր դեմ: Նա գայթակղել էր Լին իշխանի սիրելի հարձին՝ Նանծիին, այնուհետև փախել էր Ձին տերություն: Ձինի տիրակալն ընդունել էր նրան և մերժել էր Լինի պատվիրակների՝ նրան վերադարձնելու

խնդրանքը: Եվ իշխան Չուն սկսել էր պայքարել հոր դեմ՝ Վեյի գահին տիրանալու համար: Պատահական չէ, որ Ձիգունը բերում է թագաժառանգ եղբայրներ Բո Յիի և Շու Յիի օրինակը. նրանք երկուսն էլ հրաժարվել էին գահից: Կոնֆուցիոսը բարձր էր դասում նրանց, այդ պատճառով էլ Ձիգունը եզրակացրեց, որ ուսուցիչը չէր կարող հավանել Վեյի գահի համար պայքարող իշխան Չունին:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.16 子曰: “饭疏食①饮水②, 曲肱③而枕④之, 乐亦在其中矣。不义而富且贵, 于我如浮云。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուտել պարզ կերակուրներ, խմել ջուր, ծաված արմունկը՝ բարձի փոխարեն. դրանում ևս երջանկություն կա: Առանց արդարության ձեռք բերված հարստությունն ու դիրքն ինձ հիշեցնում են լողացող ամպերի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Զմաքրած ձավար ուտելը, սառը ջուր խմելը, քնելը՝ ձեռքը բարձի փոխարեն գլխի տակ դրած. դրանում էլ երջանկություն կա: Հարստությունն ու դիրքը, որոնց հասել եմ անարդարությամբ, ես համարում եմ լողացող ամպեր»:

[Մեկնությունը]

① «疏食» - «պարզ կերակուրներ». սույն արտահայտության երկու տարածված բացատրություն կա: Առաջինը մեկնաբանում է այն որպես չթեփազերծած, չմաքրած բրինձ և ապխտած, չորացրած միս, որոնք հասարակ մարդկանց կերակուրներ էին: Ըստ երկրորդ տեսակետի՝ խոսքը ցածր տեսակի շագանակագույն բրնձի մասին է:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

② «水» - «ջուր». հնում այս գաղափարագիրը օգտագործվել է նաև որպես հոմանիշ:

«汤» գաղափարագիրը, որն ունի «ապուր», «եփուկ», «թուրմ» իմաստները:

③ «肱» - «արմունկ». արտասանվում է «գուն», կիրառված է «բազուկ» իմաստով:

④ «枕» - «բարձ». ասույթում կիրառված է որպես բայ, ունի «քնել» իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 7 子曰：“加我数年，五十以学《易》①，可以无大过矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե կյանքիս մի քանի տարի գումարվեր, հիսուսում ես «Փոփոխությունների գիրքը» ուսումնասիրած կլինեի և կկարողանայի խուսափել մեծ բաղթողումներից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե իմ կյանքին մի քանի տարիներ ավելացվեին, մինչև հիսուն տարեկան դառնալը ես կուսումնասիրեի «Փոփոխությունների գիրքը» և կկարողանայի խուսափել մեծ սխալներից»:

[Մեկնությունը]

① «易» - «Փոփոխություններ». նկատի ունի «Ի Զին» աշխատությունը՝ «Փոփոխությունների գիրքը», ինչը հնում օգտագործվում էր գուշակությունների համար: Դրա մի շարք հղումներ առկա են «Ջրույցներում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 8 子所雅言^①, 《诗》、《书》、执礼, 皆雅言也。

Ուսուցիչը հասկանալի բարբառով էր խոսում «Երգերի գրքի» և «Պատմագրության» մասին, ծեսերի ժամանակ ևս խոսում էր հասկանալի բարբառով:

[Փոխադրությունը]

Քունձին համընդհանուր լեզվով էր խոսում, երբ ընթերցում էր «Երգերի գիրքը» և «Պատմագրությունը», ծիսակատարությունների ժամանակ ևս խոսում էր համընդհանուր լեզվով:

[Մեկնությունը]

① «雅言» - «հասկանալի բարբառ». հնում՝ «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում, չիճական բոլոր տերություններն ունեին իրենց բարբառները: Դա են ասպացուցում նաև բոլոր հին աշխատությունները: Ամենատարածված բարբառը հենց «յայանն» էր՝ «հասկանալի բարբառը», նման ժամանակակից «փոթունհուային»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.1 9 叶公^①问孔子于子路, 子路不对。子曰: “女奚不曰, 其为人也, 发愤忘食, 乐以忘忧, 不知老之将至云尔^②。”

Շեի իշխանը հարցրեց Ձիլուին, թե ո՞վ է Քունձին: Ձիլուն չպատասխանեց: Ուսուցիչն ասաց.

- Ինչու՞ այսպես չասացիր՝ «Նա այր է, ով այնքան եռանդուն է, որ մոռանում է սնվելու մասին, երջանկության մեջ մոռանում է հոգսերը և չի մտածում մոտեցող ծերության մասին»: Այդքանը:

[Փոխադրությունը]

Շեի իշխանը հարցրեց Ձիլուին, թե ինչպիսի՞ մարդ է Քունձին: Ձիլուն ռչինչ չպատասխանեց: Լսելով դա՝ Քունձին ասաց Ձիլուին.

- Ինչու՞ այսպես չասացիր. «Նա մի մարդ է, ով ջանասիրաբար աշխատելիս մոռանում է ուտելու մասին, երջանկության մեջ մոռանում է հոգսերն ու չգիտի անգամ, որ ծերությունն է մոտենում»: Այդքան բան:

[Մեկնությունը]

① «叶公» - Շեի իշխան. գաղափարագիրը ներկայումս կարդացվում է «յե», նախկինում կարդացվել է «շե»: Տեղանուն է, Ջու տերության գավառներից մեկն է եղել, գտնվել է ներկայիս Հենան նահանգի Յեյան գավառի տարածքում: Շեի իշխանը այդ տարածքի կառավարիչն էր՝ Ջուի տիրակալի նշանակած պաշտոնյան: Ենթադրվում է, որ խոսքը գնում է Ջեն Ջուլ յանի մասին, ով բարձրաստիճան պաշտոնյա էր և նրա մասին հիշատակություններ առկա են «Ջուոյի մեկնությունների»՝ Դին և Այ իշխանների տիրապետության նկարագրությանը վերաբերող հատվածներում:

② «云尔» - «այնպես որ». ասույթում ունի «այսքան բան» իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 0 子曰: “我非生而知之者, 好古, 敏以求之者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես գիտուն չեմ ծնվել, հինը սիրելն ու ջանասիրությունն են ինձ այսպիսին դարձրել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես չեմ ծնվել գիտելիքներով, ինձ գիտուն են դարձրել սերը հին մշակույթի նկատմամբ և եռանդուն սովորելը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 1 子不语怪，力，乱，神。

Ուսուցիչը չէր խոսում սնոգության, ուժի, խռովության և ոգիների մասին:

[Փոխադրությունը]

Քունձին չէր խոսում հրաշքների, քաջության, ընդվզումների և ոգիների մասին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 2 子曰：“三人行，必有我师焉：择其善者而从之，其不善者而改之①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երեք քայլող մարդկանց մեջ կգտնվի մեկը, ով կարող է իմ ուսուցիչը լինել. բարին ընտրելով՝ հետևում եմ դրան, իսկ այն, ինչ բարի չէ՝ օգնում է ինձ փոխվել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Միասին քայլող մարդկանց մեջ միշտ կգտնվի մեկը, ով կարող է իմ ուսուցիչը լինել: Ես առանձնացնում եմ նրա առավելություններն ու սովորում, իսկ թերությունները տեսնելով՝ շտկում եմ իմը»:

[Մեկնությունը]

① «Զրույցների» տասնհիններորդ գլխի քսաներկուերորդ ասույթում Զիզունը նշում է, որ իր ուսուցիչը չի աշակերտել որոշակի մեկին: Դա

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

նշանակում էր, որ ուսուցիչները ամենուր են, ամենուր կան մարդիկ, որոնք կարող են ինչ-որ բան սովորեցնել: Լատձին իր «Ուղու և առաքի-
նության գրքի» քսանյոթերորդ ասույթում նշում է՝ «Բարին չարի ուսու-
ցիչն է, չարը՝ բարու հենարանը»: Այսինքն՝ սովորել կարելի է ոչ միայն
դրական, այլև բացասական օրինակները հիմք ընդունելով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.23 子曰：“天生德于予， 桓魋①其如予何②？”

Ուսուցիչն ասաց. «Երկինքն է իմ մեջ առաքինություն ծնել, Հուան
Թույն ինչ կարող է անել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երկինքն է իմ մեջ այսպիսի բարոյականություն
ծնել, ինձ ինչ կարող է անել Հուան Թույն»:

[Մեկնությունը]

① «桓 魋 » - Հուան Թույ. Սուն տերության աստիճանավոր էր,
հայտնի նաև որպես Սիմա Սյանգու:

② «桓 魋 其 如 予 何 » - «Հուան Թույն ինչ կարող է անել». «Ջուննիի
սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Կոնֆու-
ցիոսը իր սաների հետ տեղափոխվել էր Սուն տերություն և դպրոց էր
հիմնել այնտեղ, իսկ Հուան Թույ անունով աստիճանավորը փորձում էր
վնասել նրան: Երբ սաները սկսեցին համոզել Կոնֆուցիոսին տեղա-
փոխվել, նա ասաց. «Երկինքն է իմ մեջ առաքինություն ծնել, Հուան
Թույն ինչ կարող է անել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 4 子曰：“二三子以我为隐乎？吾无隐乎尔。吾无行而不与二三子者，是丘也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմ սաներ, կարծում եք՝ ես ձեզնից ինչ-որ բան եմ թաքցնում: Ես ոչինչ չեմ թաքցնում: Ես ոչինչ չեմ անում առանց իմ սաների, այդպիսին է Ցյուն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դուք՝ սաներս, միթե կարծում եք, որ ես ձեզնից ինչ-որ բան եմ թաքցնում: Ես ձեզնից ոչինչ չեմ թաքցնում: Ես ոչինչ չեմ անում առանց ձեզ. այդպիսին եմ ես՝ Քուն Ցյուն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.2 5 子以四教：文，行①，忠，信。

Ուսուցիչը չորս բան էր սովորեցնում՝ գիր, վարվեցողություն, հավատարմություն և ուղղամտություն:

[Փոխադրությունը]

Քունձին չորս բան էր սովորեցնում՝ հին գրականություն, վարվելակերպ, լինել հավատարիմ մարդկանց և նրանց հետ անկեղծ լինել:

[Մեկնությունը]

① «行» - «բայլել», «զբռնել», «ձամփորդել», «անել», «կատարել», «վարք». ասույթում կիրառված է «վարվեցողություն» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.26 子曰：“圣人，吾不得而见之矣；得见君子者，斯可矣。子曰：“善人，吾不得而见之矣；得见有恒^①者，斯可矣。亡而为有，虚而为盈，约而为泰^②，难乎有恒矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմաստուն մարդու ես չեմ հանդիպել, եթե ազնվարի հանդիպեի՝ բավական կլիներ»: Հետո Ուսուցիչն ասաց. «Բարի մարդու ես չեմ հանդիպել, եթե հանդիպեի կայունություն ունեցող մեկին՝ բավական կլիներ: Անհետացումը բերում է հայտնության, դատարկությունը բերում է լիության, ժուժկալությունը բերում է շռայլության. դժվար է կայուն լինելը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես չեմ հանդիպել իմաստուն մարդու, եթե հանդիպեի ազնիվ մի մարդու, դա էլ լավ կլիներ»: Հետո նա ասաց. «Ես չեմ հանդիպել բարի մարդու, եթե հանդիպեի մի հաստատուն մարդու, դա էլ լավ կլիներ: Ոչինչ չունենալով՝ ձևացնել, թե ունես, դատարկ լինելով՝ ձևացնել, թե լի ես, աղքատ լինելով՝ ձևացնել, թե հարուստ ես. դժվար կլինի հաստատուն մնալը»:

[Մեկնությունը]

① «有恒» - «ունենալ կայունություն». «恒» գաղափարագիրը ունի մի շարք իմաստներ՝ «կայուն», «հաստատուն», «կանոն»: Նույնաբովանդակ մի արտահայտություն կա Մենձիի «Լյանի Հուեյ արքան» աշխատության մեջ, ուր նշվում է հետևյալը՝ «Անկայունությունից է ծնվում կայունությունը»:

② «泰» - «ապահով», «խաղաղ», «հարուստ», «շռայլ», «շքեղ»: Սյունձիի աշխատության մեջ հանդիպում է հետևյալ արտահայտությունը՝ «Շռայլել փողերը՝ ունևոր երևալու համար», ինչն ունի «անխնա և չմտածված գումար շռայլել» իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.27 子釣而不綱①, 弋②不射宿③

Ուսուցիչը ձուկ էր բռնում կարթով և ոչ ցանցով, չէր նետահարում բնում թառածներին:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ձուկ էր բռնում կարթով, ոչ թե ցանցով, նետահարում էր թռչող թռչուններին, ոչ թե բնում թառածներին:

[Մեկնությունը]

① «綱» - «ձկնորսական ցանց». հնում լավագույն ցանցերը հյուսվում էին անմշակ, յուղած մետաքսաթելից:

② «弋» - «նետահարել». օգտագործվում էր հատուկ նետ, ինչի հետևից կապվում էր մետաքսաթել: Դա արվում էր նետը չկորցնելու և արագ հետ բերելու համար:

③ «宿» - հնում կիրառվել է «գիշերակաց», «հանգիստ» իմաստներով. ասույթում ունի «բնում թառած» իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.28 子曰: “盖有不知而作之者, 我无是也。多闻, 择其善者而从之; 多见而识之; 知之次也①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կան այնպիսիք, որ գործում են՝ չիմանալով. ես այդպիսին չեմ: Շատ եմ լսում՝ ընտրելով լավագույնը՝ հետևելու համար, շատ եմ դիտում՝ մտապահելու համար. գիտելիքը հաջորդում է դրան»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Կան մարդիկ, որոնք ոչինչ չիմանալով հանդերձ՝ գործում են: Ես նրանց մման չեմ: Շատ եմ լսում, որպեսզի ընտրեմ լավագույնն ու ընդունեմ դա, շատ եմ դիտարկում, որպեսզի պահեմ ամենն իմ մտքում: Գիտելիքն ի հայտ է գալիս հաջորդիվ»:

[Մեկնությունը]

① «次» - «հաջորդել», «երկրորդ», «երկրորդային». գաղափարագիրը «Զրույցներում» հանդիպում է ութ անգամ: Կոնֆուցիոսը գտնում էր, որ կա նախնական, սկզբնական գիտելիք, որը դրսևորվում է ի ծնե, և երկրորդային գիտելիք, ինչը ձեռք է բերվում կյանքի ընթացքում:

ԿՈՆՖՈՒՑՒՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.29 互乡①难与言，童子见，门人惑。子曰：“与其进也，不与其退也，唯何甚？人洁己以进，与其洁也，不保②其往也。”

Հուսյանի մարդկանց հետ բարդ էր խոսելը, և երբ այնտեղից մի պատանի հայտնվեց, սաներն ապշեցին: Ուսուցիչն ասաց. «Ավելի լավ է ընդունել նրան, քան մերժել, ինչ կա դրանում: Մարդը մաքրել է ինքն իրեն, պիտի ընդունենք որպես մաքուր և չհիշենք անցյալը»:

[Փոխադրությունը]

Բարդ էր խոսելը Հուսյանի բնակիչների հետ: Երբ այնտեղից մի տղա հայտնվեց ու ցանկացավ հանդիպել Քունձիին, սաները զարմացան: Քունձին ասաց. «Մենք պիտի օգնենք նրան կրթվել, չենք նայի նրա գոեհկությանը: Միթե մեծ բան է: Երբ մարդիկ մաքրվում են և գալիս, մենք պիտի ընդունենք նրանց մաքուր և չհիշեցնենք նրանց անցյալը»:

[Մեկնությունը]

① «互乡» - Հուսյան. տեղանուն է: Գտնվելու վայրը ներկայումս անհայտ է:

② «保» - բառացի՝ «պաշտպանել», «երաշխավորել», «ապահովել». ասույթում կիրառված է «անցյալը հիշել» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 0 子曰：“仁远乎哉？我欲仁，斯仁至矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մի՞թե հեռու է մարդկայնությունը: Եթե ես ձգտում եմ մարդկայնության, մարդկայնությունը հայտնվում է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Արդյո՞ք առաքինությունը շատ հեռու է մեզնից: Եթե ես ձգտում եմ դրան, այն հայտնվում է»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 1 陈司败①问昭公②知礼乎，孔子曰：“知礼。”孔子退，揖巫马期③而进之，曰：“吾闻君子不党，君子亦党乎？君取于吴④，为同姓⑤，谓之吴孟子⑥。君

而知礼，孰不知礼？”巫马期以告。子曰：“丘也幸，苟有过⑦，人必知之。”

Զեն Սիբայը հարցրեց՝ արդյո՞ք իշխան Ջաոն գիտի ծեսերը: Քունձին ասաց.

- Գիտի ծեսերը:

Երբ Քունձին հեռացավ, ողջունելով մտնող Ունա Յիին, Չեն Սիբայն ասաց.

- Ես լսել եմ, որ ազնվայրը կողմնակալ չի լինում, պարզվում է՝ ազնվայրը կողմնակալ է: Տիրակալը կնության է առել Ուից մեկին, ով նույն տոհմից է, անվանում են նրան Ու Մենձի: Եթե տիրակալը գիտի ծեսերը, ապա ո՞վ չգիտի:

Ունա Յին պատմեց այդ մասին Ուսուցչին, ով ասաց.

- Յյուի բախտը բերել է: Եթե սխալ ունենա, մարդիկ կզգուշացնեն նրան:

[Փոխադրությունը]

Չեն Սիբայը հարցրեց Քունձիին՝ արդյո՞ք Լու տերության իշխան Ջաոն գիտի ծեսերը: Քունձին պատասխանեց.

- Նա գիտի ծեսերը:

Երբ Քունձին դուրս եկավ, Չեն Սիբայը խոնարհվեց Ունա Յիին՝ խնդրելով մոտենալ և ասաց.

- Ես լսել եմ, որ ազնիվ մարդը կողմնակալ չի լինում, ինչու՞ է Քունձին կողմնակալություն անում: Լուի տիրակալը ամուսնացել է Ու տերությունից մի աղջկա հետ, իսկ Ու և Լու տերությունները կառավարում է նույն տոհմը: Քանի որ չէր կարող կոչել նրան Ու Ձի, նրան անվանեցին Ու Մենձի: Եթե Լուի տիրակալը գիտի ծեսերը, ապա ո՞վ չգիտի:

Ունա Յին այդ մասին տեղեկացրեց Քունձիին:

- Ես հաջողակ մարդ եմ,- ասաց Քունձին,- եթե ես սխալվեմ, մարդիկ մատնացույց կանեն սխալս:

[Մեկնությունը]

① «陈司败» - Չեն Սիբայ. անուն է: Ունանք կարծում են, թե «Սիբայը» արքունական աստիճանավորի կոչում է, մյուսները հակված են ենթադրել, որ ուղղակի անձնանուն է: Ներկայում ուղղակի անհնար է պարզել, թե ում մասին է խոսքը:

② «昭公» - Ջաոզուն կամ իշխան Ջաո. Լու տերության իշխանն էր՝ տիրակալ Սյանի ապօրինի զավակը, ով հետագայում ինքը դարձավ միապետ: Հայտնի չէ, թե Չեն Սիբայը իր հարցադրումն անում է նրա կենդանության օրո՞ք, թե՛ մահվանից հետո: Կենդանության օրոք «Իշխան Ջաոն գիտի ծեսերը» արտահայտությունը հարցական կինչեր, իսկ մահվանից հետո՝ հաստատական:

③ «巫马期» - Ումա Ցի. Կոնֆուցիոսի սանն էր՝ Ումա տոհմից, Շի անունով, պատվանունը՝ Ցի: Կոնֆուցիոսից փոքր էր երեսուն տարով:

④ «君取于吴» - «Տիրակալը կնության է առել Ուից մեկին». «取»՝ «վերցնել» բայն այստեղ կիրառված է «կնության առնել» իմաստով: Իսկ «吴»՝ «Ու», տերության անուն է: Գտնվել է ներկայիս Ջեձյան մահանգի տարածքում: Կործանվել է Յուե տերության արքա Գոուձյանի կողմից:

⑤ «为同姓» - «նույն տոհմից է». Լուի իշխան Ջաոն և Ուի իշխանը արյունակից էին, նույն Ձի տոհմից:

⑥ «吴孟子» - Ու Մենձի. «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում տիրակալի կնոջը տրվում էր այն տերության անունը, որտեղ նա մեծացել էր, դրան կցվում էր նրա իրական տոհմանունը: Լուի իշխանի կինը Ու տերությունից էր և Ձի տոհմից, հետևաբար՝ պիտի անվանվեր Ու Ձի: Քանի որ Ջոույի ծիսակարգն արգելում էր տոհմակիցների ամուսնությունը, իշխան Ջաոն ստիպված էր կնոջն այլ անուն տալ՝ Ու Մենձի:

⑦ «苟有过» - «եթե սխալ ունենա». Սյունձիի աշխատության և «Ջուննիի սաների պատմագրության» մեջ նույնաբովանդակ մի արտահայտություն է հանդիպում՝ «Ազնվայրը չի կարող լինել կողմնակալ»: Այն, որ Կոնֆուցիոսը իշխան Ջաոյին համարում էր քաջատեղյակ ծեսերից, Չեն Սիբայի կողմից որակվեց որպես կողմնակալ վերաբերմունք: Իսկ Կոնֆուցիոսն ընդունեց իր բացթողումը՝ ուրախանալով, որ կան մարդիկ, որոնք կարող են մատնանշել իր սխալները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 2 子与人歌而善，必使反之，而后和之。

Երբ Ուսուցչին դուր էր գալիս ինչ-որ մեկի երգը, նա խնդրում էր կրկնել, այնուհետև միանում էր նրան:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին հավանում էր ինչ-որ մեկի երգը, խնդրում էր, որ կրկնի երգը, իսկ հետո ձայնակցում էր նրան:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 3 子曰：“文，莫^①吾犹人也。躬行君子，则吾未之有得。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կրթվածությամբ ես կարող եմ համեմատվել այլ այրերի հետ: Վարվել ազնվայրի պես՝ դրան ես դեռ չեմ հասել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Իմ գրագիտությամբ կարող եմ համեմատվել շատերի հետ, սակայն ես դեռ չեմ հաջողել որպես ազնվայր»:

[Մեկնությունը]

① «文, 莫» - այս արտահայտությունը նախկինում հստակ նշանակություն չուներ: Պարոն Ու Ջյանջայը գտնում էր, որ «文» գաղափարագրով այստեղ նշված են «գրագիտություն», «կրթվածություն» հասկացությունները: «莫» գաղափարագիրը արտահայտում է վերաբերմունք, համեմատություն: Զու Սիի «Մեկնություններում» վերոնշյալ գաղափարագիրը փոխադրված է որպես խոսքին կասկածելի երանգ հաղորդող բառ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 4 子曰：“若圣^①与仁， 则吾岂敢？ 抑为之不厌， 诲人不倦， 则可谓云尔已矣。”公西华曰：“正唯弟子不能学也。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Իմաստուն և մարդկային. մի՞թե ես արժանի եմ այդպիսին համարվելու: Ընդամենն անխոց ջանում եմ և ուսուցանում առանց հոգնության: Ահա ամենն, ինչ կարելի է ասել իմ մասին:

Գունսի Հուան ասաց.

- Հենց դա է, որ սաներդ չեն կարող սովորել:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Իմաստուն և մարդկային լինելու մասին... Ինչպե՞ս կհամարձակվեմ ինձ այդպիսին համարել: Ես ընդամենը ջանասիրաբար գործում եմ, սովորում և սովորեցնում առանց հոգնելու, ահա և վերջ:

Գունսի Հուան ասաց.

- Հենց դրան է, որ մենք՝ սաներդ, չենք կարողանում հասնել:

[Մեկնությունը]

① «^圣» - «սուրբ», «իմաստուն». «Մենձի» աշխատության «Գունսուն Ջոու» գլխում կա մի հատված, որը վերոնշյալ ասույթի վերաշարադրումն է. «Ձիգունը հարցրեց Քունձիին. «Դու իմաստուն ես»: Քունձին պատասխանեց. «Իմաստուն՞ն: Իմ ունակությունները համեստ եմ: Ես ընդամենը մեկն եմ, որ չի հոգնում սովորելուց և սովորեցնելուց»: Ձիգունն ասաց. «Սովորել առանց հոգնելու՝ իմաստնություն է: Սովորեցնել առանց հոգնելու՝ մարդկայնություն: Իմաստուն և մարդկային. Ուսուցիչ, դու, հիրավի, ամենաիմաստունն ես»: Այսինքն՝ Կոնֆուցիոսի սաները նրան համարում էին ամենաիմաստունը, չնայած վերջինիս համեստությանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 5 子疾病①, 子路请祷。子曰: “有诸?” 子路对曰: “有之; 《诔》②曰: ‘祷于上下神祇③。’” 子曰: “丘之祷久矣。”

Ուսուցիչը հիվանդացավ և Ձիլուն խնդրեց նրան աղոթել: Ուսուցիչն ասաց.

- Ընդամենը:

- Ընդամենը դա,- ասաց Ձիլուն,- «Աղոթքներում» գրված է՝ աղոթիր վերին և ստորին ոգիներին:

- Ես վաղուց եմ աղոթում,- ասաց Ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ծանր հիվանդ էր և Ձիլուն խնդրեց նրան աղոթք անել: Քունձին ասաց.

- Մի՞թե այդպես եմ վարվում:

- Այո,- ասաց Ձիլուն,- «Աղոթագրքում» գրված է՝ «Աղոթիր քեզ համար Երկնքի և Երկրի ոգիներին»:

- Ես շատ վաղուց եմ աղոթում,- ասաց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «疾病» - «հիվանդանալ». ասույթում կիրառված է «ծանր հիվանդանալ» իմաստով:

② «诔» - «Աղոթքներ». նկատի ունի հնում գործածվող «Աղոթագիրքը», ինչը պարունակում էր աղոթքներ, օրհնաբանություններ և եղերերգեր: Ներկայումս ամբողջությամբ պահպանված չէ:

③ «祇» - սույն գաղափարագրով նշվում է Երկրի ոգին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 6 子曰: “奢则不孙①, 俭则固②。与其不孙也, 宁固。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ջեխությանը անպատկառություն է հետևում, խնայողությանը՝ ժուժկալություն: Լավ է ժուժկալ լինել, քան անպատկառ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Շոպյությունը պարծենկոտություն է ծնում, իսկ չափավորությունը՝ համեստություն: Ավելի լավ է լինել համեստ, քան պարծենկոտ»:

[Մեկնությունը]

① «孙» - ասույթում կիրառված է «逊»՝ «պատկառանք ունեցող», «հարգալից», «համեստ» իմաստներով: «孙» գաղափարագրի դիմաց դրվող «不» գաղափարագիրը կիրառված է որպես ժխտական նախածանց, այնինքն՝ «不孙»՝ «անպատկառ», «անպատկառություն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 7 子曰：“君子坦荡荡，小人长戚戚。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը պարզ է ու անվրդով, իսկ նվաստը՝ միշտ տագնապած»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը սրտաբաց է ու հանդարտ, իսկ նվաստը՝ սահմանափակ է ու մշտապես անհանգիստ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

7.3 8 子温而厉，威而不猛，恭而安。

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչը մեղմ էր, սակայն՝ խիստ, ազդեցիկ էր, սակայն՝ ոչ դաժան, հարգավիր էր և զուսպ:

[Փոխադրությունը]

Քունձին փափկասիրտ էր, բայց նաև խիստ, պատկառելի էր, բայց ոչ ցասկոտ, արժանապատիվ էր և հանդարտ:

Գլուխ 8. «Թայ Բո» Ընդամենը 21 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.1 子曰：“泰伯^①，其可谓至德也已矣。三以天下^②让，民无得而称焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Թայ Բո. նրա մասին կարել է ասել, որ առաքինի էր: Երեք անգամ կարող էր կառավարել Երկնայինը, և մարդիկ խոսքեր չէին գտնում նրան փառաբանելու համար»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Թայ Բոն, կարելի է ասել՝ ծայրաստիճան բարոյական էր: Մի քանի անգամ կարող էր կառավարել Երկնայինը, սակայն հրաժարվեց և ժողովուրդը չէր կարողանում հարմար խոսքեր ընտրել նրան փառաբանելու համար»:

[Մեկնությունը]

① «泰伯» - Թայ Բո. վերջինիս անունը ուներ նաև «太伯» գրելաձևը, ինչը նույն հնչողությունն ունի: Ջոու հարստության հիմնադիր Գու իշխանի անդրանիկ որդին էր: Գու իշխանը երեք որդի ուներ՝ Թայ Բոն, Ջուն Յունը և Ձի Լիին: Ձի Լիի որդին Ձի Չանն էր, ով հետագայում դարձավ Ջոույի արքան և կրում էր Վեն անունը: Ըստ առասպելի՝ Գու իշխանը կանխագուշակել էր Ձի Չանի մեծ ապագան, և որոշել էր ավագության կարգին հակառակ իշխանությունը փոխանցել կրտսեր որդուն՝ Ձի Լիին, որպեսզի Ձի Չանը նրանից ժառանգի գահը: Թայ Բոն և Ջուն

Յունը հեռացան մայրաքաղաքից՝ չհակառակվելով հոր ցանկությանը: Արդյունքում՝ Վեն արքան՝ Զի Չանը, կարողացավ նվաճել Չինաստանի երկու երրորդ մասը, իսկ նրա որդին՝ Ու արքան, կարողացավ տապալել Ին հարստությունը և միավորել Չինաստանը:

② «天下» - բառացի՝ «Երկնքի տակ», «Ամենն, ինչ Երկնքի տակ է», «Երկնային»։ Գու իշխանի և Թայ Բոյի Ժամանակների Ջոուն փոքր իշխանություն էր և չէր կարող կոչվել «Երկնային»։ Ումանք կարծում են, որ «天下» արտահայտությունը վերաբերում է Վեն և Ու արքաների միավորած միացյալ պետությանը, որ զբաղեցնում էր ողջ Կենտրոնական հարթավայրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

8.2 子曰：“恭而无礼①则劳，慎而无礼则蕙②，勇而无礼则乱，直而无礼则绞③。君子笃于亲，则民兴于仁；故旧不遗，则民不偷④。”

Ուսուցիչն ասաց. «Պատկառանքն առանց ծեսի հոգնություն է ծնում, զգուշավորությունն առանց ծեսի տագնապ է ծնում, խիզախությունն առանց ծեսի խռովություն է ծնում, ուղղամտությունն առանց ծեսերի կոպտություն է ծնում: Երբ ազնվայրը հավատարիմ է հարազատներին, ժողովրդի մեջ ծաղկում է մարդկայնությունը, երբ հին բարեկամները մոռացված չեն, ժողովուրդը չի չարանում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հարգալիրությունն առանց ծեսերի հոգնեցնում է: Զգուշավորությունն առանց ծեսերի փոքրոգություն է առաջացնում: Քաջ ու համարձակ գործելն, առանց ծեսերի, անխոհեմություն է: Հշմարտախոսությունն առանց ծեսերի կարող է վիրավորել մարդկանց: Երբ տիրակալը սիրում է իր հարազատներին, ժողովուրդը կձգտի

մարդկայնության: Երբ տիրակալը չմոռանա իր մտերիմներին ու բարեկամներին, մարդիկ անտարբեր չեն լինի միմյանց նկատմամբ»:

[Մեկնությունը]

① «礼» - «ծես». ասույթում նշվում է ծեսերի իրական՝ ձևականություններից զերծ բնույթը:

② «蕙» - «տագնապել». ասույթում ունի «երկչոտություն», «փոքրոգություն», «վախկոտություն» իմաստները:

③ «绞» - բառացի՝ «թեքել», «սխալվել», «խառնել». ասույթում կիրառված է «կոպտել», «կոպտություն», «անտաշություն» իմաստներով:

④ «偷» - բառացի՝ «գողություն», «հավիշտակություն», «չարագործություն». ասույթում կիրառված է «անտարբեր չլինել» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.3 曾子有疾, 召门弟子曰: “启①予足! 启予手! 诗云②: ‘战战兢兢, 如临深渊, 如履③薄冰。’而今而后, 吾知免夫! 小子!”

Յենձին հիվանդ էր և սաներին հավաքելով՝ ասաց. «Նայեք ոտքերիս: Նայեք ձեռքերիս: «Երգերում» ասվում է. «Զգույշ եղիր, ասես անդունդի եզրին ես կամ քայլում ես բարակ սառույցի վրայով»: Այնժամ ես հասկացա, թե ինչպես խուսափել պատուհասից, իմ սաներ»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Յենձին հիվանդ էր, հավաքեց իր սաներին և ասաց. «Հապա նայեք իմ ոտքերին: Հապա նայեք իմ ձեռքերին: «Երգերի գրքում» ասվում է. «Զգուշացիր... Ասես քայլում ես անդունդի եզրով կամ ոտք ես դնում բարակ սառույցին»: Միայն դրանից հետո ես հասկացա, թե ինչպես ազատվել դժբախտությունից, իմ սաներ»:

[Մեկնությունը]

① «启» - բառացի՝ «բացել», «սկսել», «արթնանալ». ասույթում կիրառված է «ուշադիր նայել», «զննել» իմաստներով: Այդ մոտեցումը հաստատվում է նաև Վան Նյանսունի «Հնամենի մատյանների մեկնություն» աշխատության մեջ:

② «诗》云» - «Երգերում» ասվում է». մեջբերված է երեք տող «Երգերի գրքից», երկու գլխավոր գլուխներից:

③ «履» - «քայլել», «ուտք դնել». այդ անվամբ գլուխ կա նաև «Փոփոխությունների գրքում», ուր ներկայացվում է համապատասխան եռատողը: Նշված գաղափարագիրը կիրառվում է հետևյալ հատվածում. «Կույրը կարող է տեսնել, անդամալուծը կարող է քայլել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.4 曾子有疾，孟敬子①问之。曾子言曰：“鸟之将死，其鸣也哀；人之将死，其言也善。君子所贵乎道者三：动容貌，斯远暴慢②矣；正颜色，斯近信矣；出辞气，斯远鄙倍③矣。箝豆之事④，则有司⑤存。”

Ցենձին հիվանդ էր և Մեն Զինձին այցելեց նրան: Ցենձին ասաց. «Մեռնող թռչնի կոնչյունը նման է ողբի, մեռնող մարդը խոսում է բարու մասին: Ազնվայրը Ուղու վրա երեք բան է գնահատում. հետևում է կեցվածքին՝ խուսափելու համար կոպտությունից և գոռոզությունից, խաղաղ է՝ որպեսզի մարդիկ վստահեն, խոսելիս զգույշ է՝ խուսափելու համար սխալներից ու անխոհեմ խոսքերից: Իսկ ծիսական անոթների համար հոգ տանող պաշտոնյաներ կան»:

[Փոխադրությունը]

Ցենձին հիվանդ էր և Մեն Զինձին այցելեց նրան: Ցենձին ասաց.

«Երբ թոչնի մահը մոտենում է, նրա երգը տխուր է դառնում, երբ մարդն է զգում մոտալուտ մահը, սկսում է բարին խոսել: Ազնիվ մարդը երեք բանի վրա է ուշադրություն դարձնում. լուրջ է և հանդարտ՝ կոպտությունից ու գոռոզությունից խուսափելու համար, նրա դեմքի արտահայտությունը մարդկանց վստահություն է ներշնչում, խոսքերում ուշադիր է, որպեսզի խուսափի սխալներից ու գռեհկությունից: Իսկ ծիսակարգային մանրուքների համար հոգ կտանեն պաշտոնյաները»:

[Մեկնությունը]

① «孟敬子» - Մեն Զինձի. Լու տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Ջունսուն Զե:

② «暴慢» - բառացի՝ «կոպիտ և դանդաղ». ասույթում կիրառված է «կոպտություն և գոռոզություն» իմաստով:

③ «鄙倍» - բառացի՝ «արհամարհական», «նվաստ». ասույթում կիրառված է «սխալ և անխոհեմ» իմաստով:

④ «筴豆之事» - «ծիսական անոթների համար...». նկատի ունի նվիրատվությունների համար նախատեսված «բլան» և «դրո» կոչվող ծիսական անոթները, որոնք պատրաստվում էին փայտից և հնդկեղեգնից: Դրանցում պահվում էին բուսական ծագում ունեցող բարիքները՝ հացահատիկը, տարատեսակ պտուղներ:

⑤ «有司» - բառացի՝ «կան պաշտոնյաներ». նկատի ունի ծիսակարգի որոշակի տարրերի համար պատասխանատու պաշտոնյաներին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.5 曾子曰：“以能问于不能，以多问于寡；有若无，实若虚；犯而不校-昔者吾友①尝从事于斯矣。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Յենձին ասաց. «Թեև ընդունակ էր, կարող էր հարցնել անընդունակին, ուսյալ էր՝ բայց կարող էր սովորել քիչ իմացողից, ունենալով՝ համարում էր, որ չունի, լի լինելով՝ համարում էր, որ դատարկ է, երբ վիրավորում էին. վրեժխնդիր չէր լինում. Նախկինում այդպես էր վարվում իմ բարեկամը»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Ընդունակ լինելով հանդերձ՝ խորհրդակցում էր անընդունակների հետ, գիտում էր, բայց կարող էր սովորել թերացողներից, իմաստնություն ունենալով՝ համարում էր, որ չունի, լի էր գիտելիքներով, սակայն համարում էր, որ դատարկ է: Նույնիսկ եթե վիրավորում էին նրան, չէր փորձում հաշիվ մաքրել: Ահա այդպիսին էր իմ վաղեմի ընկերը»:

[Մեկնությունը]

① «吾友» - «իմ բարեկամը». վերլուծաբանների մեծամասնությունը կարծում է, որ Յենձին նկատի ուներ Յան Հուեյին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.6 曾子曰：“可以托六尺①之孤，可以寄百里之命，临大节而不可夺也-君子人与？君子人也。”

Յենձին ասաց. «Նա, ով կարող է խնամել վեց չի հասակ ունեցող որբին, կարող է կառավարել հարյուր լի մեծությամբ տերությունը, մեծ արհավիրքների դիմաց չի ընկրկում. այդ մարդն ազնվամյր է: Այդ մարդն ազնվալո է»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Նա, ով կարող է խնամել որբին և պետություն կառավարել, ով դիմակայում է արհավիրքներին և հաղթահարում դրանք. ազնիվ մարդ է, թե՛ ոչ: Հարկավ, ազնիվ մարդ է»:

[Մեկնությունը]

① «六尺» - «վեց չի». երկարության հին միավոր. վեց չին հավասար է մոտ հարյուր երեսունութ սանտիմետրի: Այդ բարձրության հասակ ունեցողը դեռ երեխա էր՝ տասնհինգ տարեկանից ցածր:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.7 曾子曰：“士不可以不弘毅①， 任重而道远。仁以为己任，不亦重乎？ 死而后已， 不亦远乎？”

Յենձին ասաց. «Ուսյալ այրը չի կարող չլինել լայնախոհ և հաստատակամ, նրա բեռը ծանր է և ուղին՝ երկար: Մարդկայնություն է սփռում. մի՞թե ծանր չէ: Մահն է կանգնեցնում նրան. մի՞թե երկար չէ»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Ուսյալ մարդը չի կարող չլինել ուժեղ և վճռական, քանզի նրա բեռը ծանր է և ուղին՝ երկար: Նա մարդկայնություն ու առաքինություն է տարածում աշխարհում, մի՞թե դա ծանր չէ: Նրան միայն մահն է կանգնեցնում, մի՞թե դա երկար չէ»:

[Մեկնությունը]

① «弘毅» - «լայնախոհ և վճռական». սույն արտահայտության առաջին գաղափարագիրը կիրառված է «强»՝ «ուժեղ» իմաստով:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

Պարոն Ջան Թայյանը (Ջան Բինլին) իր ««Զրույցների» մեկնություններ» աշխատության մեջ նշում է. ««𠄎» գաղափարագիրը նախկինում կիրառվել է «強» իմաստով: Ծանր բեռ կրելու համար պետք է ուժեղ և հաստատակամ լինել, այլապես չես հաջողի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.8 子曰：“兴于《诗》，立于礼，成于乐①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ոգեշնչվում եմ «Երգերով», հենվում ծեսերի վրա և զարգանում երաժշտությամբ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երգերը ոգեշնչում են ինձ, ծեսերի միջոցով ես ավելի ամուր եմ կանգնում ոտքերիս վրա և երաժշտությամբ կատարյալ եմ դարձնում իմ ուսմունքը»:

[Մեկնությունը]

① «成于乐» - «զարգանում եմ երաժշտությամբ». Կոնֆուցիոսը անբաժան էր համարում երաժշտության բովանդակությունն ու էությունը ծեսերից: Լինելով երաժշտության մեծ գիտակ՝ Կոնֆուցիոսը գտնում էր, որ այն ուսուցման մեջ կատարելագործվելու ուղիներից մեկն է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.9 子曰：“民可使由之，不可使知之。”①

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկանց կարելի է ստիպել հետևել, չի կարելի ստիպել հասկանալ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հասարակ ժողովրդին կարող ենք ստիպել հետևել մեր ուղուն, սակայն չենք կարող ստիպել՝ նրանց գիտակցել, թե ինչու»:

[Մեկնությունը]

① «子曰: “民可使由之, 不可使知之。”» - «Մարդկանց կարելի է ստիպել հետևել, չի կարելի ստիպել հասկանալ». այս ասույթը «Զրույցների» ամենաշատ քննարկված և մեկնաբանված ասույթներից մեկն է: Տեսակետ կա, որ այս երկու նախադասությունը կապված են Սիմա Ցյանի «Պատմագրության» «Զավեշտալի գրառումներ» հատվածում առկա հետևյալ արտահայտության հետ. «Ժողովուրդը կարող է երջանիկ լինել չիմացության մեջ»: Արտահայտության այսօրինակ մեկնաբանությունն անընդունելի են համարում այն մարդիկ, որոնք Կոնֆուցիոսին «սուրբ» են համարում: Նրանք գտնում են, որ Կոնֆուցիոսը երբեք նման արհամարհական վերաբերմունք չէր ցուցաբերի ժողովրդի նկատմամբ և դա հակասում է նրա ուսմունքի՝ «մարդկանց կրթելու» սկզբունքին: Սակայն պետք չէ մոռանալ, որ ստրկատիրական հասարակարգի պայմաններում հասարակ մարդիկ կրթություն ստանալու հնարավորություն գրեթե չունեին, և առավելագույնը՝ ինչ կարող էին նրանք անել, ծեսերին հետևելն էր՝ հաձախ նույնիսկ առանց դրանց իմաստը գիտակցելու: Նույնիմաստ մի հատված կա «Փոփոխությունների գրքում». «Մարդիկ ամեն օր անում են դա, չիմանալով՝ թե ինչու»: Շատ հավանական է, որ Կոնֆուցիոսն այս ասույթում դրել է հենց այդ իմաստը: Ինչ վերաբերում է նրա տեսակետների փոփոխություններին. պատահական չէ, որ Կոնֆուցիոսին անվանում էին «Ժամանակի իմաստուն», այն պատճառով, որ նա տարիների ընթացքում փոխում է իր մտտեցումները այս կամ այն երևույթի նկատմամբ: Զուրանձին նրա մասին այսպիսի մի հատված ունի. «Երբ Քունձին դարձավ վաթսուն տարեկան, նրա հայացքները փոխվեցին. այն, ինչ նա համարում էր

ձշմարիտ, սկսեց համարել սուտ: Ո՞վ գիտի, ձշմարիտ էր արդյոք այն, ինչ նա ասում էր հիսուն տարիների ընթացքում»: Լյու Բաոնանը գտնում էր, որ ասույթում «民»՝ «մարդիկ», «ժողովուրդ» գաղափարագիրը կիրառված է «弟»՝ «սան», «աշակերտ» իմաստով: Հուան Մաոյունի «Զրույցների մեկնություններում» նշված է ասույթի հետևյալ մեկնությունը. «Ստիպիր մարդկանց հետևել քեզ, եթե համաձայն չեն՝ ստիպիր հասկանալ»: Մեկնաբանողը ենթադրում է, որ ասույթը վերաբերում է տիրակալ-ժողովուրդ հարաբերություններին: Սակայն այդ տեսակետն այնքան էլ արժանահավատ չէ: Ամենայն հավանականությամբ՝ գործ ունենք քերականական և շարահյուսական թմջուկի հետ, ինչը դեռ երկար տարիներ քննարկումների տեղիք կտա:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.10 子曰: “好勇疾贫, 乱也。人而不仁, 疾之已甚, 乱也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մեծարում են խիզախությունն ու պախարակում աղքատությունը՝ խռովություն կլինի: Պախարակում են մարդկայնությունից զուրկ մարդկանց՝ խռովություն կլինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Քաջ ու ինքնագոհ լինել և ասել աղքատությունը. դա խռովության կբերի: Ատել նրանց, որոնք մարդկայնությունից զուրկ են. դա խռովություն կբերի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.11 子曰: “如有周公之才之美, 使骄且吝, 其余不足观也已。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ունես Ջոու իշխանի շնորհները, սակայն գոռոզ ես և գծուծ, մնացյալ որակներդ ոչինչ չարժեն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե Ջոու իշխանի պես տաղանդավոր լինելով հանդերձ՝ ինքնահավան ես և ժլատ, ապա մնացյալ քո որակները արժանի չեն ուշադրության»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

8.12 子曰：“三年学，不至①于谷②，不易得也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երեք տարի սովորելուց հետո նրանց, որոնք չեն ձգտում բարիքի, դժվար է գտնել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նրանց, որոնք երեք տարի սովորելուց հետո չեն ձգտում դառնալ պետական աստիճանավոր, շատ դժվար է գտնել»:

[Մեկնությունը]

① «至» - «հասնել», «մինչև». ասույթում կիրառված է «ձգտել» իմաստով: Գաղափարագիրը հանդիպում է նաև «Ջրույցների» վեցերորդ գլխի յոթերորդ ասույթում, ուր կիրառված է «մինչև» իմաստով:

② «谷» - բառացի՝ «հացահատիկ». ասույթում կիրառված է «բարիք» և «ռոձիկ» իմաստով: Հնում հաճախ պաշտոնյաների վարձատրության մաս էր կազմում հացահատիկեղենը: Այդ մասին հիշատակվում է նաև «Ջրույցների» տասնչորսերորդ գլխի առաջին ասույթում, որտեղ Կոնֆուցիոսը նշում է, որ աստիճանավորները մտածում են միայն ռոձիկի մասին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.13 子曰：“笃信①好学，守死善道。危邦不入，乱邦不居②。天下有道则见③，无道则隐。邦有道，贫且贱焉，耻也；邦无道，富且贵焉，耻也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Զերմորեն հավատա և եռանդով սովորիր՝ մինչ մահ պահպանելով առաքինի Ուղին: Մի անցիր վտանգավոր երկրով, մի ապրիր խռովյալ երկրում: Երկնայինում հետևում եմ Ուղուն՝ երևա, չեն հետևում Ուղուն՝ թաքնվիր: Եթե տերությունում հետևում եմ Ուղուն, ապա ամոթալի է լինել աղքատ ու աննշան: Եթե տերությունում չեն հետևում Ուղուն, ապա ամոթալի է լինել հարուստ ու անվանի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հաստատուն եղիր հավատիդ մեջ և ջանասիրաբար ուսումնասիրիր մեր ուսմունքը, անձնվիրաբար պաշտպանիր դա: Մի այցելիր այն տերություն, ուր վտանգ կա: Մի ապրիր այն տերությունում, ուր ընդվզումներ կան: Երկրում խաղաղ է՝ գործիր, խաղաղ չէ՝ մեկուսացիր: Եթե պետության մեջ արդարություն է տիրում՝ ամոթալի է աղքատ ու նվաստ մեկը լինելը: Եթե պետության մեջ անարդարություն է տիրում, ամոթալի է հարուստ ու նշանավոր լինելը»:

[Մեկնությունը]

① «笃信» - «ջերմորեն հավատալ». այս արտահայտության գրեթե նույն բովանդակությամբ մի պարբերություն առկա է «Զրույցների» տասնիններորդ գլխի երկրորդ ասույթում, որտեղ ներկայացված է «անվարան հետևել Ուղուն» ձևով:

② «危邦不入，乱邦不居» - «Մի անցիր վտանգավոր երկրով, մի ապրիր խռովյալ երկրում». Կոնֆուցիոսի ուսմունքի հիմնաքարերից մեկը պետականության կայունության անհրաժեշտության գաղափարն

է: Շատերն այս պարբերությանը վերաբերվում են որպես տերության կառավարմանը վերաբերող Կոնֆուցիոսի ցուցումներից մեկը: Նույնաբովանդակ մի արտահայտություն ունի նաև Բաո Սյանը, ով նշում էր. «Այնտեղ, ուր ծառաները սպանում են տերերին և որդիները՝ հայրերին, խռովություն կլինի: Այնտեղ, ուր մշտական վտանգ կա՝ խռովություն կլինի»:

③ «见» - բառացի՝ «տեսնել», «հանդիպել». ասույթում կիրառված է «现»՝ «հայտնվել», «երևալ» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.1 4 子曰: “不在其位, 不谋其政。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե նրա տեղում չես, մի խառնվիր նրա գործերին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե պետական պաշտոն չես զբաղեցնում, մի խառնվիր կառավարման գործերին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.1 5 子曰: “师挚之始①, 《关雎》之乱②, 洋洋乎盈耳哉!”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ վարպետ Ջին սկսում է, մինչև «Որորների երգի» ավարտը բավականություն է ունկերիդ համար»:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ մեծ վարպետ Ջին սկսում է նվագել, սկզբից մինչև «Որորների երգի» ավարտն ականջդ է շոյում քաղցր մեղեդին»:

[Մեկնությունը]

① «师摯之始». «Երբ վարպետ Ջին սկսում է». այստեղ «始»՝ «սկսել» գաղափարագիրը վերաբերում է նվագել սկսելուն: Արքունական ծեսերի ժամանակ հաճախ էր երաժշտություն հնչում: Ասույթում հիշատակված Վարպետ Ջին Լու տերության պալատական երաժիշտն էր՝ հայտնի ողջ տերությունով մեկ:

② «关雎» 之乱». «Մինչև «Որորների երգի» ավարտը». եթե «始» գաղափարագրով նշվում էր երաժշտության սկզբը, ապա «乱»՝ «խռվություն», «ընդվզում», «քաոս» գաղափարագրով նշվում էր երաժշտության ավարտը, ինչն ըստ ծեսի՝ «Որորների երգի» կատարումն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.1 6 子曰：“狂而不直，侗而不愿，怙怙而不信，吾不知之矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Գոեհիկ և անարդար, հիմար և չկամեցող, պարզամիտ և անվստահելի. ես չեմ հասկանում նրանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նրանց, ովքեր ամբարտավան են ու անարդար, միամիտ ու անազնիվ, անընդունակ ու անլուրջ, ես չեմ հասկանում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.1 7 子曰：“学如不及，犹恐失之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Սովորիր՝ ասես չես հասցնի, վախեցիր, որ կկորցնես»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Սովորիր այնպես, ասես երես ես հալածում և վախեցնում ես, որ չես բռնի, իսկ սովորելն ավարտելուց հետո վախեցիր, որ բաց կթողնես որսը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

8.18 子曰：“巍巍乎，舜禹①之有天下也而不与②焉！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ինչպիսի վեհություն. Շունը և Յուն տիրում էին երկնայինին՝ ոչինչ չանելով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Շունը և Յուն իսկապես վեհ էին. Անվանի կայսրեր էին, տիրում էին ողջ երկրին և ունեին ամեն ինչ, սակայն օրինքուն ջանում էին ժողովրդի համար, ոչ թե՝ սեփական անձի»:

[Մեկնությունը]

① «禹» - Յու. Սյա հարստության առասպելական հիմնադիրն էր, Ջինաստանի ամենահարգված տիրակալներից մեկը: Ըստ ավանդության՝ Յաոն նաև առաջին ջրանցքների և ոռոգման համակարգի կառուցողն էր: Նա իր գահը փոխանցեց Շունին, ով հասարակ գեղջուկ էր:

② «与» - ունի մի շարք իմաստներ՝ «և», «տալ», «միասին». ասույթում կիրառված է «享受»՝ «անհոգ ապրել», «վայելել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.19 子曰：“大哉尧之为君也！巍巍乎！唯天为大，唯尧则之。荡荡乎，民无能名焉。巍巍乎其有成功也，焕乎其有文章！”

Ուսուցիչն ասաց. «Հիրավի մեծ էր տիրակալ Յաոն: Ինչպիսի վեհություն: Մեծ է Երկինքը և Յաոն նման էր դրան: Ինչպիսի առատաձեռնություն: Ժողովուրդը խոսքեր չուներ նրան փառաբանելու համար: Ինչ վեհ էին նրա գործերը, որքան փառավոր էր նրա իմաստությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Տիրակալ Յաոն իսկապես մեծ էր: Իսկապես վեհ էր: Նրա վեհությունը համեմատելի էր Երկնքի վեհության հետ: Նա այնքան առատաձեռն էր: Մարդիկ նույնիսկ բառեր չէին կարողանում գտնել՝ նրան փառաբանելու համար: Նրա արժանիքները բարձր էին և իմաստությունը՝ փառավոր»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.20 舜有臣五人而天下治。武王曰：“予有乱臣①十人。”孔子曰：“才难，不其然乎？唐虞之际，于斯为盛。有妇人焉，九人而已。三分天下有其二②，以服事殷。周之德，其可谓至德也已矣。”

Շունը հինգ խորհրդական ուներ և Երկնայինը կառավարվում էր: Ու արքան ասաց.

- Ես տաս շնորհալի խորհրդական ունեմ:

Դա լսելով՝ Քունձին ասաց.

- Տաղանդներին գտնելը դժվար է, այնպես չէ՞: Թանից մինչև Յու շատ տաղանդներ են եղել: Ու արքան ուներ մեկ կին և ինը տղամարդ նախարարներ: Երկնայինի երկու երրորդին տիրելով հանդերձ՝ նա Ինի

հպատակ էր: Ջոույի առաքինությունը, կարելի է ասել՝ հասել էր իր գագաթնակետին:

[Փոխադրությունը]

Շունը հինգ խորհրդական ուներ և Երկնայինը խաղաղության մեջ էր: Ու արքան ասաց.

- Ես Երկնայինը կառավարելու ընդունակ տաս խորհրդական ունեմ: Այդ մասին լսելով՝ Քունձին ասաց.

- Բարդ է ընդունակ մարդկանց գտնելը, այնպես չէ՞: Թանից մինչև Յու շատ ընդունակ մարդիկ են եղել: Ու արքայի տաս տաղանդներից մեկը կին էր, մնացյալը՝ տղամարդիկ: Վե՛ն արքան տիրում էր Երկնայինի երկու երրորդին և այնուհանդերձ՝ Ինի հպատակ էր: Մե՛ծ էր Ջոույի առաքինությունը, կարելի է ասել՝ այն հասել էր իր գագաթնակետին:

[Մեկնությունը]

① «乱臣» - «խորհրդական», «աստիճանավոր». կիրառվել է նաև «նախարար», «կառավարիչ» իմաստներով: «Ջոույի նոթերի» Ջաո իշխանի կառավարման քսանչորսերորդ տարվա նկարագրության մեջ կա այսպիսի մի հատված. «Տաս խորհրդականները միական են և առաքինի»: Ժամանակակից գրականագետներից Ջոու Գուչենը կարծում էր, որ նշված արտահայտությունը կարելի է մեկնաբանել որպես «մերձավոր խորհրդական» կամ «վստահելի խորհրդական»: Հիմք ընդունելով նաև Մենձիի «Լյանի Հուեյ արքան» աշխատությունը, պարոն Ջոու Գուչենը ենթադրում էր նաև, որ խոսքը գնում է այն խորհրդականների մասին, որոնք տիրակալի հետ արյունակցական կապ ունեն:

② «三分天下有其二» - «Երկնայինի երկու երրորդին տիրելով». Ջոու հարստության Վեն արքան նվաճել էր Ջինաստանի երկու երրորդը, իսկ նրա որդի Ու արքան կարողացավ միավորել երկիրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

8.21 子曰：“禹，吾无间然矣。菲饮食而致孝乎鬼神，恶衣服而致美乎黻冕^①，卑宫室而尽力乎沟洫^②。禹，吾无间然矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յուի մասին ես ոչինչ չունեմ ասելու: Նա չափավոր էր ուտում, սակայն առատ նվիրաբերություններ էր անում ոգիներիին ու աստվածներին, աղքատիկ հագուստ էր կրում, սակայն նրա ուլունքազարդ խույրը շքեղ էր: Ապրում էր հյուղակում և իր ողջ ուժը ուղղում էր ջրանցք փորելուն: Յուի մասին ես ոչինչ չունեմ ասելու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես չեմ կարող քննադատել Յուին: Նա վատ էր սնվում, սակայն առատ նվիրաբերություններ էր անում ոգիներին ու աստվածներին: Վատ էր հագնվում, սակայն նրա ծիսական թագը շքեղ էր: Ապրում էր տնակում և ամբողջ օրը ջանասիրաբար աշխատում էր ջրանցքներում: Ես չեմ կարող քննադատել Յուին»:

[Մեկնությունը]

① «黻冕» - «ուլունքազարդ խույր». ծիսական հանդերձանքի մաս էր, թագի մնան, դիմացից և հետևից՝ ուլունքաշար կախազարդերով: Հետագայում մնան կերպ սկսեցին կոչվել իշխանական և կայսերական գլխանոցները:

② «沟洫» - «ջրանցք». այստեղ նկատի ունի դաշտերի և այգիների ոռոգման համար օգտագործվող ջրատար համակարգը:

Գլուխ 9. «Ուսուցիչը հազվադեպ էր...» Ընդամենը 31 ասույթ

(Ջու Սիի «Մեկնություններում» 30 ասույթ են,
որովհետև 6-րդ և 7-րդ ասույթները միավորված են)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1 子罕^①言利与命与仁。

Ուսուցիչը հազվադեպ էր խոսում շահի, ձակատագրի ու մարդկայնության մասին:

[Փոխադրությունը]

Քունձին հազվադեպ էր խոսակցություն բացում օգուտի, ձակատագրի և բարոյականության մասին:

[Մեկնությունը]

① «罕» - «հազվադեպ». մակբայ է, գաղափարագիրը կիրառվել է որոշակի գործողության հաճախականություն նշելու համար: «Ջրույցներում» շահի մասին խոսվում է վեց անգամ, իսկ ձակատագրի մասին՝ ութ կամ ինն անգամ, հետևաբար, կարելի է ասել, որ Կոնֆուցիոսը դրանց մասին խոսում է հազվադեպ: «Ջրույցների» հիմնգերբորդ գլխի տասներեքերորդ ասույթում Կոնֆուցիոսի սան Զիգունը ասում է հետևյալը. «Ուսուցչի խոսքերը Երկնքի Ուղու բնույթի մասին հայտնի չեն»: Ինչ վերաբերում է «մարդկայնություն» հասկացությանը, այն Կոնֆուցիոսի ուսմունքի հիմնաքարային դրույթներից է և «Ջրույցներում»

դրա մասին հիշատակվում է հարյուր ինը անգամ: Հետևաբար՝ «հազվադեպ է խոսում մարդկայնության մասին» արտահայտության մեկնությունը շատ բարդ է և տարբեր ուսումնասիրողների կողմից փոխադրվել է յուրովի: Զին հարստության ժամանակակից Վան ժուուսյուը և Յին հարստության ժամանակակից Շի Շենձուն գտնում էին, որ այս արտահայտությունը պետք է փոխադրել հետևյալ կերպ. «Ուսուցիչը հազվադեպ էր խոսում շահի և ձակատագրի մասին, սակայն հավանություն էր տալիս մարդկայնության մասին գրույցներին»: Հուան Շիսանի ««Զրույցների» մեկնություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ «罕» գաղափարագրի փոխարեն պետք է լիներ «𠄎» գաղափարագիրը, ինչն ուներ «պարզ», «հստակ» իմաստները: Ըստ նման մոտեցման՝ ասույթը պիտի ունենա հետևյալ ձևը. «Ուսուցիչը հստակորեն էր խոսում շահի, ձակատագրի ու մարդկայնության մասին»: Պարոն Յան Յուֆուն կարծում էր, որ մարդկայնության մասին գրույցների նախաձեռնողները եղել են Կոնֆուցիոսի սաները՝ Զիգունը, Զիլուն, Ժանյոուն, Գունսի Հուան, իսկ ինքը՝ Կոնֆուցիոսը, հազվադեպ է գրույցներ սկսել մարդկայնության մասին: Այսինքն՝ մարդկայնության մասին հիշատակումները «Զրույցներում» հիմնականում հարց ու պատասխանի ձևաչափով են: Անհնար է ժխտել, որ Կոնֆուցիոսի ժառանգությունը շատ ավելին է, քան «Զրույցներում» ամփոփվածը, և «մարդկայնություն» հասկացությունը կոնֆուցիականության շրջանակներում շատ ավելի հանգամանալից է ներկայացված, քան «Զրույցներում»:

Իսկ Յու Սինուն կարծում էր, որ «仁»՝ «մարդկայնություն» գաղափարագրի փոխարեն պետք է լիներ «𠄎» գաղափարագիրը, որով նշվում էին հյուսիսի «բարբարոս» ցեղերը, հետագայում՝ կայսրության ազգային փոքրամասնությունները, սակայն այս տեսակետն արժանահավատ չէ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.2 达巷党①人曰：“大哉孔子！博学而无所成名。”子闻之，谓门弟子曰：“吾何执？执御乎？执射乎？吾执御矣。”

- Դասյան համայնքից մեկն ասաց.
- Ինչ մեծ է Քունձին: Իմաստուն է, թեև՝ չփառաբանված:
- Դա լսելով՝ Ուսուցիչն ասաց սաներին.
- Ի՞նչ անեն: Կա՞նք վարեն: Նե՞տ արձակեն: Ես կառք կվարեն:

[Փոխադրությունը]

- Դասյանի բնակիչներից մեկն ասաց.
- Քունձին իսկապես մեծ է: Նրա իմաստությունը սահման չունի, սակայն, դժբախտաբար, նա չի փառաբանվում:
- Այդ մասին լսելով՝ Քունձին ասաց իր սաներին.
- Ինչո՞վ զբաղվեն: Գուցե կա՞նք վարեն: Կամ նետաձգությամբ զբաղվեն: Ավելի լավ է ես կառք վարեն:

[Մեկնությունը]

① «达巷党» - «Դասյան համայնք». «党» գաղափարագրով էր նշվում հինգ հարյուր ընտանիքից բաղկացած համայնքը, ինչը կոչվում էր «դան»: Գաղափարագիրը հիշատակվում է նաև «Ծեսերի գրքում», սակայն այլ՝ «ծառուղի» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.3 子曰：“麻冕①，礼也；今也纯②，俭③，吾从众。拜下④，礼也；今拜乎上，泰也。虽违众，吾从下。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ըստ ծեսերի՝ խույրը պիտի լինի կանեփից. հինա մետաքսից է, էժան է, և ես հետևում եմ բոլորին: Ըստ ծեսերի՝ պիտի խոնարհվել սրահ մտնելիս, հինա խոնարհվում եմ, երբ բարձրանում է: Այնուհանդերձ, ես խոնարհվում եմ ներքևում՝ ընդդիմանալով բոլորին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ծիսական խույրերը հյուսվում էին կանեփի մանրաթելերից. դա էին պահանջում ծեսերը: Այժմ դրանք հյուսելու համար բոլորը մետաքսաթել են օգտագործում. էժան է, և ես վարվում եմ՝ ինչպես բոլորը: Տեսնելով տիրակալին սրահի մուտքի մոտ՝ բոլորը խոնարհվում էին. դա էին պահանջում ծեսերը: Այժմ խոնարհվում եմ, երբ տիրակալը բարձրանում է դեպի գահավորակը. դա գոռոզության նշան է: Ես խոնարհվում եմ ներքևում, նույնիսկ եթե դա շատերի սրտով չէ»:

[Մեկնությունը]

① «麻冕» - «կանեփյա խույր». հնում՝ ծիսակարգերի ժամանակ օգտագործվող գլխարկ էր, որ հյուսվում էր կոշտ կտորից: Այն պիտի կրեին ծեսերին մասնակցող քսան տարեկանից բարձր անձինք:

② «纯» - բառացի՝ «մաքուր», «պարզ». նկատի ունի սև գույնի մետաքսը:

③ «俭» - «չափավոր», «էժան». Կանեփի թելով խույրեր հյուսերը ավելի բարդ ու աշխատատար էր, քանի որ թելերը հաստ էին, ի տարբերություն մետաքսի թելերի, որոնցով առավել հեշտ էր գործել:

④ «拜下» - «խոնարհվել». նկատի ունի տիրակալին ողջունելու արարողությունը: Հենց նա երևում էր սրահի մուտքի մոտ, բոլոր արքունականները խոնարհվում էին և մնում այդ դիրքում, մինչև տիրակալը կհասներ իր գահավորակին: Կոնֆուցիոսի կենդանության օրոք այդ ծեսն արդեն աղավաղվել էր և տիրակալին խոնարհվում էին, երբ նա մտնում էր սրահ և առաջ գալիս: «Ձուռյի նոթերում» մի հատված կա,

որտեղ նկարագրվում է, թե ինչպես է Ցի տերության իշխանը տեղի տալիս և ի նշան հպատակության՝ խոնարհվում է Ջոու տերության Սյան արքային:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.4 子绝四—毋意，毋必，毋固，毋我。

Ուսուցչին խորթ էին չորս բան՝ կասկածամտությունը, կտրականությունը, համառությունն ու ինքնամեծարումը:

[Փոխադրությունը]

Քունձին զերծ էր չորս արատներից՝ կասկածամտությունից, անառարկելիությունից, կամակորությունից ու ինքնագովությունից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.5 子畏于匡①，曰：“文王既没，文不在兹乎？天之将丧斯文也，后死者②不得与③于斯文也；天之未丧斯文也，匡人其如予何？”

Երբ Ուսուցչին սպառնում էին Կուանում, ասաց. «Վե՞ն արքայի մահից հետո մի՞թե վերացավ մշակույթը: Եթե Երկինքը կամենար վերացնել մշակույթը, նրանք, ովքեր եկան մահից հետո, այն չէին կրի իրենց մեջ: Եթե Երկինքը չի կամեցել վերացնել մշակույթը, ի՞նչ կարող եմ անել ինձ Կուանի բնակիչները»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Կուանի բնակիչները շրջափակել էին Քունձիին, նա ասաց.

«Վեն արքայի մահից հետո մի՞թե ես չեմ ժառանգել մշակույթը: Եթե Երկինքը կամենար վերացնել մշակույթը, մի՞թե ես այն կկրեի իմ մեջ: Եթե Երկինքը չի կամեցել վերացնել մշակույթը, ապա ի՞նչ կարող եմ անել ինձ Կուսանի բնակիչները»:

[Մեկնությունը]

① «子畏于匡» - «Երբ Ուսուցչին սպառնում էին Կուսանում». ըստ «Պատմագրություն. Քունձիի ուսմունքը» աշխատության, երբ Կոնֆուցիոսը քեց Վեյ տերությունը և ձանապարհվեց Ջեն տերություն, նա պիտի անցներ Կուսան ավանով: Կուսանի բնակիչները շփոթել էին Կոնֆուցիոսին Լու տերության զորապետ Յան Հոյի հետ, ով ասություն հիշատակված դեպքերից մի քանի տարի առաջ ասպատակել էր ավանը: Երանք շրջափակեցին Կոնֆուցիոսին ու նրա սաներին, և ըստ Սիմա Յյանի՝ հինգ օր պահեցին շրջափակման մեջ: Կուսան ավանը գտնվում էր ներկայիս Հենան նահանգի Ջենյուան գավառի հարավ-արևմտյան հատվածում:

② «后死者» - «մահից հետո եկածները». Կոնֆուցիոսը նկատի ուներ ինքն իրեն, կարծելով, որ Վեն արքայի ժառանգորդն է՝ մշակույթի կրման տեսանկյունից: Վեն արքայի անունը՝ «文», նույն գաղափարագիրն է, որով նշվում է մշակույթը կամ գիրը:

③ «与» - «և», «հետ», «միասին». հնչում է «յու», ասություն կիրառված է «կրել ներսում» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.6 太宰①问于子贡曰：“夫子圣者与？何其多能也？”子贡曰：“固天纵之将圣，又多能也。”子闻之，曰：“太宰知我乎！吾少也贱，故多能鄙事。君子多乎哉？不多也。”

Նախարարապետը հարցրեց Ձիգունին.

- Ուսուցիչը սու՞րբ է: Որտեղի՞ց նրան այդքան շնորհներ:

Ձիգունն ասաց.

- Երկիմքն է նրան սրբացրել և օժտել այդքան շնորհներով:

Լսելով դա՝ Ուսուցիչն ասաց.

- Նախարարապետը գիտի ինձ: Ես աղքատ էի երիտասարդ ժամանակ և ցածրաթեք շատ բան եմ յուրացրել: Ազնվայրը պիտի՞ բազմաշնորհ լինի: Ոչ:

[Փոխադրությունը]

Նախարարապետը հարցրեց Ձիգունին.

- Պարոն Քունլաոն սու՞րբ է: Որտեղի՞ց նրան այդքան շնորհներ:

Ձիգունն ասաց.

- Նրան Երկիմքն է սուրբ դարձրել ու օժտել այսքան շնորհներով:

Լսելով այդ մասին՝ Քունձին ասաց.

- Նախարարապետը ձանաչում է ինձ: Երբ պատանի էի, ապրում էի աղքատիկ կյանքով և ստիպված էի անարժեք բաներ սովորել: Բայց միթե ազնիվ մարդը պիտի շատ շնորհներ ունենա: Կարծում եմ՝ այդպես չէ:

[Մեկնությունը]

① «太宰» - «Նախարարապետ». բարձրաստիձան պաշտոնյա էր: Մինչ այժմ հայտնի չէ նրա ով լինելը և թե ո՞ր տերության նախարարապետն էր նա:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.7 宰①曰: “子云, ‘吾不试②, 故艺’。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Լաոն ասաց. «Ուսուցիչն ասել է. «Ինձ չեն շահագործել, հետևաբար շնորհաշատ եմ»»:

[Փոխադրությունը]

Լաոն ասաց. «Քունձին ասել է. «Ես երբեք չեմ ծառայել տերությանը, այդ պատճառով էլ շատ բան եմ սովորել»»:

[Մեկնությունը]

① «牢» - Լաո. ըստ Ջեն Սյուանի՝ Կոնֆուցիոսի սանն էր: Սակայն նրա մասին չի հիշատակվում «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ: Ըստ Վան Սուի՝ հիշատակված Լաոն նույն ինքը Յինլաոն է, Վեյ տերության հպատակ սանը, հայտնի նաև որպես Ձիքայ:

② «弑» - բառացի՝ «փորձ», «փորձել». ասույթում կիրառված է «օգտագործել», «շահագործել» իմաստներով: Վան Չունի «Ջրույցների քննադատություն» աշխատության մեջ նման մի հատված կա՝ «Յաոն ասաց. «Ես կփորձեմ դա»»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.8 子曰：“吾有知乎哉？无知也。有鄙夫问于我，空空如也。我叩其两端而竭焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես գիտելիք ունե՞մ: Չունեմ: Եթե գեղջուկն ինձ հարց տա՝ դատարկ կլինեմ: Պատասխանելու համար ես պիտի երկու կողմից նայեմ ու ջանամ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես գիտեիք ունե՛մ: Չունեմ: Եթե մի գյուղացի հարց տա ինձ, չեմ իմանա՝ ինչ պատասխանել: Ես կքննեմ նրա հարցը սկզբից մինչև վերջ, կխորհեմ և կասեմ այն, ինչ կհասկանամ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.9 子曰: “凤鸟①不至, 河不出图①, 吾已矣夫!”

Ուսուցիչն ասաց. «Փյունիկը չի գալիս, գետի վրա պատկեր չկա, կարծում եմ՝ սա վերջն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Փյունիկն այլևս չի սավառնում, Հուանհե գետի վրա պատկերներ չեն երևում: Ես կարծում եմ՝ կյանքն ավարտվել է»:

[Մեկնությունը]

① «凤鸟, 河图» - «փյունիկ, գետի պատկեր»։ ըստ հին առասպելների՝ փյունիկն աստվածային թռչուն էր՝ Երկնքի բարեհաձության բարեխոսը: Եվ եթե հայտնվում էր փյունիկը և Հուանհե գետի վրա գծագրվում էր վիշապաձիու պատկերը, նշանակում էր, որ երկրի գլուխ է կանգնած արժանավոր, առաքինի տիրակալ, ով վայելում է Երկնքի բարեհաձությունը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.10 子见齐衰①者、冕衣裳者②与瞽者, 见之, 虽少, 必作; 过之, 必趋③。

Երբ Ուսուցիչը տեսնում էր սգազգեստ, ծիսական խույրերով ու հանդերձներով մարդկանց եւ կույրերի, անպայման ոտքի էր կանգնում, նույնիսկ եթե նրանք երիտասարդ էին, իսկ նրանց մոտով քայլելիս՝ արագացնում էր ընթացքը:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին տեսնում էր սգազգեստ, ծիսական խույրերով ու հագուստներով մարդկանց եւ կույրերի, անպատճառ ոտքի էր կանգնում, նույնիսկ եթե նրանք ավելի երիտասարդ էին, իսկ երբ անցնում էր նրանց մոտով՝ արագացնում էր քայլերը:

[Մեկնությունը]

① «齐衰» - «սգազգեստ». սգո հանդերձները կարվում էին կոշտ կտավից: Մահվան երեք տարին լրանալու հիշատակի արարողության համար կային առանձին հանդերձներ, կային նաև մեկ տարվա և հինգ ամսվա սգո հանդերձների տարբերակներ: Դա առնչվում էր նաև հանգուցյալի հետ հարազատության աստիճանին: Օրինակ՝ ընդունված էր, որ որդին սգում է հոր կամ մոր մահը երեք տարի:

② «冕衣裳者» - «ծիսական խույրերով և հագուստներով». նկատի ունի արքունականներին, որոնք ծեսերի ժամանակ կրում էին ուլունքաշար կախազարդերով խույրեր և շքեղ հանդերձներ:

③ «作, 趋» - «կանգնել, արագացնել». դա հարգանքի նշան էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1.1 颜渊喟然叹曰：“仰之弥高，钻之弥坚。瞻之在前，忽焉在后。夫子循循然善诱人，博我以文，约我以礼，欲罢不能。既竭吾才，如有所立卓尔。虽欲从之，末由也已。”

Յան Յուանը հոգոց հանելով ասաց. «Որքան շատ եմ նայում, այնքան բարձր է թվում, որքան շատ եմ փորձում թափանցել դրա մեջ, այնքան կարծր է թվում: Տեսնում ես այն դիմացդ, հանկարծ հայտնվում է թիկունքում: Ուսուցիչը գրավում է և ուղղորդում դեպի բարություն, զարգացնում է ինձ կրթությամբ և զսպում ինձ ծեսերով, ուզում եմ կանգ առնել, բայց չեմ կարողանում: Արդեն սպառել եմ շնորհներս, թվում է, թե ուսմունքն իմ դիմաց է, ուզում եմ հետևել, սակայն չեմ կարողանում»:

[Փոխադրությունը]

Յան Յուանը հոգոց հանեց և ասաց. «Որքան շատ եմ նայում Ուսուցչի Ուղուն, այնքան բարձր է թվում այն, որքան ջանասիրաբար եմ ուսումնասիրում, այնքան խորն է թվում այն: Նայում ես՝ թվում է այն դիմացդ է և հանկարծ հայտնվում է հետևում: Թեև այն բարդ է յուրացնել, Ուսուցիչը հմտորեն գրավում է և ուղղորդում, տարբեր գիտելիքներով հարստացնում է իմ միտքը, զսպում ինձ ծեսերի միջոցով, և անհնար է դարձնում դադարեցնել ուսումնասիրելը: Ես արդեն սպառել եմ իմ ուժերը, թվում է, թե կարող եմ ինքնուրույնաբար ուսումնասիրել, սակայն երբ ուզում եմ առաջ գնալ, չեմ կարողանում»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1 2 子疾病，子路使门人为臣①。病间，曰：“久矣哉，由之
行诈也！无臣而为有臣。吾谁欺？欺天乎！且予与其死于臣之手也，
无宁②死于二三子之手乎！且予纵不得大葬，予死于道路乎？”

Երբ Ուսուցիչը հիվանդացավ, Զիլուն մի քանի սաների ուղարկեց, որ ծառայեն նրան: Առողջանալուց հետո Ուսուցիչն ասաց. «Վաղուց է, ինչ Յուն խորամանկում է: Սպասավորներ չունենալով ձևացնեմ, թե ունեմ՝ ու՞ն եմ խաբում: Երկնքին: Ավելի լավ է մահանամ երկու-երեք սաներիս

ձեռքերի վրա, քան թե տան սպասավորների: Նույնիսկ եթե չարժանանամ ձոխ հուղարկավորության, մի՞թե ես կմահանամ ձամփեզրին»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին ծանր հիվանդացավ, Ձիլուն հրամայեց Քունձիի սաներից ոմանց պատրաստվել հուղարկավորության ծեսին, որպեսզի նրան հուղարկավորեն այնպես, ինչպես արքունականի: Երբ Քունձին գրեթե առողջացել էր, նա ասաց. «Ձուն Յուն վաղուց է անմաքուր գործեր բռնում: Եթե ես արքունական չեմ, ինչու՞ ձևացնեմ, թե այդպիսին եմ: Ու՞մ եմ խաբում: Երկնքին: Ավելի լավ է մահանամ սաներիս ձեռքերի վրա, քան թե ծիսական ողբասացների: Նույնիսկ եթե ձոխ հուղարկավորություն չկազմակերպեն, մի՞թե ես կմահանամ ձանապարհի վրա»:

[Մեկնությունը]

① «为臣» - բառացի՝ «ծառայել». ասույթում այս արտահայտությունն ունի «հուղարկավորության ծիսակարգ կազմակերպել» իմաստը: Հնում միայն իշխաններն ու տիրակալների մերձավոր արքունականները կարող էին իրենց թույլ տալ ձոխ հուղարկավորություն, ինչին, բացի հարազատներից ու ծառաներից, մասնակցում էին նաև մեծաթիվ ծիսական պարողներ ու ողբասացներ, դերձակներ ու սափրիչներ, կատարվում էին զոհաբերություններ: Ձիլուն ուզում էր Կոնֆուցիոսին արժանին հատուցել՝ նրան արքունականի պես հուղարկավորելով, սակայն Կոնֆուցիոսը հրաժարվեց դրանից, քանզի իր աստիճանով չէր համապատասխանում ծեսի պահանջներին:

② «无宁» - ասույթում ունի «ավելի լավ է», «գերադասելի է» իմաստները: «Ձուռյի նոթերի» Ին իշխանի կառավարման տասնմեկերորդ տարվա նկարագրության մեջ նշվում էր հետևյալը. «Ավելի լավ է իշխանը խստորեն կառավարի տերությունը, քան թողնի բախտի քմահաձույթին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.13 子贡曰：“有美玉于斯， 韞椟而藏诸？ 求善贾①而沽诸？”
子曰：“沽之哉！ 沽之哉！ 我待贾者也。”

Ձիգունն ասաց.

- Մի սքանչելի հասալիս ունեմ, թաքցնեմ այն արկղիկում, թե՛ առա-
սածեռն վաճառական փնտրեմ՝ այն վաճառելու համար:

Ուսուցիչն ասաց.

- Վաճառիր: Վաճառիր: Ես սպասում եմ առաջարկի:

[Փոխադրությունը]

- Մի գեղեցիկ հասալիս ունեմ, չգիտեմ՝ թաքցնեմ դա արկղիկում, թե՛
փնտրեմ գործից հասկացող մեկին՝ այն վաճառելու համար:

Քունձին ասաց.

- Վաճառիր: Վաճառիր: Ես սպասում եմ գնորդի:

[Մեկնությունը]

① «贾» - «վաճառական». Ասույթում «հասալիսը» հենց Կոնֆու-
ցիոսն է: Նա սպասում էր, որ տիրակալներից ինչ-որ մեկը կառաջարկի
նրան իր մոտ ծառայության անցնել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.14 子欲居九夷①。或曰：“陋， 如之何？”子曰：“君子居之，
何陋之有②？”

Ուսուցիչը մտադրվել էր բնակվել Յիի ինը ցեղերի տարածքում: Ուն
մեկն ասաց.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Գռեհիկ են, ինչպե՞ս կարելի է:

Ուսուցիչն ասաց.

- Այնտեղ, ուր բնակվում է ազնվայրը, մի՞թե կարող է գռեհկություն լինել:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ցանկանում էր տեղափոխվել Յիի ինը ցեղերի տարածքում բնակվելու: Ինչ-որ մեկն ասաց.

- Նրանք գռեհիկ են, ինչպե՞ս կարելի է այնտեղ ապրել:

Քունձին ասաց.

- Այնտեղ, ուր ազնվայրն է ապրում, գռեհկություն չի կարող լինել:

[Մեկնությունը]

① «九夷» - բառացի՝ «ինը Յի». նկատի ունի Յի ցեղային միությունը, ինչը բաղկացած էր ինը ցեղերից: «Հան Ֆեյձի» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Ջոույի տիրակալը հարձակվեց Յիի ինը ցեղերի վրա և Շանգայը ընկավ»: Շանգայը ներկայիս Շանսին է: Յի ցեղային միությունն ապրում էր Լու տերության տարածքում: Ջոույի տիրակալը նվաճել էր նրանց և հարկատու դարձրել: Դրանից հետո Յի ցեղային միությունը տարածվեց դեպի Զին և Յան, սահմանակցելով Յի և Լու տերություններին:

② «何陋之有» - «մի՞թե կարող է գռեհկություն լինել». այս արտահայտությունը փոխադրելիս կարելի է ազատ լինել, «գռեհկությունը» փոխարինել «պարզունակություն», «անտաշություն» բառերով կամ այլ հոմանիշներով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1 5 子曰：“吾自卫反鲁①，然后乐正，雅》、颂》各得其所②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես Վեյից վերադարձա Լու, այնուհետև շտկեցի երգերը, «Հիմները» և «Ձոները» ընկան իրենց տեղերը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես Վեյ տերությունից վերադարձա Լու, ինչից հետո շտկեցի «Երգերի գիրքը». դրա «Հիմներ» և «Ձոներ» գլուխներն այժմ իրենց տեղերում են»:

[Մեկնությունը]

① «吾自卫反鲁» - «Ես Վեյից վերադարձա Լու». ըստ «Ձուոյի նոթերի»՝ Կոնֆուցիոսը վերադարձել է Վեյ տերությունից Լու, երբ արդեն 69 տարեկան էր. դա տեղի էր ունեցել Լուի Այ իշխանի կառավարման տասնմեկերորդ տարում:

② «雅»、 «颂»各得其所» - ««Հիմները» և «Ձոները» ընկան իրենց տեղերը». «Հիմները» և «Ձոները» բացի «Երգերի գրքի» գլուխներ լինելուց, նաև երաժշտական ոճերի դասակարգումներ էին: Որպես գլուխներ՝ դրանք առկա են նաև «Երգերի գրքի» ժամանակակից տարբերակում, սակայն այսօր անհնար է պարզել, թե երաժշտական զոր ոճերի դասակարգումներն են, քանի որ այդ մասին վկայություններ չկան, «Երաժշտության գիրքը» պահպանված չէ: Կոնֆուցիոսը, կարելի է ասել՝ խմբագրեց «Երգերի գիրքը»՝ համակարգելով երգերն ըստ գլուխների: Թա Շիգունն իր «Քունձիի ուսմունքը» աշխատության մեջ նշում է, որ Կոնֆուցիոսը խմբագրելիս ջնջել է երեք հարյուրից ավելի երգ, սակայն այդ տեսակետը արժանահավատ չէ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.16 子曰：“出则事公卿，入则事父兄①，丧事不敢不勉，不为酒困，何有于我哉②？”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Դրսում ծառայել տիրակալին ու աստիճանավորներին, ներսում ծառայել հորն ու ավագներին, չհանդգնել ջանալ հուղարկավորության ծեսերի ժամանակ, չհարբել գինուց. ո՞րն է դժվար ինձ համար»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դրսում ծառայել տերության պաշտոնյաներին, ներսում ծառայել հորն ու ավագ եղբայրներին, հուղարկավորության ժամանակ չհամարձակվել խախտել ծիսակարգը, չհարբել գինուց. սրանցից ո՞րն անելն է բարդ ինձ համար»:

[Մեկնությունը]

① «父兄» - «հայր և ավագներ». Կոնֆուցիոսի հայրը վաղ էր մահացել, և նրան խնամել էր ավագ եղբայր Մենփին: Այս երկու գաղափարագրերը կարելի է մեկնաբանել ուղղակի որպես «ավագներ»:

② «何有于我哉» - բառացի՝ «ո՞րն է դժվար ինձ համար». ունի «սրանցից ո՞րն անելն է բարդ ինձ համար» իմաստը: Նախադասությունն ունի ինքնագնահատողական բնույթ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.17 子在川上，曰：“逝者如斯夫！不舍①昼夜。”

Գետափին կանգնած՝ Ուսուցիչն ասաց. «Ամեն ինչ անցնում է այսպես: Առանց կանգնելու, օր ու գիշեր»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին գետի ափին կանգնած՝ ասաց. «Ժամանակը հոսում է այս գետի ջրերի պես. այն հոսում է օրնիբուն, առանց կանգ առնելու»:

[Մեկնությունը]

① «舍» - բառացի՝ «դադար», «կանգնել»։ Կոնֆուցիոսին վշտացնում էր այն, որ ծերացել է և բազում նպատակներ թողել չիրականացված։ Մենձին, Սյունձին և Դուն Ջունշուն ունեն այս ասույթի իրենց մեկնությունները, սակայն գերադասում ենք բնագրին հավատարիմ մնալ։

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1 8 子曰：“吾未见好德如好色者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես չեմ հանդիպել մեկին, ով առաքինությունը սիրի հաճույքներից ավելի»։

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես դեռ չեմ հանդիպել մեկին, ով առաքինությունը սիրի շատ ավելի, քան գեղեցիկը»։

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.1 9 子曰：“譬如为山，未成一簣，止，吾止也。譬如平地，虽覆一簣，进，吾往也。”①

Ուսուցիչն ասաց. «Դիցուք՝ բլուր եմ կանգնեցնում և ավարտին մի կողով է պակասում, կանգնում եմ, դա ես եմ կանգնում։ Դիցուք՝ գետինը հարթեցնելիս մի կողով եմ լցնում և առաջ գնում, դա ես եմ առաջ գնում»։

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դիցուք՝ ես բլուր եմ կանգնեցնում և գործի ավարտին ընդամենը մի կողով հող է պակասում. կանգ առա, և ես կլինեմ կանգ առնողը: Դիցուք՝ գետինն եմ հարթեցնում, ընդամենը մի կողով հող եմ լցնում և առաջ շարժվում. դա ես եմ առաջ շարժվում»:

[Մեկնությունը]

① Ասույթում արծարծվում է Կոնֆուցիոսի վերաբերմունքը անձնական պատասխանատվության և սեփական բարօրության համար ինքնուրույն որոշում կայացնելու նկատմամբ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.2 0 子曰：“语之而不惰者，其回也与！”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ խոսում եմ, առանց հոգնելու լսում է միայն Հուեյը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ ես խոսում եմ, ինձ առանց ձանձրույթի լսում է թերևս միայն Յան Հուեյը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.2 1 子谓颜渊，曰：“惜乎！吾见其进也，未见其止也。”

Յան Յուանի մասին խոսելիս Ուսուցիչն ասաց. «Ավանդ: Ես տեսել եմ, որ նա առաջ է ընթանում և չեմ տեսել, որ կանգ առնի»:

[Փոխադրությունը]

Խոսելով Յան Յուանի մասին՝ Քունձին ասաց. «Ավանդ, նա վախճանվեց: Ես միայն տեսել եմ, որ նա առաջ է գնում և երբեք չեմ տեսել, որ կանգ առնի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.22 子曰: “苗而不秀^①者有矣夫! 秀而不实者有矣夫!”

Ուսուցիչն ասաց. «Լինում է, որ բողբոջում եմ, բայց չեն ծաղկում: Ծաղկում եմ, բայց չեն պտղավորվում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Բողբոջում եմ, բայց չեն ծաղկում. լինում է այդպես: Ծաղկում եմ, բայց պտուղ չեն տալիս. լինում է այդպես»:

[Մեկնությունը]

① «秀» - բառացի՝ «գեղեցիկ», «նրբագեղ», «սքանչելի». ասույթում գաղափարագիրը կիրառված է «ծաղկել», «փթթել», «ծլարձակել» իմաստներով: «Երգերի գրքում» նշվում է հետևյալը. «Մերմերը ծիլ եմ արձակել, առատ բերք կլինի»: Որպես մեկնվող գաղափարագրի հոմանիշ՝ այժմ կիրառելի է նաև «秀穗» տարբերակը: Սակայն շատերը կարծում են, որ իրականում ասույթը փոխաբերական իմաստ ունի: Մասնավորապես՝ Հան և Թան ժամանակաշրջանների մեկնողների մեծամասնությունը կարծում է, որ այն խորհրդանշում է Յան Հուեյի (նույն ինքը՝ Յան Յուան) կարճ կյանքը: Ժամանակակից մասնագետներից շատերը հակադրվում են այդօրինակ մեկնությանը, համարելով այն թերի և փորձելով հիմնավորել իրենց տեսակետը հետևյալ կերպ.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Եթե «ծաղկողը» Յան Հուեյն է, ապա ո՞վ է «բողբոջողը»: Այժմ բարդ է եզրակացնել, թե որն է ասույթի իրական նշանակությունը, այդ պատճառով էլ գերադասում ենք թողնել այն բնագրային ձևով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.23 子曰：“后生可畏，焉知来者之不如今也？四十、五十而无闻焉，斯亦不足畏也已。”

Ուսուցիչն ասաց. «Պիտի հարգել երիտասարդներին, ո՞վ իմանա՝ գուցե նրանք գերազանցեն մեզ: Սակայն եթե քառասուն, հիսուն տարեկանում նրանք դեռ անհայտ կլինեն, ապա չարժե նրանց հարգել»:

[Փոխադրությունը]

Քունծին ասաց. «Պետք է հարգալից լինել երիտասարդ սերնդի հանդեպ, ի՞նչ իմանանք՝ գուցե նրանք մի օր գերազանցեն մեզ: Սակայն եթե նրանք քառասուն կամ հիսուն տարեկանում ոչնչի չհասնեն, ապա չարժե նրանց լուրջ վերաբերվել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.24 子曰：“法语之言，能无从乎？改之为贵。巽与之言，能无说乎？绎之为贵。说而不绎，从而不改，吾末如之何也已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մի՞թե կարելի է չհետևել արդար խորհրդին: Սակայն դրանք արժեքավոր են, եթե շտկվում ես: Մի՞թե կարելի է չուրախանալ ցանկալի խոսքերից: Սակայն դրանք արժեքավոր են, եթե մտորում ես: Եթե ուրախանում եմ, բայց չեմ մտորում, հետևում եմ խորհուրդներին, բայց չեմ շտկվում, ես չգիտեմ, թե ինչ կարելի է անել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ինչպե՞ս կարելի է չհետևել խելամիտ խորհրդին: Սակայն դրանք արժեքավոր են, եթե դրանց հետևելով փոխվում ես: Ինչպե՞ս կարելի է չուրախանալ հաճելի խոսքերից: Սակայն դրանք արժեքավոր են, եթե դրանք լսելով վերլուծում ես: Եթե ուրախանում են, բայց չեն վերլուծում, հետևում են խորհուրդներին, բայց չեն փոխվում, ես չզհիտեմ, թե ինչպես կարելի է վարվել այդպիսի մարդկանց հետ»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

9.2 5 子曰：“主忠信， 毋友不如己者， 过则勿惮改①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ձգտիր հավատարիմ ու ազնիվ լինել, մի բարեկամացիր նրանց հետ, ովքեր հավասար չեն քեզ: Սխալվելով՝ մի վախեցիր փոխվել»:

[Մեկնությունը]

① Ասույթը նույնությամբ կրկնում է «Զրույցների» առաջին գլխի ութերորդ ասույթի երկրորդ հատվածը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

9.2 6 子曰：“三军①可夺帅也， 匹夫不可夺志也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երեք բանակներին կարելի է զրկել զորապետից, հասարակ մարդուն չի կարելի զրկել ձգտումներից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Տերության բանակին կարելի է զրկել զորապետից, սակայն անկարելի է հասարակ մարդուն ստիպել հրաժարվել իր նպատակներից»:

[Մեկնությունը]

① «三军» - «Երեք բանակներ». Ջոու հարստության ժամանակներդրված դասակարգում էր, տարբաժանվում էին՝ վերին, միջին և ստորին բանակներ: Բանակների զորապետեր էին նշանակվում, որպես կանոն, արքայորդիները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.27 子曰：“衣①敝缊②袍，与衣①狐貉者立，而不耻者，其由也与？‘不忮不求，何用不臧③？’”子路终身诵之。子曰：“是道也，何足以臧？”

Ուսուցիչն ասաց. «Բանբակյա ցնցոտի հագած՝ չի ամաչում կանգնել նրանց հետ, որ աղվեսի ու ջրարջի մորթուց քուրք են կրում, մի՞թե այդպիսին չէ Յուն: «Զի նախանձում, չի շողոքորթում, մի՞թե բարի չէ»:

Զիլուն միշտ կրկնում էր այդ տողերը: Ուսուցիչն ասաց. «Դա է Ուդին, մի՞թե բավական է բարի լինելու համար»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հագած հին բանբակամեջ հագուստ՝ չի ամաչում կանգնել նրանց հետ, որոնք աղվեսի ու ջրարջի մորթիներից մուշտակներ են կրում. վախենամ՝ այդպիսին է միայն Ջուն Յուն: «Երգերի գրքում» ասվում է. «Զի նախանձում, չի շողոքորթում, մի՞թե բարի չէ»:

Դա լսելուց հետո Ձիլուն միշտ կրկնում էր այդ տողերը: Քունձին ասաց. «Այդպես էլ պետք է լինի: Միթե դա բավական է բարի լինելու համար»:

[Մեկնությունը]

① «衣» - «հագուստ». ասության կիրառված է որպես բայ, փոխառինում է «穿»՝ «հագնել», «կրել» գաղափարագրին:

② «縑» - «բամբակյա». ենթադրվում է, որ նկատի ունի կոշտ, ամնշակ մետաքսը, քանի որ նշված ժամանակաշրջանում բամբակն իր ժամանակակից ձևով դեռ մշակված չէր:

③ «不伎不求, 何用不臧» - «Չի նախանձում, չի շողորբորթում՝ միթե բարի չէ». հատված է «Երգերի գրքի» «Քամի» հատվածից:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.2 8 子曰: “岁寒, 然后知松柏之后凋①也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յուրտն ընկնելուց հետո ես իմանում, որ սոձին ու նոձին չորանում են վերջում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Միայն ձմռանը՝ ցրտի գալուց հետո ես հասկանում, որ սոձին ու նոձին չորանում են վերջում»:

[Մեկնությունը]

① «凋» - «չորանալ», «թառամել», «թռչնել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.29 子曰：“知者不惑，仁者不忧，勇者不惧。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմաստունը չի երկմտում, մարդկայինը չի տագնապում, խիզախը չի երկնչում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Իմաստուն մարդիկ չեն երկմտում, առաքինի մարդիկ միշտ լավատես են, քաջերը չեն վախենում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.30 子曰：“可与共学，未可与适道；可与适道，未可与立^①；可与立，未可与权。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կարող եք ուսանել միասին, չեք կարող միասին հետևել Ուղուն: Կարող եք միասին հետևել Ուղուն, չեք կարող միասին ամուր կանգնել: Միասին ամուր կանգնելով՝ չեք կարող միասին դիմակայել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Կարող եք սովորել միասին, սակայն չեք կարող ունենալ նույն նվաճումները: Կարող եք ունենալ նույն նվաճումները, սակայն չեք կարող միասին գործել ըստ պատշաձի: Միասին պատշաձորեն գործելով՝ չեք կարող միասին կրել իշխանության ծանրությունը»:

[Մեկնությունը]

① «立» - «կանգնել», «հենվել». այս գաղափարագիրը «Զրույց-

ներում» նաև ունի «ծեսերի վրա հիմնվել» իմաստը, ինչը կարելի է փոխադրել նաև որպես «գործել հավուր պատշաճի»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

9.3 1 “唐棣之华， 偏其反而。 岂不尔思？ 室是远而。”子曰：“未之思也， 夫何远之有？”^①

«Ծաղկում է սալորենին,
Մի՞թե չեմ մտածում քո մասին,
Իսկ տունը հեռու է...»

Լսելով այս երգն՝ Ուսուցիչն ասաց. «Ձի մտածում... Եթե մտածեր, էլ ի՞նչ հեռավորություն»:

[Փոխադրությունը]

Հնում մի գեղեցիկ երգ կար.
«Ծաղկում է սալորենին,
Մի՞թե չեմ մտածում քո մասին,
Իսկ տունը հեռու է...»

Լսելով դա՝ Քունձին ասաց. «Մի՞թե մտածում է: Եթե մտածում է, էլ ի՞նչ հեռավորություն»:

[Մեկնությունը]

① Այս ասույթում «唐棣» արտահայտությամբ նշվում է վայրի սալորենու տեսակներից մեկը: Լյու Ձին կարծում էր, որ խոսքը մասրենու մասին է, իսկ Լի Շիջենի կարծիքով՝ դա ալոձենին է: «Երգերի գրքից» այս հատվածը փոխաբերական իմաստ ունի և բնութագրում է Յան Հուեյի վերաբերմունքը Կոնֆուցիոսի ուսմունքի նկատմամբ: Յան Հուեյը կարծում էր, որ այն շատ բարդ է, դրա մասին է վկայում «Ջրույցների»

սույն գլխի տասնմեկերորդ ասույթը, մասնավորապես հետևյալ հատվածը. «Որքան շատ են նայում, այնքան բարձր է թվում, որքան շատ են փորձում թափանցել դրա մեջ, այնքան կարծր է թվում: Տեսնում ես այն դիմացդ, հանկարծ հայտնվում է թիկունքում»: Նրան ի պատասխան, բացի այս ասույթում ներայացվածից, Կոնֆուցիոսի վերաբերմունքը արտացոլված է նաև «Ջրույցների» յոթերորդ գլխի երեսուներորդ ասույթում, որտեղ նշվում է. «Արդյո՞ք առաքինությունը շատ հեռու է մեզանից: Եթե ես ձգտում եմ դրան, այն հայտնվում է»: Սրանով Կոնֆուցիոսն ուզում էր շեշտել, որ ուսմանքի մեջ խորամուխ լինելու համար ընդամենը ցանկություն է պետք:

Գլուխ 10. Հայրենի ավանում Ընդամենը 27 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.1 孔子于乡党，恂恂^①如也，似不能言者。其在宗庙朝廷，便便^②言，唯谨尔。

Հայրենի ավանում Քունձին հարգալից էր և քչախոս էր թվում: Նախնյաց տաճարում և արքունիքում նա պերձախոս էր, թեև խոսում էր հակիրձ:

[Փոխադրությունը]

Հայրենի ավանում Քունձին համեստ էր և ասես ընդհանրապես խոսել չգիտեր: Սակայն նախնիների տաճարում և տիրակալի արքունիքում նա խոսում էր սահուն և հստակ, թեև՝ շատ քիչ:

[Մեկնությունը]

① «恂恂» - «հարգալից». ասույթում կիրառված է «հեզ», «համեստ» իմաստներով:

② «便便» - «պերձախոս». ասույթում կիրառված է «վարժ», «սահուն» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.2 朝，与下大夫言，侃侃如也；与上大夫言，訥訥^①如也。君在，蹀蹀如也，与与如也。

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Արքունիքում ցածրաստիճան պաշտոնյաների հետ խոսում էր մեղմորեն, բարձաստիճան պաշտոնյաների հետ խոսում էր հարգալից: Տիրակալի ներկայությամբ նա լի էր պատկառանքով և պահում էր իրեն արժանապատվությամբ:

[Փոխադրությունը]

Արքունիքում, մինչև տիրակալի ներս մտնելը, խոսում էր ցածրաստիճան պաշտոնյաների հետ մեղմ ու ժպտուն, իսկ բարձաստիճան պաշտոնյաների հետ խոսում էր ուղիղ և հարգալից: Երբ ներս էր մտնում տիրակալը, նրա վարմունքը լի էր ակնածանքով և պահում էր իրեն խաղաղ ու արժանապատիվ:

[Մեկնությունը]

① «闇» - «հարգալից». հնչում է «իմ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.3 君召使摈，色勃如也，足躩①如也。揖所与立，左右手，衣前后②，檐③如也。趋进④，翼如也。宾退，必复命曰：“宾不顾矣。”

Երբ տիրակալը հրամայում էր նրան պատվիրակներ ընդունել, նրա դեմքը փոխվում էր և ոտքերն ասես ծավլում էին: Երբ աջ ու ձախ խոնարհվում էր ձեռքերը կրծքին խաչած, նրա հանդերձն առջևից ու հետևից չէր ծավլում, թևաբաց ընդատաջ էր շտապում: Երբ պատվիրակները հեռանում էին, նա միշտ զեկուցում էր տիրակալին.

- Պատվիրակները հեռացան՝ հետ չնայելով:

[Փոխադրությունը]

Երբ Լուի տիրակալը հրամայում էր նրան հարևան տերությունների պատվիրակներ ընդունել, նա հանդիսավոր դեմք էր ընդունում և արագացնում էր քայլքը: Երբ ողջունելիս խոնարհվում էր այն ու ձախ, ձեռքերը կրծքի վրա խաչած, նրա հագուստը չէր ծալվում ո՛չ առջևից, ո՛չ հետևից: Նա թռչնի նման թևատարած ընդառաջ էր շտապում: Երբ պատվիրակները հեռանում էին, նա միշտ զեկուցում էր տիրակալին.

- Պատվիրակները հեռացան՝ առանց ետ շրջվելու:

[Մեկնությունը]

① «躡» - բառացի՝ «ծալվել». ասույթում ունի «արագացնել» իմաստը: Հուանքանը իր «Ճշմարտի մեկնություն» աշխատության մեջ մեջքերում է հետևյալը. «Ժամանակն առաջ է սլանում, արագացնել է պետք բանակ կերտելը»:

② «前后» - «առջևից և հետևից». կարելի է փոխադրել նաև որպես «սկզբից մինչև վերջ»:

③ «檐» - բառացի՝ «հանդերձի դիմային հատված». նկատի ունի կոկիկ և հավաք տեսքը:

④ «趋进» - «ընդառաջ շտապել». նկատի ունի պատվիրակների ընդունելության ծիսակարգի մասերից մեկը: Արագ և խոնարհունով ընդառաջ շտապելը ակնածանքի նշան էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 4 入公门，鞠躬如①也，如不容。立不中门，行不履阈。过门②，色勃如也，足躡如也，其言似不足者。摄齐③升堂，鞠躬如也，屏气④似不息者。出，降一等，逞颜色，怡怡如也。没阶，趋进⑤，翼如也。复其位，蹶蹶如也。

Մտնելով պալատի դարպասներից՝ կռանում էր, ասես չէր կարող անցնել: Ջէր կանգնում դարպասների մեջտեղում և անցնում էր՝ առանց շենը տրորելու: Երբ մոտենում էր գահավորակին, գունատվում էր, ծնկները ծավում էին և ասես բառեր չէր գտնում: Սրահ մտնելիս հավաքում էր քղանցքը, խոնարհվում էր և պահում շունչը, ասես չչնչելով: Երբ դուրս էր գալիս և մի աստիճան իջնում, նրա դեմքը խաղաղվում էր: Արագ էր ընթանում, ասես թևավորված: Վերադառնում էր իր տեղը՝ անխռով և լի արժանապատվությամբ:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին ներս էր մտնում պալատի դարպասներից, կռանում էր, ասես վախենալով, որ չի կարող անցնել: Ջէր կանգնում դարպասների մեջտեղում և անցնում էր՝ առանց շենին ոտք դնելու: Երբ մոտ էր գալիս տիրակալի գահավորակին, նրա դեմքի արտահայտությունը փոխվում էր, ծնկները ծավում էին և կարծես չէր կարողանում բառեր գտնել: Երբ անցնում էր սրահով, հավաքում էր զգեստի քղանցքը, խոնարհվում էր և պահում շունչը, ասես չէր շնչում: Երբ դուրս էր գալիս սրահից և մի աստիճան իջնում էր, նրա դեմքը հանդարտվում էր: Արագ իջնում էր ներքև՝ թռչնի նման թևատարած: Վերադառնում էր իր տեղը՝ անվրդով և լի արժանապատվությամբ:

[Մեկնությունը]

① «鞠躬如» - «կռանալ, ասես», այս երկու գաղափարագրերը՝ «鞠躬», չի կարելի մեկնաբանել զուտ որպես «կռանալ»: Այն խորհրդանշում է ակնածանքով, զգուշավորությամբ և երկյուղածությամբ լի այն տեսքը, որ պիտի ունենար պաշտոնյան արքունիքում: «Ջրույցներում» մի քանի անգամ հանդիպող այս բառակապակցությունը չի կիրառվում որպես բայ, այլ բնորոշում է գործողության բնույթը:

② «过位» - «մտտենալով գահավորակին», նկատի ունի տիրակալի գահավորակը: Դրա կողքով անցնելիս, անկախ նրանից՝ տիրակալը բազմած էր, թե ոչ, պետք է պահպանվեր հատուկ ծիսակարգ:

③ «摄齐» - բառացի՝ «հավաքել քղանցքը». նկատի ունի պաշտոնական հանդերձի ասեղնագործված քղանցքը:

④ «屏气» - «շունչը պահել». նկատի ունի երկյուղածությամբ շունչը պահելը, չճնչել ջանալը:

⑤ «趋进» - «արագ իջնել». որոշ մեկնություններում բացակայում է «进» գաղափարագիրը, որն ունի «առաջ շարժվել», «ընթանալ», «մտնել» իմաստները, սակայն Հան և Թան ժամանակաշրջանի գրեթե բոլոր մեկնություններում այն առկա է:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.5 执圭①, 鞠躬如也, 如不胜②。上如揖, 下如授。勃如战色, 足躡躡如有循③。享礼④, 有容色⑤。私覿⑥, 愉愉如也。

Բռնած հասալիս սալիկը՝ կռանում էր, ասես չէր կարող այն պահել: Բարձրացնում էր՝ ասես ողջունելով, իջեցնում էր՝ ասես նվիրաբերելով: Լուրջ դեմքով առաջ էր գնում՝ մանր քայլերով, ասես ոտքերը գետնից չկտրելով: Ընծաներ հանձնելիս զուսպ էր, դեմ առ դեմ զրուցելիս՝ ուրախ:

[Փոխադրությունը]

Երբ Բունձին որպես պատվիրակ մեկնում էր հարևան տերություն, ընդունելության արարողության ժամանակ, բռնած հասալիս սալիկը՝ զգուշորեն կռանում էր, ասես չէր կարող այն պահել: Բարձրացնում էր այն՝ ասես ողջունելով, իջեցնում էր՝ ասես նվեր մատուցելով: Անհողդողդ դեմքով առաջ էր գնում՝ փոքր քայլերով, ասես գծի վրայով

քայլեր: Նվերներ հանձնելիս զուսպ էր, իշխանների և պալատականների հետ դեմ առ դեմ զրուցելիս՝ խաղաղված ու ուրախ:

[Մեկնությունը]

① «圭» - «հասպիսե սալիկ». տիրակալի ներկայացուցիչը լինելու վկայությունն էր, հասպիսի կտորից պատրաստված պատվանշան, թրի կոթի ձև ունեցող, ուղղանկյուն կամ կլոր սալիկ, որը տրվում է բարձրաստիճան պաշտոնյաներին: Պատվիրակները այլ տերության արքունիքում գտնվելիս այն բարձր էին պահում:

② «胜» - բառացի՝ «կարողանալ բարձրացնել». նկատի ունի ծանր իրն օդում պահելու կարողությունը:

③ «足踏踏如有循» - «առաջ էր գնում՝ մանր քայլերով, ասես ոտքերը գետնից չկտրելով». փոքր ու նեղ, ասես գծերի վրայով քայլելը նկատի ունի. արքունիքում դրանք խոնարհության նշան էին:

④ «享礼» - «ընծաներ հանձնելիս». հնում դիվանագիտական պատվիրակությունը ընդունելության արարողության ժամանակ տարբեր նվերներ էր հանձնում ընդունող կողմին:

⑤ «有容色» - «զուսպ էր». «Ծեսեր և արարողություններ» աշխատության «Նշանադրության ընծաներ» գլխում նշվում է հետևյալը. «ընծաները հանձնիր զուսպ ու արժանապատվորեն»:

⑥ «覲» - «դեմ առ դեմ». նկատի ունի առանձնազրույցները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0. 6 君子不以绀淫饰①, 红紫不以为褻服②。当暑, 袗淠绌③, 必表而出之。缁衣, 羔裘; 素衣, 麕裘; 黄衣, 狐裘④。褻裘长⑤, 短右袂⑥。必有寝衣⑦, 长一身有半。狐貉之厚以居。去丧, 无所不佩。非帷裳⑧, 必杀之⑨。羔裘玄冠不以吊⑩。吉月, 必朝服而朝⑪。

Ազնվայրը չունի մուգ կարմիրով և մոխրագույնով աստառված հանդերձներ, կարմիր ու մանուշակագույն տնային հագուստ: Շոգ եղանակին տնից դուրս գալիս հագնում էր կոպիտ կանեփից հագուստ: Սև հանդերձի հետ կրում էր գառան մորթի, ձերմակ հանդերձի հետ՝ այծյամի մորթի, դեղին հանդերձի հետ՝ աղվեսի մորթի: Մորթե մուշտակը երկար էր, կարձ աջ թևքով: Մահձի սավանները նրա մարմնից կիսով չափ երկար էին: Տանն օգտագործում էր աղվեսի ու ջրարջի մորթիներ՝ որպես օթոց: Սգից հետո գոտուց տարբեր կախազարդեր էր կապում: Նրա զգեստները կարվում էին գործվածքի ավելացած կտորներից, բացի ծիսական հանդերձներից: Գառան մորթուց մուշտակ և սև գլխանոց չէր կրում, երբ այցելում էր ցավակցելու: Ամեն ամսվա առաջին օրը հագնում էր պաշտոնական հանդերձները և ներկայանում արքունիք:

[Փոխադրությունը]

Ազնվայրը չունի մուգ կարմիր գույնի հանդերձներ, տնային հագուստ՝ կարված կարմիր ու մանուշակագույն գործվածքից: Երբ տնից դուրս է գալիս շոգ եղանակին, հագնում է կոպիտ կանեփից վերարկու՝ տնային հագուստի վրայից: Սև հագուստի հետ կրում էր գառան մորթի, ձերմակի հետ՝ այծյամի մորթի, դեղինի հետ՝ աղվեսի մորթի: Նրա մորթե մուշտակը երկար էր, կարձ աջ թևքով: Մահձակալի ծածկոցները նրա մարմնից կիսով չափ երկար էին: Տանն օգտագործում էր աղվեսի ու ջրարջի մորթիներ՝ նստելու համար: Սգո արարողությունների ավարտից հետո կարող էր զարդարանք կրել: Նրա բոլոր զգեստները կարվում էին տարբեր գործվածքների ձոթերից, բացի ծիսական հանդերձներից: Երբ այցելում էր ինչ-որ մեկին ցավակցելու, գառան մորթուց մուշտակ և սև գլխարկ չէր կրում: Ամեն ամսվա առաջին օրը հագնում էր պաշտոնական հանդերձները և ներկայանում արքունիք:

[Մեկնությունը]

① «绀淫饰» - «մուգ կարմիրով և մոխրագույնով աստառված».
հնում պաշտոնական հանդերձները հիմնականում սև գույնի էին: Մուգ կարմիրն ու մոխրագույնը մոտ էին սևին, այդ պատճառով տվյալ գույներով առօրյա հագուստ չէր աստառվում:

② «红紫不以为褻服» - «չուներ կարմիր և մանուշակագույն տնային հագուստ».
հնում կարմիրի մի գեղեցիկ և թանկարժեք տեսակ կար՝ «朱»՝ «խրուկաներկը», ենթադրվում է, որ ասույթում հիշատակված է հենց այդ երանգը: Կարմիրը և մանուշակագույնը համարվում էին ավելի շատ կանացի գույներ, այդ պատճառով էլ տղամարդիկ այդ գույնի հագուստ տանը չէին կրում:

③ «袵浥绌» - «կոշտ կանեփից հագուստ».
բարակ ու անմշակ կանեփաթելից հյուսված գործվածք:

④ Երեք գույների օրինակը խորհրդանշում էր այն, որ տարազի տարրերը պիտի լինեն համահունչ: Սև հագուստի հետ կրում էին սև գառան մորթուց մուշտակ կամ բաձկոնակ, սպիտակի հետ՝ այծյամի մորթի, քանի որ այն մույնպես սպիտակ էր, իսկ դեղին գույնի հանդերձների հետ՝ աղվեսի մորթի: Մորթեղեն հագուստները կրում էին մազը դեպի դուրս, երբեմն մորթու վրայից կրում էին նաև երկար վերարկուներ ու թիկնոցներ:

⑤ «褻裘长» - «մորթե մուշտակը երկար էր».
հնում վերնագգեստը չէր ծածկում անդրավարտիքը, այդ պատճառով էլ վերարկուներն ու մուշտակները երկար էին:

⑥ «短右袂» - «կարճ աջ թևք».
ենթադրվում է, որ աջ թևքը կարճ է կարվել, որպեսզի չխանգարի որոշ զբաղմունքների, մասնավորապես՝ նետաձգությանը, սրամարտին կամ գեղագրությանը: Որոշ մեկնողներ չեն վերլուծել այս արտահայտությունը, դրան առանձնապես նշանակություն չտալով:

⑦ «寝衣» - «սավան».
հնում մեծ սավանը կոչվում էր «衾»՝ «ցին», իսկ փոքր սավանը՝ «被»՝ «բեյ»:

⑧ «帷裳» - «ծիսական հանդերձ». հուղարկավորության արարողությունների և զոհաբերությունների ժամանակ կրվող հանդերձն էր, որ կարվում էր ամբողջական գործվածքից, ինչից ավելացած կտորներից կարվում էր տնային հագուստ, որն իր տեսքով նման էր ժամանակակից շրջագգեստին:

⑨ «杀» - բառացի՝ «սպանել». ասույթում նկատի ունի «կրճատել», «խնայել» իմաստը: Այսինքն՝ գործվածքի սակավության և թանկության պատճառով ոչ մի կտոր դեմ չէր նետվում, այլ կիրառվում էր ներքնաշորեր և տնային զգեստ կարելու համար:

⑩ «Գառան մորթուց մուշտակ և սև գլխանոց չէր կրում». հնում սգո արարողությունների ժամանակ կարվում էր հատուկ ծիսական հագուստ, ամենօրյա կամ պաշտոնական հագուստ կրելը անհարգալից վերաբերմունքի նշան էր:

⑪ «吉月» - այս արտահայտության երկու տարբեր մեկնություն կա: Ըստ առաջինի՝ ասույթում այն կիրառված է «ամսվա առաջին օր» իմաստով: Ըստ երկրորդի՝ «吉» գաղափարագիրը սխալ է մեկնված և խորհրդանշում է ամսվա վերջին օրը: «Զրույցների» հին մեկնությունների հեղինակների մեծամասնությունը՝ Վան Ինջին, Յու Յունեն, Ջեն Շուդեն փոխադրել են արտահայտությունը որպես «ամսվա առաջին օր», ես ևս կողմնակից եմ այդ տեսակետին:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 7 齐①, 必有明衣, 布②。齐必变食③, 居必迁坐④。

Պահքի ժամանակ հագնում էր մաքուր կտավից հագուստ: Պահքի ժամանակ փոխում էր կերակուրները և տեղափոխվում այլ սենյակ:

[Փոխադրությունը]

Պահքի ժամանակ լողանում էր և հագնում մաքուր կտավից հագուստ: Պահքի ժամանակ հրաժարվում էր սովորական կերակուրներից և տեղափոխվում այլ սենյակ, որպեսզի հեռու լիներ կնոջից և հարձերից:

[Մեկնությունը]

① «齐» - բառացի՝ «կոկիկ». ասույթում կիրառված է «斋»՝ «պահք» իմաստով:

② «布» - բառացի «բամբակյա». ասույթում նկարագրված ժամանակաշրջանում բամբակը դեռ մշակված չէր, ենթադրվում է, որ նկատի ունի կտավը: Վան Ֆուջին կարծում էր, որ խոսքն անմշակ մետաքսի մասին է: Մետաքսի այդ տեսակը բավականին տարածված էր, և պալատական աստիճանավորների հանդերձանքը հաճախ կարվում էր այդ կտորից: Ջաո Յին կարծում էր, որ իրականում խոսքը գնում է ոչ թե մետաքսի, այլ վուշի կամ կանեփի գործվածքի մասին:

③ «变食» - «փոխել կերակուրները». այս արտահայտությունը մեկնության մի քանի տարբերակ ունի: Մասնավորապես՝ Ջուանձին մեջբերում է Յան Հուեյի հետևյալ հարցն՝ ուղղված Կոնֆուցիոսին. «Իմ ընտանիքն աղքատ է, մենք ամիսներով միս չենք ուտում և գինի չենք խմում. դա կարելի է պահք համարել»: Ինչին ի պատասխան Կոնֆուցիոսն ասում է. «Կարելի է դա անվանել պահք զոհաբերությունից առաջ, սակայն չի կարելի համարել սրտանց պահք»: Այսինքն՝ շատերի համար պահքը մտեղեն կերակուրներից, ոգելից ըմպելիքներից, ինչպես նաև՝ տխից, սխտորից, կոձապղպեղից և քիմքը գրգռող այլ համեմունքներից հրաժարվելն էր: Ըստ երկրորդ տեսակետի՝ «变食» արտահայտությունը վերաբերում է թարմ կերակուր ուտելուն. որպես այս տեսակետի հիմնավորում՝ «Ջույի ծեսեր» աշխատությունից մեջբերում են հետևյալ տողերը. «Արքան ուտում է օրը երեք անգամ, սակայն

կենդանի սպանում են միայն օրը մեկ անգամ»։ Այսինքն՝ նույնիսկ արքայական խոհանոցում ընթրիք պատրաստելու համար կարող էին օգտագործել այն կենդանու միսը, որ սպանել էին առավոտյան։ Ենթադրվում է, որ պահքի ժամանակ չէին ուտում կերակրի մնացորդները, պատրաստում էին այնքան, որքան կարող էին ուտել միանգամայա։ Ըստ երրորդ տեսակետի, որի կողմնակիցն է Ձին Էն, պահքի արգելքը վերաբերում էր մսեղենին, ձկնեղենին, ոգելից ըմպելիքներին, թույլատրվում էր ուտել բանջարեղեն և ձավարեղեն։

④ «迁坐» - բառացի՝ «փոխել նստելու տեղը»։ Գլխի ունի ննջասենյակը փոխելը։ Հնում պահքին հետևող ազնվականներն ու աստիճանավորները տեղափոխվում էին այսպես կոչված «արտաքին ննջասենյակ», ուր քնում էին մինչև պահքի ավարտը՝ առանց կնոջ կամ հարձերի։ Թան հարստության ժամանակ ծիսակարգը փոխվեց և աստիճանավորները կարող էին վեցի խաղալ։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 8 食不厌精，脍不厌细。食溲而油①，鱼馁而肉败②，不食。色恶，不食。臭恶，不食。失饪，不食。不时③，不食。割不正④，不食。不得其酱，不食。肉虽多，不使胜食气⑤。唯酒无量，不及乱⑥。沽酒市脯不食。不撤姜食，不多食。

Չէր ուտում, եթե ընտիր չէր, միսը մանր կտրտված չէր։ Եթե կերակուրը դառնահամ էր, ձուկն ու միսը՝ փչացած, չէր ուտում։ Անախորժ տեսք ունեցող կերակուր չէր ուտում։ Վատ հոտ ունեցող կերակուր չէր ուտում։ Կիսաեփ կերակուր չէր ուտում։ Եթե ժամանակը չէր, չէր ուտում։ Եթե խնամքով մասնատված չէր, չէր ուտում։ Առանց կարգին թանձրուկի չէր ուտում։ Նույնիսկ եթե միս շատ կար, հատիկեղենից ավելի չէր ուտում։ Գինին չէր սահմանափակում, սակայն չէր հարբում։ Շուկայից

գնված գինի և ապուխտ չէր ուտում: Ջէր հրաժարվում կոճապղպեղով համեմված կերակուրներից, ուտում էր քիչ:

[Փոխադրությունը]

Եթե հատընտիր բրինձ չէր, չէր ուտում: Եթե ձուկն ու միսը մանր կտրտված չէին, չէր ուտում: Եթե շիլան դառը համ ուներ, ձուկն ու միսը փչացած էին, չէր ուտում: Եթե կերակուրն անախորժ տեսք ուներ, չէր ուտում: Եթե կերակրից վատ հոտ էր գալիս, չէր ուտում: Վատ եփած կերակուր չէր ուտում: Եթե ուտելու ժամը չէր, չէր ուտում: Եթե ձիշտ մասնատված չէր, չէր ուտում: Առանց սոյայի թանձրուկի և քացախի կերակուրներ չէր ուտում: Նույնիսկ եթե սեղանի վրա միս շատ կար, այն ձավարեղենից ավելի չէր ուտում: Միայն գինին չէր սահմանափակում, սակայն չէր հարբում: Շուկայից գնված գինի և ապխտած միս չէր ուտում: Ջէր հրաժարվում կոճապղպեղով համեմված կերակուրներից, թեն ուտում էր քիչ:

[Մեկնությունը]

① «食澣而澣» - «Եթե կերակուրը դառնահամ էր». նկատի ունի երկար պահելուց համը փոխած կերակուրը:

② «餒,敗» - «փչացած». երկու գաղափարագրերն էլ ունեն նույն իմաստը՝ «փչացած», սակայն մեկը կիրառված է ձկան, մյուսը՝ մսի վերաբերյալ:

③ «不时» - բառացի՝ «ոչ ժամանակին»: Ասույթում կիրառված է «եթե ուտելու ժամը չէր» իմաստով: Սակայն կա այս արտահայտության մեկնության երկու տարածված տարբերակ: Ըստ առաջինի՝ արտահայտությունն ունի «ոչ թարմ» իմաստը: Մշտապես թարմ մթերք՝ պտուղներ և բանջարեղեն կարող էին իրենց թույլ տալ միայն տիրակալը, ազնվականները և հարուստ վաճառականները: Մշակվել էր Թայգուան կոչվող այգին, ինչը կլոր տարին ապահովում էր արքայական խոհա-

նոցը մթերքով: Սակայն Կոնֆուցիոսը հնարավորություն չուներ դրանից օգտվելու, և ջերմոցներ այն ժամանակ դեռ չկային, այդ պատճառով էլ այս տարբերակն արժանահավատ չէ: Ըստ երկրորդ տարբերակի՝ արտահայտությունն ասույթում կիրառված է «ուտելու ժամը չէ» իմաստով: Լյու Շիի «Գարնան և Աշնան գրառումներ» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Երբ ուտում ես ժամանակին, մարմինդ առողջ կլինի»:

④ «割不正» - «մասնատված ոչ ձիշտ»: Արտահայտությունը վերաբերում է խոզի, տավարի և ոչխարի մսի մասնատմանը և ոսկրագերծմանը: Հնում մսի մասնատման հատուկ եղանակ կար, ինչը չպահպանելու դեպքում միսը համարվում էր «ոչ ձիշտ մասնատված» և ավելի էժան էր գնահատվում:

⑤ «食气» - «հատիկեղեն կերակուր». ենթադրվում է, որ «气»՝ «օդ» գաղափարագիրը կիրառվել է «飧» գաղափարագրի փոխարեն, ինչն ունի «հատիկեղեն» կամ «զոհաբերության մսացու» իմաստները:

⑥ «乱» - «հարբած», «այլասերված», «ըմբոստ». «Զուոյի նոթերի»՝ Սյուան իշխանի կառավարման տասնհինգերորդ տարվա նկարագրության մեջ հիշատակվում է հետևյալը. «Հարբելն ավստ է, որ խռովություն է ծնում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.9 祭于公, 不宿肉①。祭肉②不出三日。出三日, 不食之矣。

Իշխանական զոհաբերության ժամանակ չէր թողնում, որ մսեղիքը մնա գիշերը: Զոհաբերության մսեղիքը երեք օրից ավելի չէր թողնում: Երեք օր մնացած միսը չէր ուտում:

[Փոխադրությունը]

Տերունական զոհաբերության ծեսերին մասնակցելիս չէր թողնում,

որ զոհաբերության մսեղիքը մնա մինչև հաջորդ օրը: Այլ զոհաբերությունների մսեղիքը երեք օրից ավել չէր պահում: Երեք օրից ավել մնացած միսը չէր ուտում:

[Մեկնությունը]

① «不 宿 肉» - «չէր թողնում, որ մսեղիքը մնա գիշերը». հնում պետական աստիճանավորները և ուսյալ այրերը տերունական զոհաբերությունների ժամանակ ներկայանում էին իրենց մսեղիքով: Մասցուն մորթվում էր վաղ առավոտյան: Այնուհետև սկսվում էր ծեսը, և յուրաքանչյուր պաշտոնյա՝ ըստ աստիճանակարգի, զոհ էր մատուցում: Նման հերթականությունը կանոնակարգում էր արարողությունը, և բոլորը կարողանում էին զոհաբերություն անել, այսինքն՝ միսը չէր մնում հաջորդ օրվան:

② «祭 肉» - «զոհաբերության մսեղիք». ի տարբերություն ասույթի առաջին պարբերության մեջ հիշատակվող տերունական զոհաբերության մսեղիքի, այստեղ խոսքը սեփական տոհմի նախնիների հիշատակին մատուցվող զոհերի մասին է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 0 食不语， 寝不言。

Ուտելիս չէր խոսում: Պառկած չէր խոսում:

[Փոխադրությունը]

Ուտելու ընթացքում չէր զրուցում: Պառկած չէր խոսում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 1 虽疏食菜羹， 瓜祭①， 必齐如也。

Նույնիսկ եթե ուսում էր բանջարեղենով ապուր, անպայման հանդիսավորությամբ բաժին էր հանում նվիրաբերության համար:

[Փոխադրությունը]

Նույնիսկ եթե կերակուրը կոշտ բրինձ էր կամ բանջարեղենով ապուր, նա սկզբից անպայման առանձնացնում էր նվիրաբերության համար նույն հանդիսավորությամբ, ինչ պահքի ժամանակ:

[Մեկնությունը]

① «瓜祭» - բառացի՝ «դդմի զոհաբերություն»։ «Զրույցների» մեկնողների մեծամասնությունը կարծում է, որ այստեղ ուղղակի սխալ է կիրառված «瓜» գաղափարագիրը: Ասույթում նկարագրված նվիրաբերության իմաստը հետևյալն էր. տարատեսակ կերակուրներից առանձնացնում էին փոքր բաժիններ, որոնք լցվում էին հատուկ ամանների մեջ և դրվում սեղանի ծայրին: Դա կատարվում էր նախնիների հիշատակը հարգելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 2 席①不正, 不坐。

Խսիրը սխալ էր՝ չէր նստում:

[Փոխադրությունը]

Եթե խսիրը փռած էր ծեսի պահանջներին հակառակ՝ չէր նստում:

[Մեկնությունը]

① «席» - «խսիր»։ հնում աթոռները և աթոռակները լայնորեն տա-

րածված չէին, այդ պատճառով էլ նստելու համար փռում էին խսիրներ և գորգեր: Նույնիսկ արքունիքում գահավորակ ուներ միայն տիրակալը, ազնվականները և աստիճանավորները նստում էին խսիրների վրա: Խսիրները հյուսվում էին ծղոտից, ձախձախտից, հնդկեղեգնից, նույնիսկ՝ բրնձի ցողուններից: Հիմա խսիրներին նստելու սովորությունը պահպանում են ձապոնացիները: Ասույթի բովանդակությանը մոտ մի տող կա նաև Մոճիի աշխատության մեջ. «Իշխան Այը ողջունեց Քունձիին, սակայն նա չնստեց իրեն առաջարկված տեղում, քանզի այն պատշաճ չէր իր դիրքին»: Կա տեսակետ, ըստ որի «սխալ խսիր» արտահայտությունը վերաբերում է ոչ թե խսիրը փռելու ձևին, այլ աստիճանավորների նստելու կարգին. որքան բարձր էր աստիճանը, այնքան տիրակալի գահավորակին ավելի մոտ էր փռվում խսիրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 3 乡人饮酒①, 杖者出, 斯出矣。

Երբ գյուղացիները գինի էին խմում, դուրս էր գալիս միայն ծերունիների դուրս գալուց հետո:

[Փոխադրությունը]

Գյուղում գինի խմելու արարողության ժամանակ սպասում էր այնքան, որ դուրս գան տարեց մարդիկ, այնուհետև ինքն էր դուրս գալիս:

[Մեկնությունը]

① «乡人饮酒» - «Երբ գյուղացիները գինի էին խմում». հնում կար գինի խմելու արարողություն, որն անց էր կացվում տոնախմբությունների ժամանակ: Այդ մասին հիշատակված է նաև «Ծեսերի գրքում»: Ըստ ծեսի՝ երիտասարդները պիտի սպասեին այնքան, մինչև ծերու-

ճիները դուրս գային: «𡇗»՝ «սյան» գաղափարագիրը կիրառվել է մի շարք իմաստներով՝ «գյուղ», «ավան», «գավառ»: Շատ աղբյուրներում «սյանը» հիշատակվում էր որպես 12500 ընտանիքներից բաղկացած վարչատարածքային միավոր (գավառ) կամ ավատական տիրույթ, իսկ «𡇗人» արտահայտությունը փոխադրվում է որպես «գավառապետ»: Այդ պատճառով էլ որոշ մեկնողներ այս արտահայտությունը փոխադրում են հետևյալ կերպ. «Երբ գավառապետը գինի էր հյուրասիրում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 4 乡人雉①, 朝服而立于阼阶②。

Երբ գյուղացիները դուրս էին քշում դևերին, հազնում էր պալատական հանդերձն ու կանգնում արևելյան դռան աստիճաններին:

[Փոխադրությունը]

Երբ տեղացիները երկրպագում էին աստվածներին և դուրս քշում չար ոգիներին, նա հազնում էր պաշտոնական հագուստն ու կանգնում դեպի արևելյան դուռը տանող աստիճանների մոտ:

[Մեկնությունը]

① «雉» - «դուրս քշել դևերին». հին ծես էր, ինչի նպատակը տանը կամ հիվանդների մեջ «բույն դրած» չար հոգիներին քշելն էր: Սովորաբար հաջորդում էր նախնիների և աստվածների երկրպագության ծեսին: Դեռ մինչև սույն դարի սկիզբը մարդիկ շարունակում էին վարձել հեքիմներ, որոնք հիվանդների հետ անց էին կացնում դևերը դուրս քշելու ծեսը:

② «阼阶» - «արևելյան դռան աստիճաններ». տան այն մասն էր, ուր հյուրերին դիմավորելու համար կանգնում էր տանտերը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 5 问①人于他邦，再拜②而送之。

Երբ ողջույններ էր փոխանցում հարևան տերությունում գտնվող մեկին, երկու անգամ խոնարհվում էր սուրհանդակին, հետո ձանապարհում:

[Փոխադրությունը]

Երբ սուրհանդակ էր ուղարկում հարևան տերությունում ապրող իր բարեկամների մոտ, ընծաներ տալուց բացի երկու անգամ խոնարհվում էր նրան՝ ի նշան ողջույնի փոխանցման:

[Մեկնությունը]

① «问» - բառացի՝ «հարցնել». ասույթում կիրառված է «问讯» և «问好» իմաստներով, որպես «ողջունել» և «բարևել»: Քանի որ ողջույնների փոխանցումը, որպես կանոն, զուգակցվում էր ընծաների հանձնմամբ, տեղին են համարել փոխադրության մեջ ավելացնել «ընծաներ» բառը:

② «拜» - «խոնարհվել». ողջույնի ձև էր՝ ձեռքերն առջևում աղեղնաձև ազուցած խոնարհումը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 6 康子馈药，拜而受之。曰：“丘未达，不敢尝。”

Երբ Քանձին բալասան բերեց, խոնարհումով ընդունեց՝ ասելով. «Ցյուն ծանոթ չէ սրա հատկություններին, չի համարձակվի փորձել»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Զի Քանձին դեղորայք բերեց, Քունձին խոնարհունով ընդունեց դա՝ ասելով. «Ես այս դեղի մասին շատ բան չգիտեմ, չեմ համարձակվի փորձել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 7 廐焚。子退朝，曰：“伤人乎？”不问马。

Երբ ախոռն այրվեց, արքունիքից վերադառնալով՝ Ուսուցիչը հարցրեց. «Մարդիկ վնասվել են»: Չհարցրեց ձիերի մասին:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձիի ախոռն այրվեց, արքունիքից վերադառնալով՝ նա հարցրեց. «Մարդիկ վնասվել են»: Չհարցրեց ձիերի մասին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 8 君赐食，必正席先尝之。君赐腥，必熟而荐①之。君赐生，必畜之。侍食于君，君祭，先饭。

Երբ տիրակալը կերակուր էր ուղարկում, միանգամից փռում էր խսիրն ու փորձում: Երբ տիրակալը մսեղիք էր ուղարկում, եփում էր այն ու նվիրաբերություն անելուց հետո փորձում: Երբ տիրակալը կենդանի էր ուղարկում, պահում էր դրան: Տիրակալի մոտ խնջույքի ժամանակ, երբ տիրակալը զոհաբերություն էր անում, առաջինն էր ուտում:

[Փոխադրությունը]

Երբ տիրակալը կերակուր էր ուղարկում, Քունձին միանգամից փռում էր խսիրն ու փորձում: Երբ տիրակալը հում միս էր ուղարկում, եփում էր այն ու նախնիներին նվիրաբերություն անելուց հետո փորձում: Երբ տիրակալը կենդանի էր ուղարկում, պահում էր դրան և կերակրում: Տիրակալի մոտ, խնջույքի ժամանակ, երբ տիրակալը զոհաբերություն էր անում, առաջինն էր ուտում:

[Մեկնությունը]

① «荐» - «նվիրաբերություն». նախնիների հիշատակին արվող սննդի նվիրաբերությունն էր, պետք չէ շփոթել այն կենդանիների զոհաբերության հետ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 1 9 疾，君视之，东首①，加朝服，拖绅②。

Երբ հիվանդ էր և տիրակալն այցելեց նրան, պառկած էր՝ գլուխը դեպի արևելք, պալատական հանդերձով և գոտևորված:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին հիվանդ էր և տիրակալն այցելեց նրան, նա պառկած էր՝ գլուխը դեպի արևելք, պաշտոնական հագուստով ծածկված, վրայից զգած լայն գոտին:

[Մեկնությունը]

① «东首» - «գլուխը դեպի արևելք». հնում ննջարանները տան արևմտյան կամ հարավային կողմում էին, իսկ հյուրերը մտնում էին

արևելյան կողմից, այդ պատճառով էլ հիվանդ Կոնֆուցիոսը պառկած էր գլուխը դեպի արևելք, որպեսզի որպես տանտեր դիմավորի տիրակալին:

② «加朝服, 拖绅» - «պալատական հանդերձով և գոտևորված».
քանի որ Կոնֆուցիոսը հիվանդ էր և չէր կարող հագնել պալատական հանդերձը, նրան դրանով ուղղակի ծածկել էին և վրայից գցել լայն գոտին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 0 君命召, 不俟驾行矣。

Երբ տիրակալը հրամայում էր ներկայանալ, չէր սպասում, որ կառքը պատրաստեն, գնում էր ոտքով:

[Փոխադրությունը]

Երբ տիրակալը հրամայում էր ներկայանալ, Քունձին չէր սպասում, որ ձիերը լծեն կառքին, այլ անմիջապես ձանապարհ էր ընկնում ոտքով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 1 入太庙, 每事问①。

Մտնելով մեծ տաճար՝ հարցնում էր ամեն ինչի մասին:

[Մեկնությունը]

① Տես՝ «Զրույցների» երրորդ գլխի տասնհինգերորդ ասույթը:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 2 朋友死，无所归，曰：“于我殡①。”

Երբ բարեկամը մահացավ և չկար մեկը, որ հոգ տաներ, ասաց. «Ես կհուղարկավորեմ»:

[Փոխադրությունը]

Երբ ընկերը մահացավ և չկար մեկը, որ հոգար հուղարկավորությունը, Քունձին ասաց. «Ես կհոգան հուղարկավորելու ծախսերը»:

[Մեկնությունը]

① «殡» - «հուղարկավորել». այս գաղափարագիրը հաճախ կիրառվել է նաև «դագաղ» իմաստով, սակայն ասույթում կիրառված է որպես «հուղարկավորության ծախսեր»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 3 朋友之馈，虽车马，非祭肉，不拜。

Երբ բարեկամներն ընծա էին բերում, նույնիսկ կառք ու ձիեր, բայց ոչ զոհաբերության մսեղիք, չէր խոնարհվում:

[Փոխադրությունը]

Ինչ էլ բարեկամները նվիրեին, թեկուզ կառք ու ձիեր, եթե զոհաբերության միս չէին բերում, Քունձին չէր խոնարհվում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 4 寝不尸，居不客①。

Պատկելիս մեռածի նման չէր, նստելիս հյուրի նման չէր:

[Փոխադրությունը]

Քունձին չէր քնում դիակի նման ուղիղ պատկած, իսկ երբ տանն էր, չէր նստում հյուրի նման:

[Մեկնությունը]

① «居不客» - «նստելիս հյուրի նման չէր»։ հնում նստելու տարբեր եղանակներ կային: Հյուրերի ներկայությամբ ընդունված էր նստել խսիրի վրա, երկու ոտքերը ծալած: Սակայն այդպես երկար նստած մնալը բավականին բարդ էր, այդ պատճառով էլ տանը նստում էին ազատ դիրքով: Կարող էին նստել մի ոտքը ծալած կամ կքանստած, իսկ անհարգալից համարվում էր ոտքերը լայն բացած և մարմնով հետ ընկած նստելը: Այսինքն՝ «նստելիս հյուրի նման չէր» արտահայտությունը պետք է հասկանալ հետևյալ կերպ. Կոնֆուցիոսը տանը եղած ժամանակ նստում էր ազատ դիրքով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0.2 5 见齐衰者，虽狎，必变。见冕者与瞽者，虽褻，必以貌。凶服者式①之。式负版②者。有盛馔，必变色而作。迅雷风烈③必变。

Երբ տեսնում էր սգո հանդերձով մարդու, նույնիսկ եթե ծանոթն էր, անպայման դիմափոխվում էր: Երբ տեսնում էր խույրով մեկին կամ կույրի, պատկառանք էր ցուցաբերում: Երբ կառքով գնալիս հանդիպում էր հուղարկավորների՝ ձաղերին հենվելով տեղից բարձրանում և խոնարհվում էր: Նույնն անում էր գրաբերների հանդիպելիս: Ճոխ սեղանի մոտ անպայման դիմափոխվում էր: Որոտի ու կայծակի, քամու ժամանակ դիմափոխվում էր:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին տեսնում էր սգո հանդերձով մարդու, նույնիսկ եթե իր ծանոթն էր, դեմքն անպայման կարեկցանք էր արտահայտում: Երբ տեսնում էր աստիճանավորի գլխանոցով մեկին կամ կույրի՝ պատկառանք էր ցուցաբերում, նույնիսկ եթե արդեն հանդիպել էին: Երբ կառքով գնալիս հանդիպում էր սգո թափորի՝ կառքի նստատեղի բազկակալներին հենվելով տեղից բարձրանում ու խոնարհվում էր: Նույնն անում էր տերունական գրությունները տանող պաշտոնյաների հանդիպելիս: Երբ ձոխ սեղանի մոտ էր, դեմքն անպայման ակնածանք էր արտահայտում: Որոտի ու կայծակի, փոթորկի ժամանակ դեմքը երկյուղածություն էր արտահայտում:

[Մեկնությունը]

① «式» - բառացի՝ «ձև», «ոձ». ասույթում կիրառված է «轼»՝ «ձաղ» իմաստով: Հնում կառքերի կողային մասերում կային ձաղեր, որոնցից բռնվելով բարձրանում էին:

② «版» - բառացի՝ «գրաբեր». նկատի ունի այն պաշտոնյաներին, որոնք շրջում էին տերունական հանձնարարություններ կատարելով, ինչպես նաև մարդահամար անելու կամ զորահավաքի ցուցակներ կազմելու համար:

③ «迅雷风烈» - «Որոտ ու կայծակ, քամի». ասույթում կիրառված է «որոտ ու կայծակ, փոթորիկ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 6 升车， 必正立， 执绥。 车中， 不内顾， 不疾言， 不亲指。

Կառք բարձրանալիս անպայման բռնում էր կաշեփոկերից: Երբ կառքի մեջ էր, հետ չէր նայում, բարձր չէր խոսում և մատնացույց չէր անում:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին կառք էր բարձրանում, անպայման բռնում էր կաշեփոկերից: Երբ կառքի մեջ էր, հետ չէր նայում, բարձր չէր խոսում և այս ու այն կողմ ցույց չէր տալիս:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 0 . 2 7 色斯举矣，翔而后集。曰：“山梁雌雉，时哉时哉！”子路共①之，三嗅②而作。③

Տեսնելով՝ վեր բարձրացան, թևածեցին և հետո խմբվելով իջան: Նա ասաց. «Լեռնային փասիանների մարիների ժամանակն է: Նրանց ժամանակն է»: Զիլուն միացրեց ձեռքերը, նրանք երեք անգամ հոտոտեցին ու թռան:

[Փոխադրությունը]

Մի անգամ Քունձին սաների հետ կառքով բարձրանում էր լեռնային ձանապարհով և փասիանների մի երան տեսավ: Նրանց տեսնելով՝ թռչունները վեր բարձրացան, թևածեցին և հետո երամով իջան: Քունձին ասաց. «Լեռնային փասիանների մարիների ժամանակն է»: Զիլուն ձեռքերն ագուցեց ի նշան ողջույնի, իսկ փասիաները թափահարեցին թևերն ու թռան:

[Մեկնությունը]

① «共» - բառացի՝ «միասին», «կիսվել», «ընդհանուր» և այլն. ենթադրվում է, որ վրիպակ է, դրա փոխարեն ասույթում պիտի կիրառվեր «拱» գաղափարագիրը, ինչը նշանակում է «ձեռքերն ագուցել իրար ի նշան ողջույնի»:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

② «嗅» - «հոտոտել», «հոտ քաշել». հայտնի չէ գաղափարագրի կիրառման իմաստը:

③ «Զրույցների» ամենաբարդ ասույթներից մեկն է: Դեռ հնուց Կոնֆուցիոսի բոլոր վարքագիրներն ու մեկնողները դժվարանում են մեկնել կամ փոխադրել այս ասույթը: Ենթադրվում է, որ արտագրության ժամանակ մի քանի գաղափարագրի վրիպակ է եղել, ինչի հետևանքով իմաստը մասնակիորեն աղավաղվել է:

Գլուխ 11. Նրանք, որ սկզբից ուսումնասիրում են... Ընդամենը 25 ասույթ

(Ջու Սիի «Մեկնություններում» երկրորդ և երրորդ ասույթները միավորված են, իսկ Լյու Բառնանը միավորել էր տասնութերորդ և տասնիններորդ, քսաներորդ և քսանմեկերորդ ասույթները)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.1 子曰：“先进①于礼乐，野人也；后进①于礼乐，君子也。如用之，则吾从先进。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նրանք, որ սկզբից ուսումնասիրում են ծեսեր ու երաժշտություն, հասարակ մարդիկ են, նրանք, որ հետո են ուսումնասիրում ծեսեր ու երաժշտություն՝ ազնվայրեր են: Եթե պետք լիներ բանեցնել, ես կընտրեի նրանց, որ սկզբից են ուսումնասիրում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նրանք, որ սկզբից ուսումնասիրում են ծեսեր ու երաժշտություն, իսկ հետո դառնում են պաշտոնյա, հասարակ մարդիկ են, իսկ նրանք, որ պաշտոնյա դառնալուց հետո են ուսումնասիրում ծեսեր ու երաժշտություն՝ աստիճանավորների զավակներ են: Եթե պետք լիներ ընտրել շնորհալիների, ես կընտրեի նրանց, որ սկզբից են ուսումնասիրում ծեսերն ու երաժշտությունը»:

[Մեկնությունը]

① «先进, 后进» - «սկզբից, հետո». այս երկու արտահայտությունները մեկնվել են տարբեր իմաստներով: Լյու Բաոնանի ««Ջրույցների» ձշնարիտ մեկնություններ» աշխատության մեջ նշվում է, որ Կոնֆուցիոսը կողմնակից էր հետևյալ մոտեցմանը. «Ուսուցման մեջ շնորհալիմ կարող է դառնալ պաշտոնյա»: Մենձիի աշխատության մեջ արտացոլվում է երկու առանցքային արտահայտություն՝ «պաշտոնյաներ չեն ծնվում» և «պաշտոնյաներին պետք է ընտրել»: Կոնֆուցիոսը առաջնահերթությունը տալիս էր «սկզբում ուսումնասիրածներին» շատ պարզ պատճառով. հասարակ մարդիկ, որ ուսումնասիրում էին ծեսեր ու երաժշտություն, հնարավորություն ունեին դառնալ պաշտոնյա, եթե դրսևորեին բացառիկ կարողություններ: Մինչդեռ արքունական պաշտոնյաների մեծամասնությունը «ցին» և «դաֆու» կոչվող ազնվականների ու աստիճանավորների զավակներ էին, որոնք ուղղակի ժառանգում էին որոշակի պաշտոններ, հետո սկսում էին ուսումնասիրել ծեսեր, արվեստներ ու գիտություններ: Պաշտոնների ժառանգաբար փոխանցման ավանդույթը հետագայում դուրս մղվեց գերազանցապես «օրինականների»՝ լեգիստների ջանքերով, և պետական պաշտոն ստանալու համար պիտի հանձնեին քննություններ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.2 子曰：“从我于陈、蔡①者，皆不及门②也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նրանք, որ ուղեկցեցին ինձ Ձեն ու Յայ, այլևս չեն մտնում դարպասներից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Այն մարդիկ, որ ուղեկցեցին ինձ դեպի Ձեն և Յայ տերություններ, այլևս այստեղ չեն»:

[Մեկնությունը]

① «从我于陈、蔡» - «Նրանք, որ ուղեկցեցին ինձ Չեն ու Յայ».
«Քունձիի վարքագրություն» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը.
«Ու տերության բանակը հարձակվեց Չենի վրա: Չենին օգնության շտապեցին Չու տերության ուժերը: Քունձին այդ ժամանակ Չենի և Յայի սահմանագլխին ինչ-որ տեղ էր, Չուի տիրակալը իր բարձրաստիճան պաշտոնյաներից մեկին ուղարկեց Քունձիի մոտ՝ նրան որպես խորհրդական ծառայության հրավիրելու համար: Քունձին արդեն պատրաստվում էր ձանապարհ ընկնել և հարգանքի տուրք մատուցել տիրակալին, սակայն Չենի և Յայի պաշտոնյաները սկսեցին մտորել.
«Քունձին իմաստուն է և միշտ ծիծաղում է արքունականների արատների վրա: Եթե Քունձին Չուի նման մեծ տերության պաշտոնյա դառնա, կարող է վտանգել Չենը և Յայը»: Նրանք պայմանավորվեցին և բանտերից դուրս թողեցին ավագակների, որոնք տափաստանում շրջափակեցին Քունձիին սաների հետ և ամեն կերպ խոչընդոտում էին նրանց ընթացքը: Հենց այդ ժամանակ Քունձին ու իր սաները անցան բազում դժվարությունների միջով և գրկանքներ կրեցին: Սակայն Քունձին չէր դադարում երգել ու նվագել ցիմի վրա: Սաներից Ձիգունին հաջողվում է ձեռքել պաշարումը և հասնել Չու, որտեղ դեպքի մասին տեղեկանալով՝ Ջաո արքան ջոկատ է ուղարկում Քունձիին դիմավորելու համար»:

② «不及门» - «չեն մտնում դարպասներից».
Հան և Թան հարստությունների ժամանակ տարածված էր այս արտահայտության հետևյալ մեկնությունը՝ «Նրանք, որոնց դեռ չեն ծառայում դարպասների մոտ», ինչը վերաբերում էր Կոնֆուցիոսի այն սաներին, որոնք դեռ պետական ծառայության չէին անցել: Սակայն ես կողմնակից եմ Ջու Սիի մոտեցմանը: Հնում «դարպասներից ներս մտնող» անվանում էին սաներին, որովհետև ուսուցումը անց էր կացվում հիմնականում ուսուցչի տան բակում՝ մեծ դարպասների կողքին: Կոնֆուցիոսն ափսոսում էր, որ իր մոտ չեն հիմա այն սաները, որոնց հետ գրկանքներ էր կրել Չեն և Յայ տերություններով անցնելու ժամանակ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 3 德行：颜渊，闵子骞，冉伯牛，仲弓。言：宰我，子贡。政事：冉有，季路。文学①：子游，子夏。

Առաքինի վարք ունեին Յան Յուանը, Մին Զիցյանը, Ժան Բոնյուն, Զուն Գունը: Ճարտար լեզու ունեին Զայվոն և Զիգունը, տերունական գործերում հմուտ էին Ժանյոուն և Զիլուն: Գրականության մեջ հմտացել էին Զիյոուն և Զիսյան:

[Փոխադրությունը]

Քունձիի սաներից ամեն մեկն իր ուժեղ կողմերն ուներ: Իրենց առաքինությանը աչքի էին ընկնում Յան Յուանը, Մին Զիցյանը, Ժան Բոնյուն, Զուն Գունը: Զայվոն և Զիգունը պերձախոս էին, պետական ծառայության մեջ հմուտ էին Ժանյոուն և Զիլուն: Հին գիր ու գրականության մեջ հմտացել էին Զիյոուն և Զիսյան:

[Մեկնությունը]

① «文学» - «գրականություն». ասույթում նկատի ունի «Երգերի գրքի» և «Ծեսերի գրքի» իմացությունը: Բավականին վիճահարույց է ասույթում հիշատակված սաների թիվը: Զու Մին գտնում էր, որ այս տաս հոգին այն սաներն են, որոնք ուղեկցում էին Կոնֆուցիոսին Չեն տերությունից Յայ անցնելու ընթացքում: Մակայն այս տեսակետն արժանահավատ չէ: Մասնավորապես՝ ըստ «Ձույի նոթերի», Ժանյոուն այդ ժամանակ ծառայում էր Լու տերության Զի իշխանական տանը և չէր կարող ուղեկցել Կոնֆուցիոսին: «Ձունիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ այդ ձամփորդության ժամանակ Կոնֆուցիոսին ուղեկցողների թվում հիշատակվում է նաև Զիջանը, որի անունն այս ասույթում բացակայում է: Զիյոուն և Զիսյան Կոնֆուցիոսից փոքր էին տարիքով՝ համապատասխանաբար քառասունհինգ և քառասուն-

չորս տարով, իսկ տվյալ ժամանակահատվածում՝ Չեցից Ցայ անցման ժամանակ Կոնֆուցիոսը վաթսունմեկ տարեկան էր, հետևաբար՝ Ձիյուն և Ձիսյան չափազանց երիտասարդ էին նրան ուղեկցելու համար: Կարելի է ենթադրել, որ Կոնֆուցիոսի սիրելի սաներից ոմանց անունները չեն հիշատակվել ասույթը գրառող մարդկանց անփութության պատճառով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 4 子曰: “回也非助我者也, 于吾言无所不说。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հուեյը չի օգնում ինձ, չի հակառակվում իմ խոսքերին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հուեյն ինձ օգնական չէ, չի ընդդիմանում իմ խոսքերին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 5 子曰: “孝哉闵子骞! 人不间于其父母昆弟之言。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ինչպիսի՜ որդիական պատկառանք ունի Մին Ձիցյանը: Մարդիկ նրա մասին նույնն են ասում, ինչ նրա ծնողներն ու եղբայրները»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մին Ձիցյանը հիրավի առանձնանում է իր որդիա-

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

կան պատկառանքով: Ոչ ոք չի կարող առարկել, երբ նրա ծնողներն ու եղբայրները գովաբանում են նրան»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 6 南容三复白圭①, 孔子以其兄之子妻之。

Նան Ժունը երեք անգամ կրկնեց սպիտակ հասպիսե սալիկի մասին, Քունձին նրան կնության տվեց իր ավագ եղբոր դստերը:

[Փոխադրությունը]

Նան Ժունը մի քանի անգամ արտասանեց սպիտակ հասպիսե սալիկի մասին տողերը, ինչից հետո Քունձին նրան կնության տվեց իր ավագ եղբոր դստերը:

[Մեկնությունը]

① «白圭» - «սպիտակ հասպիսե սալիկ»։ նկատի ունի «Երգերի գրքի» քառատողերից մեկն, ուր ասվում է.

- Վնասված է սպիտակ հասպիսե սալիկը,

Այն կարող ես հղկելով շտկել,

Բայց խոսքդ սխալ, ինչ էլ որ անես,

Ձես կարող շտկել...

Ենթադրվում է, որ Կոնֆուցիոսը Նան Ժունին համարում էր խելամիտ ու զգուշավոր, խոստումնալից սան, այդ պատճառով էլ կնության տվեց նրան իր ավագ եղբոր՝ Մենփիի դստերը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 7 季康子问①: “弟子孰为好学?” 孔子对曰: “有颜回者好学, 不幸短命死矣, 今也则亡。”

Ձի Քանձին հարցրեց.

- Սաներից ո՞վ էր ամենաջանասերը:

Քունձին պատասխանեց.

- Յան Հուեյն էր ամենքից շատ սիրում սովորել: Ավանդ, նրա կյանքը կարճ էր, մահացավ, հիմա չկան այդպիսիք:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին հարցրեց.

- Քո սաներից ո՞վ էր ամենաջանասերը:

Քունձին պատասխանեց.

- Յան Հուեյ անունով մի սան ունեի, նա բոլորից շատ էր սիրում սովորել: Ցավոք, նա կարճ կյանք ունեցավ, այժմ այլևս չկան այդպիսիք:

[Մեկնությունը]

① «季康子问» - «Ձի Քանձին հարցրեց». նույնաբովանդակ է «Զրույցների» վեցերորդ գլխի երրորդ ասույթը. նույն հարցը Կոնֆուցիոսին տալիս էր Լու տերության Այ իշխանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.8 颜渊死， 颜路①请子之车以为之②椁③。子曰：“才不才， 亦各言其子也。鲤④也死， 有棺而无椁。吾不徒行以为之椁。以吾从大夫之后⑤， 不可徒行也。”

Յան Յուանը մահացավ և Յան Լուն խնդրեց Ուսուցչից վաճառել կառքը՝ քարատապանի համար: Ուսուցիչն ասաց. «Շնորհալի եմ, թե ոչ, հոգում եմ զավակներին: Լին ևս մահացել է, թաղվել դագաղով՝ առանց քարատապանի: Ես ոտքով չեմ քայլի քարատապանի պատձառով: Ես հետևում եմ աստիճանավորներին, չի պատշաճում ոտքով քայլելը»:

[Փոխադրությունը]

Յան Յուանը մահացավ և նրա հայրը՝ Յան Լու, խնդրեց Քունձիին վաճառել իր կառքը՝ քարատապան ձեռք բերելու համար: Քունձիին ասաց. «Շնորհալի եմ նրանք, թե ոչ, հայրերը հոգում են զավակներին: Իմ որդին՝ Լին ևս մահացել է և թաղվել դագաղով՝ առանց քարատապանի: Ես չեմ կարող վաճառել կառքս՝ քարատապան գնելու համար: Ես տերունական աստիճանավոր եմ եղել, ինձ չի պատշաճում ոտքով քայլելը»:

[Մեկնությունը]

① «颜路» - Յան Լու. Յան Յուանի հայրն էր: «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Յան Լուն Կոնֆուցիոսի առաջին սաներից մեկն էր, հայտնի նաև Ջիլու և Յան Ույոու անուններով:

② «之» - «նրա, դրա». ցույց է տալիս պատկանելություն, կիրառված է նույնիմաստ «其» գաղափարագրի փոխարեն:

③ «椁» - «քարատապան», «վիմատապան». հնում տոհմիկ և հարուստ մարդկանց հողարկավորելիս օգտագործում էին երկու դագաղ՝ «ներքին» և «արտաքին»: Սովորական փայտե դագաղը տեղադրվում էր քարատապանի մեջ:

④ «鲤» - Լի. Կոնֆուցիոսի որդին էր, հայտնի նաև որպես Քուն Լի և Ջի Բոյու: Մահացել է հիսուն տարեկանում, երբ Կոնֆուցիոսը յոթանասուն տարեկան էր:

⑤ «以吾从大夫之后» - բառացի՝ «Ես հետևում եմ աստիճանավորներին». Կոնֆուցիոսը Լու տերության աստիճանավոր էր եղել, սակայն այդ ժամանակ նա արդեն մի քանի տարի էր, ինչ հեռացված էր պաշտոնից: «Ես հետևում եմ աստիճանավորներին» արտահայտությունը ունի «Ես հասարակական դիրք ունեմ», «Ես աստիճանավոր եմ եղել» իմաստները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 9 颜渊死。子曰：“噫！天丧予！天丧予①！”

Յան Յուանը մահացավ: Ուսուցիչն ասաց. «Օ՛, Երկինքն ինձ կորուստ պատճառեց: Երկինքն ինձ կորուստ պատճառեց»:

[Փոխադրությունը]

Երբ Յան Յուանը մահացավ, Քունձին վշտալի բացականչեց. «Օ՛, Երկինքն իմ մահն է ուզում: Երկինքն իմ մահն է ուզում»:

[Մեկնությունը]

① «天丧予» - բառացի՝ «Երկինքն ինձ կորուստ պատճառեց». Յան Յուանը, որ հայտնի էր նաև Յան Հուեյ անունով, Զիլուի որդին էր և Կոնֆուցիոսի ամենասիրելի սաներից մեկը: Այդ էր պատճառը, որ Կոնֆուցիոսը շատ ծանր էր տանում նրա մահը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 1 0 颜渊死，子哭之恸①。从者曰：“子恸矣！”曰：“有恸乎？非夫人之为恸②而谁为？”

Յան Յուանը մահացավ և Ուսուցիչը վշտից արտասվում էր: Սաներն ասացին.

- Ուսուցիչ, բավ է ողբալ:
- Նա ասաց.
- Բավ է ողբալ: Եթե նրա համար չողբամ, հապա էլ ո՞ւմ համար:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Երբ Յան Յուանը մահացել էր, Քունձին վշտից աղիողորմ արտասավում էր: Սաներն ասացին նրան.

- Ուսուցիչ, այդպես մի արտասավեք:

Նա ասաց.

- Ինչպե՞ս չարտասվեմ: Եթե ոչ Յան Յուանի, հապա էլ ու՛մ համար արտասվեմ:

[Մեկնությունը]

① «恻» - «վիշտ». Ջեն Սյուանի «Նոթերում» նշվում է հետևյալը. «Վիշտն այլալյուն է նույնիսկ ամենափնաստուններին»:

② «非夫人之为恻» - «Եթե նրա համար չողբամ». ասույթում արտացոլված է Կոնֆուցիոսի յուրահատուկ վերաբերմունքը սիրելի սանի նկատմամբ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1 . 1 1 颜渊死， 门人欲厚葬①之。子曰：“不可。”门人厚葬之。子曰：“回也视予犹父也， 予不得视犹子也。非我也， 夫二三子也。”

Յան Յուանը մահացավ և սաները ցանկանում էին շքեղորեն հուղարկավորել: Ուսուցիչն ասաց.

- Ձի կարելի:

Սաները շքեղորեն հուղարկավորեցին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հուելյն ինձ նայում էր՝ ինչպես հորը, ես չկարողացա նրան նայել՝ ինչպես որդու: Ես չեմ մեղավոր, այլ սաներս:

[Փոխադրությունը]

Երբ Յան Յուանը մահացավ, Քունձիի սաները ցանկանում էին շքեղորեն հողարկավորել նրան: Քունձին ասաց.

- Ձի կարելի:

Սակայն սաները շքեղ հողարկավորություն արեցին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Յան Հուեյ, դու ինձ վերաբերում էիր՝ ինչպես հորդ, սակայն ես չկարողացա քեզ հոգալ՝ ինչպես որդուս: Մեղքն իմը չէ, այլ բարեկամներինդ:

[Մեկնությունը]

① «厚葬» - «շքեղ հողարկավորություն». Կոնֆուցիոսը կարծում էր, որ ամեն ընտանիք պիտի հողարկավորության համար ծախսեր անի ըստ իր եկամտունների: Յան Զիի ընտանիքը աղքատ էր և չէր կարող շքեղ հողարկավորություն կազմակերպել, այդ պատճառով էր Կոնֆուցիոսը դեմ էր, որ սաներն այդ անեին, այդ պատճառով էլ հանդիմանեց նրանց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.1 2 季路问事鬼神。子曰：“未能事人，焉能事鬼？”曰：“敢①问死。”曰：“未知生，焉知死？”

Զիլուն հարցրեց ոգիներին ու աստվածներին ծառայելու մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Չենք կարող ծառայել մարդկանց, ինչպե՞ս ծառայենք ոգիներին: Զիլուն ասաց.

- Համարձակվում եմ հարցնել մահվան մասին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Զգիտենք, թե ինչ է կյանքը, որտեղի՞ց իմանանք, թե ինչ է մահը:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն հարցրեց, թե ինչպես ծառայել ոգիներին ու աստվածներին: Քունձին ասաց.

- Մենք չենք կարող ծառայել մարդկանց, ինչպե՞ս ծառայենք ոգիներին:

Երբ Ձիլուն հարցրեց մահվան մասին, Քունձին ասաց.

- Մենք չգիտենք, թե ինչ է կյանքը, որտեղի՞ց իմանանք, թե ինչ է մահը:

[Մեկնությունը]

① «敢» - «համարձակվել», «հանդգնել», «խիզախել». այս գաղափարագրով նշվում է հարգալից դիմելաձևը, այսինքն «敢问死» արտահայտությունը կարելի է փոխադրել որպես «համարձակվում եմ հարցնել մահվան մասին» կամ «թույլ տվեք հարցնել մահվան մասին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 1 3 闵子侍侧， 阊闾如也； 子路， 行行①如也； 冉有、 子贡， 侃侃如也。 子乐。“若由也， 不得其死然②。”

Ուսուցչի կողքին Մինը լի էր ակնածանքով, Ձիլուն խրոխտ էր, Ժանյոուն և Ձիգունը սիրալիր էին: Ուսուցիչն ուրախանում էր: Սակայն ասաց.

- Յոուի նմանները իրենց մահով չեն մահանում:

[Փոխադրությունը]

Քունձիի ներկայությամբ Մին Ձիցյանը լի էր ակնածանքով, Ձիլուն խրոխտ ու խիզախ տեսք ուներ, իսկ Ժանյոուն և Ձիգունը քաղաքա-

վարի ու ջերմ էին: Քունձին ուրախանում էր նրանցով: Սակայն ասաց.
- Ջուն Յոուի նմանները, վախենամ, լավ վախձան չունենան:

[Մեկնությունը]

① «行行» - «խրոխտ». հնում այս գաղափարագիրը կարդացվում էր «հան»:

② «不得其死然» - «իրենց մահով չեն մահանում». ենթադրվում է, որ արտահայտությունը կիրառված է «լավ վախձան չունենալ» իմաստով, այսինքն՝ սպանվել մարտի դաշտում, դավաձանի դաշույնից կամ թույնից: «Ձուոյի նոթերում» նշվում է հետևյալը. «Մի իշխանը խաղաղությանը հեռացավ կյանքից իր կառավարման տասնիններորդ տարում», իսկ Այ իշխանը իր կառավարման տասնվեցերորդ տարում «մահացավ ոչ իր մահով»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.1 4 鲁人①为长府。闵子骞曰：“仍旧贯，如之何？何必改作？”子曰：“夫人不言，言必有中。”

Լուի բնակիչները վերակառուցում էին Չանֆուն: Մին Զիցյանն ասաց.

- Իսկ եթե հին ձևով մնար, ի՞նչ կլիներ: Ինչու՞ փոխել: Ուսուցիչն ասաց.
- Այս այրը քչախոս է, բայց միշտ ձիշտ է խոսում:

[Փոխադրությունը]

Լուի բնակիչները վերակառուցում էին Չանֆու կոչվող գանձարանը: Մին Զիցյանն ասաց.

- Իսկ եթե հին ձևով թողեին, ի՞նչ կլիներ: Ինչի՞ համար են փոխում:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Քունձին ասաց.

- Այս այրը շատ չի խոսում, բայց միշտ ձշմարտությունն է ասում:

[Մեկնությունը]

① «鲁人» - «Լուի բնակիչներ». կա տեսակետ, որ արտահայտությունը վերաբերում է ոչ թե Լու տերության հպատակներին, այլ նախարարապետին, ում հրամանով վերակառուցվում էր գանձարանը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.1 5 子曰: “由之瑟①奚为于丘之门? ” 门人不敬子路。子曰: “由也升堂矣, 未入于室②也。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Ինչու՞ է Յոուն սե նվագում Յյուի դարպասների մոտ:

Սաները դադարեցին հարգել Ձիլուին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Յոուն բարձրացել է սրահ, սակայն դեռ չի մտել ներքին սենյակ:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Ջուն Յոու, ինչու՞ ես նվագում դարպասների մոտ:

Քունձիի սաները դադարեցին հարգել Ձիլուին:

Քունձին ասաց.

- Այո, նա ունի գիտելիքներ, սակայն դրանք դեռ բավականաչափ հաստատուն չեն:

[Մեկնությունը]

① « 瑟 » - « սե » . հին լարային երաժշտական գործիք : Որոշ աղբյուրներ նշում են , որ Կոնֆուցիոսին զայրացրել է ոչ թե նվագելն ընդհանրապես , այլ այն , ինչ նվագում էր Ձիլուն . դա հյուսիսի ռազմատենչ ցեղերից մեկի երգերից էր :

② « 由也升堂矣 , 未入于室 » - « Յոուն բարձրացել է սրահ , սակայն դեռ չի մտել ներքին սենյակ » . արտահայտությունը փոխաբերական իմաստ ունի : « 堂 » գաղափարագիրը ունի « սրահ » իմաստը , ինչը խորհրդանշում է գիտելիքների միջին մակարդակը (նախնական մակարդակը նշվում էր « 入门 » արտահայտությամբ՝ « մտնել դարպասներից ») , իսկ « 室 » գաղափարագրով նշվում էր « ներքին սենյակը » , ուր մտնելու իրավունք ունին միայն տանտերն ու իր ընտանիքի անդամները . դա խորհրդանշում էր գիտելիքների բարձր մակարդակը :

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1 . 1 6 子贡问 : “ 师与商也孰贤 ? ” 子曰 : “ 师也过 , 商也不及 . ” 曰 : “ 然则师愈与 ? ” 子曰 : “ 过犹不及 . ”

Ձիգունը հարցրեց .

- Ո՞վ է առավել առաքինի՝ Շի՞ն , թե՞ Շանը :

Ուսուցիչն ասաց .

- Շին անցնում է , Շանը չի հասնում :

- Ուրեմն Շին առավել առաքինի է , - հարցրեց Ձիգունը :

Ուսուցիչն ասաց .

- Անցնելը չհասնելուց լավ չէ :

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց Քունծիին .

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Ո՞վ է ավելի առաքինի՝ Ձիջամնը, թե՞ Ձիսյան:
Քունձին ասաց.
- Ձիջանը չափից շատ է ջանում, իսկ Ձիսյան թերանում է:
- Ուրեմն Ձիջանը ավելի՞ առաքինի է,- հարցրեց Ձիգունը:
Քունձին ասաց.
- Չափից շատ ջանալը թերանալուց լավ է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 1 7 季氏富于周公①, 而求也为之聚敛而附益之②。子曰:
“非吾徒也。小子鸣鼓而攻之, 可也。”

Ձիշին ավելի հարուստ էր, քան Ջոուի իշխանը, և Յյուն բազմապատկում էր նրա հարստությունը՝ ավելացնելով հարկերը: Ուսուցիչն ասաց.

- Այլևս իմ սանը է: Զավակներս, կարող եք թմբուկ զարկելով հարձակվել նրա վրա:

[Փոխադրությունը]

Ձիշին ավելի շատ փող ուներ, քան Ջոուի իշխանը, և Ժան Յյուն բազմապատկում էր նրա հարստությունը՝ ավելացնելով հարկերը: Քունձին ասաց.

- Ժան Յյուն այլևս մեզնից մեկը է: Զավակներս, կարող եք հարձակվել նրա վրա՝ թմբուկ զարկելով:

[Մեկնությունը]

① «周公» - «Ջոուի իշխան», երկու տեսակետ կա. համաձայն առաջինի՝ նկատի ունի Ջոույի իշխան Դանին: Ըստ երկրորդ տեսակետի՝ նկատի ունի Ջոու տերության բարձրաստիձան պաշտոնյաների՝ Հեյ Ջյանին և Յուե Ջիին:

② «聚斂而附益之» - «բազմապատկում էր հարստությունը՝ ավելացնելով հարկերը». ըստ «Ձուոյի նոթերի»՝ Կոնֆուցիոսի սան Ժան Յյուն ծառայում էր աստիճանավոր Ձիշիին, ում հրամանով էլ հարկերը պիտի ավելացվեին: Ժան Յյուն այդ քայլի նպատակահարմարության մասին հարցրել էր Կոնֆուցիոսին: Վերջինս խորհուրդ էր տվել Ժան Յյուին չավելացնել հարկերը, գավառակի բնակիչների հոգսը չծանրացնելու համար: Սակայն Ժան Յյուն անտեսեց ուսուցչի խոսքը և հարկերն ավելացան: Ուստի Կոնֆուցիոսը ոչ միայն հրապարակապետորեն հրաժարվեց իր սանից, այլև հրամայեց իր մերձավոր սաներին հարձակվել դավաճանի վրա: Սա վկայում է այն մասին, որ կոնֆուցիականությունը դեմ էր ժողովրդի կամայական շահագործմանը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 1 8 柴①也愚, 参也鲁, 师也辟②, 由也浑。

Չայը հիմար է, Շենը՝ պարզամիտ, Շին՝ անզիջում, Յոուն՝ անտաշ:

[Փոխադրությունը]

Գառ Չայը հիմար է, Ձեն Շենը՝ պարզամիտ, Ջուան Սունշին՝ ծայրահեղ է, Զունյոուն՝ անտաշ:

[Մեկնությունը]

① «柴» - Չայ. Կոնֆուցիոսի սանն էր, հայտնի նաև որպես Գառ Չայ: Կոնֆուցիոսից երիտասարդ էր երեսուն տարով (ծնվել է մթա. 521 թվականին):

② «辟» - «մերժողական», «անզիջում». գաղափարագիրը բավականին լայն կիրառություն ունի «Ձուոյի նոթերում» և Հուան Շիսանի ««Զրույցների» մեկնություններում», կիրառվում է առավելապես «ծայրահեղ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 1 9 子曰：“回也其庶①乎， 屡空②。 赐不受命③， 而货殖焉， 亿则屡中。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հուելը գրեթե հասել է կատարելության, սակայն հաճախ է կարիքի մեջ լինում: Յին չենթարկվեց ձակատագրին, հարստանում է օրեցօր և գրեթե միշտ ձիշտ է հաշվարկներում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Յան Հուելյն իր առաքինության մեջ գրեթե հասել է կատարելության, սակայն չքավոր է և հաճախ է կարիքի մեջ լինում: Իսկ Դուանմուն չենթարկվեց ձակատագրի կամքին, հարստություն է դիզում և գրեթե չի սխալվում իր հաշվարկներում»:

[Մեկնությունը]

① «庶» - «գրեթե». գաղափարագիրը բավականին հաճախ է հանդիպում «Զուոյի նոթերում», «Պատմագրության» մեջ և այլ հին աշխատություններում:

② «空» - բառացի՝ «դատարկ». հնում կիրառվել է նաև «կարիք», «չքավորություն», «աղքատություն» իմաստներով, որպես «贫» և «穷» գաղափարագրերի հոմանիշ:

③ «赐不受命» - «Յին չենթարկվեց ձակատագրին». այս արտահայտությունը տարատեսակ մեկնաբանությունների առիթ է տվել՝ գերազանցապես «命»՝ «ձակատագիր» գաղափարագրի պատճառով: Ոմանք կարծում են, որ այդ գաղափարագիրը կիրառված է «ուսմունք» իմաստով: Այսինքն՝ Յին հեռացավ ուսմունքից և սկսեց կարևորել կյանքի նյութական կողմը: «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ նշվում է, որ Յին (հայտնի նաև որպես Զիզուն և Դուանմու), Կոնֆուցիոսից հեռանում և ծառայության է անցնում Վեյ

տերությունում, այնուհետև թողնում է ծառայությունն ու սկսում առևտրով զբաղվել: Որոշ մեկնողներ, մասնավորապես, Հուան Շին և Ջու Սին, կարծում էին, որ Կոնֆուցիոսը «命» գաղափարագիրը գործածել է «Երկնքի կամք» իմաստով: Երկու տեսակետներն էլ խելամիտ են և դժվար է նախընտրել դրանցից մեկը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.2 0 子张问善人之道。子曰：“不践迹，亦不入于室①。”

Ձիջանը հարցրեց բարի մարդու Ուղու մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Ձի քայլում տրորված արահետով, սակայն չի մտնում ներքին սենյակներ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց, թե ինչպիսին է բարի մարդը: Ուսուցիչն ասաց. «Բարի մարդը չի քայլում այլոց տրորած արահետներով, սակայն դժվարանում է կատարելագործվել ուսմունքում»:

[Մեկնությունը]

① «Բարի մարդ» արտահայտությունը «Ջրույցներում» Կոնֆուցիոսը գործածում է երեք անգամ. վերոհիշյալ ասույթում, ինչպես նաև յոթերորդ գլխի քսանվեցերորդ ասույթում և տասներեքերորդ գլխի տասնմեկերորդ ասույթում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.2 1 子曰：“论笃是与①，君子者乎？色庄者乎？”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Անկեղծ դատողություններ անողը ազնվա՛յր է արդյոք: Թե՞ միայն ձևացնում է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Արդար ու շիտակ դատողություններ անողը ազնվա՛յր է արդյոք: Թե՞ ընդամենը ձևանում է այդպիսին»:

[Մեկնությունը]

① «论笃是与» - «Անկեղծ դատողություններ անողը», Կոնֆուցիոսը նկատի ունի, որ մարդու էությունը ձանաչելու համար բավական չէ լսել նրա դատողությունները և հետևել վարքի արտաքին դրսևորումներին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.2 2 子路问: “闻斯行诸?”

子曰: “有父兄在, 如之何其闻斯行之?”

冉有问: “闻斯行诸?”

子曰: “闻斯行之。”

公西华曰: “由也问闻斯行诸, 子曰, ‘有父兄在’; 求也问闻斯行诸, 子曰, ‘闻斯行之’。赤也惑, 敢问。”

子曰: “求也退, 故进之; 由也兼人①, 故退之。”

Ձիրուն հարցրեց.

- Անե՞մ այն, ինչ լսում եմ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ունես հայր և ավագ եղբայր, ինչպե՞ս կարող ես անել այն, ինչ լսում ես:

Ժանյոուն հարցրեց.

- Անե՞մ այն, ինչ լսում եմ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Արա այն, ինչ լսում ես:

Գունսի Հուան ասաց.

- Յոուն հարցրեց. «Անե՞մ այն, ինչ լսում եմ»: Ուսուցիչ, դու ասացիր.

«Ունես հայր և ավագ եղբայր, ինչպե՞ս կարող ես անել այն, ինչ լսում ես»: Երբ Յյուն հարցրեց նույնը, ասացիր. «Արա այն, ինչ լսում ես»:

Համարձակվում եմ հարցնել, ինչու՞ տարբեր պատասխաններ տվեցիր: Ուսուցիչն ասաց.

- Յյուն դանդաղում է, խթանում եմ, Յոուն շատ է ջանում, զսպում եմ:

[Փոխադրությունը]

Զիրուն հարցրեց.

- Պե՞տք է անեմ այն, ինչ լսում եմ:

Քունձին ասաց.

- Դու հայր և ավագ եղբայր ունես, ինչպե՞ս կարող ես անել այն, ինչ լսում ես:

Ժանյոուն հարցրեց.

- Պե՞տք է անեմ այն, ինչ լսում եմ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Արա այն, ինչ լսում ես:

Գունսի Հուան ասաց.

- Երբ Զունյոուն հարցրեց. «Պե՞տք է անեմ այն, ինչ լսում եմ», դու ասացիր. «Դու հայր և ավագ եղբայր ունես, ինչպե՞ս կարող ես անել այն, ինչ լսում ես»: Երբ Ժան Յյուն հարցրեց նույնը, ասացիր. «Արա այն, ինչ լսում ես»: Թույլ տուր հարցնել, ինչու՞ տարբեր պատասխաններ տվեցիր նրանց:

Քունձին ասաց.

- Ժան Յյուն դանդաղ է գործում, և ես խրախուսում եմ նրան, Զունյոուն չափից շատ է ջանում, և ես զսպում եմ նրան:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Մեկնությունը]

① «兼人» - բառացի՝ «ջանասեր». Քուն Անգոն և Զու Սին իրենց մեկնություններում այս արտահայտությունը փոխադրել են որպես «հաղթող», իսկ Զան Զինֆուն առաջարկել է «խիզախ մարդ» տարբերակը, սակայն դրանք արժանահավատ փոխադրություններ չեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 2 3 子畏于匡，颜渊后。子曰：“吾以女为死矣。”曰：“子在，回何敢死？”

Երբ Ուսուցչին սպառնում էին Քուանում, Յան Յուանը հետ ընկավ: Ուսուցիչն ասաց.

- Կարծում էի՝ դու մահացել ես արդեն:

Նա ասաց.

- Ուսուցիչը ողջ է, Հուեյն ինչպե՞ս կհամարձակվեր մեռնել:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին սաների հետ պաշարված էր Քուանում, Յան Յուանը վերջապես եկավ: Քունձին ասաց.

- Կարծում էի՝ դու մահացել ես արդեն:

Նա ասաց.

- Ուսուցիչը ողջ է, ես ինչպե՞ս կհամարձակվեի մեռնել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 2 4 季子然①问：“仲由、冉求可谓大臣与？”子曰：“吾以子为异之问，曾由与求之问。所谓大臣者，以道事君，不可则止。今由与

求也，可谓具臣矣②。”曰：“然则从之者与？”子曰：“弑父与君，亦不从也。”

Ձի Ձիժանը հարցրեց.

- Ջունյոուն և Ժան Յյուն կարո՞ղ են համարվել մեծ նախարարներ:
Ուսուցիչն ասաց.

- Ես կարծում էի, որ կհարցնես այլոց մասին, բայց հարցրեցիր Յոույի և Յյուի մասին: Մեծ նախարարներ են կոչում նրանց, որ Ուդուն հավատարիմ ծառայում են տիրակալին և հեռանում են, երբ այլևս անկարող են ծառայել: Իսկ Յոուն և Յյուն կարող են համարվել շնորհալի նախարարներ:

- Նշանակում է՝ նրանք ենթարկվո՞ղ կլինեն:
Ուսուցիչն ասաց.

- Հայրասպան և տիրասպան չեն լինի:

[Փոխադրությունը]

Ձի Ձիժանը հարցրեց.

- Ջունյոուն և Ժան Յյուն կարո՞ղ են մեծ նախարարներ լինել:
Քունձին ասաց.

- Ես կարծում էի, որ կհարցնես այլ մարդկանց մասին, բայց դու հարցրեցիր Յոույի և Յյուի մասին: Մեծ նախարարներ են կոչում նրանց, որ հավատարմությամբ ծառայում են տիրակալին՝ արդար ու շիտակ միջոցներով: Երբ այլևս անկարող են ծառայել՝ հրաժարվում են պաշտոնից: Իսկ Յոուն և Յյուն կարող են դառնալ նշանակալի տաղանդներ ունեցող նախարարներ:

- Նշանակում է՝ նրանք ենթարկվո՞ղ կլինեն, - կրկին հարցրեց Ձի Ձիջանը:

Քունձին ասաց.

- Նրանք երբեք հայրասպան և տիրասպան չեն դառնա:

[Մեկնությունը]

① «季子然» - Ձի Ձիժան. նախարար Ձի տոհմից, որ ծառայության էր վերցրել Ջունյուին և Ժան Յյուին: Նրա մասին նաև հիշատակվում է «Ջուննիի սաների պատմագրության» մեջ, ուր նա գրեթե նույն հարցն է տալիս Ձիլուի մասին:

② Այս ասույթը իր բնույթով նման է «Ջրույցների» հինգերորդ գլխի ութերորդ ասույթին, ուր Մեն Ուբոն հարցնում էր Կոնֆուցիոսին իր սաների ընդունակությունների վերաբերյալ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1. 2 5 子路使子羔为费宰。子曰：“贼夫人之子。”子路曰：“有民人焉，有社稷焉，何必读书，然后为学？”子曰：“是故恶夫佞者。”

Ձիլուն ուղարկեց Ձիգաոյին Ֆեյ՝ որպես կառավարիչ: Ուսուցիչն ասաց.

- Այդպես կործանում ես ուրիշի որդուն:

Ձիլուն ասաց.

- Այնտեղ մարդիկ կան, հողի ու հատիկի աստվածներ կան. մի՞թե ուսումը միայն գրքեր կարդալն է:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ահա թե ինչու եմ ատում զրախսաներին:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն հրամայեց Ձիգաոյին գնալ Ֆեյսյան՝ որպես գավառապետ: Քունձին ասաց.

- Այդպես կկործանես ուրիշի որդուն:

Ձիլուն ասաց.

- Այնտեղ հպատակներ կան, հող կա ու աձում է հինգ տեսակի

հացահատիկ: Միթե միայն գրքեր կարդալն է համարվում ուսուցում:
Քունձին ասաց.

- Ահա թե ինչու տանել չեմ կարողանում սուր լեզու ունեցող մարդկանց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 1.2 6 子路、曾皙①、冉有、公西华侍坐。子曰：“以吾一日长乎尔，毋吾以也。居②则曰：‘不吾知也！’如或知尔，则何以哉？”子路率尔而对曰：“千乘之国，摄乎大国之间，加之以师旅，因之以饥馑；由也为之，比③及三年，可使有勇，且知方也。”夫子哂之。“求！尔何如？”对曰：“方六七十④，如⑤五六十，求也为之，比③及三年，可使足民。如其礼乐，以俟君子。”“赤！尔何如？”对曰：“非曰能之，愿学焉。宗庙之事，如会同，端章甫⑥，愿为小相⑦焉。”“点！尔何如？”鼓瑟希，铿尔，舍瑟而作⑧，对曰：“异乎三子者之撰。”子曰：“何伤乎？亦各言其志也。”曰：“莫⑨春者，春服既成⑩，冠者五六人，童子六七人，浴乎沂⑪，风乎舞雩⑫，咏而归。”夫子喟然叹曰：“吾与点也！”三子者出，曾皙后。曾皙曰：“夫三子者之言何如？”子曰：“亦各言其志也已矣。”曰：“夫子何哂由也？”曰：“为国以礼，其言不让，是故哂之。”“唯⑬ 求则非邦也与？”“安见方六七十如五六十而非邦也者？”“唯赤则非邦也与？”“宗庙会同，非诸侯而何？赤也为之小，孰能为之⑭大？”

Զիրուն, Զենսին, Ժանյոուն և Գունսի Հուան նստած սպասում էին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ես մեծ եմ ձեզնից և այլևս չեմ ծառայում: Միշտ ասում եք. «Մեզ չեն ձանաչում»: Իսկ ի՞նչ պիտի անեիք, որ ձեզ ձանաչեն:

Զիրուն շտապեց պատասխանել.

- Հազար մարտակառք մարտի դաշտ հանող տերություն ունենալի,

որ շրջապատված կլինեն մեծ տերություններով, տառապեր պատերազմներից ու քաղցից, ես երեք տարվա ընթացքում մարդկանց խիզախ կդարձնեի և ձանաչել կտայի ուղին:

Ուսուցիչը ժպտաց և ասաց.

- Յու՛: Դու ի՞նչ կանեիր:

Նա ասաց.

- Վաթսուն-յոթանասուն լի հող ունենայի, կամ հիսուն-վաթսուն, երեք տարում մարդկանց բարգավաճում կբերեի: Իսկ ծեսերի և երաժշտության համար կսպասեի ազնվայրի:

- Չի, դու ի՞նչ կանեիր:

- Ձե՛ն կարող ասել, թե ընդունակ եմ: Կցանկանայի էլի սովորել, որպեսզի նախնյաց տաճարում կամ հարևան տիրակալների ընդունելության ժամանակ ծիսական հանդերձ հագնեի և սպասավորեի որպես կրտսեր աստիճանավոր:

- Դյան, իսկ դու ի՞նչ կանեիր:

Երբ լռեցին նրա նվազած սեի հնչյունները, նա ասաց.

- Ի՛նչ ցանկությունները տարբեր են երեք սաների ասածներից:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ի՞նչ վնաս դրանից: Ամեն մեկը խոսում է իր ձգտումների մասին:

- Երբ վերջանում է զարունը, և բոլորը թեթև հագուստ են հագնում, հինգ-վեց խույր կրող մարդկանց և վեց-յոթ պատանիների հետ կողայի Յիի ջրերում, քամին կպարեր անձրևի զոհասեղանի շուրջ, և կերգեի վերադառնալիս:

Ուսուցիչը հոգոց հանեց և ասաց.

- Ես Դյանի հետ կլինեի:

Երեք սաները հեռացան, վերջում մնաց Ձենսին: Նա հարցրեց.

- Ի՛նչպիսին էին երեք սաների խոսքերը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Նրանցից ամեն մեկը խոսեց իր ձգտումների մասին:

- Հասպա ինչո՞ւ ժպտացիր, երբ խոսում էր Յոուն:

- Տերությունը կառավարում են ծեսերով, իսկ նրա խոսքն անզիջում էր, ուստի ժպտացի,- ասաց նա:

- Իսկ Յյուն միթե չէր խոսում տերության կառավարման մասին:

- Վաթսուն-յոթանասուն կամ հիսուն-վաթսուն լի հողերը միթե տերություն են,- ասաց նա:

- Միթե Չին չէր խոսում տերության կառավարման մասին:

- Նախնաց տաճարն ու արքունական ընդունելությունները միթե տերունական գործեր են: Եթե Չին կրտսեր աստիճանավոր դառնա, ապա ո՞վ կդառնա ավագ աստիճանավոր:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն, Ձենսին, Ժանյոուն և Գունսի Հուան նստած էին Քունձիի հետ: Քունձին ասաց.

- Ես մեծ եմ ձեզմից, և այլևս չեմ ծառայում տիրակալին: Իսկ դուք միշտ բողոքում եք. «Մեզ չեն ձանաչում»: Եթե ինչ-որ մեկը գնահատեր ձեզ և ծառայության վերցներ, ի՞նչ կանեիր:

Ձիլուն պատասխանեց առանց մտածելու.

- Հազար մարտակառք մարտի դաշտ հանող տերություն լիներ, որ շրջապատված կլիներ մեծ տերություններով, դրսից դրան կքայքայեին ոսոխի բանակները, ներսից կտառապեր քաղցից: Ես կկարողանայի երեք տարվա ընթացքում ամրացնել տերությունը, մարդիկ կդառնային խիզախ ու կկարողանային ձանաչել ձյմարիտը:

Քունձին հեզնանքով ժպտաց և ասաց.

- Ժան Յյու՛: Դու ի՞նչ կանեիր:

Նա ասաց.

- Վաթսուն-յոթանասուն լի հող ունենայի, կամ թեկուզ հիսուն-վաթսուն, երեք տարում մարդկանց կյանքը բարօրությամբ կլցնեի և կպաստեի ազնվայրի:

- Գունսի Հուա, դու ի՞նչ կանեիր:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Ձեռն կարող ասել, թե շնորհալի եմ, բայց ցանկանում եմ սովորել, որպեսզի նախնյաց տաճարում կամ հարևան տիրակալների ընդունելության ժամանակ ծիսական հանդերձ ու ուլունքազարդ խույր հագնեի և սպասավորեի որպես ծիսակարգի կրտսեր աստիճանավոր:

- Ձեռն Դյան, իսկ դու ի՞նչ կանեիր:

Նա նվագեց երաժշտության վերջնամասը, մի կողմ դրեց սեն, կանգնեց և ասաց.

- Իմ ցանկությունները տարբերվում են երեք սաների ցանկություններից:

Քունձին ասաց.

- Հետո ի՞նչ: Յուրաքանչյուրը խոսում է իր հավակնությունների մասին:

- Գարնան ավարտին՝ երրորդ ամսում, երբ բոլորը թեթև հագուստ են հագնում, հինգ-վեց տղամարդկանց և վեց-յոթ երեխաների հետ կողալի Յի գետի ջրերում, կլսեի, թե ինչպես է քամին պարում անձրևի գոհասեղանի շուրջ, և կվերադառնայի՝ ողջ ձանապարհին երգեր երգելով:

Քունձին հոգոց հանեց և ասաց.

- Ես համամիտ եմ Ձեռն Դյանին:

Ձիլուն, Ժանյուն և Գունսի Հուան հեռացան, վերջում մնաց Ձեռնսին: Նա հարցրեց.

- Ինչպիսին էին երեք սաների խոսքերը:

Քունձին ասաց.

- Նրանցից ամեն մեկը խոսեց իր հավակնությունների մասին:

- Հապա ինչու՞ ժպտացիք, երբ խոսում էր Յոուն:

- Տերությունը կառավարում են ծեսերով, իսկ նրա խոսքն անհամեստ էր, այդ պատճառով էլ ժպտացի,- ասաց նա:

- Իսկ Ժան Յյուն մի՞թե չէր խոսում տերության կառավարման մասին:

- Ի՞նչ ես կարծում, վաթսուն-յոթանասուն կամ հիսուն-վաթսուն լի հողերը մի՞թե բավական են տերություն համարվելու համար,- ասաց Քունձին:

- Մի՞թե Չին չէր խոսում տերության կառավարման մասին:
- Նախնյաց տաճարն ու արքունական ընդունելությունները մի՞թե տերունական գործեր են: Ես ժպտացի, երբ Ձիլուն խոսում էր, ոչ թե այն պատճառով, որ նա անկարող է տերություն կառավարել, այլ նրա խոսքի անհամեստ ձևի պատճառով: Գունսի Հուան հրաշալի գիտի ծեսերը, սակայն ցանկանում է ընդամենը ծիսակարգի կրտսեր աստիճանավոր լինել: Եթե նա կրտսեր աստիճանավոր դառնա, ապա ո՞վ կդառնա ավագ աստիճանավոր:

[Մեկնությունը]

- ① «曾皙» - Ձենսի. հայտնի էր նաև որպես Դյան, Ձենշանի հայրն էր, Կոնֆուցիոսի սաներից մեկը:
- ② «居» - գաղափարագիրը մի շարք իմաստներ ունի, սակայն ասույթում կիրառված է ամենաքիչ հանդիպող իմաստով՝ «միշտ», «ամենօրյա»: Թան և Սուն հարստությունների օրոք գործածական է եղել նույնիմաստ «平居» ձևով:
- ③ «比» - ասույթում կիրառված է ժամանակ նշող բառերի հետ, ունի «այսքան ժամանակից հետո» իմաստը:
- ④ «方六七十» - «վաթսուն-յոթանասուն լի հող». հնում տարածքի չափման միավոր էր: Ասույթի բնագրում բուն չափման միավորը՝ «լին», գրառված չէ:
- ⑤ «如» - ասույթում կիրառված է «կամ» իմաստով:
- ⑥ «端章甫» - «ծիսական հանդերձ». հնում արարողությունների ժամանակ պարտադիր էր հագնել որոշակի հագուստ, այն բաղկացած էր լինում հիմնականում կապալից և խուլից:
- ⑦ «相» - «աստիճանավոր». հնում այս գաղափարագրով են նշվել արքունիքում զանազան արարողակարգային պաշտոններ զբաղեցնող անձինք:
- ⑧ «舍瑟而作» - բառացի՝ «թողնելով սե նվագելը». ասույթում

կիրառված է «ոտքի կանգնել» իմաստով: Զեն Դյանը ոտքի կանգնեց, երբ պատասխանում էր ուսուցչի հարցին: Ամենայն հավանականությամբ մնացյալ սաները ևս ոտքի էին կանգնում պատասխանելու ժամանակ, սակայն այդ մասին ասույթում նշված չէ:

⑨ «莫» - բառացի՝ «չկա մեկը, ով...». ասույթում կիրառված է «վերջ», «ավարտ» իմաստով:

⑩ «成» - «փոխվել». նկատի ունի ավելի թեթև հագուստ կրել սկսելը:

⑪ «沂» - Յի. գետի անուն է, հոսում է Շանդուն նահանգի Զոու գավառի հյուսիս-արևելքով, անցնում Յյուֆույի միջով՝ միանալով Զու գետին:

⑫ «舞雩» - բառացի՝ «պարել անձրևի համար զոհաբերության ժամանակ». ասույթում նկատի ունի ոչ թե բուն արարողությունը, այլ դրա համար հատուկ ստեղծված զոհասեղանը: Այդ մասին հիշատակություն կա նաև «Նոթեր «Գետերի գրքի մասին»» աշխատության մեջ, ուր նշվում է գետերի ավերին հաձախակի հանդիպող երեք ոտնաչափ բարձրությամբ քարեղեն զոհասեղանների մասին:

⑬ «唯» - հաստատական մասնիկ է, սակայն ասույթում դրա կիրառությունը հասկանալի չէ:

⑭ «之» - ունի նույն կիրառությունը, ինչ «其» գաղափարագիրը՝ «նրա», «դրա», «դրանց», «այդպիսին», «ով»:

Գլուխ 12. Յան Յուանը Ընդամենը 24 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 颜渊问仁。子曰：“克己复礼为仁①。一日克己复礼，天下归仁②焉。为仁由己，而由人乎哉？”颜渊曰：“请问其目。”子曰：“非礼勿视，非礼勿听，非礼勿言，非礼勿动。”颜渊曰：“回虽不敏，请事斯语矣。”

Յան Յուանը հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ինքդ քեզ հաղթահարելն ու ծեսերին վերադառնալը մարդկայնություն է: Եթե մի օր հաղթահարես ինքդ քեզ և վերադառնաս ծեսերին, բոլորը Երկնքի տակ կիմանան քո մարդկայնության մասին: Մարդկային լինելը քեզնից է կախված, ինչպե՞ս կարող է ուրիշներից կախված լինել:

Յան Յուանը հարցրեց.

- Թույլ տուր հարցնել, ինչպե՞ս հասնել դրան:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հակառակ է ծեսերին՝ մի նայիր, հակառակ է ծեսերին՝ մի լսիր, հակառակ է ծեսերին՝ մի խոսիր, հակառակ է ծեսերին՝ մի արա:

Յան Յուանը ասաց.

- Թեև Հուելը խելացի չէ, թույլ տուր վարվել այնպես, ինչպես ասացիր:

[Փոխադրությունը]

Յան Յուանը հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Հաղթահարիր ինքդ քեզ և խոսքերդ ու գործերդ համապատասխանեցրու ծեսերին. դա է մարդկայնությունը: Երբ անես այդ ամենը, բոլորը քեզ մարդկային կհամարեն: Մարդկային լինելը կախված է միայն քեզնից, ինչպե՞ս կարող է ուրիշներից կախված լինել:

Յան Յուանը հարցրեց.

- Խնդրում եմ ասել, թե ինչպե՞ս կարող եմ հասնել դրան:

Ուսուցիչն ասաց.

- Մի նայիր այն ամենին, ինչ հակառակ է ծեսերին, մի լսիր այն ամենը, ինչ հակառակ է ծեսերին, մի խոսիր այն ամենի մասին, ինչ հակառակ է ծեսերին, մի արա այն, ինչ հակառակ է ծեսերին:

Յան Յուանը ասաց.

- Թեև ես ծանրամիտ եմ, կշանամ անել այնպես, ինչպես ասացիր:

[Մեկնությունը]

① «克己复礼» - «Ինքդ քեզ հաղթահարելն ու ծեսերին վերադառնալը». «Ձուոյի նորթերի» Ջաո իշխանի կառավարման տասներկուերորդ տարվա մասին հատվածում նշվում է. «Ջուննին ասաց. «Հնում այնքան նպատակամետ էին. ինքդ քեզ հաղթահարելն ու ծեսերին վերադառնալը մարդկայնություն էր համարվում»: Այսինքն՝ Կոնֆուցիոսն իրականում մեջբերում էր իր նախորդների մոտեցումը:

② «归仁» - «կհամարեն մարդկային». ունի «մարդկային կանվանեն» իմաստը: Այս մոտեցման կողմնակիցներից էին Մաո Ցիլինը և Ջու Սին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.2 仲弓问仁。子曰：“出门如见大宾，使民如承大祭。己所不欲，勿施于人。在邦无怨，在家①无怨。”仲弓曰：“雍虽不敏，请事斯语矣。”

Ջուն Գունը հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Դարպասներից դուրս գալով վարվիր այնպես, ասես հանդիպել ես թանկ հյուրերի, բանեցրու մարդկանց այնպես, ասես մեծ զոհաբերություն ես անում: Ինչը քեզ չես ցանկանա՝ մի անիր ուրիշներին: Այնժամ տերության մեջ գանգատներ չեն լինի, ընտանիքում գանգատներ չեն լինի:

Ջուն Գունն ասաց.

- Թեև Յունը խելացի չէ, թույլ տուր վարվել այնպես, ինչպես ասացիր:

[Փոխադրությունը]

Ջուն Գունը հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Տնից դուրս գալով քեզ պահիր այնպես, ասես գնում ես դիմավորելու թանկ հյուրերի, բանեցրու մարդկանց լրջորեն և զգուշությամբ, այնպես, ասես մեծ զոհաբերություն ես անում: Ինչը քեզ չես ցանկանա՝ մի անիր ուրիշ մարդկանց: Այնժամ պետության մեջ բողոքներ չեն լինի, ընտանիքում բողոքներ չեն լինի:

Ջուն Գունն ասաց.

- Թեև ես ծանրամիտ եմ, կջանամ անել այնպես, ինչպես ասացիր:

[Մեկնությունը]

① «在家» - «ընտանիքում». Լյու Բաոնանի «Մեկնություններում» նշվում է. «Տերությունը կառավարում է տիրակալը, ընտանիքում կառավարում են աստիճանավորներն ու ուսյալ այրերը»: Ենթադրվում է, որ «家» գաղափարագրի փոխարեն պետք է լիներ «大夫曰家» արտահայտությունը, ինչը որևէ հիմնավորում չունի:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.3 司马牛^①问仁。子曰：“仁者，其言也讱。”曰：“其言也讱，斯谓之仁已乎？”子曰：“为之难，言之得无讱乎？”

Սիմա Նյուն հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Մարդկային է նա, որ դժվարանում է խոսել:
- Եթե նա դժվարանում է խոսել, ինչպե՞ս կարող է մարդկային լինել:
- Երբ անելը բարդ է, ինչպե՞ս կարող է խոսելը դժվար չլինել,~ ասաց

Ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Սիմա Նյուն հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Մարդկային է նա, որ դժվարանում է խոսել:
- Եթե նա դժվարանում է խոսել, ինչպե՞ս կարող է մարդկային համարվել,~ հարցեց Սիմա Նյուն:
- Երբ անելը բարդ է, ինչպե՞ս կարող է խոսելը դժվար չլինել,~ ասաց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «司马牛» - Սիմա Նյու. «Ջուննիի սաների պատմագրության» մեջ նշվում է. «Սիմա Գեն, կոչում էին նաև Նյու: Շատախոս էր և զրուցասեր, հաճախ էր հարցեր տալիս Քունձիին»: Նա դատողություններ էր անում առանց երկար մտածելու, այդ պատճառով էր Կոնֆուցիոսը հենց նրան բացատրում մարդկայնության և խոսել դժվարանալու կապը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.4 司马牛问君子。子曰：“君子不忧不惧。”曰：“不忧不惧，斯谓之君子已乎？”子曰：“内省不疚，夫何忧何惧？”

Միմա Նյուն հարցրեց ազնվայրի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնվայրը չի տազնապում և չի վախենում:

- Նրան, ով չի տազնապում և չի վախենում, կարելի՞ է ազնվայր համարել:

- Ներսդ քննելով՝ արատներ չես գտնում, ինչու՞ տազնապել, ինչու՞ վախենալ,- ասաց Ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Միմա Նյուն հարցրեց ազնիվ մարդու մասին: Քունձին ասաց.

- Ազնիվ մարդը չի անհանգստանում և չի վախենում:

- Նրան, ով չի անհանգստանում և չի վախենում, կարելի՞ է ազնիվ մարդ համարել:

- Երբ ինքդ քեզ քննելով՝ արատներ չես գտնում, ինչու՞ անհանգստանալ, ինչու՞ վախենալ,- ասաց Քունձին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 5 司马牛忧曰：“人皆有兄弟，我独亡①。”子夏曰：“商闻之矣：死生有命，富贵在天。君子敬而无失，与人恭而有礼。四海之内，皆兄弟也—君子何患乎无兄弟也？”

Միմա Նյուն մորմոքով ասաց.

- Բոլոր մարդիկ եղբայրներ ունեն, իսկ ես կմեռնեմ միայնակ:

Ձիպյան ասաց.

- Լսել եմ, որ կյանքն ու մահը, հարստությունն ու փառքը Երկնքի կամքով են տրվում: Ազնվայրը գործում է պատկառանքով լի ու անթերի, հարգում է մարդկանց և հետևում ծեսերին: Չորս ծովերի սահմաններում բոլորը եղբայրներ են, ազնվայրն ինչու՞ պետք է տխրի եղբայրներ չունենալու համար:

[Փոխադրությունը]

Սիմա Նյուն տխուր ասաց.

- Բոլոր մարդիկ եղբայրներ ունեն, միայն ես եմ, որ միայնակ եմ:
Զիպյան ասաց.

- Ես լսել եմ, որ կյանքն ու մահը, հարստությունն ու փառքը կախված են Երկնքի կամքից: Ազնիվ մարդը իր գործն անում է լրջորեն ու անսխալ, հարգում է մարդկանց և պահում օրենքները: Երկնայինը մեծ է և իր եղբայրներն ամենուր են, ազնիվ մարդն ինչու՞ պետք է տխրի եղբայրներ չունենալու համար:

[Մեկնությունը]

① «人皆有兄弟， 我独亡» - «Բոլոր մարդիկ եղբայրներ ունեն, իսկ ես կմեռնեմ միայնակ». Վարքագիրների մեծամասնությունը նշում է, որ Սիմա Նյուն Սուն տերության աստիճանավոր Հուան Թույի եղբայրն էր: Վերջինս խռովություն էր բարձրացրել իր եղբայրների հետ և պարտություն կրել. Սիմա Նյուն փախել էր, որպեսզի չկիսի եղբայրների ձակատագիրը, սակայն նա մահացավ երկար դեգերումներից հետո (տես՝ «Ձուոյի նոթերի» Այ իշխանի կառավարման տասնչորսերորդ տարվա նկարագրությունը): Սակայն ես կարծում եմ, որ Կոնֆուցիոսի սան Սիմա Նյուն և Սուն տերության աստիճանավոր Հուան Թույի եղբայր Սիմա Նյուն տարբեր մարդիկ են: Մասնավորապես՝ «Ջուննիի սաների պատմագրության» մեջ որևէ հիշատակում չկա, որ Սիմա Նյուն Սուն տերության հպատակ է, այդ մասին որևէ տեղեկություն չկա նաև «Ձուոյի նոթերում»: Քուն Անգոն ևս կարծում է, որ «Ջրույցներում» հիշատակվող Սիմա Նյուն և «Ձուոյի նոթերում» հիշատակվող Սիմա Նյուն տարբեր մարդիկ են, որովհետև Սիմա Նյուն հայտնի էր նաև որպես Լի, իսկ «Ջուննիի սաների պատմագրության» մեջ հիշատակված Սիմա Նյունի անվան տարբերակներից մեկը Սիմա Գենն էր: Եթե հավատանք Քուն Անգոյին, ապա գոյություն են ունեցել երկու Սիմա Նյու. Գեն անունով՝ Կոնֆուցիոսի սանը և Լի անունով՝ Հուան Թույի եղբայրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.6 子张问明。子曰：“浸润之譖，肤受之愬，不行焉，可谓明也已矣。浸润之譖，肤受之愬，不行焉，可谓远也已矣。”

Ձիջանը հարցրեց լուսավորման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Երբ հմտորեն տարածվող գրպարտանքն ու ձանձրալի գանգատները ազդեցություն չեն ունենում, դա կարելի է լուսավորում համարել: Երբ հմտորեն տարածվող գրպարտանքն ու ձանձրալի գանգատները ազդեցություն չեն ունենում, դա կարելի է նաև հեռատեսություն համարել:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց ամենագիտության մասին: Քունձին ասաց.

- Երբ հմտորեն տարածվող գրպարտանքն ու ձանձրալի գանգատները ազդեցություն չեն ունենում, դա կարելի է ամենագիտություն համարել: Երբ հմտորեն տարածվող գրպարտանքն ու ձանձրալի գանգատները ազդեցություն չեն ունենում, դա կարելի է նաև հեռատեսություն համարել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.7 子贡问政。子曰：“足食，足兵^①，民信之矣。”子贡曰：“必不得已而去，于斯三者何先？”曰：“去兵。”子贡曰：“必不得已而去，于斯二者何先？”曰：“去食。自古皆有死，民无信不立。”

Ձիգունը հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Բավարար սնունդը, բավարար զենքը և մարդկանց վստահությունն է:

Ձիգունը հարցրեց.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Եթե պետք լիներ այդ երեքից որևէ մեկից հրաժարվել, ո՞րը կընտրեիր:

- Կհրաժարվեի զենքից:

- Եթե պետք լիներ այդ երկուսից որևէ մեկից հրաժարվել, ո՞րը կընտրեիր,- հարցրեց Ձիգունը:

- Կհրաժարվեի սննդից: Դեռ հնուց կա մահը, իսկ առանց մարդկանց վստահության անհնար է կանգուն մնալ:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց տերության կառավարման մասին: Քունձիմ ասաց.

- Եթե լինի բավարար սնունդ և բավարար զենք, ապա ժողովուրդը կվստահի տիրակալին:

Ձիգունը հարցրեց.

- Եթե ստիպված լինեիք թվարկած երեքից որևէ մեկից հրաժարվել, ո՞րը կընտրեիք:

- Կհրաժարվեի զենքից:

- Իսկ եթե ստիպված լինեիք մնացած երկուսից որևէ մեկից հրաժարվել, ո՞րը կընտրեիք,- հարցրեց Ձիգունը:

- Կհրաժարվեի սննդից: Դեռ հնուց ոչ ոք չի խուսափել մահից, իսկ առանց ժողովրդի վստահության տերությունն անկարող է կանգուն մնալ:

[Մեկնությունը]

① «兵» - «զենք». ունի նաև «բանակ», «ռազմական» իմաստները: «Հնգամատյանում», «Ջրույցներում», և Մենձիի աշխատության մեջ գաղափարագիրը հիմնականում կիրառվում է «զենք» իմաստով, հազվադեպ հանդիպում է նաև «բանակ» կիրառությունը: Գու Յանուն և Յան Ժոույուն ևս կարծում էին, որ «兵» գաղափարագիրը կոնֆու-

ցիականության դասական աշխատություններում կիրառվում է «զենք» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 8 棘子成^①曰: “君子质而已矣, 何以文为?” 子贡曰: “惜乎, 夫子之说君子也^②! 驷不及舌。文犹质也, 质犹文也。虎豹之鞞犹犬羊之鞞。”

Ձի Ձիչենը ասաց.

- Ազնվայրի համար էությունն ամենն է, ինչի՞ է պետք գիրը:

Ձիգունն ասաց.

- Ափսոս, որ Ուսուցիչն այդպես է խոսում ազնվայրի մասին: Չորս ձիով էլ չես հասնի լեզվին: Գիրն էությունն է, էությունը գիր է: Վագրի և հովազի կաշիները նման են շան և ոչխարի կաշիներին:

[Փոխադրությունը]

Ձի Ձիչենը ասաց.

- Ազնիվ մարդու համար բարի էություն ունենալը բավական է, ինչի՞ են պետք ուսումն ու ծեսերը:

Ձիգունն ասաց.

- Ցավալի է, որ Ուսուցիչն այդպես է խոսում ազնիվ մարդու մասին: Քառաձի կառքն էլ չի հասնի լեզվին: Ուսումն ու ծեսերը նույնքան կարևոր են, որքան բարի էությունը: Եթե վագրի և հովազի, ինչպես նաև շան ու ոչխարի մորթիներից հեռացնեն բուրդը, ապա դրանց կաշիներն իրարից չի տարբերվի:

[Մեկնությունը]

① «棘子成» - Ձի Ձիչեն. Վեյ տերության աստիճանավոր էր: Հնում

աստիճանավորներին ընդունված էր դիմել նաև «夫子»՝ «ուսուցիչ», այդ պատճառով էլ Զիգունը նրան այդպես է դիմում:

② «惜乎, 夫子之说君子也» - «Ափսոս, որ Ուսուցիչն այդպես է խոսում ազնվայրի մասին». Զու Սիի «Մեկնություններում» այս արտահայտությունը փոխադրված է հետևյալ կերպ. «Ափսոս, որ այդպես է ասում Ուսուցիչը, ով նաև ազնվայր է»: Կա նաև այլ տարբերակ՝ «Այդ խոսքերը հնչեցին ազնվայրի բերանից, և ցավալի է ասել, որ դրանք սխալ են»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.9 哀公问于有若曰: “年饥, 用不足, 如之何? 有若对曰: “盍彻乎?” 曰: “二, 吾犹不足, 如之何其彻也?” 对曰: “百姓足, 君孰与不足? 百姓不足, 君孰与足?”

Այ իշխանը հարցրեց Յու Ժոյին.

- Քաղցի տարի է, միջոցները չեն բավականացում, ի՞նչ անել:

Յու Ժոն ասաց.

- Գուցե՞ գանձել մեկ տասանորդ:

- Երկուսն են գանձում, բայց ինձ չի բավականացնում, ի՞նչ կլինի, եթե մեկը գանձեն:

- Երբ հասարակ մարդիկ ապահովված են, մի՞թե տիրակալին կարող է չբավականացնել: Եթե հասարակ մարդկանց չի բավականացնում, մի՞թե տիրակալը կարող է ապահովված լինել:

[Փոխադրությունը]

Լու տերության Այ իշխանը հարցրեց Յու Ժոյին.

- Երաշտի տարի է, միջոցները չեն բավականացում, ի՞նչ կարելի է անել:

Յու ժոն ասաց.

- Գուցե պետք է գանձել մեկ տասանորդ:
- Հիմա երկուսն են գանձում, բայց ինձ չի բավականացնում, ինչ կլինի, եթե մեկը գանձեն:
- Երբ ժողովուրդը ապահովված է, մի՞թե տիրակալին կարող են չբավականացնել միջոցները: Եթե ժողովուրդը ապրուստի միջոց չունի, մի՞թե տիրակալը կարող է ապահովված լինել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 1 0 子张问崇德辨惑。子曰：“主忠信，徙义，崇德也。爱之欲其生，恶之欲其死。既欲其生，又欲其死，是惑也。‘诚不以富，亦只以异①。’”

Ձիջանը հարցրեց առաքինության բազմապատկման և մոլորությունները ձանաչելու մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Առաջնորդվիր հավատարմությամբ և անկեղծությամբ, գործիր արդարությամբ՝ կբազմապատկես առաքինությունը: Սիրելով՝ կյանք են ցանկանում, ատելով՝ ցանկանում են մահ: Կյանք կամ մահ ցանկանալն արդեն մոլորություն է: «Եթե ձշմարտությունը ոչինչ չի տալիս, այն անիմաստ է»:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց բնավորության բարելավման և մոլորությունները ձանաչելու մասին: Քունձին ասաց.

- Պետք է առաջնորդվել հավատարմությամբ և անկեղծությամբ, գործել արդարությամբ, այնժամ կբարելավվի բնավորությունը: Երբ սիրում են մարդուն, նրան երկար կյանք են ցանկանում, երբ ատում են նրան, ցանկանում են վաղաժամ մահ: Սակայն երկար կյանք կամ

վաղաժամ մահ ցանկանալն արդեն մոլորություն է: Այսպիսով՝ եթե ճշմարտությունը բարի չէ քեզ համար, ապա այն մոլորություն է:

[Մեկնությունը]

① « 誠不以富， 亦只以异 » - « Եթե ճշմարտությունը ոչինչ չի տալիս, այն անհիմաստ է »: այս տողերը « Երգերի գրքից » են, Կոնֆուցիոսը մեջբերում է դրանք: Չեն Յին կարծում էր, որ այս տողերը սխալ են մեջբերված. արտահայտության առաջին հատվածը գրքի մի պարբերությունից է, երկրորդը՝ այլ: Փոխադրելիս ես հիմք եմ վերցրել Ջու Սիի « Մեկնությունները »:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 1 1 齐景公问政于孔子。孔子对曰：“君君，臣臣，父父，子子。”公曰：“善哉！信如君不君，臣不臣，父不父，子不子，虽有粟，吾得而食诸？”

Յիի Ձին իշխանը Քունձիին հարցրեց կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Տիրակալը պիտի տիրակալ լինի, պաշտոնյան՝ պաշտոնյա, հայրը՝ հայր, որդին՝ որդի:

Իշխանն ասաց.

- Գերազանց է: Հիրավի, եթե տիրակալը տիրակալ չլինի, պաշտոնյան՝ պաշտոնյա, հայրը՝ հայր, որդին՝ որդի, ապա նույնիսկ մթերք ունենայի, կկարողանայի ուտել:

[Փոխադրությունը]

Յի տերության Ձին իշխանը Քունձիին հարցրեց կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Տիրակալը պիտի տիրակալ լինի, պաշտոնյան՝ պաշտոնյա, հայրը՝ հայր, որդին՝ որդի:

Ձին իշխանն ասաց.

- Ճշմարիտ է: Հիրավի, եթե տիրակալը տիրակալ չլինի, պաշտոնյան՝ պաշտոնյա, հայրը՝ հայր, որդին՝ որդի, նույնիսկ եթե մթերք ունենայի, կկարողանայի՞ արդյոք ուտել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 1 2 子曰: “片言可以折狱①者, 其由也与?” 子路无宿诺②。

Ուսուցիչն ասաց. «Կես խոսքից դատը կարող էր վձռել Յոուն, ուրիշ էլ ո՞վ: Ձիլուն չէր հապաղում կատարել խոստացածը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Թերևս միայն Ջունյոուն կարող էր կես խոսքից դատը վձռել: Ձիլուն երբեք չէր հապաղում կատարել խոստացածը»:

[Մեկնությունը]

① «片言可以折狱» - «Կես խոսքից դատը կարող էր վձռել». որոշ փոխադրություններում հանդիպում է նաև «单辞»՝ «մեկ ձառ» տարբերակով: Քանի որ դեռ հնուց դատի ժամանակ ելույթ էին ունենում և՛ մեղադրող, և՛ պաշտպանող կողմերը, երբեք վձիռ չէր կայացվում միայն մեկ կողմին լսելով:

② «子路无宿诺» - «Ձիլուն չէր հապաղում կատարել խոստացածը». այս արտահայտությունը որևէ կերպ կապակցված չէ ասույթի առաջին հատվածի հետ և պարզ չէ, թե ինչու է այն հաջորդում Ջունյոույի մասին ասույթին: Թան ժամանակաշրջանի մեկնողներից Լու Դեմինը ենթադրում էր, որ այս ասույթը պիտի ուղղակի գրառվեր առանձին:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 3 子曰：“听讼①，吾犹人也。必也使无讼乎！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես դատավարություններ լսում եմ՝ ինչպես ուրիշները: Թեև ավելի լավ կլինեք, եթե դատավարություններ ընդհանրապես չլինեին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դատավարությունները ես կարող եմ լսել այնպես, ինչպես ուրիշները: Թեև ավելի լավ կլինեք, եթե դատավարություններ ընդհանրապես չլինեին»:

[Մեկնությունը]

① «听讼» - «լսել դատավարություններ». Լու տերության Դին իշխանին ծառայելու ժամանակ Կոնֆուցիոսը զբաղեցրել է դատական աստիճանավորի բարձր պաշտոն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 4 子张问政。子曰：“居之无倦，行之以忠。”

Ջիչանը հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Գործել անխոնջ, ծառայել հավատարմությամբ:

[Փոխադրությունը]

Ջիչանը հարցրեց տերության կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Երբ իշխանություն ունես, գործիր առանց հոգնելու, հրամանները կատարիր հավատարմորեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 5 子曰：“博学于文，约之以礼，亦可以弗畔矣夫①！”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուսումնասիրիր մշակույթը, զսպվիր ծեսերով և կարող ես խուսափել մոլորություններից»:

[Մեկնությունը]

① Տես «Զրույցների» վեցերորդ գլխի քսանյոթերորդ ասույթը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 6 子曰：“君子成人之美，不成人之恶。小人反是。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը օգնում է մարդկանց դատնալ բարի, չի օգնում դատնալ չար: Նվաստն է այդպես վարվում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն օգնում է ուրիշներին, որ բարին արարեն, չի նպաստում նրանց չար գործերին: Նվաստ մարդը հակառակն է անում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 7 季康子问政于孔子。孔子对曰：“政者，正也。子帅以正，孰敢不正？”

Ձի Քանձին Քունձիին հարցրեց կառավարման մասին: Քունձին ասաց նրան.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Կառավարումն արդարություն է: Եթե կառավարես արդարությամբ, ղվ կհամարձակվի անարդար լինել:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին Քունձիին հարցրեց տերության կառավարման մասին: Քունձին ասաց նրան.

- Կառավարելիս առաջնորդվիր արդարությամբ: Եթե կառավարում ես արդարությամբ, ապա ղվ կհամարձակվի անարդար լինել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 8 季康子患盗， 问于孔子。孔子对曰：“苟子之不欲， 虽赏之不窃。”

Ձի Քանձին, ում անհանգստացնում էին գողությունները, հարցրեց Քունձիին դրա մասին: Քունձին ասաց նրան.

- Եթե դու ազահ չլինես, նույնիսկ պարգևի համար չեն գողանա:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին, ում անհանգստացնում էր գողությունների հետզհետե ավելացող քանակը, հարցրեց Քունձիին դրա մասին: Քունձին ասաց նրան.

- Եթե դու ինքդ շահամուլ չլինես, ապա մարդիկ նույնիսկ պարգևի համար չեն գողանա:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.1 9 季康子^①问政于孔子曰：“如杀无道， 以就有道， 何如？” 孔子对曰：“子为政， 焉用杀？ 子欲善而民善矣。 君子之德风， 小人之德草。 草上之风， 必偃。”

Ձի Քանձին Քունձիի հետ կառավարման մասին զրուցելիս ասաց.

- Կարելի՞ է սպանել նրանց, որոնք չեն հետևում Ուղուն, որպեսզի մնացյալը մոտենան Ուղուն:

Քունձին ասաց նրան.

- Դու կառավարում ես, ինչու՞ սպանել: Եթե ձգտես բարիքի, մարդիկ ևս կձգտեն դրան: Ազնվայրի առաքինությունը քամի է, նվաստի առաքինությունը՝ խոտ: Խոտը կխոնարհվի այն ուղղությամբ, որ կփչի քամին:

[Փոխադրությունը]

Ձի Քանձին Քունձիի հետ կառավարման մասին զրուցելիս ասաց.

- Կարելի՞ է սպանել վատ մարդկանց՝ մերձանալու համար լավ մարդկանց:

Քունձին ասաց նրան.

- Ինչու՞ սպանել, եթե քո ձեռքում է կառավարման դեկը: Եթե կառավարելով բարիք արարես, մարդիկ ավելի լավը կդառնան: Կառավարողի կամքը քամի է, հասարակ մարդկանց կամքը՝ խոտ: Որ ուղղությամբ էլ փչի քամին, խոտը կխոնարհվի:

[Մեկնությունը]

① «季康子» - Ձի Քանձի. ըստ Ձուոյի նորերի՝ Այ իշխանի կառավարման երրորդ տարվա հուլիսին մահացավ Ձի Սունսին, որի պաշտոնը ստացավ Ձի Քանձին: Ամենայն հավանականությամբ՝ ասույթում խոսքը գնում է հենց Այ իշխանի կառավարման երրորդ տարուց հետո ընկած ժամանակահատվածի մասին:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.2 0 子张问：“士何如斯可谓之达矣？”子曰：“何哉，尔所

谓达者？”子张对曰：“在邦必闻，在家必闻。”子曰：“是闻也，非达也。夫达也者，质直而好义，察言而观色，虑以下人。在邦必达，在家必达。夫闻也者，色取仁而行违，居之不疑。在邦必闻，在家必闻。”

Ձիջանը հարցրեց.

- Ուսյալ այրը ի՞նչ պիտի անի նշանավոր համարվելու համար:

- Ի՞նչ ասել է լինել «նշանավոր», - հարցրեց Ուսուցիչը:

- Ձիջանն ասաց.

- Լինել հայտնի տերության մեջ, և լինել հայտնի տոհմում:

Ուսուցիչն ասաց.

- Դա հայտնին է, ոչ նշանավորը: Նշանավոր այրը ուղղամիտ է և արդար, ականջալուր է մարդկանց խոսքերին և տրամադրություններին, մտածում է, թե ինչպես ծառայել: Այդպիսի այրը նշանավոր կլինի և տերությունում, և տոհմում: Հայտնի այրը մարդկային է զուտ արտաքուստ, իրականում այդպիսին չէ: Նա ապրում է առանց երկմտանքի: Այդպիսին հայտնի կլինի և տերության մեջ, և տոհմում:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց.

- Ուսյալ մարդը ի՞նչ պիտի անի, որպեսզի նրան նշանավոր համարեն:

- Ի՞նչ է նշանակում լինել «նշանավոր», - հարցրեց Քունծին:

- Ձիջանն ասաց.

- Լինել հայտնի տերունական ծառայության մեջ, և լինել հայտնի ազնվական տոհմերին ծառայելիս:

Քունծին ասաց.

- Դա հայտնին է, ոչ նշանավորը: Ինչպիսի՞ն պիտի լինի նշանավոր մարդը: Նա ուղղամիտ է և արդար, ուշադրությամբ է լսում մարդկանց

խոսքերն ու հետևում է նրանց տրամադրություններին, մտածում է, թե ինչպես աջակցել մարդկանց: Այդպիսի մարդը նշանավոր կլինի և տերությանը ծառայելիս, և ազնվական տոհմերին: Հայտնի մարդիկ մարդկայնություն դրսևորում են արտաքուստ, թեև իրականում այդպիսին չեն: Նա ապրում է առանց երկմտանքի: Այդպիսին հայտնի կդառնա և տերունական ծառայության մեջ, և ազնվական տոհմերին ծառայելիս:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2. 2 1 樊迟从游于舞雩之下，曰：“敢问崇德，修慝，辨惑。”
子曰：“善哉问！先事后得，非崇德与？攻其恶，无攻人之恶，非修慝与？一朝之忿，忘其身，以及其亲，非惑与？”

Ֆան Զին դեպի անձրևի զոհարան ուղեկցելիս հարցրեց.

- Համարձակվում եմ հարցնել՝ ինչպե՞ս բազմապատկել առաքինությունը, ազատվել չար մտադրություններից և ձանաչել մոլորություններից:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հիանալի հարց է: Սկզբից գործ, հետո շահ, մի՞թե առաքինության բազմապատկում չէ: Պայքարել սեփական չարության դեմ, չպայքարելով այլոց չարությունների դեմ, մի՞թե դա չար մտադրություններից ազատվել չէ: Եթե մի օր զայրանալով մոռանաս քեզ ու հարազատներիդ՝ մի՞թե դա մոլորություն չէ:

[Փոխադրությունը]

Ֆան Զին Բունձիին դեպի անձրևի զոհարան ուղեկցելիս հարցրեց.

- Համարձակվում եմ հարցնել՝ ինչպե՞ս կարող եմ բարելավել բնավորությունս, ազատվել չար մտադրություններից և ձանաչել մոլորություններից:

Քունձին ասաց.

- Հիանալի հարց է: Ջանասիրաբար աշխատելով և դրա արդյունքը վայելելով, մի՞թե չես բարելավում բնավորությունդ: Սեփական չարությունդ քննադատելով, իսկ այլոց չարությունները չքննադատելով, մի՞թե չես ազատվում չար մտադրություններից: Եթե պատահական զայրույթի պատճառով մոռանաս քեզ, հորդ ու մորդ, մի՞թե դա մոլորություն չի լինի:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.2 2 樊迟问仁。子曰：“爱人。”问知。子曰：“知人。”樊迟未达。子曰：“举直错诸枉，能使枉者直。”樊迟退，见子夏曰：“乡^①也吾见于夫子而问知，子曰，举直错诸枉，能使枉者直’，何谓也？”子夏曰：“富哉言乎！舜有天下，选于众，举皋陶^②，不仁者远^③矣。汤^④有天下，选于众，举伊尹^⑤，不仁者远矣。”^⑥

Ֆան Չին հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Մարդկանց սիրելն է:

Հարցրեց գիտելիքի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Մարդկանց ձանաչելն է:

Ֆան Չին չհասկացավ: Ուսուցիչն ասաց.

- Երբ բարձրացնեն շիտակներին՝ վեր դասելով ծոերից, նրանք կշտկվեն:

Ֆան Չին հեռացավ և Ձիսյային հանդիպելով՝ ասաց.

- Քիչ առաջ ես հարցրի Ուսուցչին գիտելիքի մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Երբ բարձրացնեն շիտակներին՝ վեր դասելով ծոերից, նրանք կշտկվեն»: Ինչպե՞ս հասկանամ դա:

Ձիսյան ասաց.

- Հիրավի, հիանալի է ասված: Երբ Շունը տիրում էր ամենին Երկնքի

տակ և բազում մարդկանցից բարձրացրեց Գառ Յաոյին, բոլորը, որ մարդկային չէին՝ հեռացան: Երբ Թանն էր տիրում ամենին Երկնքի տակ՝ բազում մարդկանցից բարձրացրեց Յի Ինին, և բոլորը, որ մարդկային չէին՝ հեռացան:

[Փոխադրությունը]

Յան Չին հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Մարդկանց սիրելն է:

Հարցրեց գիտելիքի մասին: Քունձին ասաց.

- Մարդկանց տարբերակելն է:

Յան Չին չկարողացավ ամբողջովին ըմբռնել: Քունձին ասաց.

- Երբ առաջխաղացման տանեն արդարներին՝ վեր դասելով անարդարներից, անարդարները ևս կդառնան արդարամիտ:

Յան Չին հեռացավ և երբ հանդիպեց Զիյային՝ ասաց.

- Ես հարցրի Ուսուցչին գիտելիքի մասին: Ուսուցիչն ասաց. «Երբ առաջխաղացման տանեն արդարներին՝ վեր դասելով անարդարներից, անարդարները ևս կդառնան արդարամիտ»: Ո՞րն է այս խոսքերի իմաստը:

Զիյան ասաց.

- Օ՛, ինչպիսի խորիմաստ խոսքեր: Երբ Շունը տիրում էր ողջ աշխարհին, բազում մարդկանցից ընտրեց և պաշտոն տվեց Գառ Յաոյին, բոլորը, որ առաքինի չէին՝ հեռացան: Երբ Թանն էր տիրում ողջ աշխարհին, բազում մարդկանցից ընտրեց և պաշտոն տվեց Յի Ինին, և բոլորը, որ առաքինի չէին՝ հեռացան:

[Մեկնությունը]

① «乡» - ասույթում կիրառված է «քիչ առաջ» իմաստով, նույնն է, ինչ «向» գաղափարագիրը:

② «皋陶» - Գառ Յաո. Շուն հարստության նախարարներից էր:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

③ «远» - «հեռու». ասույթում կիրառված է «հեռանալ» կամ փախչել իմաստով: Որոշ փոխադրություններում հանդիպում է նաև «վերանալ» տարբերակը:

④ «汤» - Թան. առասպելական արքայի անուն է, ով հայտնի էր նաև որպես Թայ Յի:

⑤ «伊尹» - Յի Ին. Թան արքայի խորհրդականն էր:

⑥ Ասույթում մի արտահայտություն կա, որ Կոնֆուցիոսը կրկնում է. «Երբ բարձրացնեն շիտակներին՝ վեր դասելով ծռերից, նրանք կշտկվեն»: Այն հիշատակվում է նաև «Զրույցների» երկրորդ գլխի տասնիններորդ ասույթում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.2 3 子贡问友。子曰：“忠告①而善道之，不可则止，毋自辱焉。”

Զիգունը հարցրեց բարեկամության մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Խորհուրդներ տուր և ուղղորդիր դեպի բարին: Եթե չի հետևում՝ կանգ առ, մի խայտառակիր քեզ:

[Փոխադրությունը]

Զիգունը հարցրեց, թե ինչպես վարվել բարեկամների հետ: Քունձին ասաց.

- Անկեղծ խորհուրդներ տուր և ուղղորդիր դեպի բարին: Եթե չեն հետևում խորհուրդներին, մի պնդիր, որպեսզի չխայտառակվես:

[Մեկնությունը]

① «告» - «ասել», «հայտնել». հնչում է՝ «գու»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 2.2 4 曾子曰：“君子以文会友，以友辅仁。”

Յենձին ասաց. «Ազնվայրը բարեկամանում է իր ուսյալությանը և բարեկամությունը նրան մարդկային է դարձնում»:

[Փոխադրությունը]

Յենձին ասաց. «Ազնվայրը բարեկամներ է ձեռք բերում իր ուսյալության շնորհիվ և բարեկամներն օգնում են նրան բազմապատկել իր առաքինությունը»:

Գլուխ 13. Զիլուն... Ընդամենը 30 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 子路问政。子曰：“先之①劳之。” 请益。曰：“无倦②。”

Զիլուն հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Բանիր ինքդ՝ նախքան այլոց բանեցնելը:

Խնդրեց բացատրել:

- Եղիր անխոնջ:

[Փոխադրությունը]

Զիլուն հարցրեց տերության կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Սեփական օրինակով մղիր մարդկանց գործելու:

Զիլուն խնդրեց մանրամասնել: Քունձին ասաց.

- Երբեք մի ծուլացիր:

[Մեկնությունը]

① «先之» - «նախքան», «սկզբից». կիրառված է «先有司»՝ «սկզբում ուղղորդիր» իմաստով:

② «无倦» - «անխոնջ». նույն արտահայտությունը հանդիպում է «Զրույցների» տասներկուերորդ գլխի տասնչորսերորդ ասույթում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 仲弓为季氏宰，问政。子曰：“先有司，赦小过，举贤才。” 曰：“焉知贤才而举之？” 子曰：“举尔所知；尔所不知，人其舍诸？”

Ջուն Գունը, որ Ձի տոհմի կառավարիչ էր դարձել, հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Սկզբում ուղղորդիր, ներիք փոքր սխալները, բարձրացրու շնորհալիներին:

- Ինչպե՞ս կարող եմ ձանաչել շնորհալիներին, որ բարձրացնեն նրանց:

Ուսուցիչն ասաց.

- Բարձրացրու նրանց, ում ձանաչում ես, իսկ ում չես ձանաչում, մի՞թե մարդիկ կհրաժարվեն նրանցից:

[Փոխադրությունը]

Ջուն Գունը, որ Ձի տոհմի կալվածքների կառավարիչ էր դարձել, Քունձիին հարցրեց տերության կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Ուղղորդիր ենթականերիդ, ներիք նրանց փոքր սխալները, առաջխաղացման տար շնորհալիներին:

- Ինչպե՞ս իմանամ՝ ո՞վ է շնորհալի, ո՞վ՝ ոչ, որ առաջխաղացման տանեն նրանց:

Ուսուցիչն ասաց.

- Առաջխաղացման տար նրանց, ում ձանաչում ես, իսկ ում չես ձանաչում՝ մի՞թե մարդիկ կթողնեն նրանց ստվերում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 3 子路曰：“卫君①待子而为政，子将奚先？”子曰：“必也正名②乎！”子路曰：“有是哉，子之迂也！奚其正？”子曰：“野哉，由也！君子于其所不知，盖阙如也。名不正，则言不顺；言不顺，则事不成；事不成，则礼乐不兴；礼乐不兴，则刑罚不中；刑罚不中，则民无所措手足③。故君子名之必可言也，言之必可行也。君子于其言，无所苟而已矣。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձիլուն ասաց.

- Վեյի տիրակալը պատրաստվում է Ուսուցչին ներգրավել կառավարման մեջ, Ուսուցիչը սկզբում ի՞նչ կանի:

Ուսուցիչն ասաց.

- Պետք է շտկել անվանումները:

Ձիլուն ասաց.

- Եթե այդպես է, Ուսուցիչը բարդացնում է: Ինչու՞ շտկել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Անտաշ ես, Յոու: Ազնվայրը խուսափում է այն ամենից, ինչ չգիտի: Երբ անվանումները շիտակ չեն, խոսքերը ձիշտ չեն ընկալվում, երբ խոսքերը ձիշտ չեն ընկալվում, գործերը չեն հաջողում, երբ գործերը չեն հաջողում, ծեսերն ու երաժշտությունը ազդեցիկ չեն լինում, երբ ծեսերն ու երաժշտությունը ազդեցիկ չեն լինում, պատիժները չեն կիրառվում, երբ պատիժները չեն կիրառվում, ժողովուրդը չի իմանում՝ ինչպես շարժել ձեռքերն ու ոտքերը: Հետևաբար՝ ազնվայրը անվանումներ տալիս պիտի ձիշտ խոսի, այնուհետև կատարի այն, ինչ ասել է: Ազնվայրի խոսքը չպիտի անփույթ լինի:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն ասաց.

- Վեյի տիրակալը ցանկանում է Ձեզ բարձր պաշտոն տալ: Դուք ի՞նչ փոփոխություններ կձեռնարկեք առաջին հերթին:

Քունձին ասաց.

- Անհրաժեշտ է առաջին հերթին շտկել անվանումները:

Ձիլուն ասաց.

- Դուք չափազանց մանրախնդիր եք: Ինչու՞ է անհրաժեշտ շտկել անվանումները:

Քունձին ասաց.

- Որքան անխոհեմ ես, Յոու: Ազնիվ մարդը խուսափում է դատողու-

թյուններ անել այն ամենի մասին, ինչ չգիտի: Երբ անվանումները շիտակ չեն, խոսքերը ձիշտ չեն հասկացվում, երբ խոսքերը ձիշտ չեն հասկացվում, աշխատանքը ձիշտ չի ստացվում, երբ աշխատանքը ձիշտ չի ստացվում, ծեսերն ու երաժշտությունը ազդեցիկ չեն լինում, երբ ծեսերն ու երաժշտությունը ազդեցիկ չեն լինում, մեղավորները չեն պատժվում, երբ մեղավորները չեն պատժվում, ժողովուրդը վայրենանում է: Հետևաբար՝ ազնիվ մարդը պետք է խոսքերը խոհեմությամբ արտասանի, այնուհետև կատարի այն, ինչ ասել է: Ազնիվ մարդու խոսքն աղերս չունի թեթևամտության հետ:

[Մեկնությունը]

① «卫君» - «Վեյի տիրակալ»: բոլոր մեկնողները միաբերան պնդում են, որ խոսքը Վեյի Չու իշխանի մասին է:

② «正名» - «շտկել անունները». Հան ժամանակաշրջանից հետո այս արտահայտությունը տարբեր մեկնություններ է ունեցել: Հուան Քանը մեջբերում է Ջեն Սյուանի «Ներածությունից» մի հատված. «Անվանումներ շտկելը արվում է գրի և գաղափարագրերի շտկման, հին ու մերօրյա խոսքի համեմատման միջոցով»: Մակայն չեմ կարծում, որ այս մոտեցումն արտացոլում է Կոնֆուցիոսի տեսակետը: «Ձուոյի նոթերի» Ջեն իշխանի կառավարման երկրորդ տարվա նկարագրության մեջ հանդիպում են Կոնֆուցիոսի հետևյալ խոսքերը. «Միայն ծիսական անոթներն ու անուններն են, որ չեն կարող կեղծվել»: Եվ «Ջուոյցներում», և «Ձուոյի նոթերում» «名» գաղափարագիրը կիրառված է նույն իմաստով՝ «անվանում»: «Ջուոյցներում» կա հատված (վեցերորդ գլխի քսանհինգերորդ ասույթը), ուր Կոնֆուցիոսը հոգոց հանելով ասում է. «Գավա՞թ է, թե՛ ոչ»: Այսինքն՝ գավաթը, որ արտաքինից նման է գավաթի, սակայն իրականում այն չէ, շիտակ անվանում չի կրում: Կոնֆուցիոսը Ձին իշխանին ասում էր հետևյալը. «Տիրակալը պիտի տիրակալ լինի, պաշտոնյան՝ պաշտոնյա, հայրը՝ հայր, որդին՝ որդի», այսինքն՝

անձը պիտի համապատասխան լինի անվանը, դիրքին կամ կոչմանը: Այդ պատճառով էլ ես գերադասում եմ մեկնաբանել «ոչ շիտակ անվանում» արտահայտությունը որպես «անհամապատասխանություն դիրքին (պաշտոնին, աստիճանին)» և կարծում եմ, որ այս տեսակետն ավելի մոտ է Կոնֆուցիոսի գաղափարներին, քանզի նրա նպատակը ոչ միայն անվանումները շտկելը և դրանք ծեսերին համապատասխան դարձնելն էր, այլև պաշտոնատար անձանց՝ պաշտոններին համապատասխանությունը որոշելը: Լայն իմաստով՝ «անվանումներ շտկելը» խոսքի ձևի և բովանդակության համապատասխանեցումն է: Միայն բառապաշարի կիրառումը, ըստ Կոնֆուցիոսի, ազդում էր ծիսակարգերի, կառավարական գործունեության և արարողակարգերի վրա:

③ «錯» - բառացի «սխալ», սակայն ասություն կիրառված է «措»՝ «կիրառել», «գործի դնել», «շարժել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.4 樊迟请学稼。子曰：“吾不如老农。”请学为圃。曰：“吾不如老圃。”樊迟出。子曰：“小人哉，樊须也！上好礼，则民莫敢不敬；上好义，则民莫敢不服；上好信，则民莫敢不用情。夫如是，则四方之民襁负其子而至矣，焉用稼？”

Ֆան Չին խնդրեց հողագործություն սովորեցնել: Ուսուցիչն ասաց.

- Ես չեմ հավասարվի ծեր հողագործին:

Խնդրեց այգեգործություն սովորեցնել: Ուսուցիչն ասաց.

- Ես չեմ հավասարվի ծեր այգեգործին:

Ֆան Չին հեռացավ: Ուսուցիչն ասաց.

- Նվաստ է Ֆան Մյուն: Եթե վերևում սիրեն ծեսերը, ժողովուրդը չի հանդգնի անպատկառ լինել: Եթե վերևում սիրեն արդարությունը, ժողովուրդը չի հանդգնի չենթարկվել: Եթե վերևում սիրեն ազնվությունը,

ժողովուրդը չի հանդգնի անկեղծ չլինել: Երբ այրերն այդպես վարվեն, չորս ծագերից դեպի նրանց կձգտի ժողովուրդն իր զավակներով, ինչի՞ է պետք հողագործություն սովորելը:

[Փոխադրությունը]

Ֆան Չին խնդրեց հողագործություն սովորեցնել: Քունձին ասաց.

- Իմ գիտելիքներով չեմ հավասարվի ծեր հողագործին:

Խնդրեց այգեգործություն սովորեցնել: Քունձին ասաց.

- Իմ գիտելիքներով չեմ հավասարվի ծեր այգեգործին:

Երբ Ֆան Չին հեռացավ, Քունձին ասաց.

- Հիրավի, նվաստ է Ֆան Սյուն: Եթե տիրակալը պահպանի ծեսերը, ժողովուրդը չի համարձակվի անպատկառություն դրսևորել: Եթե տիրակալն արդարամիտ է, ժողովուրդը չի համարձակվի ընդվզել: Եթե տիրակալը ազնիվ է, ժողովուրդը չի համարձակվի կեղծավոր լինել: Երբ տիրակալն այդպես վարվի, երկրի բոլոր կողմերից մարդիկ իրենց զավակների հետ կհամախմբվեն նրա շուրջ, էլ ինչի՞ է պետք հողագործություն սովորելը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 5 子曰: “诵《诗》三百, 授之以政, 不达; 使于四方, 不能专对①; 虽多, 亦奚以为②?”

Ուսուցիչն ասաց. «Սերտել է «Երգերից» երեք հարյուրը, սակայն եթե նրան կառավարչի պաշտոն տան, չի հաջողի, որպես պատվիրակ չորս ծագեր ուղարկվելով՝ չի կարող բանակցել, ի՞նչ օգուտ դրանից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Սերտել է «Երգերի գրքի» երեք հարյուր գլուխները,

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

սակայն եթե նրան տերունական հանձնարարական տան, չի կարող կատարել, եթե որպես դեսպան ուղարկվի հարևան տերություններ, չի կարող ինքնուրույն բանակցել: Շատ է ընթերցել, սակայն ինչի՞ է պետք այդ ամենը»:

[Մեկնությունը]

① «不能专对» - «չի կարող բանակցել». հնում դեսպանական պատվիրակությունները միայն տիրակալի տեսակետն էին փոխանցում, հազվադեպ էին փորձում հարմարվել փոփոխվող իրավիճակին և ինքնուրույն բանակցություններ վարել: Հաճախ դիվանագիտական ելույթներն ընդմիջվում էին «Երգերի գրքից» հատվածների արտասանությամբ: Այդ պատճառով էլ տերունական աստիճանավորները, անկախ մասնագիտացումից, ջանասիրաբար սերտում էին «Երգերի գիրքը»:

② «亦奚以为» - «ի՞նչ օգուտ». որոշ փոխադրություններում հանդիպում են «ինչի՞ է պետք ուսումը» կամ «ի՞նչ օգուտ գրերից» տարբերակները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 6 子曰: “其身正, 不令而行; 其身不正, 虽令不从。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նա շիտակ է՝ կենթարկվեն առանց հրամանի, նա շիտակ չէ՝ նույնիսկ հրամանով չեն հետևի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե տիրակալն արդար է, ապա նրան կենթարկվեն առանց հրամանի, եթե տիրակալն արդար չէ՝ նույնիսկ հրամանները կրկնելուց հետո ժողովուրդը չի վստահի նրան ու չի ենթարկվի:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.7 子曰：“鲁卫之政，兄弟也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Լուսն և Վեյը իրենց կառավարմամբ եղբայրներ են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Լուսն և Վեյ տերությունները կառավարվում են նույն կերպ, ասես եղբայրներ լինեն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.8 子谓卫公子荆①，“善居室②。始有，曰：‘苟合③矣。’少有，曰：‘苟完矣。’富有，曰：‘苟美矣。’”

Ուսուցիչն ասաց Վեյի իշխանազն Ձինի մասին. «Լավ է կառավարում տոհմը: Երբ քիչ է ունենում, ասում է. «Այսքանը բավական է»: Երբ ավելի է ունենում, ասում է. «Լրիվ բավական է»: Երբ շատ-շատ է ունենում՝ ասում է. «Ավելի քան բավական է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին Վեյ տերության իշխանի որդու՝ Ձինի մասին ասաց. «Նա հաջողությամբ կառավարում է տոհմի կալվածքները: Նույնիսկ քիչ ունենալիս ասում է. «Գրեթե բավական է»: Երբ ավելի շատ է ունենում, ասում է. «Լրիվ բավական է»: Երբ շատ-շատ է ունենում՝ ասում է. «Հրաշալի է»:

[Մեկնությունը]

① «卫公子荆» - Վեյի իշխանագն Ձին. Վեյ տերության իշխանի որդիներից մեկն էր: Ու Ձիջան նրան հիշատակում է որպես Վեյ տերության ազնվայրերից մեկը: «Զուոյի նոթերում» հիշատակվում է Սյան իշխանի կառավարման քսանիններորդ տարվա մասին հատվածում, որտեղ գրված է, որ իշխանագն Ձինը ապրում էր համեստ և ժուժկալ կյանքով, ի տարբերություն հարևան տերության արքունականների և պաշտոնյաների, որոնք կաշառակեր լինելուց բացի՝ ապրում էին ցոփ ու շվայտ կյանքով:

② «室» - «սրահ». գաղափարագիրը ունի մի շարք իմաստներ: Հիմնական իմաստը «տունն» է, կամ «սենյակը»: Մասնավորապես՝ «Ծեսերի գրքում» նշվում է հետևյալը. «Ազնվայրը սկզբում պետք է կառուցի նախնյաց տաճարը, այնուհետև իր տունը»: Ըստ երկրորդ տեսակետի՝ գաղափարագիրն ունի «ընդհանուր սրահ» իմաստը, այսինքն՝ սենյակ, ուր հավասար երումուտ ունեին և՛ տղամարդիկ, և՛ կանայք: Ըստ երրորդ տեսակետի՝ Հան ժամանակաշրջանում գաղափարագիրը ունեցել է «բանտ», «մեկուսարան» իմաստները: Սակայն ասույթի բովանդակությանն ավելի մոտ է չորրորդ տեսակետը, ըստ որի՝ գաղափարագիրն ունի «տոհմ» իմաստը:

③ «合» - ունի «ամբողջ», «միասին», «հավասար» իմաստները, ասույթում կիրառված է «այսքանը» կամ «այս ամենը» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.9 子适卫， 冉有仆①。 子曰：“庶矣哉！”冉有曰：“既庶矣， 又何加焉？”曰：“富之。”曰：“既富矣， 又何加焉？”曰：“教之②。”

Ուսուցիչը ձանապարհվում էր Վեյ, ժանյունն վարում էր կառքը: Ուսուցիչն ասաց.

- Որքան մարդաշատ է:
Ժանյոուն ասաց.
- Երբ մարդիկ շատ են, ի՞նչ անել:
- Հարստացնել:
- Երբ հարուստ են, այնժամ ի՞նչ անել:
- Կրթել,- ասաց Ուսուցիչը:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ձանապարհվում էր Վեյ տերություն, իսկ Ժանյոուն վարում էր նրա կառքը: Քունձին ասաց.

- Որքան շատ են մարդիկ:
Ժանյոուն ասաց.
- Երբ մարդիկ շատ են, ի՞նչ պետք է անել:
- Պետք է նրանց հարստացնել:
- Իսկ երբ հարստանան, այնժամ ի՞նչ անել:
- Կրթել,- ասաց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «仆» - բառացի՝ «ծառայել», «սպասարկել». ասույթում կիրառված է «կառքը վարել» իմաստով: Երբեմն կիրառվել է նաև որպես գոյական՝ «կառապան» իմաստով:

② «既富矣, 又何加焉? ”曰: “教之» - «Երբ հարուստ են, այնժամ ի՞նչ անել:- Կրթել». Կոնֆուցիոսի ուսմունքի՝ տերության կառավարմանը վերաբերող դրույթներից մեկն էր՝ մարդկանց համար բարօրություն ապահովել, այնուհետև ուսում տալ նրանց: Այս դրույթը հետագայում զարգացրել են նաև Մենձին և Սյունձին: Նրանք իրենց աշխատություններում հաճախ են մեջբերում «տիրակալը պետք է բարօրություն ապահովի ժողովրդի համար» և նույնաբովանդակ այլ դրույթներ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 0 子曰：“苟有用我者， 期月^①而已可也， 三年有成。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ինձ ծառայության վերցնեին, տասներկու ամսում նշանակալի բան կանեի, իսկ երեք տարում՝ կհաջողեի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե ինձ տերունական ծառայության ընդունեին, մի տարում ես քիչ բան չեի անի, իսկ երեք տարում՝ կհասնեի լուրջ հաջողությունների»:

[Մեկնությունը]

① «期月» - «տասներկու ամիս». «期» գաղափարագիրը բառացի նշանակում է «ժամանակահատված», սակայն ասություն կիրառված է «մեկ տարի» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 1 子曰：“善人为邦百年， 亦可以胜^① 残去^② 杀矣^③。’诚哉是言也！ ”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ առաքինի մարդիկ հարյուր տարի տիրեն երկրին, բռնությունը կհաղթահարվի, սպանությունները կվերանան». Հիրավի, ձիշտ է ասված»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ հարյուր տարի շարունակ տերության գլուխ կանգնած լինեն առաքինի մարդիկ, ապա բռնությունը կհաղթահարվի, մահապատիժները կվերանան». Հիրավի, ձիշտ է ասված»:

[Մեկնությունը]

- ① «胜» - «հաղթանակ», «հաղթահարել». արտասանվում է «շեն»:
- ② «去» - բառացի՝ «գնալ», «անցնել», «հեռացնել», «ազատվել». ասույթում կիրառված է «վերացնել» իմաստով:
- ③ «善人为邦百年，亦可以胜 残去杀矣。」 - «Երբ առաքինի մարդիկ հարյուր տարի տիրեն երկրին, բռնությունը կհաղթահարվի, սպանությունները կվերանան». ամենայն հավանականությամբ սրանք Կոնֆուցիոսի խոսքերը չեն, նա մեջբերում է ուրիշի:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 2 子曰：“如有王者，必世而后仁。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե արժանի արքա լինի, միայն մի սերունդ հետո մարդկայնություն կլինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նույնիսկ եթե արժանի արքա կառավարի տերությունը, միայն երեսուն տարի հետո կհաստատվի մարդկային իշխանություն»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 3 子曰：“苟正其身矣，于从政乎何有？不能正其身，如正人何？”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե շտկում է ինքն իրեն, մի՞թե կդժվարանա կառավարել: Եթե ընդունակ չէ շտկել ինքն իրեն, սպա ինչպե՞ս կշտկի մարդկանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե կարող է շտկել ինքն իրեն, մի՞թե կդժվարանա կառավարել: Եթե ընդունակ չէ շտկել ինքն իրեն, ապա ինչպե՞ս կկարողանա շտկել այլոց»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 1 4 冉子退朝。子曰：“何晏也？”对曰：“有政。”子曰：“其事也。如有政，虽不吾以，吾其与闻之①。”

Ժանձին վերադարձավ արքունիքից: Ուսուցիչը հարցրեց.

- Ինչո՞ւ ուշացար:

- Տերունական գործեր կային:

Ուսուցիչն ասաց.

- Քո գործերն էին: Եթե տերունական գործեր լինեին, թեև ես չեմ ծառայում, լսած կլինեի դրանց մասին:

[Փոխադրությունը]

Ժանձին վերադարձավ պալատից: Քունձին հարցրեց.

- Ինչո՞ւ այսքան ուշ եկար:

- Տերունական գործերի պատճառով:

Քունձին ասաց.

- Քո սեփական գործերի պատճառով ես ուշացել: Եթե տերունական գործերի պատճառով ուշացած լինեիր, ես անպայման կիմանայի այդ մասին, թեև արդեն չեմ ծառայում:

[Մեկնությունը]

① «与闻之» - բառացի՝ «լսած կլինեի». «Զուրյի նոթերի» Այ իշխանի

կառավարման տասնմեկերորդ տարվա նկարագրության մեջ նշվում է, որ Ձի տոհմը ցանկանում էր ծառայության ընդունել Կոնֆուցիոսին, ասելով՝ «Ուսուցիչը տերության ծերերից է, պետք է նրան ծառայության վերցնել»: Մինչ դա Կոնֆուցիոսը արդեն ծառայության փորձ ուներ և կարող էր տարբերակել տերունական գործը անձնականից: Զուտ Կոնֆուցիոսի ծառայողական փորձառությունը հիմք ընդունելով՝ կարող եմ եզրակացնել, որ բացի վերոնշյալից, ասույթն այլ թաքնված, խորքային իմաստ չունի:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 5 定公问：“一言而可以兴邦，有诸？”孔子对曰：“言不可以若是其几也。人之言曰：‘为君难，为臣不易。’如知为君之难也，不几乎一言而兴邦乎？”曰：“一言而丧邦，有诸？”孔子对曰：“言不可以若是其几也。人之言曰：‘予无乐乎为君，唯其言而莫予违也。’如其善而莫之违也，不亦善乎？如不善而莫之违也，不几乎一言而丧邦乎？”

Դին իշխանը հարցրեց.

- Կարելի՞ է մի բառով երկրին բարօրություն բերել:

Քունձին ասաց.

- Բառն ինքն իրեն չի կարող ազդել: Մարդիկ ասում են. «Բարդ է տիրակալ լինելը, պաշտոնյա լինելը հեշտ չէ»: Եթե գիտես, որ բարդ է տիրակալ լինելը, մի՞թե մոտ չես լինի մի բառով երկրին բարօրություն բերելուն:

Դին իշխանը հարցրեց.

- Կարելի՞ է մի բառով կործանել երկիրը:

Քունձին ասաց.

- Բառն ինքն իրեն չի կարող ազդել: Մարդիկ ասում են. «Տիրակալին

չի ուրախացնում այն, որ չկա մեկը, ով հակադարձի իր խոսքին»։ Եթե ձշմարիտ խոսքին չեն հակադարձում, մի՞թե վատ է։ Եթե սխալ խոսքին չեն հակադարձում, մի՞թե մոտ չեն լինում մի բառով երկիրը կործանելուն։

[Փոխադրությունը]

Լու տերության Դին իշխանը հարցրեց.

- Կարելի՞ է մի բառով երկրին բարօրություն բերել։

Քունձին ասաց.

- Բառն ինքն իրեն չի կարող ազդել։ Մարդիկ ասում են. «Բարդ է տիրակալ լինելը, պաշտոնյա լինելը հեշտ չէ»։ Եթե գիտես, որ բարդ է տիրակալ լինելը և կառավարելիս աչալուրջ ես ու խելամիտ, մի՞թե մոտ չես լինի մի բառով երկրին բարօրություն բերելուն։

Դին իշխանը հարցրեց.

- Իսկ կարելի՞ է մի բառով կործանել երկիրը։

Քունձին ասաց.

- Բառն ինքն իրեն չի կարող ազդել։ Մարդիկ ասում են. «Տիրակալին չի ուրախացնում այն, որ չկա մեկը, ով հակադարձի իր խոսքին»։ Սակայն եթե իմաստալից խոսքին չեն հակադարձում, մի՞թե վատ է։ Իսկ եթե չեն հակադարձում անիմաստ խոսքին, մի՞թե մոտ չեն լինում մի բառով երկիրը կործանելուն։

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 6 叶公问政。子曰：“近者悦， 远者来。”

Յեի իշխանը հարցրեց կառավարման մասին։ Ուսուցիչն ասաց.

- Մերձավորները ուրախանում են, հեռավորները գալիս են։

[Փոխադրությունը]

Յե գավառի իշխանը հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Պիտի կառավարել այնպես, որ մերձավորները երջանիկ լինեն, իսկ հեռավորները ցանկանան մոտ գալ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 7 子夏为莒父^①宰，问政。子曰：“无欲速，无见小利。欲速，则不达；见小利，则大事不成。”

Ձիսյան Ձյույֆուի կառավարիչ դառնալով՝ հարցրեց կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Մի շտապիր, մի ընկիր փոքր շահի հետևից: Շտապես՝ չես հաջողի, ընկնես փոքր շահի հետևից, մեծ գործերը չեն ստացվի:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան Ձյույֆուի գավառապետ դառնալուց հետո հարցրեց կառավարման մասին: Քունձին ասաց.

- Մի շտապիր գործել, մի մտահոգվիր փոքր շահի համար: Շտապես գործել՝ հաջողության չես հասնի, մտահոգվես փոքր շահի համար՝ մեծ գործեր չես կարող անել:

[Մեկնությունը]

① « 莒父 » - Ձյույֆու. Լու տերության գավառներից մեկն էր: Ներկայումս հայտնի չէ դրա գտնվելու իսկական վայրը: Ենթադրվում է, որ գտնվել է Շանդուն նահանգի հարավ-արևելքում, ներկայիս Գաոմի գավառի տարածքում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 8 叶公语孔子曰：“吾党有直躬者，其父攘羊，而子证①之。”孔子曰：“吾党之直者异于是：父为子隐，子为父隐。一直在其中②矣。”

Յեի իշխանը ասաց Քունձիին.

- Իմ համայնքում ազնիվ մեկը կա. նրա հայրը ոչխար էր գողացել, որդին մատնեց:

Քունձիին ասաց.

- Իմ համայնքում ազնվությունն այլ է. հայրը պաշտպանում է որդուն, որդին պաշտպանում է հորը: Դա է ազնվությունը:

[Փոխադրությունը]

Յե գավառի իշխանը ասաց Քունձիին.

- Իմ համայնքում իսկապես ազնիվ մարդ կա. նրա հայրը ոչխար էր գողացել, և նա հայտնեց այդ մասին:

Քունձիին ասաց.

- Մեզ սոտ ազնվությունը տարբերվում է. հայրը թաքցնում է որդուն, որդին թաքցնում է հորը: Դա է ազնվությունը:

[Մեկնությունը]

① «证» - «հայտնել», «տեղեկացնել», «վկայել», «զեկուցել». ասույթում կիրառված է «մատնել» իմաստով: Հան Ֆեյձիին այս գաղափարագիրը փոխադրում է որպես «հայտնել վերադասին»:

② «一直在其中». «Դա է ազնվությունը». կոնֆուցիականության հիմնաբարերից երկուսն են ներկայացվում՝ «որդիական պատկառանք» և «բարություն»: Ահա թե ինչու են հայրերն ու որդիները պաշտպանում միմյանց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.1 9 樊迟问仁。子曰：“居处恭，执事敬，与人忠。虽之①夷狄，不可弃也。”

Ֆան Զին հարցրեց մարդկայնության մասին: Ուսուցիչն ասաց.
- Տանը եղիր համեստ, ծառայելիս՝ պատկառանքով լի, մարդկանց հավատարիմ: Նույնիսկ Յիի և Դիի մեջ լինելիս պետք չէ մոռանալ դա:

[Փոխադրությունը]

Ֆան Զին հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.
- Տանը եղիր համեստ, ծառայելիս՝ պատկառանքով լի, մարդկանց հանդեպ ազնիվ եղիր: Նույնիսկ բարբարոսների մեջ լինելիս պետք չէ մոռանալ այս ամենը:

[Մեկնությունը]

① «之» - որպես կանոն՝ կիրառվում է որպես դերանուն, սակայն ասույթում կիրառված է որպես բայ՝ «հասնել», «գտնվել» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 0 子贡问曰：“何如斯可谓之士矣？”子曰：“行己有耻，使于四方，不辱君命，可谓士矣。”曰：“敢问其次。”曰：“宗族称孝焉，乡党称弟焉。”曰：“敢问其次。”曰：“言必信，行必果，硠硠然小人哉！一抑亦可以为次矣。”曰：“今之从政者何如？”子曰：“噫！斗筭之人①，何足算也？”

Զիգունը հարցրեց.
- Ու՞ն կարող ենք կոչել ուսյալ այր:

Ուսուցիչն ասաց.

- Նա, ով ամոթ ունի և որպես պատվիրակ չորս ծագերում չի խայտառակի տիրակալին, կարող է կոչվել ուսյալ այր:

- Համարձակվում եմ հարցնել, ո՞վ է հաջորդիվ:

- Նա, ում տոհմակիցները համարում են որդիական պատկառանք ունեցող, իսկ երկրացիները՝ եղբայրական սեր ունեցող:

- Համարձակվում եմ հարցնել՝ ո՞վ է հաջորդիվ:

- Նա, ում խոսքերն ազնիվ են, արարքները՝ վճռական. հարկավ նվաստն է, կարող է համարվել հաջորդը:

- Այսօրվա կառավարիչների մասին ի՞նչ կարելի է ասել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ավանդ... Դուռ և շառ չափի մարդիկ են, արժե՞ հիշատակել:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց.

- Ու՞մ կարող ենք կոչել ուսյալ այր:

Քունձին ասաց.

- Նա, ով ամոթ ունի և որպես դեսպան այլ տերություններ ուղևորվելով՝ չի խայտառակի տիրակալին, կարող է կոչվել ուսյալ այր:

- Համարձակվում եմ հարցնել՝ ո՞վ է նրանից ցածր:

- Նա, ում ազգականները համարում են որդիական պատկառանք ունեցող, իսկ հարևանները՝ եղբայրական սեր ունեցող:

- Համարձակվում եմ հարցնել՝ ո՞վ է նրանից ցածր:

- Նա, ում խոսքերն ազնիվ են, արարքները՝ վճռական. հարկավ նվաստն է, քանզի մտածում է միայն իր խոսքերի ու արարքների մասին՝ անկախ նրանից, դրանք բարի՞ են, թե՞ չար: Նա կարող է համարվել ավելի ցածր:

Ձիգունը հարցրեց.

- Այսօրվա իշխանների մասին ի՞նչ կարելի է ասել:

Քունձին ասաց.

- Ավանդ... Ինչո՞ւ խոսել թեթևամիտ և նվաստ մարդկանց մասին:

[Մեկնությունը]

① «斗筭之人» - «Դոու և շաո չափի մարդիկ». Դոուն և շաոն չափման միավորներ էին, օգտագործվում էին բրինձ և այլ հատիկեղեն կշռելու համար: Կոնֆուցիոսը նկատի ուներ, որ այդ իշխանավորների ընդունակությունները և շնորհները քիչ են և կտեղավորվեն անզամ բրնձի համար նախատեսված զամբյուղներում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 2 1 子曰: “不得中行而与之, 必也狂狷①乎! 狂者进取, 狷者有所不为也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե անհնար է լինել միջինին հետևողների հետ, ստիպված ես լինել պոռթկունների և զգույշների հետ: Պոռթկունները առաջ են ընթանում, զգույշները խուսափում են գործել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե անհնար է գտնել նրանց, որ իրենց խոսքերում և գործերում հետևում են «ոսկե միջինին», ստիպված ես գործակցել անզուսպների և զգուշավորների հետ: Անզուսպները համառորեն առաջ են ընթանում, իսկ զգույշները խուսափում են վատ արարքներ գործել»:

[Մեկնությունը]

① «狂狷» - «Պոռթկուններ և զգույշներ». Մենձիի համանուն աշխատության «Ողջ սրտով» գլխում կա այս եզրույթների մեկնությունը:

Մասնավորապես՝ նշվում է. «Մենձին ասաց. «Քունձին ասում էր. «Չի ստացվում գտնել միջին ուղուն հետևողներ, որոնք կդասավանդեի իմ ուսմունքը: Այդ պատճառով էլ գործ եմ ունենում պոռթկունների և զգույշների հետ: Պոռթկունները կարող են միշտ առաջ գնալ, իսկ զգույշները գործում են կշռադատված»: Միթե Քունձին չէր ցանկանում գտնել միջին ուղուն հետևողների: Թերևս՝ ցանկանում էր, սակայն այդպիսիք չկային: Ովքե՞ր են պոռթկունները: Քունձին պոռթկուն է անվանում Յինջանին, Ձեմսիին և Մուփիին, որոնք հպարտանում էին իրենց տոհմիկ լինելով: Սակայն նրանք էլ շատ չէին, այդ պատճառով էլ Քունձին փորձում էր գտնել գոնե նրանց, որոնք խուսափում էին չար գործերից: Դրանք էին զգույշները»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 2 2 子曰: “南人有言曰: ‘人而无恒, 不可以作巫医①。’善夫! ” “不恒其德②, 或承之羞。”子曰: “不占而已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հարավցիները մի խոսք ունեն. «Մարդիկ, որ անկայուն են, չեն կարող լինել գուշակներ և հեքիմներ»: Լավ է ասված: «Առաքինության մեջ անկայունները հաճախ են ամոթով մնում»: Ուսուցիչն ասաց. «Չեն կարող անել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հարավի բնակիչները մի խոսք ունեն. «Մարդիկ, որ անկայուն են, չպիտի գուշակություն և հեքիմություն անեն»: Լավ խոսքեր են: «Փոփոխությունների գրքում» այսպիսի տողեր կան. «Փոփոխական մարդիկ հաճախ են ամոթով մնում»: Քունձին ասաց. «Նշանակում է, որ նման մարդիկ չեն կարող գուշակել»:

[Մեկնությունը]

① «巫医» - «Գուշակներ և հեքիմներ». որոշ մեկնություններում արտահայտությունը փոխադրված է ուղղակի որպես «հեքիմներ», ինչը հիմնավորվում է նրանով, որ գուշակները հաճախ բժշկում էին աղոթքներով և կարող էին համարվել նաև հեքիմներ:

② «不恒其德» - «Առաքիության մեջ անկայունները». կարող է մեկնաբանվել երկու իմաստով. ըստ առաջինի՝ նկատի ունի զուտ անձի փոփոխական լինելը, ըստ երկրորդի՝ որոշակի ընդգծված վարքային ձև չունենալը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 3 子曰：“君子和而不同，小人同而不和①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրերը ներդաշնակ են անհամաձայնության մեջ, նվաստները համաձայնության մեջ ներդաշնակ չեն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդիկ ներդաշնակ են, նույնիսկ երբ համաձայն չեն իրար, իսկ նվաստները ներդաշնակ չեն, նույնիսկ երբ համաձայն են իրար»:

[Մեկնությունը]

① «和, 同» - «ներդաշնակություն, համաձայնություն». սրանք «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում տարածված արտահայտություններից են: Հանդիպում են նաև «Զուոյի նոթերի» Ջաո իշխանի կառավարման քսաներորդ տարվա նկարագրության մեջ՝ Յանձիի և Ջին իշխանի գրույցում: Շի Բոն իր «Պետական լեզու» աշխատության

մեջ «和» գաղափարագրին տալիս է հետևյալ բացատրությունը. «Այն հինգ համերի և ութ նյութերի հաջող համադրումն է»: Ցյան Մուն այլ կերպ էր մեկնաբանում. «Ներդաշնակ է այն այրը, ով զուրկ է դաժան սրտից, իսկ այլոց համաձայն է այն այրը, ով առաջնորդվում է կեղծավորությամբ»: Որոշ մեկնողներ փոխադրում են արտահայտությունը որպես «հասնել միասնության տարաձայնությունների միջոցով»: Իսկ «同» գաղափարագիրը բնութագրում է ոչ թե գիտակից համաձայնությունը, այլ առավել ուժեղի կամ հեղինակավորի տեսակետին ստիպված համաձայնելը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 4 子贡问曰：“乡人皆好之，何如？”子曰：“未可也①。
”“乡人皆恶之，何如？”子曰：“未可也；不如乡人之善者好之，其不善者恶之。”

Ձիգունը հարցրեց.

- Երբ բոլոր գյուղացիները սիրում են, դրան ի՞նչ կասեք:

Ուսուցիչն ասաց.

- Բավական չէ:

- Երբ բոլոր գյուղացիներն ատում են, դրան ի՞նչ կասեք:

Ուսուցիչն ասաց.

- Բավական չէ: Ձի հավասարվի բարի գյուղացիների սիրելին և չարերի ատելին լինելուն:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց.

- Ի՞նչ կարելի է ասել, եթե մի մարդու սիրում են բոլոր գյուղացիները:

Քունձին ասաց.

- Լավ չէ:
- Իսկ ի՞նչ կարելի է ասել, եթե մի մարդու ատում են բոլոր գյուղացիները:
- Քունձին ասաց.
- Լավ չէ: Առավել լավ է լինել բարի գյուղացիների սիրելին և չար գյուղացիների ատելին:

[Մեկնությունը]

① «未可也» - «Բավական չէ». Կոնֆուցիոսը կարծում էր, որ անձի մասին այլոց դրական կամ բացասան կարծիքները բավական չեն որևէ եզրակացություն անելու համար: Նույնիմաստ են «Զրույցների» տասնհինգերորդ գլխի քսանութերորդ և չորրորդ գլխի երրորդ ասույթները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 2 5 子曰：“君子易事①而难说也。说之不以道， 不说也； 及其使人也， 器之。小人难事而易说也。说之虽不以道， 说也； 及其使人也， 求备焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրին ծառայելը դյուրին է, դժվար է նրան գոհացնելը. փորձես գոհացնել՝ չհետևելով Ուղուն, չես գոհացնի: Նա բանեցնում է մարդկանց ըստ ունակությունների: Նվաստին ծառայելը դժվար է, գոհացնելը՝ դյուրին. փորձես գոհացնել՝ չհետևելով ուղուն, կգոհացնես: Նա բանեցնում է մարդկանց՝ պահանջելով պատրաստակամություն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդուն ծառայելը հեշտ է, սակայն դժվար է նրան գոհացնելը. եթե փորձես գոհացնել՝ շրջանցելով օրենքը, նրան

չես գոհացնի: Նա ծառայեցնում է մարդկանց ըստ ընդունակությունների և օգնում է հղկել դրանք: Նվաստին ծառայելը դժվար է, գոհացնելը՝ հեշտ. նույնիսկ եթե փորձես գոհացնել՝ շրջանցելով օրենքը, նա գոհ կլինի: Նա ծառայեցնում է մարդկանց՝ պահանջելով լինել պատրաստ ամեն ինչի և ընդունակ ամեն բանի»:

[Մեկնությունը]

① «易事» - «դյուրին է ծառայելը». «Այգու պատմություններ» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Ցենձին ասաց. «Բավական է Ուսուցիչը մեկի բարի գործը տեսներ, մոռանում էր հարյուր չարը, այդ պատճառով էլ դյուրին էր նրան ծառայելը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 6 子曰: “君子泰而不骄①, 小人骄而不泰。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը խաղաղ է և ոչ գոռոզ, նվաստը գոռոզ է և ոչ խաղաղ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը խաղաղ է՝ արժանապատվությամբ լի, սակայն ոչ գոռոզ, նվաստը գոռոզ է, սակայն ոչ խաղաղ և արժանապատվությամբ լի»:

[Մեկնությունը]

① «泰, 骄» - «Խաղաղ, գոռոզ». Հուան Քանի «ձյմարտի մեկնություն» աշխատության մեջ նշվում է հետևյալը. «Ազնվայրը հաստատուն է իր վարքում և մտքերում, խաղաղ է և ոչ գոռոզ: Նվաստը գոռոզ է,

հեղիեղուկ իր մտքերում և վարքում»։ Նույն իմաստն է պարունակում «Զրույցների» քսաներորդ գլխի երկրորդ ասույթի մի հատված։

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 7 子曰：“刚、毅、木、讷近仁。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ամուր է, կայուն, պարզ և սակավախոս՝ մոտ է մարդկայնությանը»։

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ուժ, վճռականություն, պարզություն և քչախոսություն։ Այս չորս որակներն ունեցող մարդը մոտ է մարդկայնությանը»։

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 8 子路问曰：“何如斯可谓之士矣？”子曰：“切切偲偲①，怡怡②如也，可谓士矣。朋友切切偲偲，兄弟怡怡。”

Զիլուն հարցրեց.

- Ու՞ն կարելի է կոչել «ուսյալ այր»։

Ուսուցիչն ասաց.

- Նրան, ով խանդավառ է, բազմաշնորհ և ներդաշնակ, կարելի է կոչել «ուսյալ այր»։ Բարեկամների հետ խանդավառ է և բազմաշնորհ, եղբայրների հետ՝ ներդաշնակ։

[Փոխադրությունը]

Զիլուն հարցրեց.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Ու՞ն կարելի է կոչել «ուսյալ այր»:

Քունձին ասաց.

- Նրան, ով քննադատում է այլոց և ներդաշնակ ապրում նրանց հետ, կարելի է կոչել «ուսյալ այր»: Բարեկամները քննադատում են իրար՝ առանց թշնամանքի, եղբայրներն իրար հետ ապրում են ներդաշնակ:

[Մեկնությունը]

① «切切偲偲» - «Խանդավառ և բազմաշնորհ». իրականում այս արտահայտությունն ունի «քննադատել այլոց» իմաստը:

② «怡怡» - «ներդաշնակ». նկատի ունի անձի բարեկրթությունը և հեզությունը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3.2 9 子曰：“善人教民七年，亦可以即戎①矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե բարի մարդը յոթ տարի սովորեցնի մարդկանց, նրանց կարելի կլինի զենքի կոչել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե բարի մարդը յոթ տարի շարունակ սովորեցնի մարդկանց, ապա նրանց կարելի կլինի տանել պատերազմելու»:

[Մեկնությունը]

① «即戎» - «զենքի կոչել». ունի «զորակոչել», «պատերազմի տանել» իմաստները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 3. 3 0 子曰：“以不教民①战， 是谓弃之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Անպատրաստ մարդկանց պատերազմի տանել՝ նշանակում է լքել նրանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Պատերազմի տանել անպատրաստ մարդկանց՝ նշանակում է կորստյան մատնել նրանց»:

[Մեկնությունը]

① «不教民» - «անպատրաստ մարդիկ». նկատի ունի մարտական պատրաստություն չանցած մարդկանց, որոնց «Երգերի գրքում» անվանում են «խռովասիրտ, երկչոտ և ավազակի հագուստ հագած»:
«Ավազակի հագուստը» փոխաբերական իմաստ ունի, նշանակում է՝ «երբեք չվազված հագուստ»:

Գլուխ 14. Սյանը հարցրեց... Ընդամենը 44 ասույթ

(Ջու Սիի «Մեկնություններում» 47 ասույթ են,
որովհետև մի քանի ասույթ բաղդատված են)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 宪问耻。子曰：“邦有道，谷；邦无道，谷，耻也。”“克、伐、怨、欲不行焉，可以为仁矣①？”子曰：“可以为难矣，仁则吾不知也。”

Սյանը հարցրեց ամոթի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Տերությունն Ուղի ունի՝ հատիկ են ստանում, տերությունն ուղի չունի՝ հատիկ են ստանում, դա է ամոթը:

- Սնափառությամբ, պարծենկոտությամբ, բողոքավորությամբ և ազահությամբ չգործելը կարելի է «մարդկայնություն» անվանել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Դա բարդ է անելը, սակայն մարդկայնություն է արդյոք՝ ես չգիտեմ:

[Փոխադրությունը]

Յուան Սյանը հարցրեց ամոթի մասին: Քունձին ասաց.

- Տերությունը կառավարվում է օրենքով, և պաշտոնյաները ռոձիկ են ստանում: Սակայն երբ տերությունը չի կառավարվում օրենքով, և պաշտոնյաները ռոձիկ են ստանում, դա է ամոթը:

Յուան Սյանը հարցրեց.

- Փառասիրությունից, պարծենկոտությունից, տրտնջալուց և ազահությունից ազատվելը կարելի է «մարդկայնություն» համարել:

Քունձին ասաց.

- Դա հազվագյուտ և արժեքավոր որակ է, սակայն մարդկայնություն՞ն է արդյոք, ես չեմ կարող համաձայնել:

[Մեկնությունը]

① «可以为仁矣» - «կարելի է «մարդկայնություն» անվանել». որոշ մեկնություններում այս արտահայտությունը փոխադրված է որպես հաստատական, սակայն ես գերադասեցի պահպանել դրա հարցական կառուցվածքը: Գրեթե նույն իմաստն է պարունակում ութերորդ գլխի տասներեքերորդ ասույթի վերջին պարբերությունը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 子曰: “士而怀居①, 不足以为士矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուսյալ այրը, որ մտածում է միայն կալվածքի մասին, արժանի չէ ուսյալ այր համարվելու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ուսյալ մարդը, որ մտածում է միայն խաղաղ և հարմարավետ կյանքի մասին, արժանի չէ ուսյալ համարվելու»:

[Մեկնությունը]

① «怀居» - «մտածել կալվածքի մասին». իրականում ասույթում այս արտահայտությունը կիրառված է «մտածել խաղաղ և հարմարավետ կյանքի մասին» իմաստով: «Ձուոյի նորերի» Սի իշխանի կառավար-

ման քսաներեքերորդ տարվա նկարագրության մեջ, ուր հիշատակվում է Զին տերության Վեն իշխանի աքտորի մասին, կան այսպիսի տողեր. «Նա հաստատվեց Յի տերությունում, իր կանանց ու հարձերի հետ և վայելում էր իր անբավ հարստությունը: Նրա կանանցից մեկը՝ Զյանն ասաց. «Էհ, մտածելով խաղաղ կեցության մասին, մոռացության մատնեցիր անունդ»: Այս արտահայտությունները մոտ են իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 3 子曰: “邦有道, 危^①言危行; 邦无道, 危行言孙^②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Տերությունն ունի Ուղի՝ խոսիր շիտակ, գործիր շիտակ: Տերությունը չունի Ուղի՝ գործիր շիտակ, խոսիր զուսպ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ տերությունը կառավարվում է օրենքով, եղիր արդար խոսքերում և վարքում: Երբ տերությունը չի կառավարվում օրենքով՝ վարքում արդար եղիր, իսկ խոսքերում՝ համեստ»:

[Մեկնությունը]

① «危» - բառացի՝ «վտանգ», «վտանգել». ասույթում կիրառված է «շիտակ» իմաստով: Գաղափարագիրը հանդիպում է նաև «Ծեսերի գրքում», փոխադրվում է որպես «լինել գոեհկությունից բարձր»: Ջու Սիի «Մեկնություններում» գաղափարագիրը փոխադրվում է որպես «արդար»:

② «孙» - բառացի՝ «ժառանգ», «թոռ». ենթադրվում է, որ գաղափարագրի փոխարեն պիտի լինի նմանատիպ գրություն ունեցող «逊» գաղափարագիրը, որն ունի «զուսպ», «համեստ իմաստները»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 4 子曰：“有德者必有言，有言者不必有德。仁者必有勇，勇者不必有仁。”

Ուսուցիչն ասաց. «Առաքինություն ունեցողն անպայման ասելիք կունենա, ասելիք ունեցողն անպայման չէ, որ առաքինություն ունենա: Մարդկայինն անպայման խիզախ է, խիզախն անպայման չէ, որ մարդկային լինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Առաքինի մարդիկ միշտ ունեն հիշատակման արժանի խոսքեր, սակայն հիշատակման արժանի խոսքեր ունեցողները միշտ չէ, որ առաքինի մարդիկ են: Մարդկայինը միշտ քաջ է, սակայն քաջը միշտ չէ, որ մարդկային է»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 5 南宫适①问于孔子曰：“羿②善射，奭③荡舟④，俱不得其死然。禹稷躬稼而有天下。”夫子不答。南宫适出，子曰：“君子哉若人！尚德哉若人⑤！”

Նանգուն Քուոն ասաց Քունձիին.

- Յին լավ նետաձիգ էր, Աոն մակույկն էր տանում ցամաքով, սակայն երկուսն էլ մահացան անժամանակ: Յուն և Զին իրենք էին վարուցանք անում և տիրում էին ամենին Երկնքի տակ:

Ուսուցիչը ոչինչ չասաց: Երբ Նանգուն Քուոն հեռացավ, Ուսուցիչն ասաց.

- Հիրավի, ազնվալը է այս մարդը: Որքան բարձր առաքինություն ունի այս մարդը:

[Փոխադրությունը]

Նանգուն Քուոն հարցրեց Քունձիին.

- Յին անգերազանցելի նետաձիգ էր, Աոն անկասելի էր ծովամարտերի ժամանակ, սակայն երկուսն էլ վաղ մահացան: Յուն և Ջին իրենք էին բույսեր մշակում և տիրում էին ամենին Երկնքի տակ: Ինչպե՞ս կարելի է բացատրել այդ ամենը:

Քունձին ոչինչ չասաց: Երբ Նանգուն Քուոն հեռացավ, Ուսուցիչն ասաց.

- Հիրավի, ազնիվ մարդ է նա՝ օժտված բարձր առաքինությամբ:

[Մեկնությունը]

① «南宮适» - Նանգուն Քուո. Կոնֆուցիոսի սաներից էր, նաև նրա զարմիկի դստեր ամուսինը:

② «羿» - Յի. կիսասառասպելական նետաձիգ: Յի անունը կրող երեք անվանի նետաձիգներ կային, որոնք ապրել են տարբեր ժամանակներում և մինչ այժմ պարզ չէ, թե ում նկատի ունի Նանգուն Քուոն: Առաջինը նետաձգություն էր սովորեցնում Քու կայսրին, երկրորդը ծառայում էր Թանյաո կայսրին՝ Քուի որդուն, իսկ երրորդը Սյա արքայատոհմին ենթակա աղքատ տերություններից մեկի իշխանն էր, ում մասին հիշատակվում է «Ջուոյի նոթերի» Սյան իշխանի կառավարման չորրորդ տարվա նկարագրության մեջ:

③ «羿» - Աո. Սյա ժամանակաշրջանի հերոսներից էր, համարվում էր հայտնի Հան Ջուոյի որդին:

④ «荡舟» - բառացի՝ «ցամաքով տանել մակույկը» կամ «քարշ տալ մակույկը». Գու Յանուն նշում էր, որ այս արտահայտությամբ է բնորոշվում նավավարության հմտությունը:

⑤ Ասույթի իմաստը հետևյալն է՝ բիրտ ուժը առաքինություն չէ: Մարդիկ, որ աչքի են ընկնում ուժով և մշտապես ձգտում են քաջագործություններ անել՝ արագ սպառում են իրենց և մահանում ոչ իրենց

մահով: Իսկ առաքինի տիրակալները կառավարում են երկար ու անցնցում:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 6 子曰: “君子①而不仁者有矣夫, 未有小人①而仁者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Պատահում է, որ ազնվայրը մարդկային չի լինում, սակայն չի լինում այնպես, որ նվաստը մարդկային լինի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնվայրերի մեջ կան այնպիսիք, որ մարդկային չեն, սակայն նվաստների մեջ մարդկայիններ չկան»:

[Մեկնությունը]

① «君子, 小人» ~ «ազնվայր, նվաստ». որոշ մասնագետներ կարծում են, որ ասություն այս արտահայտությունները կիրառված են ոչ թե «Զրույցների» հիմնական՝ «ազնվայր» ու «նվաստ» իմաստներով, այլ ուղղակի «տերունական պաշտոնյաներ» և «հասարակ ժողովուրդ» իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 7 子曰: “爱之, 能勿劳乎①? 忠焉, 能勿诲乎?”

Ուսուցիչն ասաց. «Սիրում ես՝ չե՞ս կարող բանեցնել: Հավատարի՞մ ես՝ չե՞ս կարող խրատել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ սիրում ես նրան, չե՞ս կարող այնպես անել, որ նա աշխատի ջանասիրաբար: Երբ հավատարիմ ես նրան, չե՞ս կարող սովորեցնել»:

[Մեկնությունը]

① «能勿劳乎» - «Չե՞ս կարող բանեցնել». «Լուի ասույթներ» աշխատության մեջ հիշատակվում են Լու տերության ազնվական Գունֆու Վենբոյի՝ իր իմաստությամբ մոտ՝ Ձինձյանի խոսքերը. «Երբ ժողովուրդը բանում է, հոգ է տանում բարօրության մասին, հոգ տանելը ծնում է բարի մտադրություններ, իսկ ծուլությունն ախտեր է առաջացնում, որոնք ստիպում են մոռանալ բարին, բարին մոռանալն էլ ծնում է չար մտադրություններ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.8 子曰: “为命①, 裨谏②草创之, 世叔③讨论④之, 行人子羽⑤修饰之, 东里子产⑥润色之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ գրություն էր պատրաստվում, Բի Ջենը սևագրում էր, Շի Շուն մեկնաբանում էր, արարողապետ Ձի Յուն ուղղում էր, Ձիչանը՝ Դունլիից, մաքրագրում էր»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ Ձեն տերության արքունիքը գրություն էր պատրաստում, Բի Ջենը սևագրում էր այն, Շի Շուն վեր էր հանում թերությունները, ձարտար դիվանագետ Ձի Յուն ուղղում էր այն, իսկ Ձիչանը՝ Դունլի գավառից, կատարելության էր հասցնում այն»:

[Մեկնությունը]

① «为命» - «Գրություն էր պատրաստվում». որոշ մեկնություններ փոխադրել են այս արտահայտությունը որպես «երբ ձակատագիրն է վձռվում», սակայն ասույթի կազմությունից պարզ է, որ խոսքը դիվանագիտական գրության մասին է՝ ուղղված այլ տերության արքայի: Իսկ «命» գաղափարագիրը, բացի «ձակատագրից», ունի նաև «գրություն», «հրաման», «տիտղոս» և այլ նշանակություններ: «Ձուռյի նոթերում» գաղափարագիրը ևս կիրառվում է «գրություն» իմաստով, մասնավորապես՝ Սյան իշխանի կառավարման երեսունմեկերորդ տարվա նկարագրության մեջ:

② «裨谏» - Բի Չեն. ըստ «Ձուռյի նոթերի»՝ Ջեն տերության աստիճանավոր էր:

③ «世叔» - Շի Շու. ըստ «Ձուռյի նոթերի»՝ Ջեն տերության աստիճանավոր էր՝ տիրակալի մերձավորներից, հայտնի է նաև որպես Յոու Ջի:

④ «讨论» - բառացի՝ «քննարկել». ասույթում կիրառված է «կարդալով՝ սխալները հայտնաբերել» կամ՝ «մեկնաբանել ուսումնասիրելուց հետո» իմաստներով:

⑤ «行人子羽» - «արարողապետ Ջի Յու». «行人» գաղափարագիրը հնում ունեցել է «արարողապետ» իմաստը, սակայն ես փոխադրել եմ արտահայտությունը որպես «դիվանագետ»: Ջի Յուն ևս Ջեն տերության աստիճանավոր էր՝ Գունսուն տոհմից:

⑥ «东里子产» - «Ջի Չանը՝ Դունլիից». Դունլին գավառ էր՝ ներկայիս Հենան նահանգի Ջենցոու քաղաքի մերձակայքում: Ջիչանը Ջեն տերության աստիճանավոր էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.9 或问子产。子曰：“惠人也。”问子西①。曰：“彼哉！彼哉②！”问管仲。曰：“人也。夺伯氏③骍邑④三百，饭疏食，没齿无怨言。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ունն մեկը հարցրեց Ձիչանի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Առատաձեռն այր է:

Հարցրեց Ձիսիի մասին:

- Նա է, նա է, - ասաց նա:

Հարցրեց Գուանջունի մասին:

- Այր է: Նրա համար Բո տոհմի Փյանյիից երեք հարյուր ծուխ խլեցին, թեև վատ էին սնվում, սակայն չտրտնջացին, - ասաց նա:

[Փոխադրությունը]

Մի մարդ հարցրեց Քունձիին, թե ինչպիսին է Ձիչանը: Քունձին ասաց.

- Առատաձեռն և բարի մարդ է:

Հարցրեց, թե ինչպիսին է Ձիսին:

- Օ՛, նա է, նա է, - բացականչեց Քունձին:

Հարցրեց, թե ինչպիսին է Գուանջունը:

- Շնորհալի մարդ է: Նրա համար Բո տոհմի Փյանյի ավանից երեք հարյուր ծուխ խլեցին, թեև Բո տոհմի մարդիկ կոպիտ էին սնվում, սակայն մի վատ բառ անգամ չասացին նրա մասին, - ասաց Քունձին:

[Մեկնությունը]

① «子西» - Ձիսի. «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում այս անունը կրող երեք նշանավոր անձինք կային: Առաջինը Ջեն տերության իշխան Սյայի թոռն էր՝ Լու տերության Սյան իշխանի ժամանակակիցը: Երկրորդը Ջու տերության աստիճանավոր էր՝ Լու տերության Մի և Վեն իշխանների ժամանակակիցը: Երրորդը Ջի տերության Շեն իշխանի որդին էր՝ Կոնֆուցիոսի ժամանակակիցը, հայտնի նաև որպես Գունսուն Սյա: Ամենայն հավանականությամբ՝ ասույթում խոսքը գնում է երրորդի մասին:

② «彼哉» - «Այն է». հնում օգտագործվող բացականչական

արտահայտություն էր՝ հիմնականում բացասական վերաբերմունք արտահայտող: Կոնֆուցիոսը բացասաբար էր տրամադրված Ձիսիի հանդեպ, քանզի վերջինս խոչընդոտել էր, որ Կոնֆուցիոսը Չու տերության տարածքում կալվածք ստանա:

③ «伯氏» - Բո տոհմ. Յի տերության ազնվական տոհմ էր, որի ծագումնաբանությունը հայտնի չէ: Հուան Բանը նշում է, որ Բո տոհմը զրկվել էր տիրակալի բարեհաձությունից և տոհմական կալվածքները բաժան-բաժան էին արվել:

④ «骍邑» - Փյանյի. տեղանուն է: Գտնվել է ներկայիս Շանդուն նահանգի տարածքում:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 0 子曰: “贫而无怨难, 富而无骄易。”

Ուսուցիչն ասաց. «Աղքատ լինելով՝ չտրտնջալը դժվար է, հարուստ լինելով չգոռոզանալը՝ դյուրին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դժվար է լինել աղքատ և չտրտնջալ, սակայն հեշտ է լինել հարուստ և չգոռոզանալ»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 1 子曰: “孟公绰①为赵魏老②则优③, 不可以为滕、薛④大夫。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մեն Գունչոն կհաջողեր որպես Ջաոյի և Վեյի կառավարիչ, չէր կարող լինել աստիճանավոր Թեճուն և Սյուեուն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե Մեն Գունչոյին առաջարկեին Ձին տերության Ջառ և Վչե տոհմերի կառավարիչ լինել, նա կհամաձայներ, քանզի բավականաչափ ընդունակություններ ուներ դրա համար, սակայն նրա շնորհները բավական չէին, որպեսզի կարողանար լինել աստիճանավոր Թեճն և Սյուե փոքր իշխանություններում»:

[Մեկնությունը]

① «孟公綽» - Մեն Գունչո. Լու տերության աստիճանավոր էր, «Զույլի նոթերում» նրա մասին հիշատակվում է Սյան իշխանի կառավարման քսանհինգերորդ տարվա նկարագրության մեջ: «Զուննիի սաների պատմագրության» մեջ նշվում է, որ Կոնֆուցիոսն առանձնահատուկ հարգանք էր տածում նրա հանդեպ:

② «老» - բառացի՝ «ծեր». հնում այս գաղափարագրով էին նշում նաև տերունական պաշտոնյաներին:

③ «优» - «հաջողել», «գերազանցել». ասույթում կիրառված է «ընդունակ լինել», «ուժ ունենալ ինչ-որ բան անելու» իմաստով:

④ «滕, 薛» - Թեճն, Սյուե. Լու տերության հարևան փոքր իշխանություններ էին, գտնվել են ներկայիս Շանդուն նահանգի տարածքում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 2 子路问成人。子曰：“若臧武仲①之知，公绰之不欲，卞庄子②之勇，冉求之艺，文之以礼乐，亦可以为成人矣。”曰：“今之成人者何必然？见利思义，见危授命，久③要不忘平生之言，亦可以为成人矣。”

Զիրուն հարցրեց կատարյալ այրի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Եթե Ձան Ուչունի իմաստությամբ, Գունչոյի անշահախնդրությամբ,

Բյանցի Ջուանձիի խիզախությանը և Ժանցյուի վարպետությանը ավելացվի գրի, ծեսերի և երաժշտության իմացություն, այդպիսի այրը կարող է համարվել կատարյալ:

Հավելեց.

- Մերօրյա կատարյալ այրը մի՞թե պիտի այդպիսին լինի: Նա, ով շահը տեսնելով՝ մտածում է արդարության մասին, վտանգի հանդիպելիս՝ հրամաններ է տալիս և չի մոռանում ողջ կյանքի ընթացքում ասված իր խոսքերը՝ ևս կարող է համարվել կատարյալ այր:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն հարցրեց, թե ինչպիսին պիտի լինի կատարյալ մարդը: Բունձին ասաց.

- Նա պիտի իմաստուն լինի, ինչպես Ձան Ուջունը, ազնիվ և անշահախնդիր՝ ինչպես Մեն Գունչոն, խիզախ՝ ինչպես Ջուանձին՝ Բյան ավանից և բազմաշնորհ՝ ինչպես Ժան Յյուն, պիտի կատարելագործի իր շնորհները գրի, ծեսերի և երաժշտության միջոցով. այդպիսի մարդը կարող է համարվել կատարյալ:

Այնուհետև փոքր-ինչ մտորեց և ավելացրեց.

- Սակայն մի՞թե այդպիսին պետք է լինի մեր Ժամանակների կատարյալ մարդը: Նա, որ շահը տեսնելով՝ մտածում է՝ արժանի՞ է, արդյոք, դրան, թե՞ ոչ, վտանգի հանդիպելիս՝ պատրաստ է վտանգել կյանքը և չի մոռանում ողջ կյանքի ընթացքում տված իր խոստումները, նա ևս կարող է համարվել կատարյալ մարդ:

[Մեկնությունը]

① «臧武仲» - Ձան Ուջուն. Լու տերության աստիճանավոր, հայտնի էր իր իմաստությանը, ինչի պատճառով Լուի արքունիքում շատերը թշնամաբար տրամադրվեցին նրա հանդեպ և գրպարտեցին նրան: Արդյունքում նա հեռացավ Յի տերություն: Ձան Ուջունի մասին տես

«Զուոյի նորերի»՝ Սյան իշխանի կառավարման քսաներեքերորդ տարվա նկարագրությունը:

② « 卜 庄子 » - Բյանցի Ջուանձի. Լու տերության զորապետերից էր, ծնունդով Բյան ավանից: Նրա սխրագործությունների մասին հիշատակում են ն Սյուանձին, ն Հան Յինը:

③ « 久 » - բառացի՝ «երկար ժամանակ». ասույթում կիրառված է «ողջ կյանքի ընթացքում» իմաստով: Փոխադրության նման ձևի կողմնակից է նաև պարոն Յան Յուֆուն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 3 子问公叔文子①于公明贾②曰: “信乎, 夫子不言, 不笑, 不取乎?” 公明贾对曰: “以③告者过也。夫子时然后言, 人不厌其言; 乐然后笑, 人不厌其笑; 义然后取, 人不厌其取。” 子曰: “其然? 岂其然乎?”

Ուսուցիչը Գունմին Զյային հարցրեց Գունշու Վենձիի մասին.

- Ճիշտ է, որ տերը չի խոսում, չի ժպտում և չի վերցնում:

Գունմին Զյան ասաց.

- Սխալ են նրանք, որ այդպես են կարծում: Տերը խոսում է ժամանակին և մարդիկ չեն ատում նրա խոսքերը, երբ ուրախ է, նա ժպտում է, և մարդիկ չեն ատում նրա ժպիտը, վերցնում է արդարությամբ և մարդիկ չեն տրտնջում նրա վերցրածից:

Ուսուցիչն ասաց.

- Իրանվ այդպես է: Նա այդպես է վարվում:

[Փոխադրությունը]

Գունձին Գունմին Զյային հարցրեց Գունշու Վենձիի մասին.

- Ճիշտ է, որ ծեր տերը չի խոսում, չի ժպտում և չի վերցնում:

Գունմին Զյան ասաց.

- Մխալ են նրանք, որ այդպես են կարծում: Ծեր տերը խոսում է ժամանակին և մարդիկ չեն հոգնում նրա խոսքերից հետո, երբ ուրախ է, նա ժպտում է, և մարդիկ չեն հոգնում նրա ժպիտից, վերցնում է միայն իր հասանելիքը, և մարդիկ չեն տրտնջում դրա պատճառով:

Քունձին ասաց.

- Միթե այդպես է: Նա այդպես է վարվում:

[Մեկնությունը]

① «公叔文子» - Գունշու Վենձի. Վեյ տերության ազնվական էր, Վեյի տիրակալ Սյան իշխանի թոռը, հայտնի նաև Գունսուն Բա անունով: Նրա մասին պատմություն կա «Թանգուն» աշխատության մեջ:

② «公明贾» - Գունմին Զյա. Վեյ տերության աստիճանավոր էր, ծառայում էր Գունշու Վենձիին:

③ «以» - «օգտագործել», «միջոցով», «համաձայն» և այլ իմաստներ ունի, սակայն ասույթում կիրառված է «այդպես» իմաստով, փոխարինում է «此» գաղափարագրին: Գործածության նման օրինակ հանդիպում է նաև պարոն Յան Յուֆույի «բացատրական բառարանում»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 4 子曰：“臧武仲以防求为后于鲁①，虽曰不要②君，吾不信也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մինչ Լուից հեռանալը Զան Ուջունը պահանջում էր, որ իր հետնորդները մնան Ֆանում. թեև ասում են, որ չի հարկադրել տիրակալին, ես չեմ հավատում»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ձան Ուջունը մինչև Յի տերություն արքայվելը պահանջում էր, որ իր ժառանգները մնան իր Ֆան բերդաքաղաքում և շարունակեն ծառայել որպես Լու տերության աստիճանավորներ: Թեև ասում են, որ չի սպառնացել տիրակալին, ես չեմ հավատում»:

[Մեկնությունը]

① «臧武仲以防求为后于鲁» - «Մինչ Լուից հեռանալը Ձան Ուջունը խնդրում էր, որ իր հետնորդները մնան Ֆանում»։ Ֆանը լավ ամրացված բերդաքաղաք էր, զբաղեցնում էր կարևորագույն ռազմավարական դիրք և մոտ էր Յի տերության սահմանին:

② «要» - «ցանկանալ», «խնդրել», «պատրաստվել»։ Ժամանակակից լեզվի առաջին տոնայնությանը արտասանվելու դեպքում ստանում է «պահանջել», «հարկադրել» իմաստները:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 4.1 5 子曰：“晋文公①谯②而不正，齐桓公①正而不谯。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ձինի Վեն իշխանը նենգ էր և ոչ շիտակ, Յիի Հուան իշխանը շիտակ էր և ոչ նենգ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ձին տերության Վեն իշխանը ուխտադրուժ էր և անազնիվ, իսկ Յի տերության Հուան իշխանը ազնիվ էր և շիտակ, չէր դժում երդումը»:

[Մեկնությունը]

① «晋文公, 齐桓公» - Ձինի Վեն իշխան, Յիի Հուան իշխան. «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանի հայտնի տիրակալներն են, կառավարել են գրեթե միաժամանակ: Վեն իշխանը հայտնի էր նաև որպես Ջունէր, իսկ Հուան իշխանը՝ որպես Սյաոբայ:

② «禘» - «նենգ». ասույթում կիրառված է «ուխտադրուժ» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 6 子路曰: “桓公杀公子纠, 召忽死之, 管仲不死①。”曰: “未仁乎?” 子曰: “桓公九合②诸侯, 不以兵车, 管仲之力也。如其仁, 如其仁③。”

Ձիլուն ասաց.

- Հուան իշխանը սպանեց Գունձի Ջյուիին, Շաո Հուն անձնասպան եղավ, Գուանջունը չմահացավ:

Հավելեց.

- Մի՞թե մարդկային չէր:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հուան իշխանը ինն անգամ միավորել է իշխաններին՝ առանց զենքի օգնության, Գուանջունի շնորհիվ: Այդպիսին է նրա մարդկայնությունը, այդպիսին է նրա մարդկայնությունը:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն ասաց.

- Յի տերության Հուան իշխանը սպանեց իր եղբայր Գունձի Ջյուիին, նրա ուսուցիչ Շաո Հուն ինքնասպան եղավ, իսկ մյուս ուսուցիչը՝ Գուանջունը, ողջ մնաց:

Այնուհետև ավելացրեց.

- Մի՞թե Գուանջունը մարդկային էր:

Քունձին ասաց.

- Յի տերության Հուան իշխանին ինն անգամ հաջողվել է միավորել իշխաններին և կասեցնել պատերազմը: Այդ ամենը միայն Գուանջունի ընդունակությունների շնորհիվ էր: Այդպիսին է Գուանջունի մարդկայնությունը, այդպիսին է Գուանջունի մարդկայնությունը:

[Մեկնությունը]

① «管仲不死» - «Գուանջունը չմահացավ». Հուան իշխանը և Գունձի Զյուն Յի տերության Սյան իշխանի եղբայրներն էին: Սյան իշխանը աչքի էր ընկնում թեթևամիտ ու անբարո վարքով, այդ պատճառով էլ նրա հանդեպ դժգոհություն հասունացավ և նա սպանվեց: Երկու եղբայրները վախենալով, որ կարժանանան ավագ եղբոր ձակատագրին, քեցին Յին: Հուան իշխանը Բաո Շույայի օգնությամբ փախավ Զյու տերություն, իսկ Գունձի Զյուն Գուանջունի և Ջատհուի օգնությամբ փախավ Լու տերություն: Որոշ ժամանակ անց Հուան իշխանը վերադարձավ Յի՝ որպես գահի օրինական ժառանգորդ: Յիի տիրակալ հռչակվելուց հետո հրամայում է սպանել եղբորը, իսկ Գուանջունը սկսում է ծառայել Հուան իշխանին՝ որպես ավագ խորհրդական:

② «九合» - «ինն անգամ միավորվել». իրականում Հուան իշխանը ընդհանուր վտանգի՝ քոչվորների դեմ միավորել է հարևան իշխաններին տասնմեկ անգամ, ինը թիվն այստեղ խորհրդանշական բնույթ է կրում, ցույց է տալիս երևույթի բազմակիությունը:

③ «如其仁» - «Այդպիսին է նրա մարդկայնությունը». Վան Ինցիի «Մեկնություններում» արտահայտությունը փոխադրվում է որպես «Դա այդպես է»: Յան Սյունի «Ընտրյալ ասույթներ» աշխատության մեջ արտահայտությունը կրկնվում է երեք անգամ, սակայն նույն իմաստով, կրկնողությունը ուղղակի հաստատական իմաստ է հաղորդում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 7 子贡曰：“管仲非仁者与？桓公杀公子纠，不能死，又相之。”子曰：“管仲相桓公，霸诸侯，一匡天下，民至于今受其赐。微①管仲，吾其被②发左衽矣。岂若匹夫匹妇之为谅也，自经③于沟渎④而莫之知也？”

Ձիգունն ասաց.

- Գուանջունը մարդկայի՞ն է: Հուան իշխանը սպանեց Գունձի Ձյուին, նա չկարողացավ մեռնել և նախարար դարձավ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Գուանջունը Հուան իշխանի նախարարը դառնալով՝ նրան ամենակալ դարձրեց իշխանների մեջ, օգնելով միավորել ամենը Երկնքի տակ: Մինչև հիմա մարդիկ վայելում են նրա բարեգործությունների պտուղները: Ձյիներ Գուանջունը, մենք կշրջեինք հերարձակ և հագուստով կծածակվեինք ձախ կողմից: Մի՞թե նա կարող էր հասարակ գեղջուկների պես անձնասպան լինել փոսերի և խանդակի մեջ, և չէր լինի մեկն, ով իմանար այդ մասին:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունն ասաց.

- Մի՞թե Գուանջունը մարդկային է: Երբ Հուան իշխանը սպանեց իր եղբորը՝ Գունձի Ձյուին, Գուանջունը չկամեցավ ինքնասպան լինել, ավելին՝ Հուան իշխանի խորհրդականը դարձավ:

Քունձին ասաց.

- Երբ Գուանջունը Հուան իշխանի նախարարը դարձավ, օգնեց նրան ամենակալ դառնալ իշխանների մեջ, օգնելով միավորել երկիրը, իսկ ժողովուրդը մինչև հիմա վայելում է նրա բարեգործությունների պտուղները: Ձյիներ Գուանջունը, մենք մինչև հիմա կշրջեինք հերարձակ և հագուստը կկապեինք ձախ կողմից, ինչպես վայրենիները: Մի՞թե նա

կարող էր հասարակ մարդկանց նման ինքնասպան լինել ձանձկեզրյա խանդակի մեջ՝ չքանարվ անհայտության մեջ:

[Մեկնությունը]

① «微» - ասույթում կիրառված է նախադասությանը հիպոթետիկ սկիզբ հաղորդելու համար:

② «被» - ունի նույն իմաստը, ինչ «披» գաղափարագիրը՝ «արձակել», «բաց թողնել»:

③ «自经» - ունի նույն իմաստը, ինչ «自缢» արտահայտությունը՝ «կախվել», «անձնասպան լինել»:

④ «沟渎» - «փոսեր և խանդակներ». Վան Ֆուցին կարծում էր, որ այս արտահայտությունն իրականում տեղանուն է, սակայն այդ տեսակետը որևէ լուրջ հիմնավորում չունի:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 8 公叔文子之臣大夫①僕与文子同升诸②公。子闻之，曰：“可以为‘文’③矣。”

Գունշու Վենձիի պաշտոնյա Ջուանը Վենձիին հավասար աստիճան ստացավ՝ ազնվական կարգին դասվելով: Լսելով դա՝ Ուսուցիչն ասաց. «Կարող է «կիրթ» համարվել»:

[Փոխադրությունը]

Գունշու Վենձիի պաշտոնյա Ջուանը նրա երաշխավորությամբ Վենձիին հավասար աստիճան ստացավ արքունիքում և կարգվեց նախարար: Իմանալով այդ մասին՝ Քունձիին ասաց. «Նրան կարելի է «քաղաքակիրթ» համարել»:

[Մեկնությունը]

① Մաո Ցիլինը նշում էր, որ Ջուանը Գունշու Վենձիի կալվածքների կառավարիչ էր, այսպես կոչված՝ «տան պաշտոնյա», և նրա ընդունակությունները տեսնելով՝ Վենձին կարողացավ նրա համար արքունական պաշտոնյայի կարգ ստանալ:

② «诸» - ասույթում նույն կիրառությունն ունի, ինչ «于»՝ «...ից» գաղափարագիրը, որ տվյալ դեպքում խորհրդանշում է անցումը տոհմական պաշտոնյայի կարգից արքունական պաշտոնյայի կարգին:

③ «文» - ասույթում կիրառված է «կիրթ» իմաստով, Գունշու Վենձիի պատվանունն է: «Ծեսերի գրքում» նշվում է, որ Գունշու Վենձին նույն ինքը՝ Ջենհույ Վենձին է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.1 9 子言卫灵公之无道也， 康子曰：“夫如是， 奚而①不丧？”
“子曰：“仲叔圉②治宾客， 祝沃治宗庙， 王孙贾治军旅。 夫如是， 奚其丧？”

Ուսուցիչը խոսելով Վեյի Լին իշխանի մասին, ասաց, որ նա հեռացել էր Ուդուց: Քանձին հարցրեց.

- Եթե այդպես է, ինչպե՞ս չի կորցրել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ջունշու Յուն ընդունում է պատվիրակներին, Ջութոուն կարգավորում է տաճարները, Վանսուն Ջյան կառավարում է բանակը: Եթե այդպես է, ինչպե՞ս կորցնել:

[Փոխադրությունը]

Քունձին՝ խոսելով Վեյ տերության Լին իշխանի մասին, ասաց, որ նա անվճռական է: Քանձին հարցրեց.

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

- Եթե իսկապես այդպես է, ինչու՞ չի կորցրել տերությունը:
Քունձին ասաց.

- Նրան ծառայում են Զունշու Յուն, որ ընդունում է այլ տերություն-
ների պատվիրակներին, Զուրոուն, որ վերահսկում է տաճարական
գործերը, և Վանսուն Ջյան, որ առաջնորդում է բանակը: Եթե այդպես
է, ինչպե՞ս կարող էր կորցնել տերությունը: «»

[Մեկնությունը]

① «奚而» - բառացի՝ «ինչու՞ չի» կամ «ինչպե՞ս չի»: Հաճախ կիրառ-
վել է նույնիմաստ «奚为» ձևով:

② «仲叔圍» - Զունշու Յու. նույն ինքը՝ Քուն Վենձին է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 0 子曰：“其言之不怍， 则为之也难。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նա, որ խոսում է առանց ամաչելու, դժվարանում է գործել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Անանդաբար պարծեցող մարդը դժվարանում է անել այն, ինչ ասել է»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 1 陈成子①弑简公②。孔子沐浴而朝③， 告于哀公曰：“陈恒弑其君， 请讨之④。”公曰：“告夫三子！”孔子曰⑤：“以吾从大夫之后， 不敢不告也。君曰‘告夫三子’者！”之三子告， 不可。孔子曰：“以吾从大夫之后， 不敢不告也。”

Չեն Չենձին սպանեց Ջյան իշխանին: Քունձին լվացվելուց հետո շտապեց արքունիք և ասաց Այ իշխանին:

- Չենհենը սպանել է իր տիրակալին, խնդրում եմ պատժել նրան:

Իշխանն ասաց.

- Ջեկուցիր երեք տոհմերին:

Քունձին ասաց.

- Քանի որ ես աստիճանավորներից ցածր եմ, չեմ համարձակվի չզեկուցել: Տիրակալն ասաց. «Ջեկուցիր երեք տոհմերին»:

Նա զեկուցեց երեք տոհմերին, ոչինչ չարեցին:

Քունձին ասաց.

- Քանի որ ես աստիճանավորներից ցածր եմ, չեի համարձակվի չզեկուցել:

[Փոխադրությունը]

Չեն Չենձին սպանեց Յի տերության Ջյան իշխանին: Քունձին ծիսական լվացում անելուց հետո շտապեց արքունիք և դիմեց Լու տերության Այ իշխանին:

- Չենհենը սպանել է իր տիրակալին, խնդրում եմ գորք ուղարկել ու պատժել նրան:

Այ իշխանն ասաց.

- Ջեկուցիր Զի, Շու և Մեն տոհմերի նախարարներին:

Հեռանալով՝ Քունձին ասաց.

- Քանի որ ես ցածր պաշտոն ունեմ, չեմ համարձակվի չզեկուցել: Տիրակալն ասաց, որ զեկուցեմ այդ երեքին:

Նա զեկուցեց երեք տոհմերի նախարարներին, սակայն նրանք հրաժարվեցին գորք ուղարկել:

Քունձին ասաց.

- Քանի որ ես ցածր պաշտոն ունեմ, չեմ համարձակվի չզեկուցել:

[Մեկնությունը]

① «陈成子» - Չեն Չենձի. հայտնի էր նաև որպես Չենհեն, Յի տերության աստիճանավոր էր:

② «简公» - Ջյան իշխան. Յի տերության իշխանն էր, հայտնի էր նաև որպես Ժեն:

③ «孔子沐浴而朝» - «Քունձին լվացվելուց հետո շտապեց արքունիք». այդ ժամանակ Քունձին արդեն տերունական ծառայության չէր և միայն այդ դեպքի մասին զեկուցելու համար գնաց Լուի տիրակալի մոտ:

④ «请讨之» - «Խնդրում եմ պատժել նրան». Կոնֆուցիոսը խնդրում էր պատժել Չենհենին, քանզի վերջինս սպանել էր իր տիրակալին: Տիրասպանությունը ամբողջովին հակառակ էր Կոնֆուցիոսի ուսմունքին: Կոնֆուցիոսը կանխատեսել էր, որ այդ դեպքը կխարխլի տերության հիմքերը և հող կնախապատրաստի նոր պատերազմների համար: «Ձուոյի նոթերում» հիշատակվում են Կոնֆուցիոսի հետևյալ խոսքերը. «Երբ Չենհենը սպանեց իր տիրակալին, ժողովուրդը միաբան չեղավ և բաժանվեց՝ մի մասը եկավ Լու, մյուսը մնաց Յիում, մնացյալը ցրվեցին այլ տերություններում»:

⑤ «孔子曰» - «Քունձին ասաց». հարկ է նշել, որ նշված արտահայտությանը հաջորդող խոսքերը Կոնֆուցիոսն ասել էր Այ իշխանի մոտից դուրս գալուց հետո: Այդ համդիպման մասին հիշատակված է նաև «Ձուոյի նոթերի» Այ իշխանի կառավարման տասներեքերորդ տարվա նկարագրության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 2 子路问事君。子曰：“勿欺也，而犯之。”

Ձիլուն հարցրեց տիրակալին ծառայելու մասին: Ուսուցիչն ասաց. - Մի ստիր, լավ է ընդդիմանաս նրան:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն հարցրեց, թե ինչպես պետք է ծառայել տիրակալին: Քունձին ասաց.

- Պետք չէ ստել նրան, ավելի լավ է բացահայտ անհամաձայնություն հայտնել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 4.2 3 子曰: “君子上达①, 小人下达①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը ձգտում է վեր, նվաստը ձգտում է վար»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը հասնում է մարդկայնության և արդարության, նվաստը հասնում է հարստության և շահի»:

[Մեկնությունը]

① «上达, 下达» - «Ձգտել վեր, ձգտել վար». Հին ու ժամանակակից մասնագետները տարբեր տեսակետներ են հայտնում, սակայն ես նպատակահարմար եմ գտել արտահայտությունը փոխադրել ըստ Հուան Քանի մեկնության:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 4.2 4 子曰: “古之学者为己①, 今之学者为人①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հնում սովորում էին իրենց համար, այժմ սովորում են այլոց համար»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հնում սովորում էին իրենց կատարելագործելու համար, այժմ սովորում են ուրիշների առջև պարծենալու համար»:

[Մեկնությունը]

① «为已, 为人» - «իրենց համար, այլոց համար». արտահայտությունները փոխադրելիս հիմք են վերցրել պարոն Յան Յուֆույի և Սյունձիի մոտեցումները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 2 5 蘧伯玉①使人于孔子。孔子与之坐而问焉，曰：“夫子何为？”对曰：“夫子欲寡其过②而未能也。”使者出。孔子曰：“使乎！使乎！”

Յյու Բոյուն բանբեր ուղարկեց Քունձիի մոտ: Քունձին նստեց նրա հետ և հարցրեց.

- Ի՞նչն է մտահոգում տիրոջդ:

Բանբերն ասաց.

- Տերս ցանկանում է քչացնել իր սխալները, սակայն չի կարողանում: Բանբերը հեռացավ: Քունձին ասաց.

- Ինչ բանբեր է: Ինչ բանբեր է:

[Փոխադրությունը]

Յյու Բոյուն բանբեր ուղարկեց Քունձիի մոտ: Քունձին խնդրեց նրան նստել և հարցրեց.

- Ի՞նչ է մտածում տերդ:

Բանբերն ասաց.

- Տերս ցանկանում է նվազեցնել իր սխալները, սակայն դեռ չի կարողանում:

Երբ բանքերը հեռացավ, Քունձին ասաց.

- Ինչ լավ բանքեր է: Ինչ լավ բանքեր է:

[Մեկնությունը]

① «蘧伯玉» - Յյու Բոյու. Վեյ տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Յուան: Կոնֆուցիոսը մի անգամ հյուրընկալվել էր նրան՝ Վեյի տարածքով անցնելու ժամանակ:

② «寡其过» - «քչացնել իր սխալները». «Ջուանձի» «Ձեյան» գլխում այսպիսի տողեր կան. «Յյու Բոյուն մինչև վաթսուն տարեկան դառնալը վաթսուն անգամ փոխվեց, և այն, ինչ սկզբում հաստատում էր, հետագայում ժխտում էր: Ո՞վ գիտի, գուցե մեզ էլ է վիճակված հիսունինն անգամ ժխտել այն, ինչ այժմ ձշմարտություն ենք համարում»: «Հուայնանի իմաստուններ» աշխատության մեջ նշվում է նույնաբովանդակ մի արտահայտություն. «Յյու Բոյուն հիսուն տարեկան է և ժխտում է քառասունինը տարվա ընթացքում սովորածը»: Կոնֆուցիոսը կարծում էր, որ տեսակետները հաճախակի փոխելը վկայում է ձշմարտության մշտական փնտրտուքի մասին: Այդ պատճառով էլ նա գովեց բանքերին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 4. 2 6 子曰: “不在其位, 不谋其政①。”曾子曰: “君子思不出其位。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Նրա դիրքում չես՝ մի խառնվիր նրա կառավարմանը:

Ձենձին ասաց.

- Ազնվայրը չի մտածում այն բանի մասին, որ իր դիրքից դուրս է:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Եթե տիրակալի դիրքում չես, մի փորձիր խառնվել նրա կառավարմանը:

Ձենձին ասաց.

- Ազնիվ մարդը չի մտածում այն ամենի մասին, ինչն իր պաշտոնական դիրքից դուրս է:

[Մեկնությունը]

① Տես՝ «Զրույցների» ութերորդ գլուխը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 7 子曰：“君子耻其言而①过其行。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրն ամաչում է, երբ իր խոսքերը հակասում են իր գործերին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն ամաչում է, երբ շատ է խոսում, սակայն քիչ գործում»:

[Մեկնությունը]

① «而» - ասույթում կիրառված է որպես պատկանելություն ցույց տվող գաղափարագիր, նման «之» գաղափարագրին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 8 子曰：“君子道者三，我无能焉：仁者不忧，知者不惑，勇者不惧。”子贡曰：“夫子自道也。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնվայրը երեք Ուղի ունի, որոնցով ես չկարողացա անցնել: Մարդկայինը չի տագնապում, իմաստունը չի երկմտում, խիզախը չի երկնչում:

Ձիլուն ասաց.

- Ուսուցիչն անցել է այդ Ուղիներով:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Ես չկարողացա անել այն երեք բաները, որ պիտի անի ազնիվ մարդը: Մարդկային լինելով՝ չի տագնապում, իմաստուն լինելով՝ չի երկմտում, քաջ լինելով՝ չի վախենում:

Ձիլուն ասաց.

- Ուսուցիչը նկարագրեց ինքն իրեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.2 9 子贡方人①。子曰：“赐也贤乎哉？夫我则不暇。”

Ձիգունը զնահատում էր մարդկանց: Ուսուցիչն ասաց.

- Ցի, մի՞թե դա պետք է: Ես ժամանակ չունեմ:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը քննադատում էր մարդկանց: Քունձին ասաց.

- Ցի, մի՞թե դրա կարիքը կա: Ես դրա համար ժամանակ չունեմ:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Մեկնությունը]

① «方人» - «գնահատել մարդկանց», որոշ մեկնություններում արտահայտությունը փոխադրված է որպես «չարախոսել մարդկանց» կամ «գրպարտել մարդկանց», սակայն ես գերադասեցի փոխադրել արտահայտությունը որպես «քննադատել մարդկանց», որովհետև Կոնֆուցիոսի ամենասիրելի սաներից մեկի՝ Ջիգունի նկարագիրը, ըստ տարբեր մասնագետների՝ թույլ չի տալիս նրան «գրպարտիչ» անվանել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 0 子曰：“不患人之不己知， 患其不能也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մի վշտացիր, որ մարդիկ չեն ճանաչում քեզ, վշտացիր, որ ունակ չես»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մի վշտացիր, որ մարդիկ չեն ճանաչում քեզ, վշտացիր, որ չես դրսևորել ընդունակություններդ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 1 子曰：“不逆诈， 不亿不信， 抑亦先觉者， 是贤乎！”

Ուսուցիչն ասաց. «Չակնկալել խաբեություն, չկասկածել անվստահության վրա, սակայն կանխատեսել այդ ամենը, միթե իմաստություն չէ»:

[Փոխադրությունը]

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ չես սպասում, որ կխաբեն, չես կասկածում, որ մարդիկ վստահելի չեն, սակայն ընդունակ ես կանխատեսել այդ ամենը, մի՞թե իմաստուն չես»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 3 2 微生亩①谓孔子曰：“丘何为是②栖栖者与？无乃为佞乎？”孔子曰：“非敢为佞也，疾固也。”

Վելչեն Մուն հարցրեց Քունձիին.

- Յյու, ինչի՞ համար ես այդպես մտահոգ: Չե՞ս ուզում պերձախոսել: Քունձիին ասաց.
- Չեմ համարձակվի պերձախոսել: Ատում եմ բռիությունը:

[Փոխադրությունը]

Վելչեն Մուն հարցրեց Քունձիին.

- Յյու, ինչո՞ւ ես մշտազբաղ: Չե՞ս ուզում ի ցույց դնել քո պերձախոսությունը:
- Քունձիին ասաց.
- Չեմ համարձակվում պերձախոսել, թեև ասում եմ համառ ու անտաշ մարդկանց:

[Մեկնությունը]

① «微生亩» - Վելչեն Մու. մինչև հիմա հայտնի չէ, թե ում մասին է խոսքը: Հուան Յիչունը կարծում էր, որ մա ձգնավոր է եղել: Ըստ երևույթին՝ Կոնֆուցիոսից տարիքով մեծ էր, քանզի նրան անունով է դիմում՝ «Յյու»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

② «是» - «լինել», «այո». ասության կիրառված է որպես մակբայ՝ «այդպես» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 3 子曰: “驥不称其力, 称其德也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նժույզն ազնվացեղ չի կոչվում ուժի համար, կոչվում է բնույթի համար»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նժույզն ազնվացեղ համարում են ոչ թե բիրտ ուժի, այլ իր որակների համար»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 4 或曰: “以德报怨①, 何如?” 子曰: “何以报德? 以直报怨, 以德报德。”

Մեկը հարցրեց.

- Իսկ եթե առաքինությամբ պատասխանել չարությանը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Իսկ ինչպե՞ս պատասխանել առաքինությանը: Չարությանը պետք է պատասխանել արդարությամբ, իսկ առաքինությանը պատասխանել առաքինությամբ:

[Փոխադրությունը]

Ինչ-որ մեկը հարցրեց.

- Իսկ եթե չարությանը պատասխանել բարությամբ:

Քունձին ասաց.

- Իսկ ինչպե՞ս պատասխանել բարությանը: Չարությանը պետք է պատասխանել արդարությամբ, իսկ բարությանը պատասխանել բարությամբ:

[Մեկնությունը]

① «以德报怨» - «առաքինությամբ պատասխանել չարությանը».
Լաոձին նշում էր. «Մեծը բաղկացած է փոքրից, շատը՝ քչից: Ատելությանը պետք է պատասխանել առաքինությամբ»: Այս արտահայտությունը մեր օրերում ևս շատ տարածված է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 3 5 子曰: “莫我知也夫!” 子贡曰: “何为其莫知子也?” 子曰: “不怨天, 不尤人, 下学而上达①。知我者其天乎!”

Ուսուցիչն ասաց.

- Չկա մեկը, որ ինձ ձանաչում է:

Ձիգունն ասաց.

- Ինչո՞ւ չկա մեկը, որ ձանաչում է Ուսուցչին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Չեմ գանգատվում Երկնքին, չեմ մեղադրում մարդկանց, ցածրն ուսումնասիրելով՝ հասնում եմ բարձրին: Ինձ ձանաչում է միայն Երկինքը:

[Փոխադրությունը]

Քունձին հոգոց հանեց և ասաց.

- Ինձ ոչ ոք չգիտի:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձիգունն ասաց.

- Ինչու՞ Ձեզ ոչ որ չգիտի:

Քունձին ասաց.

- Որովիեսն չեն գանգատվում Երկնքին, չեն մեղադրում մարդկանց, պարզ գիտելիքներ յուրացնելով՝ կարողանում են բացահայտել ճշմարիտը: Ինձ գիտի թերևս միայն Երկինքը:

[Մեկնությունը]

① «下学而上达» - «ցածրն ուսումնասիրելով՝ հասնում եմ բարձրին». այս արտահայտությունը բազում մեկնություններ ունի: Այժմ դժվար է ասել, թե իրականում ինչ է նկատի ունեցել Կոնֆուցիոսը: Հուան Քանը այսպես է մեկնաբանում. «Ուսումնասիրելով ցածրը՝ ըմբռնում ես մարդկայինը, ուսումնասիրելով բարձրը՝ ըմբռնում ես երկնայինը»: Ես ենթադրում եմ, որ նկատի ունի ուսուցման մեջ պարզից բարդին անցնելը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 6 公伯寮①愬②子路于季孙。子服景伯③以告，曰：“夫子固有惑志于公伯寮，吾力犹能肆诸市朝④。”子曰：“道之将行也与，命也；道之将废也与，命也。公伯寮其如命何！”

Գունբո Լյաոն Ձիլուին չարախոսեց Ձիսունի մոտ: Ձիֆու Ձիներոն պատմեց այդ մասին և ասաց.

- Գունբո Լյաոն մոլորեցրել է տիրոջը. իմ ուժը կհերիքի, որ նրա կառավիր դեմ շուկայում կան ապարանքի դիմաց:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հետևում եմ Ուղուն՝ ձակատագիր է, շեղվում եմ Ուղուց՝ ձակատագիր է: Գունբո Լյաոն ո՞վ է ձակատագրի դեմ:

[Փոխադրությունը]

Գունբո Լյաոն գրպարտեց Ձիլուին Ձիսունի մոտ: Ձիֆու Ձիմբոն պատմեց այդ մասին Քունձիին և ասաց.

- Գունբո Լյաոյին հաջողվել է մոլորեցնել ծեր տիրոջը, սակայն իմ ուժը կհերիքի, որ գլխատեմ նրան և գլուխն ի ցույց դնեմ շուկայում կամ պալատի դիմաց:

Քունձին ասաց.

- Կհետևեն իմ խորհուրդներին թե ոչ՝ ձակատագրի կամքն է: Մի՞թե Գունբո Լյաոն կարող է տնօրինել իմ ձակատագիրը:

[Մեկնությունը]

① «公伯寮» - Գունբո Լյաո. Կոնֆուցիոսի սաներից էր, «Ջուննիի սաների պատմագրություն» աշխատության մեջ հիշատակվում է նաև Ձիջոու անունով:

② «愬» - «գանգատվել», «բողոքել». ասույթում կիրառված է «չաբախտել», «գրպարտել» իմաստներով:

③ «子服景伯» - Ձիֆու Ձիմբո. Լու տերության աստիճանավոր էր, Կոնֆուցիոսի առաջին սաներից, հայտնի էր նաև Ձիֆու Հե անունով:

④ «市朝» - բառացի՝ «շուկա և ապարանք». հնում մահապատժի ենթարկված մարդկանց մարմինները կամ դրանց մասերն ի ցույց էին դրվում շուկայի հրապարակում կամ տերունական ապարանքի դիմաց:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 3 7 子曰: “贤者辟①世, 其次辟地, 其次辟色, 其次辟言。”子曰: “作者七人矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Առաքինին խուսափում է աշխարհից, հետևում են նրանք, որ խուսափում են տեղերից, հետևում են նրանք, որ խուսափում

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Են վերաբերմունքից, հետևում են նրանք, որ խուսափում են խոսքից»:
Ուսուցիչն ասաց. «Այդպիսիք յոթն են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Որոշ առաքինի այրեր հեռացան չար աշխարհից և սկսեցին ձգնել, սրանց հաջորդեցին նրանք, որ փախչում էին անհանգիստ վայրերից, սրանց հաջորդեցին նրանք, որ փախչում էին վատ վերաբերմունքից, սրանց հաջորդեցին նրանք, որ փախչում էին ծանր խոսքերից»:

Քունձին այնուհետև ավելացրեց. «Այդպիսիք յոթն էին»:

[Մեկնությունը]

① «辟» - ունի «ընդգրկել», «հետ մղել», «խուսափել» իմաստները, ասույթում կիրառված է «խուսափել» իմաստով, նույն կիրառությունն ունի ինչ «避» գաղափարագիրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 8 子路宿于石门①。晨门曰：“奚自？”子路曰：“自孔氏。”曰：“是知其不可而为之者与？”

Ձիլուն գիշերեց Շիմենի մոտ: Առավոտյան դռնապանը հարցրեց.

- Որտեղից ես:

Ձիլուն ասաց.

- Քունի տոհմից եմ:

- Նա՛մ է, ով իմանալով, որ չի հաջողի, փորձում է անել:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն գիշերեց Շիմենի մոտ: Առավոտ վաղ, երբ քաղաք էր մտնում, դռնապաններից մեկը հարցրեց նրան.

- Որտեղի՞ց ես գալիս:

Ձիլուն ասաց.

- Քունձիի տոհմից եմ:

Դռնապանը հարցրեց.

- Նա՞ն է, ով իմանալով, որ չի կարող անել, այնուամենայնիվ փորձում է:

[Մեկնությունը]

① «石門» - Շիմեն. տեղանուն է, բառացի՝ «Քարեղեն դարպասներ»: «Ուշ Հանի պատմագրության» մեջ և Ջեն Սյուանի «Մեկնություններում» նշվում է, որ այն Լու տերության քաղաքներից է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.3 9 子击磬于卫，有荷蕢而过孔氏之门者，曰：“有心哉，击磬乎！”既而曰：“鄙哉，硜硜乎！莫己知也，斯己而已矣。深则厉，浅则揭①。”子曰：“果哉！末之难矣。”

Ուսուցիչը զարկում էր քարե կոչնակներին Վեյում, երբ քթոցը մեջքին մեկը Քունի տան դարպասի մոտով անցնելիս ասաց.

- Մտահոգ է քարե կոչնակներին զարկողը:

Փոքր-ինչ հետո հավելեց.

- Որքան կոպիտ եմ, ձանձրացնող: Չկա մեկը, որ ձանաչում է, սա եմ, ուրիշ ոչինչ: «Խո՞րն է՝ կանցնեմ հագուստով, ծանձան՞ղ է՝ կանցնեմ քղանցքս բարձրացրած»:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հիրավի, կտրուկ է: Դժվար է նրան հակադարձելը:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին ասպաստանել էր Վեյ տերությունում, մի անգամ զարկում էր քարե կոչնակներին, երբ կողովը մեջքին մի մարդ նրա տան դարպասի մոտով անցնելիս ասաց.

- Քարե կոչնակներին զարկողը տագնապում է:
Փոքր-ինչ ականջ դնելուց հետո էլ ավելացրեց.

- Կոպիտ ու ձանձրալի հնչյուններ են, կարծես ասելիս լինի. «Չկա մեկը, որ ձանաչում է ինձ»: Չկա՞ մեկը, որ ձանաչում է քեզ, թող ամեն ինչ, ավելի լավ: Ինչպես ասվում է երգում. «Խո՞րն է՝ կանցնեն հագուստով, ծանծա՞նդ է՝ կանցնեն փեշս բարձրացրած»:

- Քունձին ասաց.
- Որքան վճռական է: Դժվար կլինի նրան համոզել:

[Մեկնությունը]

① «深则厉, 浅则揭» - «Խո՞րն է՝ կանցնեն հագուստով, ծանծա՞նդ է՝ կանցնեն քղանցքս բարձրացրած». հատված է «Երգերի գրքից»: Ջրի խոր կամ ծանծաղ լինելն այստեղ կիրառված է, որպեսզի խորհրդանշի երկրի խավարամտության մակարդակը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 4 0 子张曰: “《书》云: ‘高宗谅阴①, 三年不言。’何谓也? ”子曰: “何必高宗, 古之人皆然。君薨, 百官总己以听于冢宰三年。”

Ձիջանն ասաց.

- «Գրքում» ասվում է. «Գառձունը սգում էր հյուղակում և չէր խոսում երեք տարի»: Ի՞նչ է դա նշանակում:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ինչո՞ւ միայն Գառձունը, հնում բոլորն էին այդպես վարվում:

Տիրակալի մահից հետո հարյուր աստիճանավորները երեք տարի լսում էին միայն նախարարապետին:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանն ասաց.

- «Պատմագրության» մեջ ասվում է. «Երբ Գաոձունը սուգ էր պահում, ապրում էր ծղոտե հյուղակում և երեք տարի շարունակ չէր խոսում»: Ի՞նչ է դա նշանակում:

Քունձին ասաց.

- Ինչո՞ւ միայն Գաոձունը, բոլոր նախնիները այդպես էին վարվում: Տիրակալի մահից հետո տարբեր պաշտոնների աստիճանավորները երեք տարի շարունակ կատարում էին միայն նախարարապետի հրամանները:

[Մեկնությունը]

① « 諒 阴 » - « սգալ հյուղակում ». հնում սգո ծեսերից մեկն էր՝ տիրակալը հոր մահից հետո տևական ժամանակ առանձնանում էր համեստ մի խրճիթում, որպեսզի ոչինչ չխանգարեր սգալ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.4 1 子曰: “上好礼, 则民易使也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե վերևում սիրում են ծեսերը, ապա մարդկանց դյուրին է բանեցնելը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե բարձրաստիճան արերը հետևում են ծեսերին, ապա ժողովրդին հեշտ է կառավարելը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 4 2 子路问君子。子曰：“修己以敬。”曰：“如斯而已乎？”曰：“修己以安人①。”曰：“如斯而已乎？”曰：“修己以安百姓。修己以安百姓②，尧舜其犹病诸？”

- Ձիրուն հարցրեց ազնվայրի մասին: Ուսուցիչն ասաց.
- Կատարելագործվում է հարգալից լինելու համար:
 - Դա և ուրիշ ոչինչ:
 - Կատարելագործվում է այլոց խաղաղեցնելու համար:
 - Դա և ուրիշ ոչինչ:
 - Կատարելագործվում է հասարակ մարդկանց խաղաղեցնելու համար: Կատարելագործվել հասարակ մարդկանց խաղաղեցնելու համար՝ Յաոյին և Շունին մի՞թե դա չէր մտահոգում:

[Փոխադրությունը]

- Ձիրուն հարցրեց, թե ինչպիսին է ազնիվ մարդը: Քունձին ասաց.
- Նա կատարելագործվում է առավել լավ ծառայելու համար:
- Ձիրուն հարցրեց.
- Ընդամենը դա և ուրիշ ոչինչ:
- Քունձին ասաց.
- Նա կատարելագործվում է ենթականերին բարգավաճում բերելու համար:
- Ձիրուն հարցրեց.
- Ընդամենը դա և ուրիշ ոչինչ:
 - Նա կատարելագործվում է բոլոր մարդկանց բարգավաճում բերելու համար: Կատարելագործվել բոլոր մարդկանց բարգավաճում բերելու համար. մի՞թե դա չէր, որ անընդհատ մտահոգում էր Յաո և Շուն տիրակալներին:

[Մեկնությունը]

① «人» - «մարդ». տվյալ դեպքում կիրառված է «եմթականեր» կամ «ծառաներ» իմաստով: Տես՝ «Զրույցների» առաջին գլխի հինգերորդ ասույթի չորրորդ ծանոթագրությունը:

② «百姓» - բառացի՝ «հարյուր տոհմ». արտահայտությունը հնուց ի վեր կիրառվել է հասարակ մարդկանց նշելու համար: Գրեթե նույն բովանդակությունն ունի «Զրույցների» վեցերորդ գլխի երեսուներորդ ասույթը, ուր նշվում է. «Եթե գտնվեր մեկը, ով առատություն ու բարգավաճում բերեր ժողովրդին, կարող էինք նրան մարդկային կոչել»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4.4 3 原壤①夷俟②。子曰：“幼而不孙弟③，长而无述焉，老而不死，是为贼。”以杖叩其胫。

Յուան Ժանը սպասում էր բարբարոսի պես: Ուսուցիչն ասաց.

- Երիտասարդ էիր, սակայն զուրկ որդիական պատկառանքից և եղբայրական սիրուց, հասակ առնելով՝ հիշատակելու ոչինչ չարեցիր, ծեր ես՝ չես ուղղվում, ասես ավազակ լինես:

Եվ գավազանով խփեց նրա սրունքին:

[Փոխադրությունը]

Յուան Ժանը՝ ոտքերը տարածած, նստած սպասում էր Բունձիին: Բունձիին ասաց.

- Երբ դու երիտասարդ էիր, չգիտեիր ծեսերը, հասակ առնելով՝ հիշատակման արժանի ոչինչ չթողեցիր սերունդներին, հիմա ծեր ես՝ դարձյալ չես ուղղվում, ապրելով հացկատակ ավարայի պես:

Այս ասելով՝ գավազանով խփեց նրա ոտքին:

[Մեկնությունը]

① «原壤» - Յուան Ժան. Կոնֆուցիոսի բարեկամներից էր, որ աչքի էր ընկնում իր տարօրինակ վարքով: «Ծեսերի գրքում» մի պատում կա նրա մասին: Երբ մահացավ Յուան Ժանի մայրը, Կոնֆուցիոսը իր վրա վերցրեց հուղարկավորության ծախսերն ու արարողությունների կազմակերպումը: Իսկ Յուան Ժանը հուղարկավորության ժամանակ բարձրացավ մոր դագաղի վրա և սկսեց երգել: Սակայն Կոնֆուցիոսը ձևացրեց, թե չի նկատում՝ այդ խայտառակ արարքը վերագրելով բարեկամի վշտին: Ոմանք համարում են նրան Կոնֆուցիոսի ընդդիմախոսներից մեկը:

② «夷俟» - «սպասել բարբարոսի նման». «夷» գաղափարագիրն ընդհանրական անուն էր գրեթե բոլոր «ոչ Հան» ժողովուրդների համար, իսկ «սպասել բարբարոսի պես» արտահայտությունը վերաբերում է նստելու դիրքին:

③ «孙弟» - բառացի՝ «ժառանգ և եղբայր». արտահայտությունն ասույթում կիրառված է «որդիական պատկառանք և եղբայրական սեր» իմաստով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 4. 4 4 阙党①童子将命。或问之曰：“益者与？”子曰：“吾见其居于位②也，见其与先生并行③也。非求益者也，欲速成者也。”

Ցյուե համայնքից մի պատանի գրություն էր բերել: Ոմն մեկը հարցրեց նրա մասին.

- Կհաջողի՞ արդյոք:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ես տեսնում եմ նրա նստելու դիրքը, տեսնում եմ, թե ինչպես է քայլում իր պարոնների հետ կողք կողքի: Հաջողության չի հասնի, քանզի ձգտում է արագ արդյունքի:

[Փոխադրությունը]

Յյուե համայնքից մի պատանի գրություն էր բերել Քունձիի համար: Ինչ-որ մեկը Քունձիին հարցրեց նրա մասին.

- Կարո՞ղ է նա հասնել հաջողության:

Քունձին ասաց.

- Դատելով նրանից, թե ինչպես է նա նստում և թե ինչպես է քայլում մեծահասակների հետ կողք կողքի, կարելի է ասել, որ նա չի փորձում հասնել հաջողության, այլ փորձում է նմանվել անվանիներին:

[Մեկնությունը]

① «**阙党**» - «Յյուե համայնք». տեղանուն է, ենթադրվում է՝ այդպես է կոչվել Կոնֆուցիոսի բնակավայրը: Այդ տեսակետի կողմնակիցներ էին Գու Յանուն, Լյու Բաոնանը, Յան Ժուիուանը: Սյունձին նշում է հետևյալը. «Քունձին իր սաների հետ ապրում էր Յյուե վայրում»:

② «**居于位**» - բառացի՝ «նստելու դիրքը». «Ծեսերի գրքում» նշվում է. «Պատանին, որ անելիք չունի, պիտի կանգնած մնա տիրոջ ներկայությամբ»: Այսինքն՝ այն, որ պատանին նստել էր, Կոնֆուցիոսին հիմք էր տալիս եզրակացնել, որ նրան խորթ են ծեսերը, իսկ այդպիսի մարդը չի կարող հասնել հաջողության:

③ «**与先生并行**» - «պարոնների հետ կողք կողքի». «Ծեսերի գրքում» նշվում է. «Թեև փոքր է հինգ տարով, սակայն քայլում է ուսուսի»: Հնում վարվեցողության կանոնների կոպիտ խախտում էր համարվում, երբ տարիքային մեծ տարբերություն ունեցող մարդիկ քայլում էին կողք կողքի:

Գլուխ 15. Վեյի Լին իշխանը... Ընդամենը 42 ասույթ

(Ջու Սիի «Մեկնություններում» 41 ասույթ են, որովհետև առաջին և երկրորդ ասույթները միացված են իրար)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 卫灵公问陈①于孔子。孔子对曰：“俎豆之事②，则尝闻之矣；军旅之事，未之学也。”明日遂行。

Վեյի Լին իշխանը Քունձիին հարցրեց ծավալման մասին: Քունձին ասաց նրան.

- Ջոհասեղանի և գավերի հետ վարվելու մասին վիճակվել է լսել, բանակային բաներ դեռ չեմ ուսումնասիրել:

Հաջորդը օրը հեռացավ:

[Փոխադրությունը]

Վեյ տերության Լին իշխանը Քունձիին հարցրեց բանակի ծավալման մասին: Քունձին ասաց նրան.

- Ծեսերի և ծիսական անոթների մասին վիճակվել է լսել, սակայն ռազմավարություն երբեք չեմ ուսումնասիրել:

Հաջորդը օրը Քունձին հեռացավ Վեյ տերությունից:

[Մեկնությունը]

① «陈» - «ծավալել», «ցուցադրել», «պատմել». համարժեք է մերօրյա «阵»՝ «զորքերի դասավորություն» գաղափարագրին:

② «俎豆之事» - բառացի՝ «զոհասեղանի և գավերի բաներ». «俎» գաղափարագրով նշվում էին ծիսական սեղանները, իսկ «豆» գաղափարագրով՝ նվիրաբերության մթերքի գավերն ու անոթները: Նույն իմաստն ունի, ինչ «ջրույցների» ութերորդ գլխի չորրորդ ասույթի «笱豆之事» արտահայտությունը:

ԿՈՆՏՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 在陈绝粮，从者病，莫能兴。子路愠见曰：“君子亦有穷乎？”子曰：“君子固穷，小人穷斯滥矣。”

Չեմուն սնունդը վերջացավ, սաները տկարացան, չկար մեկը, որ քարձրանար: Ձիլուն զայրացած ասաց.

- Մի՞թե ազնվայրն աղքատ է լինում:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնվայրը հաստատուն է աղքատության մեջ, նվաստն աղքատության մեջ անբարո է դառնում:

[Փոխադրությունը]

Երբ Չեն տերությունում էին, սնունդը վերջացավ, սաները տկարացան և նույնիսկ դժվարանում էին մնալ ոտքի վրա: Այդ ամենը տեսնելով՝ Ձիլուն զայրացած հարցրեց.

- Մի՞թե կարող է ազնվայրն աղքատ լինել:

Քունձին ասաց.

- Ազնիվ մարդը հավատարիմ է իր սկզբունքներին նույնիսկ աղքատության մեջ, իսկ նվաստը պատրաստ է ամեն ինչի, երբ աղքատ է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 子曰：“赐也，女以予为多学而识之者与？”对曰：“然，非与？”曰：“非也，予一以贯之①。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Յի, կարծում ես՝ ես նրանցի՞ց եմ, որ շատ են սովորում և գիտեն ամենը:

Նա ասաց.

- Հարկավ, այդպես չէ՞:

Ուսուցիչն ասաց.

- Այդպես չէ: Ամենը թափանցված է մեկով:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Յի, կարծում ես՝ ես նրանցի՞ց եմ, որ շատ են սովորում և շատ բան գիտեն:

Նա ասաց.

- Իհարկե, մի՞թե այդպես չէ:

Քունձին ասաց.

- Այդպես չէ: Ես մի կարևոր գաղափար ունեմ, որ թափանցում է ամենուր:

[Մեկնությունը]

① «予一以贯之» - «Ամենը թափանցված է մեկով»։ Խոսքը առանց-քային, հիմնական գաղափարի մասին է, ենթադրվում է, որ դա կարող է լինել հավատարմությունը կամ մարդկայնությունը: Նույն իմաստն ունի, ինչ «Ջրույցների» չորրորդ գլխի տասնհինգերորդ ասույթը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.4 子曰：“由！知德者鲜矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Յու, քիչ են նրանք, որ գիտեն, թե ինչ է առաքի-
նությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Ձիլուին. «Յու, շատ քիչ են մարդիկ, որ գիտեն, թե
ինչ է բարոյականությունը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.5 子曰：“无为而治^①者其舜也与？夫何为哉？恭己正南面而
已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նա, որ կառավարում էր չգործելով՝ Շունն էր: Ի՞նչ
էր անում. պատկառանքով նստում էր՝ ուղղված դեպի հարավ, ոչինչ
ավելին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Միակը, որ հանգիստ ու լուռ կառավարում էր
ամենը Երկնքի տակ, Շունն էր: Ի՞նչ էր նա անում. արժանապատվու-
թյամբ նստում էր տերունական ապարանքում, ուրիշ ոչինչ:

[Մեկնությունը]

① «无为而治» - «կառավարել չգործելով». ինչու՞ էր հենց Շունը
համարվում այդպիսին: Որոշ կոնֆուցիականներ կարծում էին, որ
գաղտնիքը ենթակաների ձիշտ ընտրության մեջ էր: Շունի աստիճանա-

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

վորները ջանասիրաբար աշխատում էին, իսկ նրան մնում էր արժանապատվությամբ նստել գահին: «Եռապետության» մեջ մի այսպիսի հատված կա. «Շունին ծառայում էին Յուն և Գառթաոն, իսկ նա գահին բազմած՝ կառավարում էր ամենը Երկնքի տակ»: Մենձին մշում էր. «Երբ ծառաները հավատարիմ են, տիրակալը կարող է ոչինչ չանել»: Այսինքն՝ ձիշտ կադրային քաղաքականությունը արդյունավետ պետական կառավարման հիմքն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.6 子张问行。子曰：“言忠信，行笃敬，虽蛮貊之邦，行矣。言不忠信，行不笃敬，虽州里，行乎哉？立则见其参于前也，在舆则见其倚于衡也，夫然后行。”子张书诸绅。

Ձիջանը հարցրեց վարքի մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Խոսքերում՝ վստահելի ու ազնիվ, վարքում՝ շիտակ ու հարգալիր, նույնիսկ եթե բարբարոս ցեղերի տարածքում ես: Խոսքերում վստահելի ու ազնիվ չես, վարքում շիտակ ու հարգալիր չես, նույնիսկ գավառիդ տարածքում կարելի՞ է այդպես վարվել: Երբ կանգնած ես, տես դա քո դիմաց, նստած ես կառքում՝ տես ձաղերի վրա, դրանից հետո կըմբռնես վարքը:

Ձիջանը գրեց ամենը գոտու վրա:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց ձշմարիտ վարվելակերպի մասին: Քունձին ասաց.

- Խոսքերդ պիտի վստահելի և ազնիվ լինեն, իսկ վարքդ՝ արդար և լի պատկառանքով, նույնիսկ եթե դու բարբարոսների երկրում ես: Եթե խոսքերդ վստահելի ու ազնիվ չեն, իսկ վարքդ՝ անարդար է և զուրկ պատկառանքից, նույնիսկ եթե հարազատ վայրերում ես, մի՞թե կարելի

է այդպես վարվել: Երբ կանգնած ես, պիտի տեսնես այդ սկզբունքները քո դիմաց, երբ նստած ես կառքում՝ պիտի տեսնես՝ ասես ձաղերի վրա փորագրված, դրանից հետո միայն կըմբռնես, թե ինչ է ձշմարիտ վարվելակերպը:

Ձիջանը գրեց այդ ամենը գոտու վրա:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.7 子曰: “直哉史鱼①! 邦有道, 如矢; 邦无道, 如矢。君子哉蘧伯玉②! 邦有道, 则仕; 邦无道, 则可卷而怀之。”

Ուսուցիչն ասաց. «Շիտակ էր Շիյուն: Տերությունն Ուղի ուներ՝ նման էր նետի, տերությունն Ուղի չուներ՝ նման էր նետի: Ազնվայր էր Յյու Բոյուն: Տերությունն Ուղի ուներ՝ ծառայում էր, տերությունն Ուղի չուներ՝ քողարկում էր իր գաղափարները»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Որքան ուղղամիտ և անզիջում էր Շիյուն: Երբ տերությունը կառավարվում էր օրենքով, ուղիղ էր նետի պես, իսկ երբ տերությունը չէր կառավարվում օրենքով, ուղիղ էր նետի պես: Իսկ Յյու Բոյուն իսկապես ազնիվ մարդ էր: Երբ տերությունը կառավարվում էր օրենքով, նա հավատարմորեն ծառայում էր, իսկ երբ տերությունը չէր կառավարվում օրենքով, նա հեռանում էր՝ թաքցնելով իր ունակությունները»:

[Մեկնությունը]

① «史鱼» - Շիյու. Վել տերության աստիճանավոր էր: Հայտնի է նրանով, որ կարողացել է ազդել տիրակալի որոշման վրա իր մահից հետո: Հրամայել է որդուն իր մահից հետո դագաղը դնել տան գլխավոր

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

դարպասների մոտ, և ոչ թե արևմտյան դռների, ինչպես պահանջում էր ծիսակարգը: Վեյ տերության Լին իշխանը զարմանում է դա տեսնելով և հարցնում է Շիյուի որդուն, թե ինչու են նման կերպ վարվել: Վերջինս հոր խորհուրդն է փոխանցում Լին իշխանին՝ աստիճանագրվել խորհրդական Միձի Սյային և նշանակել նրա փոխարեն Յյու Բոյույին:

② «蘧伯玉» - Յյու Բոյու. Վեյ տերության աստիճանավոր էր, նրա մասին մանրամասն նշված է «Ձուոյի նոթերի» Սյան իշխանի կառավարման տասնչորսերորդ և քսանվեցերորդ տարիների նկարագրություններում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5. 8 子曰: “可与言而不与之言, 失人; 不可与言而与之言, 失言。知者不失人, 亦不失言。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ձխտելով նրա հետ, ում հետ կարելի է խոսել, կորցնում ես մարդուն, խոսելով նրա հետ, ում հետ չի կարելի խոսել, կորցնում ես խոսքերը: Իմաստունը չի կորցնում մարդուն, նաև չի կորցնում խոսքերը:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե չես զրուցում նրա հետ, ում հետ արժե զրուցել, կորցնում ես մարդուն, զրուցելով նրա հետ, ում հետ չարժե զրուցել, քանուն ես տալիս խոսքերը: Իմաստունը չի կորցնում մարդուն, նաև քանուն չի տալիս խոսքերը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5. 9 子曰: “志士仁人, 无求生以害仁, 有杀身以成仁。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուսյալ այրը և մարդկայինը չեն պահպանի կյանքը մարդկայնությանը վնասելու գնով, սակայն կգոհեն իրենց հանուն մարդկայնության»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Նրանք, որ ուսյալ են ու մարդկային չեն համաձայնի պահպանել կյանքը մարդկայնությանը վնասելու գնով, սակայն նրանք հանուն մարդկայնության իրենց գոհելու քաջությունն ունեն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 0 子贡问为仁。子曰：“工欲善其事，必先利其器。居是邦也，事其大夫之贤者，友其士①之仁者。”

Ձիգունը հարցրեց մարդկային լինելու մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Արհեստավորն իր գործում լավը լինելու համար սկզբից սրում է իր գործիքները: Տերությունում հաստատվելով՝ ծառայիր դրա աստիճանավորներից արժանավորին, բարեկամացիր դրա ուսյալների և մարդկայինների հետ:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց, թե ինչպես լինել մարդկային: Քունձին ասաց.

- Երբ արհեստավորը ցանկանում է իր գործում լավը լինել, սկզբից պատրաստում է իր գործիքները: Եթե հաստատվել ես որևէ տերությունում, լավ կլինի, որ ծառայես նրա աստիճանավորներից ամենաարժանավորներին և բարեկամանաս նրա ուսյալ ու մարդկային այրերի հետ:

[Մեկնությունը]

① «士» - «ուսյալ», «պաշտոնյա», «զինվոր». «Զրույցներում» հիմնականում կիրառված է «ուսյալ այր» («կրթված մարդ») իմաստով, ինչն ունի նաև «Ուղուն հետևող մարդ» կամ «ինքնակատարելագործվող մարդ» իմաստները: Տես «Զրույցների» չորրորդ գլխի իններորդ կամ տասներեքերորդ գլխի քսաներորդ ասույթները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 1 颜渊问为邦。子曰：“行夏之时①，乘殷之辂②，服周之冕③，乐则《韶》、《舞》④。放郑声⑤，远佞人。郑声淫，佞人殆。”

Յան Յուանը հարցրեց տերության կառավարման մասին: Ուսուցիչն ասաց.

- Գործածիր Սյայի օրացույցը, վարիր Ինի կառքերը, կրիր Զոույի խույրերը, երաժշտությունը՝ «շառ» և «ու»: Ազատվիր Զենի հնչյուններից, հեռու մնա շողոքորթներից: Զենի հնչյուններն անպարկեշտ են, շողոքորթները՝ վտանգավոր:

[Փոխադրությունը]

Յան Յուանը հարցրեց, թե ինչպես կառավարել տերությունը: Քունձին ասաց.

- Օգտվիր Սյա հարստության օրացույցից, վարիր Ին հարստության կառքերը, կրիր Զոու հարստության ուլունքազարդ խույրերը, իսկ երաժշտությունը թող լինի «շառ» և «ու»: Մի թող նվագեն Զեն տերության երգերը, վանիր քեզնից շողոքորթ մարդկանց: Զեն տերության երգերը կոպիտ ու անպարկեշտ են, իսկ շողոքորթ մարդիկ՝ վտանգավոր:

[Մեկնությունը]

① «行夏之时» - «Գործածիր Սյայի օրացույցը». ըստ հնում գործածվող Սյա հարստության օրացույցի՝ տարին սկսվում էր գարնան առաջին ամսին, պահպանվում էր տարվա եղանակների բնական հաջորդականությունը: Օրացույցը նաև կոչում էին «հողագործական», քանզի այն բաժանված էր 24 ժամանակահատվածների, որոնց ընթացքում պիտի իրականացվեին այս կամ այն հողագործական աշխատանքները: Ջոու հարստության օրոք կիրառվում էր այլ օրացույց, այն սկսվում էր նոյեմբերից, սակայն հարկատու շատ տերություններում կիրառվում էր հին՝ Սյա հարստության օրացույցը, քանզի այն ավելի հարմար էր գյուղատնտեսական աշխատանքների կարգավորման համար:

② «乘殷之辂» - «Վարիր Ինի կառքերը». Ին հարստության կառքերը համարվում էին կառուցվածքով ավելի պարզ և հեշտ կառավարելի: «Ջոույի նոթերի» Հուան իշխանի կառավարման երկրորդ տարվա նկարագրության մեջ նշվում է. «Մեծ կառքում ուրիշի տեղը նստելն ազահության նշան է»:

③ «服周之冕» - «Կրիր Ջոույի խույրերը». Ջոու հարստության ծիսական խույրերը համարվում էին լավագույնը. դրանք հարմար էին, նաև՝ շքեղ, իսկ Կոնֆուցիոսը դեմ էր ծիսական պիտույքների շքեղությանը:

④ «韶, 舞» - «շառ» և «ու». «շառ» կոչվում էր Շան հարստության հիմներից մեկը, իսկ «ու»՝ Ջոու տերության Ու արքայի հիմնը:

⑤ «放郑声» - «Ազատվիր Ջենի երգերից». որոշ մեկնողներ կարծում են, որ «声»՝ «հնչյուն», «ձայն» գաղափարագիրը նպատակահարմար է կիրառել որպես «诗»՝ «երգ», «հիմն», «պոեմ» գաղափարագրի հոմանիշ, քանզի այն վերաբերում է ոչ թե երգեցողությանը, այլ Ջեն տերության ռազմատենչ հռետորաբանությանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 2 子曰：“人无远虑，必有近忧。”

Ուսուցիչն ասաց. «Այրը, որ հեռուն չի նայում, անպատճառ շուտով վշտեր կունենա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Այն մարդը, որ չի մտահոգվում ապագայի մասին, անպայման կբախվի մոտալուտ հոգսերի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 3 子曰：“已矣乎！吾未见好德如好色^①者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Վերջ ամենին: Ես դեռ չեմ տեսել մեկին, որ սիրի առաքինությունն այնպես, ինչպես գեղեցկությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ամեն ինչ կորած է: Ես դեռ չեմ տեսել մեկին, որ սիրի բարին այնպես, ինչպես գեղեցիկը»:

[Մեկնությունը]

① «好色» - «գեղեցկություն», «ցանկասիրություն». Միմա Ցյանը կարծում էր, որ Կոնֆուցիոսն ակնարկում է Վեյ տերության Լին իշխանին և նրա վերաբերմունքը երիտասարդ ու գեղեցիկ կողակցի՝ Նանձիի հանդեպ: Այս խոսքերը Կոնֆուցիոսը բացականչել է, տեսնելով, թե ինչպես է Լին իշխանը կառքում իր կողքը նստեցնում կնոջը՝ իջեցնելով ներքինի Յուն Ցյուսանին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 4 子曰：“臧文仲①其窃位者与！ 知柳下惠②之贤而不与立③也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ձան Վեճնունը զավթել է իր դիրքը: Իմանալով, որ Լյուսյացի Հուեյն արժանավոր է, չգործակցեց նրա հետ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ձան Վեճնունն ասես անազնիվ ձանապարհով է հասել իր դիրքին, չի կատարում իր պարտքը: Շատ լավ իմանալով, որ Հուեյն՝ Լյուսյա գավառից, արժանավոր այր է, պատշաճ պաշտոն չի տալիս նրան»:

[Մեկնությունը]

① «臧文仲» - Ձան Վեճնուն. Լու տերության աստիճանավոր էր, դատական իշխանության ներկայացուցիչ, Սուն ազնվական տոհմից, հայտնի էր նաև որպես Ձան Սունչեն:

② «柳下惠» - «Լյուսյացի Հուեյ»։ Լու տերության հպատակ էր, Լյուսյա գավառից, հայտնի նաև որպես Ձան Հոու և Ձան Զի:

③ «立» - «կանգնել»։ ասույթում կիրառված է «դիրք», «պաշտոն» իմաստներով՝ որպես «位» գաղափարագրի հոմանիշ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 5 子曰：“躬自厚①而薄责于人， 则远怨矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Խիստ՝ ինքդ քո հանդեպ, քիչ պահանջկոտ՝ այլոց և հեռու կմնաս զանգատներից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե խստապահանջ լինես ինքդ քո հանդեպ՝ քիչ կշտամբելով այլոց, ապա զերծ կմնաս վրդովմունքից»:

[Մեկնությունը]

① «躬自厚» - «Խիստ՝ ինքդ քո հանդեպ». նկատի ունի պահանջկոտությունը սեփական անձի նկատմամբ: Որոշ տարբերակներում գործածվում է «躬自厚责» արտահայտությունը, այսինքն՝ ավելացվում է «责» գաղափարագիրը, որն ունի «պարտք», «պատասխանատվություն», «մեղադրել» և «կշտամբել» իմաստները: Քանի որ մեկնվող արտահայտությանը հաջորդում է «薄责» բառակապակցությունը, ապա «躬自厚责» արտահայտության «责» գաղափարագիրը սղվել է: Այդ կանոնի կիրառման մասին հիշատակվում է «Գրական չինարենի քերականություն» աշխատության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 6 子曰：“不曰‘如之何’①，如之何’者，吾末如之何也已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Նա, ով չի ասում՝ «ինչ անել, ինչ անել», ես չգիտեմ, թե նրա հետ ինչ անել»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես չգիտեմ, թե ինչ անել մեկի հետ, ով երբեք չի ցանկանում մտածել, թե ինչ անել»:

[Մեկնությունը]

① «不曰如之何» - «չի ասում՝ «ինչ անել». նկատի ունի մարդուն,

որ չի գործածում իր ուղեղը: Սյունձին նշում է. «Կայսրը բազմած էր գահին, իսկ աստիճանավորները մոտենալով նրան ասում էին՝ «ինչ անել», բազմապատկելով նրա տագնապները»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 7 子曰: “群居终日, 言不及义, 好行小慧, 难矣哉!”

Ուսուցիչն ասաց. «Ողջ օրը միասին են, խոսում են՝ չհիշատակելով արդարությունը, սիրում են հիմարություններ անել, դժվար է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դժվար է սովորեցնել նրանց, որ ողջ օրը միասին են և զրուցում են ամեն ինչի մասին՝ փորձելով ուսյալ երևալ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 8 子曰: “君子义以为质, 礼以行之, 孙以出之^①, 信以成之。君子哉!”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրն արդար է իր բնույթով, գործում է՝ հետևելով ծեսերին, բարձրանում է պատկառանքով և կատարելագործվում ազնվությամբ: Ահա ազնվայրը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն էությամբ արդարամիտ է, գործում է՝ հետևելով վարվելակարգին, խոսում է՝ լի պատկառանքով և կատարելագործում իրեն ազնիվ վարքով: Ահա թե ինչպիսին է ազնիվ այրը»:

[Մեկնությունը]

① «孙以出之» ~ «բարձրանում է պատկառանքով». որոշ մեկնողներ, մասնավորապես՝ Հե Յանը և Ջեն Սյուանը կարծում էին, որ «出» գաղափարագիրն ասույթում կիրառված է «խոսել», «խոսք» իմաստներով: Ասույթը փոխադրելիս օգտվել են նրանց տեսակետից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.1 9 子曰: “君子病无能焉, 不病人之不己知也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրն վիատվում է իր անկարողությունից, չի վիատվում, որ մարդիկ իրեն չգիտեն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն ամաչում է միայն իր անընդունակությունից, չի ամաչում, որ մարդիկ իրեն չեն ճանաչում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 0 子曰: “君子疾没世而名不称焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը վիատվում է, որ կմահանա առանց իր անունը փառավորելու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդուն վշտացնում է այն, որ մարդիկ իրեն չեն փառաբանի մահից հետո»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 1 子曰：“君子求诸己， 小人求诸人。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը պահանջում է իրենից, նվաստը պահանջում է մարդկանցից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը պահանջկոտ է ինքն իր նկատմամբ, նվաստը պահանջկոտ է այլոց նկատմամբ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 2 子曰：“君子矜而不争， 群而不党①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը ինքնագոհ է, սակայն չի վիճում, միանում է՝ անմասն մնալով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդն ինքնագոհ է, սակայն չի վիճում այլոց հետ, հեշտությամբ բարեկամանում է մարդկանց՝ խմբերի մեջ չմտնելով»:

[Մեկնությունը]

① «群而不党» - «միանում է՝ անմասն մնալով». արտահայտությունն իր բնույթով մոտ է «Զրույցների» երկրորդ գլխի տասնչորսերորդ ասույթի «周而不比»՝ «միավորվում է՝ առանց շահի» և տասներեքերորդ գլխի քսաներեքերորդ ասույթի «和而不同»՝ «ներդաշնակ է անհամաձայնության մեջ» արտահայտություններին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 3 子曰：“君子不以言举人，不以人废言。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը չի պատվում մարդկանց խոսքերի համար, չի մերժում խոսքը մարդու պատճառով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը չի մեծարում այլոց գեղեցիկ խոսքերի համար, նաև չի մերժում ձշմարիտ խոսքը, նույնիսկ եթե այն արտաբերողը վատ մարդ է»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 4 子贡问曰：“有一言而可以终身行之者乎？”子曰：“其恕①乎！己所不欲，勿施于人。”

Ձիգունը հարցրեց.

- Կամ մի բառ, որին կարելի է հետևել ողջ կյանքում:

Ուսուցիչն ասաց.

- Դա կարեկցանքն է: Ինչը քեզ չես ցանկանում՝ մի արա ուրիշներին:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունը հարցրեց.

- Արդյոք կամ գեթ մի բառ, որին կարելի է հետևել ողջ կյանքի ընթացքում:

Քունձին ասաց.

- Թերևս՝ կարեկցանքն է: Այն, ինչ քեզ չես ցանկանում՝ մի արա ուրիշներին:

[Մեկնությունը]

① «恕» - «ներել», «ներողամտություն», «կարեկցանք». այս հասկացությունը կոնֆուցիական բարոյականության հիմքերից է համարվում, «忠»՝ «հավատարմություն» հասկացությանը զուգահեռ: Ֆեն Յուլանը «Չինական փիլիսոփայության համառոտ պատմություն» աշխատության մեջ նշում է հետևյալը. «Հավատարմության և կարեկցանքի սկզբունքներին հետևելը ձևավորում է մարդկայնություն»: «Ծեսերի գրքում» հիշատակվող «繫矩之道»՝ «Մաքուր կանոնի Ուղին» հենց կարեկցանքի Ուղին է:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5 q 2 5 子曰：“吾之于人也，谁毁谁誉？如有所誉者，其有所试矣。斯民也，三代之所以直道而行也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկանց մեջ ես ու՞մ եմ պարսավել, ու՞մ դրվատել: Եթե դրվատել եմ, ապա նրանց, ով փորձվել է: Այդ էր պատճառը, որ երեք արքայատոհմերի մարդիկ գնում էին շիտակ Ուղով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես երբևէ պախարակել կամ գովել եմ մարդկանց: Եթե նույնիսկ գովել եմ, ապա միայն նրանց, ովքեր արժանի էին դրան: Սյա, Շան և Ջոու արքայատոհմերն այդպես էին վարվում, ուստի երեք արքայատոհմերի մարդիկ գնում էին շիտակ Ուղով»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 6 子曰：“吾犹及史之阙文也。有马者借人乘之①，今亡矣夫！”

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Ես պատմագրության մեջ բացթողումներ եմ տեսել: Ձի ունեցողը փոխ է տալիս այն մարդկանց, որ հեծնեն: Հիմա ազատվել ենք դրանից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես դեռ տեսնում եմ բացթողումներ պատմագրության մեջ: Նա, ով ձի ունի, տալիս է այն ուրիշներին, որ արշավեն: Հիմա նման բան չես տեսնի»:

[Մեկնությունը]

① Դժվար է առնչություն գտնել «ես պատմագրության մեջ բացթողումներ եմ տեսել» և «Ձի ունեցողը փոխ է տալիս այն մարդկանց, որ հեծնեն» արտահայտությունների միջև: Ենթադրվում է, որ բնագրային բացթողում է: Այդ տեսակետին են հարում մեկնողների մեծամասնությունը, մասնավորապես՝ Բաո Սյանը, Հուան Քանը, Ֆան Ջանյաոն և այլք: Սույն Յեմենի տարբերակում ընդհանրապես բացակայում է ասույթի երկրորդ՝ «ձի ունեցողի» մասին հատվածը: Կարծում եմ՝ այն պարզապես բնագրի կորուսյալ ասույթներից մեկի մասն է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 7 子曰: “巧言乱德。小不忍①, 则乱大谋。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ճարտար խոսքերը մթազնում են առաքինությունը: Փոքրում անհամբերությունը մթազնում է մեծ ծրագրերը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Շողոքորթ ու կեղծավոր խոսքերը բավական են

առաքինությունը կործանելու համար: Փոքր գործերում անհամբերությունը կարող է կործանել մեծ ծրագրերը»:

[Մեկնությունը]

① «小不忍» - «Փոքրում անհամբերությունը». փոքր գործերում անհամբերությունը կամ անզուսպ լինելը վերաբերում է նաև նվաստի կամ այսպես կոչված «小人»՝ «փոքր մարդու» անհամբերությանը, ազահությանը և արագ շահ ստանալու ձգտմանը, նա չունի նաև «թունավոր օձի խայթոցից հետո ձեռքը կտրող ռազմիկի» խիզախությունը, ինչը վտանգում է մեծ ծրագրերի իրականացումը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 8 子曰: “众恶之, 必察焉①; 众好之, 必察焉。”

Ուսուցիչն ասաց. «Շատերն են ատում, պետք է քննել՝ ինչու՞, շատերն են սիրում, պետք է քննել՝ ինչու՞»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ մարդիկ ատում են մեկին, պետք է իմանալ, թե ինչու, երբ մարդիկ սիրում են մեկին, պետք է իմանալ, թե ինչու»:

[Մեկնությունը]

① «必察焉» - «պետք է քննել՝ ինչու». այս արտահայտությունն իր բովանդակությամբ մոտ է «Զրույցների» տասներեքերորդ գլխի քսանչորսերորդ ասույթում ներկայացվածին և կարող է լրացնել դրան:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.2 9 子曰：“人能弘道，非道弘人①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդը կարող է մեծ դարձնել Ուղին, Ուղին մարդուն մեծ չի դարձնում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մարդն ունակ է փառավորել Ուղին, սակայն չի կարող փառավորվել Ուղու միջոցով»:

[Մեկնությունը]

① Այս ասույթը նպատակահարմար է փոխադրել բառացի: Դժվար է հասկանալ, թե ինչ է նկատի ունեցել Կոնֆուցիոսը «Ուղին մարդուն մեծ չի դարձնում» ասելով: Ջու Սին և Ջեն Հաոն ևս այս արտահայտության արժանահավատ մեկնություն չունեն: Դուրս Ջունշուն կարծում էր, որ ասույթը բնորոշում է մարդկանց, որ ընդունակ են հետևել ծեսերին և մարդկայության սկզբունքներին և իրենց վարքով նշում են դրանց կարևորությունը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 0 子曰：“过而不改，是谓过矣①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մխալը, որ չի ուղղվում, դա է կոչվում սխալ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մխալ կարելի է համարել միայն այն սխալը, որ հնարավոր չի ուղղել»:

[Մեկնությունը]

① «是谓过矣» - «Դա է կոչվում սխալ». «Հանի պատմություն» աշխատության մեջ Կոնֆուցիոսի այս արտահայտությունը մեջբերվում է երեք անգամ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 1 子曰: “吾尝终日不食, 终夜不寝, 以思, 无益, 不如学也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ես փորձել եմ ողջ օրը չուտել, գիշերը չքնել, մտածել, անօգուտ է, չի հավասարվի սովորելուն»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ես փորձել եմ օրեր շարունակ չուտել, գիշերները չքնել և մտորել, սակայն անօգուտ է, չի հավասարվի սովորելուն»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 2 子曰: “君子谋道不谋食。耕也, 馁在其中矣; 学也, 禄在其中①矣。君子忧道不忧贫。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրն Ուղի է որոնում, ապրուստ չի հայթայթում: Հող մշակելով՝ նաև քաղցում է, սովորելով՝ ոռձիկ է ստանում: Ազնվայրին մտահոգում է Ուղին, չի մտահոգում չքավորությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը ջանում է յուրացնել ուսմունքը, չի

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ջանում սննդի ու հագուստի համար: Դաշտերում բանելով նաև երբեմն քաղցում է, իսկ երբ կիրառում է սովորածը՝ տերունական ռոճիկ է ստանում: Ազնիվ մարդուն մտահոգում է այն, որ Ուղի չի ունենա, չի մտահոգում այն, որ շահ չի ունենա»:

[Մեկնությունը]

① «禄在其中» - բառացի՝ «ռոճիկն է այնտեղ», կիրառված է «ռոճիկ է ստանում» իմաստով: Իր բովանդակությամբ ասույթը մոտ է «Ջրույցների» տասներեքերորդ գլխի չորրորդ ասույթին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 3 子曰: “知及之, 仁不能守之; 虽得之, 必失之。知及之, 仁能守之。不庄以莅之, 则民不敬。知及之, 仁能守之, 庄以莅之, 动之不以礼, 未善也①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Իմաստությամբ ձեռք բերվածն անպայման կկորսվի, քանզի չի ամրացվում մարդկայնությամբ: Իմաստությամբ ձեռք բերվածն ու մարդկայնությամբ ամրացվածը չի կիրառվում արժանապատվությամբ՝ մարդիկ չեն պատկառի: Իմաստությամբ ձեռք բերվածը, մարդկայնությամբ ամրացվածը և արժանապատվորեն կիրառվածը չի գործածվում ըստ ծեսերի՝ ապա կատարելություն չկա»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե իմաստությամբ հնարավոր է հասնել որևէ բանի, այն անպայման կկորսվի, եթե չի հենվում մարդկայնության վրա: Երբ տերության կառավարման համար կա բավականաչափ իմաստություն և մարդկայնություն, սակայն չկա պատշաճ լրջություն, ապա մարդիկ չեն պատկառի: Երբ տերության կառավարման համար կա

բավականաչափ իմաստություն, մարդկայնություն և պատշաճ լրջություն, սակայն տերությունը չի կառավարվում ըստ օրենքի, ապա դա հեռու է կատարելությունից»:

[Մեկնությունը]

① Ասույթի բովանդակությունից պարզ է, որ խոսքը մարդկանց և տերությունը կառավարելու մասին է: Արժանապատվությունից զուրկ տիրակալի ժողովուրդը հաճախ է ընդվզում, իսկ արժանապատիվ տիրակալ ունեցող և օրենքներով կառավարվող տերության ժողովուրդը խաղաղ է և միաբան:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 5.3 4 子曰: “君子不可小知而可大受也, 小人不可大受而可小知也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը չի կարող իմանալ փոքրը, սակայն կարող է գլուխ հանել մեծից: Նվաստը չի կարող գլուխ հանել մեծից, սակայն կարող է իմանալ փոքրը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդուն չի կարելի փորձել մանր գործերում, սակայն կարելի է վստահել նրան մեծ գործեր: Նվաստին չի կարելի վստահել մեծ գործեր, սակայն նրան կարելի է փորձել մանր գործերում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 5 子曰：“民之于仁也， 基于水火①。水火， 吾见蹈而死者矣， 未见蹈仁而死者也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկայնությունն առավել կարևոր է մարդկանց համար, քան ջուրն ու կրակը: Ես տեսել եմ, թե ինչպես են մեռնում ջրից ու կրակից, սակայն չեմ տեսել, որ մեռնեն մարդկայնությունից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մարդիկ ավելի շատ կարիք ունեն մարդկայնության, քան ջրի ու կրակի: Ես տեսել եմ, թե ինչպես են մարդիկ մեռնում ջրից ու կրակից, սակայն չեմ տեսել, որ մեռնեն մարդկայնությունից»:

[Մեկնությունը]

① «基于水火» - «ավելի քան ջուրն ու կրակը». Մենձին իր համանուն աշխատության «Ողջ սրտով» գլխում նշում է հետևյալը. «Մարդիկ չեն կարող ապրել առանց ջրի և կրակի: Ասում են՝ մարդիկ բարգավաճում են, երբ գիշերվա խավարում նրանց դուռը թակելով կարող են ջուր ու կրակ խնդրել, և չի գտնվի մեկը, որ չի ունենա»: Փոխադրության մեջ ես ավելացրել եմ «կարիք ունենալ» արտահայտությունը, այն առավել մատչելի դարձնելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 6 子曰：“当仁， 不让于师。”

Ուսուցիչն ասաց. «Մարդկայնությամբ մի զիջիր ուսուցչիդ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Բարոյականությամբ մի զիջիր նույնիսկ ուսուցչիդ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 7 子曰：“君子贞①而不谅②。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ազնվայրը ողջախոհ է և ոչ համառ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը հավատարիմ է իր սկզբունքներին, սակայն կապանքված չէ դրանցով»:

[Մեկնությունը]

① «贞» - «ողջախոհ», «պարկեշտ». Ձյաձին նշում էր. «Երբ խոսքն ու գործերը համապատասխանում են իրար, կարելի է խոսել ողջախոհության մասին»:

② «谅» - բառացի՝ «ներել», «հասկանալ». Զու Ձյունշենը նշում էր, որ «谅» գաղափարագիրը կիրառվել է «勑»՝ «համառ», «բռի» գաղափարագրի փոխարեն և կրում է նույն իմաստը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 8 子曰：“事君， 敬其事而后其食①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Տիրակալին ծառայելիս՝ հարկ է հարգել գործը, այնուհետև՝ կերակուրը»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Տիրակալին ծառայելիս, նախ՝ պետք է գործել ջանասիրաբար և լրջությամբ, այնուհետև մտածել ռոձիկի մասին»:

[Մեկնությունը]

① «而后其食» - բառացի՝ «այնուհետև՝ կերակուրը». խոսքն իրականում ռոձիկի մասին է, քանզի հնում տերունական աստիճանավորները որպես ռոձիկ նաև սնունդ էին ստանում՝ հիմնականում հացահատիկեղեն ու չորացրած միս: Սուն ժամանակաշրջանի գրող Ջաո Գունուն իր աշխատության մեջ հիշատակում է այս արտահայտությունը և նշում, որ «食»՝ «կերակուրը» նույնն է, ինչ «禄»՝ «տերունական ռոձիկը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.3 9 子曰: “有教无类①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կրթիր անխտիր»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հարկ է կրթել բոլորին, առանց հաշվի առնելու ծագումն ու կայքը»:

[Մեկնությունը]

① «无类» - «անխտիր». «类» գաղափարագիրն ունի «սոցիալական դաս», «տեսակ», «տարբերություն» իմաստները: Կոնֆուցիականության առանցքային գաղափարներից մեկն էր՝ բոլորի համար կրթության հավասար պայմաններ ապահովելը և կրթելը՝ առանց

դասային կամ սոցիալական խտրականության: Իր բովանդակությամբ մոտ է «Զրույցների» յոթերորդ գլխի յոթերորդ ասույթին, ուր Կոնֆուցիոսն ասում էր. «Անգամ եթե ինձ մի կապ ապխտած միս բերեն, ես չեմ հրաժարվի սովորեցնել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.4 0 子曰: “道不同, 不相为谋。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ուղիները նույնը չեն՝ միասին ոչինչ չի ծրագրվում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ սկզբունքները տարբեր են, անհնար է գործակցելը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.4 1 子曰: “辞达①而已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ճառը պիտի ըմբռնելի լինի, այդքանը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Խոսքերը պիտի արտահայտեն մտադրությունը, ընդամենը այդքանը»:

[Մեկնությունը]

① «辞达» - բառացի՝ «ձառն ըմբռնելի». կարելի է զուգահեռներ

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

անցկացնել «Ջրույցների» վեցերորդ գլխի տասնութերորդ ասույթի հետ: Կոնֆուցիոսը կողմ էր կշռադատված և կիրթ խոսքին, սակայն չէր ընդունում դատարկ պերձախոսությունը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 5.4 2 师冕①见，及阶，子曰：“阶也。”及席，子曰：“席也。”皆坐，子告之曰：“某在斯，某在斯。”师冕出。子张问曰：“与师言之道与？”子曰：“然；固相师之道也。”

Վարպետ Մյանը հյուր եկավ: Երբ հասան աստիճաններին՝ Ուսուցիչն ասաց.

- Աստիճանները:

Երբ հասան խսիրին, Ուսուցիչն ասաց.

- Խսիրը:

Երբ նստեցին, Ուսուցիչն ասաց.

- Մեկն այստեղ է, մյուսն այնտեղ է:

Երբ վարպետ Մյանը հեռացավ, Ձիջանը հարցրեց.

- Մի՞թե այդպես են խոսում վարպետի հետ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հարկավ, վարպետին օգնում են այդպես:

[Փոխադրությունը]

Վարպետ Մյանը հյուր եկավ Քունձին: Երբ հասան աստիճաններին, Քունձին ասաց.

- Ահա աստիճանները:

Երբ հասան հատակին փռված խսիրներին, Քունձին ասաց.

- Ահա խսիրը:

Երբ նստեցին, Քունձին ասաց.

- Այստեղ է այս մեկը, այնտեղ նստած է այն մեկը:
Երբ վարպետ Մյանը հեռացավ, Ջիջանը հարցրեց.
- Մի՞թե այդպես են խոսում վարպետի հետ:
Քունձին ասաց.
- Իհարկե, այդպես են օգնում կույր վարպետին:

[Մեկնությունը]

① «师冕» - «Վարպետ Մյան». ենթադրվում է, որ խոսքը արքունական երաժշտապետի մասին է: Հնում երաժիշտների մեջ հաճախ էին պատահում կույր մարդիկ:

Գլուխ 16. Զիշին Ընդամենը 16 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.1 季氏将伐颛臾①。冉有、季路见于孔子曰：“季氏将有事②于颛臾。”孔子曰：“求！无乃尔是过③与？夫颛臾，昔者先王以为东蒙④主，且在邦域之中矣，是社稷之臣也。何以伐为？”冉有曰：“夫子欲之，吾二臣者皆不欲也。”孔子曰：“求！周任⑤有言曰：‘陈力就列，不能者止。’危而不持，颠而不扶，则将焉用彼相矣？且尔言过矣，虎兕出于柙，龟玉毁于椟中，是谁之过与？”冉有曰：“今夫颛臾，固而近于费⑥。今不取，后世必为子孙忧。”孔子曰：“求！君子疾夫舍曰欲之而必为之辞。丘也闻有国有家者，不患寡当作贫而患不均，不患贫当作寡而患不安⑦。盖均无贫，和无寡，安无倾。夫如是，故远人不服，则修文德以来之。既来之，则安之。今由与求也，相夫子，远人不服，而不能来也；邦分崩离析，而不能守也；而谋动干戈于邦内。吾恐季孙之忧，不在颛臾，而在萧墙之内⑧也。”

Զիշին ցանկանում էր գրոհել Ջուանյուն: Ժանյոուն և Զիլուն հանդիպեցին Քունձիին և ասացին.

- Զիշին ցանկանում է զավթել Ջուանյուն:

Քունձին ասաց.

- Յլու: Մի՞թե դա քո սխալը չէ: Մի հին արքա հիմնեց Ջուանյուն որպես Դունմենի պաշտամունքի վայր, ավելին՝ այն մեր տերության ասհմաններում է և օգտվում է աղոթարաններից: Ինչու՞ գրոհել այն:

Ժանյոուն ասաց.

- Տերն է այդպես ցանկանում, մենք՝ երկու աստիճանավորներս, չենք ուզում, որ այդպես լինի:

Քունձին ասաց.

- Յյու: Ջուժենն ասում էր. «Յույց տուր ունակություններդ տեղում, չես կարող՝ հեռացիր»: Եթե վտանգի ժամանակ չեն օժանդակում, ընկած ժամանակ չեն բարձրացնում, կույրին հարկավոր են մնան ուղեկցողներ: Մխալ են խոսքերդ: Վագրն ու ռնգեղջյուրը փախչում են վանդակից, կրիայի պատյանն ու հասախար ջարդվում են արկղիկում, ու՞ն սխալն է:

Ժանյոուն ասաց.

- Այժմ Ջուանյուն ամրացված է և մոտ է Ֆելին: Եթե հիմա չգրավվի, այն հաջորդ սերունդների համար սպառնալիք կդառնա:

Քունձին ասաց.

- Յյու: Ազնվայրն ատում է նրանց, որ թաքցնում են իրական մտադրությունները՝ դրանք ձառերով սքողելով: Լսել եմ, որ տիրակալին կամ տոհմի նահապետին չի վշտացնում այն, որ կայքը չի բավականացնում, այլ վշտացնում է այն, որ հավասար չի բաշխված, չի վշտացնում որ սակավաթիվ է, վշտացնում է, որ խաղաղ չէ: Կայքը հավասար է բաշխված՝ աղքատություն չի լինի, ներդաշնակություն է՝ մարդիկ սակավաթիվ չեն լինի, խաղաղություն է՝ ցնցումներ չեն լինի: Երբ հեռավոր տիրույթում մարդիկ չեն հպատակվում, նրանց պետք է գրավել գրով և առաքինությամբ, գրավելով՝ նրանց կյանքը խաղաղ դարձնել: Այժմ դուք՝ Յոու և Յյու, ծառայում եք ձեր տիրոջը, սակայն հեռավոր տիրույթներում մարդիկ չեն հպատակվում նրան և չեն մոտենում: Տերությունը ցնցվում է և մասնատվում, նա ունակ չէ պահպանել այն և դեռ ծրագրում է պատերազմել տերության ներսում: Վախենան, Ձիի սերունդների տագնապը Ջուանյուում չէ, այլ իրենց «ոգու պատերից» ներս:

[Փոխադրությունը]

Ձիչին պատրաստվում էր զավթել Ջուանյուն: Ժանյոուն և Ձիլուն հանդիպեցին Քունձին և ասացին.

- Ձիշին ցանկանում է զորք ուղարկել դեպի Ջուանյու:
Քունձին ասաց.

- Ժան Յյու, մի՞թե դու չես մեղավոր: Հին արքաները հիմնեցին Ջուանյուն որպես Դունմեն լեռան պաշտամունքի վայր, այն Լու տերության տարածքն է: Իմաստ ունի՞ գրոհել այն:

Ժանյոուն ասաց.

- Ձիշին է այդպես ցանկանում, մենք՝ երկուսս, դեմ ենք դրան:
Քունձին ասաց.

- Ժան Յյու: Ջոուժենն ասում էր. «Յույց տուր ունակություններդ տեղում, չես կարող՝ հեռացիր»: Եթե կույր մարդուն վտանգի ժամանակ չեն օժանդակում, ընկած ժամանակ չեն բարձրացնում, մի՞թե կույրը կարիք ունի նման օգնականների: Մխալ են խոսքերդ: Երբ վագրն ու ռնգեղջյուրը փախչում են վանդակից, իսկ կրիայի պատյանն ու հասպիսը ջարդվում են արկղիկում, ո՞վ է մեղավոր:

Ժանյոուն ասաց.

- Այժմ Ջուանյուի պարիսպներն ամուր են և այն մոտ է Ֆեյին: Եթե հիմա չգրավեն այն, ապա Ձի տոհմի հաջորդ սերունդների համար գլխացավանք կդառնա:

Քունձին ասաց.

- Ժան Յյու: Ազնիվ մարդն ատում է նրանց, որ թաքցնում են իրենց իրական մտադրությունները՝ դրանք սքողելով ձարտասանությամբ: Ես լսել եմ, որ տիրակալին կամ տոհմի նահապետին չի մտահոգում այն, որ ունեցվածքը չի բավականացնում, այլ մտահոգում է այն, որ հավասար չի բաշխված, չի մտահոգում այն, որ մարդիկ սակավաթիվ են, մտահոգում է այն, որ տերության մեջ խաղաղություն չկա: Երբ ունեցվածքը հավասար է բաշխված, աղքատություն չի լինի, ներդաշնակություն է՝ մարդիկ սակավաթիվ չեն լինի, խաղաղություն է՝ ցնցումներ չեն լինի: Երբ հեռավոր գավառների մարդիկ չեն հպատակվում, նրանց պետք է գրավել մշակույթով ու բարոյականությամբ, իսկ երբ նրանք մոտենան, հարկ է նրանց կյանքը խաղաղ դարձնել: Այժմ դուք՝ Ջուանյու

և ժամ Յյու, օգնում էք ձեր տիրոջը, սակայն հեռավոր գավառների մարդիկ չեն հպատակվում նրան և յուրային չեն դառնում: Տերության հիմքերը երերում են, հողերը մասնատվում են, նա ընդունակ չէ պահպանել ամբողջականությունը և դեռ պատրաստվում է պատերազմ վարել տերության ներսում: Վախենամ, որ Ձիի սերունդներին պիտի անհանգստացնի ոչ թե Ջուանյուն, այլ հենց Լու տերության արքունիքը:

[Մեկնությունը]

① «顛輿» - Ջուանյու. գավառ էր Լու տերության կազմում: Գտնվել է ներկայիս Շանդուն նահանգի տարածքում, այժմ այնտեղ համանուն գյուղ կա, սակայն հայտնի չէ դրա կապը պատմական Ջուանյուի հետ:

② «有事» - բառացի «գրադվել ինչ-որ բանով», «մտքում ինչ-որ բան ունենալ». ասույթում կիրառված է «գավթել», «գորք կիրառել», «պատերազմել» իմաստներով: Արտահայտությունը կիրառված է նաև «Ջուոյի նոթերի» Ջեն իշխանի կառավարման տասներեքերորդ տարվա նկարագրության մեջ, որտեղ նշվում է. «Տերության հիմնական գործերը զոհաբերություններն են և պատերազմները»:

③ «无乃尔是过与» - «Մի՞թե դա քո սխալը չէ». արտահայտության մեջ «尔» գաղափարագիրը կիրառված է որպես «քո» անձնական դերանուն: «过» գաղափարագիրը կիրառված է որպես «սխալ»:

④ «东蒙» - Դունմեն. լեռան անուն է: Գտնվում է Շանդուն նահանգի Մենյին գավառի հարավում: Սահմանակից է Ֆեյ գավառին:

⑤ «周任» - Ջուուժեն. արքունական պատմագրի անուն է:

⑥ «费» - Ֆեյ. Լու տերության գավառներից մեկն էր, Ձի տոհմի տիրույթը: Գտնվում է ներկայիս Շանդուն նահանգում, համանուն գավառում:

⑦ «不患寡而患不均, 不患贫而患不安» - «չի վշտացնում այն, որ կայքը չի բավականացնում, այլ վշտացնում է այն, որ հավասար չի բաշխված, չի վշտացնում, որ սակավաթիվ է, վշտացնում է, որ խաղաղ

չէ»։ այս արտահայտության մեջ «貧»՝ «անբավարար», «աղքատիկ» և «均»՝ «հավասար» գաղափարագրերը վերաբերում են ունեցվածքին, կայքին: «寡»՝ «սակավաթիվ» և «安»՝ «խաղաղ» գաղափարագրերը վերաբերում են բնակչությանը:

⑧ «蕭牆之内» - «իրենց «ոգու պատերից» ներս»։ «蕭牆»՝ «ոգու պատը» ձարտարապետական լուծում էր, կառուցվում էր դարպասի դիմաց՝ դրսի կամ ներսի կողմից, հաճախ շքեղորեն զարդարվում էր՝ ի ցույց դնելու համար տանտիրոջ տոհմիկ և ունևոր լինելը: Ենթադրվում է, որ ասույթում այս արտահայտությունը խորհրդանշում է Լու տերության արքունիքը: Ձի տոհմը մեծ ազդեցություն ուներ արքունականների վրա, իսկ Լուի տիրակալը ցանկանում էր վերականգնել ինքնիշխանությունը՝ առանց երեք ազնվական տոհմերի մասնակցության: Ձիչին գիտեր այդ մասին և ցանկանում էր իր ազդեցության տակ վերցնել Ջուանյուն, որպեսզի այն Լուի տիրակալի կողմը չանցնի բախտորոշ պահին: Ժամանակին Կոնֆուցիոսի այս խոսքերը խոցել էին Ձիչիին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.2 孔子曰：“天下有道，则礼乐征伐自天子出；天下无道，则礼乐征伐自诸侯出。自诸侯出，盖十世希不失矣；自大夫出，五世希不失矣；陪臣执国命，三世希不失矣①。天下有道，则政不在大夫。天下有道，则庶人不议。”

Քունձին ասաց. «Երբ ամենը Երկնքի տակ Ուղի ունի, ապա ծեսերի, երաժշտության և զորաշարժերի վերաբերյալ հրաման տալիս է Երկնքի որդին: Երբ ամենը Երկնքի տակ Ուղի չունի, ապա ծեսերի, երաժշտության և զորաշարժերի վերաբերյալ հրաման տալիս են իշխանները: Երբ հրամայում են իշխանները, ապա քչերն են, որ իշխանությունը չեն կորցնում տաս սերունդների ընթացքում: Երբ հրամայում են աստիճա-

նավորները, ապա քչերն են, որ իշխանությունը չեն կորցնում հինգ սերունդների ընթացքում: Երբ կրտսեր պաշտոնյաներն են կառավարում տերությունը, քչերն են, որ իշխանությունը չեն կորցնում երեք սերունդների ընթացքում: Երբ ամենը Երկնքի տակ Ուղի ունի, ապա աստիճանավորները չեն կառավարում: Երբ ամենը Երկնքի տակ Ուղի ունի, ապա մարդիկ չեն քննադատում»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ երկրում խաղաղություն է տիրում, ապա ծեսերի, երաժշտության և զորաշարժերի վերաբերյալ հրաման տալիս է կայսրը: Երբ երկրում խաղաղություն չկա, ապա ծեսերի, երաժշտության և զորաշարժերի վերաբերյալ հրաման տալիս են իշխանները: Երբ հրամայում են իշխանները, ապա նրանցից քչերին է հաջողվում իշխանությունը փոխանցել տաս սերունդների: Երբ հրամայում են աստիճանավորները, ապա նրանցից քչերին է հաջողվում իշխանությունը փոխանցել հինգ սերունդների: Երբ կրտսեր պաշտոնյաներն են կառավարում տերությունը, քչերին է հաջողվում իշխանությունը փոխանցել երեք սերունդների: Երբ երկրում խաղաղություն է տիրում, ապա աստիճանավորները չեն կառավարում: Երբ երկրում խաղաղություն է տիրում, ապա մարդիկ չեն գանգատվում»:

[Մեկնությունը]

① Այս տեսակետին Կոնֆուցիոսը ամենայն հավանականությամբ հանգել էր պատմագրության ուսումնասիրությունից հետո: Բացարձակ իշխանությունը «Երկնքի որդին» էր՝ կայսրը: Ըստ երևույթին նկատի ունեւ հինգ կայսրերին՝ Հուանդիին, Ջուանսյուին, Դիքուին, Թանյաոյին և Յուշունին: Յի տերության Հուան իշխանը դադարեց ենթարկվել Ջոու հարստության կայսրին, և նրա տաս սերունդ իշխեցին Յիում՝ Լի, Ջաո, Յի, Հուեյ, Յին, Լին, Ջուան, Զին, Դաո, Զյան իշխանները: Զյան իշխանին

սպանեց Ջենհենը, և Կոնֆուցիոսը այդ դեպքերի ժամանակակիցն էր: Ձին տերության Վեն իշխանին հաջորդեցին Սյան, Լին, Ջեն, Ձին, Լի, Փին, Ջաո, Յին, Ջյու, Լյու իշխանները և Կոնֆուցիոսը գիտեր այդ մասին: Այսինքն՝ ակնհայտ է, որ վերոնշյալ տիրակալները «իշխանությունը չկորցրեցին տաս սերունդների ընթացքում»: Երբ Լու տերությունում թույլ էր տիրակալի իշխանությունը, այն իրականում կառավարվում էր Ձի տոհմի կողմից, և այդ տոհմի հինգ սերունդ կարողացան պահպանել իրենց ազդեցությունը՝ Վենձին, Ուձին, Փինձին, Հուանձին և Յանհուն: Կոնֆուցիոսը քաջ ծանոթ էր նաև այդ ժամանակագրությանը: Այսինքն՝ Ձի տոհմի ներկայացուցիչները «իշխանությունը չկորցրեցին հինգ սերունդների ընթացքում»: Իսկ երբ Լու տերության իրական իշխանությունն անցավ Ձի տոհմին ենթակա աստիճանավորների ձեռքը, մինչև հաջորդեցին Նան Բուայը, Գունշան Ֆուչաոն և Յան Հուն: Այսինքն՝ կրտսեր աստիճանավորները պահպանեցին իշխանությունը երեք սերունդների ընթացքում: Սակայն Կոնֆուցիոսը չէր հասկանում, որ դա պատմության անխուսափելի էվոլյուցիան էր, և իշխանության վերաբաշխման պայքարը մշտապես թեժանում էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.3 孔子曰：“禄之去公室五世①矣，政逮于大夫四世①矣，故夫三桓②之子孙微矣。”

Քունձին ասաց. «Հինգ սերունդ է, ինչ իշխանական տունն իշխանություն չունի: Չորս սերունդ է, ինչ կառավարում են աստիճանավորները: Այդ պատճառով էլ Հուանի երեք սերունդները թույլ են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Արդեն հինգ սերունդ է, ինչ իշխանական տոհմը իշխանություն չունի: Արդեն չորս սերունդ է, ինչ տերությունը կառավարում են աստիճանավորները: Այդ պատճառով էլ Հուան իշխանից սերված երեք տոհմերի սերունդները այժմ թույլ են»:

[Մեկնությունը]

① «五世, 四世» - «հինգ սերունդ, չորս սերունդ». «Հինգ սերունդ» ասելով Կոնֆուցիոսը նկատի ուներ Լու տերության Սյուան, Ջեն, Սյան, Ջաո և Դին իշխաններին: «Չորս սերունդ» ասելով նկատի ուներ Ձի տոհմից սերող Վենձի, Ուձի, Փինձի և Հուանձի աստիճանավորներին: Այդ տեսակետին է հարում նաև Մաո Ցիլինն իր մեկնություններում:

② «三桓» - բառացի՝ «երեք Հուան». նկատի ունի Լու տերության Հուան իշխանից սերված երեք՝ Մեն, Շու և Ձի տոհմերին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.4 子曰：“益者三友， 损者三友。友直， 友谅①， 友多闻， 益矣。友便辟， 友善柔， 友便佞， 损矣。”

Քունձին ասաց. «Օգուտ բերող երեք բարեկամներ կան, վնասող երեք բարեկամներ կան: Շիտակ բարեկամը, վստահելի բարեկամը և իմաստուն բարեկամն օգուտ են բերում: Շողոքորթ բարեկամը, երեսպաշտ բարեկամը և շաղակրատ բարեկամը վնասում են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երեք տեսակի ընկերներ կան, որ օգուտ են բերում, և երեք տեսակ ընկերներ կան, որ վնասում են: Օգուտ է բերում ընկերա-

նայր շիտակ, հավատարիմ և բանհմաց մարդկանց: Վնասում է ընկերանալը շողոքորթ, երկերեսանի և զրպարտող մարդկանց հետ»:

[Մեկնությունը]

① «諒» - բառացի՝ «ներել», «հասկանալ». գաղափարագիրն ասություն կիրառված է «վատահեղի» իմաստով՝ «信» գաղափարագրի փոխարեն: «Զրույցներում» այս գաղափարագիրը կիրառվում է տասներկու անգամ՝ տարբեր իմաստներով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.5 孔子曰: “益者三乐, 损者三乐。乐节礼乐, 乐道人之善, 乐多贤友, 益矣。乐骄乐, 乐佚游, 乐宴乐, 损矣。”

Քունձին ասաց. «Օգուտ բերող երեք տեսակ ուրախություն կա, վնասող երեք տեսակ ուրախություն կա: Երբ ուրախանում են ծեսերից ու երաժշտությունից, ուրախանում են մարդկանց մեջ եղած բարու մասին խոսելուց և ուրախանում են բազում առաքինիների հետ բարեկամությանը՝ օգուտ է բերում: Երբ ուրախանում են շռայլելով, ուրախանում են անբանությանը և ուրախանում են խրախճանքներով՝ վնասում է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Օգուտ բերող երեք ուրախություն կա, վնասող երեք ուրախություն կա: Օգուտ է բերում ծեսերից ու երաժշտությունից, մարդկանց բարի կողմերի մասին խոսելուց և արժանավոր մարդկանց հետ ընկերություն անելուց ուրախանալը, վնասում է շռայլությունից, ծուլությունից և խրախճանքներից ուրախանալը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6. 6 孔子曰：“侍于君子有三愆：言未及之而言谓之躁，言及之而不言谓之隐，未见颜色而言谓之瞽。”

Քունձին ասաց. «Ազնվայրին ծառայելիս երեք սխալներ կան. խոսել, երբ խոսելու ժամանակը չէ՝ շտապողականությունն է, չխոսել, երբ խոսելու ժամանակն է՝ գաղտնապահությունն է, խոսել՝ չտեսնելով դիմախաղը, կուրությունն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդու հետ շփվելիս երեք սխալ են գործում. խոսում են, երբ խոսելու ժամանակը չէ. դա շտապողականությունն է, չեն խոսում, երբ խոսելու ժամանակն է. դա գաղտնապահությունն է, խոսում են՝ չնկատելով դիմախաղը, դա կուրություն է»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6. 7 孔子曰：“君子有三戒：少之时，血气未定，戒之在色；及其壮也，血气方刚，戒之在斗；及其老也，血气既衰，戒之在得①。”

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը հեռու է մնում երեք բանից: Երիտասարդ ժամանակ, երբ արյունն ու շունչն անհանգիստ են, հեռու է մնում հեշտանքից, հասունանալով, երբ արյունն ու շունչն ամրանում են, հեռու է մնում կռիվներից, ծերանալով, երբ արյունն ու շունչը թուլանում են, հեռու է մնում ազահությունից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը պետք է հեռու մնա երեք բանից:

Երիտասարդ ժամանակ, երբ աշխույժ է ու կորովի, պետք է հեռու մնա մարմնական վայելքից, հասունանալով և զորեղանալով՝ պետք է հեռու մնա ընդհարումներից, իսկ երբ ծերանում է և տկարանում, պետք է հեռու մնա շահամոլությունից»:

[Մեկնությունը]

① «得» - գաղափարագիրն ունի մի շարք իմաստներ՝ «ձեռք բերել», «պատշաճ», «ավարտուն», «թույլատրել», «կարիք ունենալ» և այլն, սակայն Քուն Անգոն իր «Մեկնություններում» նշում է, որ այն կիրառված է «貪得»՝ «ագահություն ձեռք բերել» իմաստով: Այդ ագահությունը վերաբերում էր սոցիալական դիրքին, հեղինակությանը և կայքին: Նույնաբովանդակ մի հատված կա «Հուայնանի իմաստուններ» աշխատության մեջ, ուր նշվում է հետևյալը՝ «Երիտասարդները վավաշուտ են, հասուն մարդիկ՝ կռվարար, իսկ ծերերը՝ շահամոլ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6. 8 子曰：“君子有三畏：畏天命，畏大人①，畏圣人之言。小人不知天命而不畏也，狎大人，侮圣人之言。”

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը երեք երկյուղ ունի. երկյուղում է Երկնքի կամքից, երկյուղում է նշանավոր այրերից, երկյուղում է իմաստունների խոսքերից: Նվաստը չգիտի Երկնքի կամքը և չի երկյուղում, մտերմավար է նշանավոր այրերի հետ, ծանակում է իմաստունների խոսքերը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը երկյուղ ունի երեք բանից. երկյուղում է ձակաստագրից, երկյուղում է արքաներից և իշխաններից, երկյուղում է իմաստունների խոսքերից: Նվաստը չգիտի ձակաստագիրը և չի

երկյուղում, արհամարհում է արքաներին ու իշխաններին, ծաղրում է իմաստունների խոսքերը»:

[Մեկնությունը]

① «大人» - բառացի՝ «մեծ մարդ». ասություն կիրառված է «նշանավոր այրեր» իմաստով, ինչը վերաբերում է արքաներին, իշխաններին և բարձրաստիճան պաշտոնյաներին: «Ծեսերի գրքում» նշվում է. «Նշանավոր այրերը հետևում են ծեսերին»: Մենձիի համամուն աշխատության մեջ այսպիսի մի հատված կա. «Երբ խորհուրդ ես տալիս նշանավոր մի այրի, նայիր նրան բարձրից, մի երկնչիր նրա վեհապանձ կեցվածքից»: Կարելի է ենթադրել, որ «大人» արտահայտությունը բնորոշել է հասարակական բարձր դիրք զբաղեցնող անձանց, իսկ «圣人»՝ բառացի «սուրբ մարդ» արտահայտությունը բնորոշել է իմաստուններին և առաքինիներին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.9 孔子曰：“生而知之者上也，学而知之者次也；困而学之，又其次也；困而不学，民斯为下矣。”

Քունձին ասաց. «Ծնվելով իմացողները բարձր են ամենքից, հաջորդիվ սովորելով իմացողներն են, հաջորդիվ նրանք, որ սովորում են խոչընդոտների բախվելով, իսկ խոչընդոտների բախվելով չսովորողները ցածրում են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Բնածին գիտելիքներ ունեցողները բարձր են ամենքից, նրանց հաջորդում են սովորելով իմացողները, իսկ սրանց՝ դժվարությունների բախվելով սովորողները, իսկ դժվարությունների բախվելով չսովորողներն ամենացածրում են»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.1 0 孔子曰：“君子有九思：视思明，听思聪，色思温，貌思恭，言思忠，事思敬，疑思问，忿思难，见得思义。”

Քունձին ասաց. «Ազնվայրը մտածում է ինը բանի մասին. նայելով՝ մտածում է պայծառության մասին, լսելով՝ մտածում է հստակության մասին, շփվելով՝ մտածում է ջերմության մասին, վարվելով՝ մտածում է պատկառանքի մասին, խոսելով՝ մտածում է անկեղծության մասին, ծառայելով՝ մտածում է հարգալիրության մասին, երկմտելով՝ մտածում է հարցնելու մասին, զայրանալով՝ մտածում է հետևանքի մասին, ձեռք բերելով՝ մտածում է արդարության մասին»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ազնիվ մարդը մտածում է ինը բանի մասին. երբ նայում է՝ մտածում է պարզության մասին, երբ լսում է՝ մտածում է հստակության մասին, երբ շփվում է՝ մտածում է բարեհամբույր լինելու մասին, մարդկանց հետ վարվելիս՝ մտածում է պատկառանքի մասին, երբ խոսում է՝ մտածում է անկեղծության մասին, երբ ծառայում է՝ մտածում է լրջության մասին, երբ կասկածում է՝ մտածում է խորհուրդ հարցնելու մասին, երբ զայրանում է՝ մտածում է հետևանքի մասին, երբ օգուտ է ստանում՝ մտածում է արդարության մասին»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.1 1 孔子曰：“见善如不及，见不善如探汤。吾见其人矣，吾闻其语矣。隐居以求其志，行义以达其道。吾闻其语矣，未见其人也。”

Քունձին ասաց. «Տեսնելով բարին, շտապում եմ, ասես կարող եմ չհասցնել, տեսնելով չարը՝ փախչում եմ, ասես եռման ջրից: Ես տեսել

Եւ այդպիսի մարդկանց, եւ լսել եւմ այդպիսի խոսքեր: Ապրում եմ միայնության մեջ՝ կամքն ամրացնելու համար, վարվում եմ արդարությամբ՝ հետևելով իրենց Ուղուն: Ես լսել եմ այդպիսի խոսքեր, սակայն չեմ տեսել այդպիսի մարդկանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Տեսնելով բարին՝ այնպես եմ ձգտում դրան, ասես վախենում եմ, որ կարող եմ կորցնել, տեսնելով չարը՝ փախչում եմ դրանից, ասես եռման ջրից: Ես տեսել եմ այդպիսի մարդկանց, ես լսել եմ այդպիսի խոսքեր: Ապրում եմ միայնության մեջ՝ կամքն ամրացնելու համար, ամեն ինչում առաջնորդվում եմ արդարությամբ՝ հետևելով իրենց ուսմունքին: Ես լսել եմ այդպիսի խոսքեր, սակայն չեմ տեսել այդպիսի մարդկանց»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲԵԱԳԻՐԸ

1 6.1 2 齐景公有马千驷①, 死之日, 民无德而称焉。伯夷叔齐饿于首阳②之下, 民到于今称之。其斯之谓与③?

Յիի Ձին իշխանը հազար քառյակ ձի ուներ: Մահվան օրը մարդիկ բարի խոսքով չհիշատակեցին նրան: Բո Յին և Շու Յին սովամահ եղան Շոույանի ստորոտում, սակայն մարդիկ մինչ օրս փառաբանում են նրանց: Միթե դա չէ իմաստը:

[Փոխադրությունը]

Յի տերության Ձին իշխանը չորս հազար ձի ուներ: Սակայն երբ նա մահացավ, մարդիկ նրան բնորոշող մի բարի խոսք անգամ չգտան փառաբանելու համար: Բո Յին և Շու Յին սովամահ եղան Շոույան լեռան ստորոտում, սակայն մարդիկ այսօր էլ փառաբանում են նրանց: Ահա թե ինչ է դա նշանակում:

[Մեկնությունը]

① «千驷» - «հազար քառյակ». հնում ձիերը հաշվում էին քառյակներով, քանզի մարտակառքերին լծվում էին չորս ձիեր: Արտահայտությունը քանիցս հանդիպում է «Ձույի նոթերում»՝ «千乘» տարբերակով, որտեղ «乘» գաղափարագիրն ունի «քառածի մարտակառք» իմաստը: Հաճախ կիրառվում է նաև որպես փոխաբերություն՝ նշելու համար չափազանց հարուստ ունեցվածքը:

② «首阳» - Շոույան. լեռան անուն է: Հանդիպում է մի շարք աշխատություններում, սակայն դրա գտնվելու վայրն այժմ հայտնի չէ:

③ «其斯之谓与» - «Մի՞թե դա չէ իմաստը». անհասկանալի է «Մի՞թե դա չէ իմաստը» արտահայտության կիրառությունը: Ջու Սին կարծում էր, որ բնագրում առկա է վրիպակ, այս արտահայտությունը պետք է այլ աստվածի մաս կազմեր: Հարկ է նշել նաև, որ այս աստվածը չի սկսվում «Ոսուցիչն ասաց» կամ «Քունձին ասաց» բառերով, ինչը Ջու Սին և Ջեն Յին համարում էին բնագրային բացթողումներ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.1 3 陈亢①问于伯鱼曰：“子亦有异闻乎？”对曰：“未也。尝独立，鲤趋而过庭。曰：‘学诗乎？’对曰：‘未也。’“不学诗，无以言。’鲤退而学诗。他日，又独立，鲤趋而过庭。曰：‘学礼乎？’对曰：‘未也。’“不学礼，无以立。’鲤退而学礼。闻斯二者。”陈亢退而喜曰：“问一得三，闻诗，闻礼，又闻君子之远其子也。”

Ջեն Գանը հարցեց Բոյուին.

- Ուսուցչից լսել ես ինչ-որ յուրահատուկ բան:

- Ոչ: Մի անգամ մենակ կանգնած էր, իսկ ես արագ քայլելով անցնում էի բակով: Նա ասաց. «Ուսումնասիրեցի՞ր «Երգերը»: Ասացի՞ «Ոչ»: «Ջուսումնասիրես «Երգերը»՝ ոչինչ չես կարող ասել»: Ետ դար-

ձա, որպեսզի ուսումնասիրեն «Երգերը»: Մյուս օրը նա կրկին մենակ կանգնած էր, իսկ ես արագ քայլերով անցնում էի բակով: Նա ասաց. «Ուսումնասիրեցի՞ր «Ծեսերը»: Ասացի՝ «Ոչ»: «Չուսումնասիրես «Ծեսերը»՝ չես գտնի դիրքդ»: Ետ դարձա, որպեսզի ուսումնասիրեմ «Ծեսերը»: Այդ երկու բանն եմ լսել:

Չեն Գանը դուրս եկավ և ուրախ ասաց.

- Մի բան հարցրեցի՝ իմացա երեքը: Իմացա «Երգերի» մասին, իմացա «Ծեսերի» մասին, նաև իմացա, որ ազնվալյրն իրեն հեռու է պահում որդուց:

[Փոխադրությունը]

Չեն Գանը Քունձիի որդուն՝ Բոյուին հարցրեց.

- Ուսուցչից ինչ-որ յուրահատուկ բան լսել ես:

Բոյուն ասաց.

- Ոչ: Մի անգամ մենակ կանգնած էր բակում, իսկ ես հարգալիր անցնում էի նրա կողքով: Նա հարցրեց ինձ. «Ուսումնասիրեցի՞ր «Երգերի գիրքը»: Ասացի՝ «Ոչ»: Նա ասաց. «Չուսումնասիրես «Երգերի գիրքը»՝ խոսելու ոչինչ չես ունենա»: Ես ետ դարձա, որպեսզի ուսումնասիրեմ «Երգերի գիրքը»: Մյուս օրը նա կրկին մենակ կանգնած էր բակում, իսկ ես հարգալիր անցնում էի նրա կողքով: Նա հարցրեց ինձ. «Ուսումնասիրեցի՞ր «Ծեսերի գիրքը»: Ասացի՝ «Ոչ»: «Չուսումնասիրես «Ծեսերի գիրքը»՝ հասարակության մեջ չես գտնի դիրքդ»: Ես ետ դարձա, որպեսզի ուսումնասիրեմ «Ծեսերի գիրքը»: Ընդամենն այդ երկու բանն եմ լսել:

Չեն Գանը դուրս եկավ և ուրախ ասաց.

- Ես մի բան հարցրեցի՝ իմացա երեքի մասին: Իմացա «Երգերի» մասին, իմացա «Ծեսերի» մասին, նաև իմացա, թե ինչպես է ազնիվ մարդը վերաբերվում որդուն:

[Մեկնությունը]

① «陈亢» - Չեն Գան. հայտնի էր որպես Չեն Ձիցին:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 6.1 4 邦君之妻，君称之曰夫人，夫人自称曰小童；邦人称之曰君夫人，称诸异邦曰寡小君；异邦人称之亦曰君夫人①。

Երկրի տիրակալն իր կնոջը «տիկին» է կոչում, տիկինն իրեն «աղջնակ» է կոչում, տերության մարդիկ նրան «տիրակալի տիկին» են կոչում, այլ տերությունների մարդկանց մոտ նրան կոչում են «փոքր տիրուհի», իսկ այլ տերությունների մարդիկ նրան «տիրակալի տիկին» են կոչում:

[Փոխադրությունը]

Երկրի տիրակալն իր կնոջը «տիկին» է կոչում, տիկինն իրեն «աղջնակ» է կոչում, հպատակները նրան «տիրակալի տիկին» են կոչում, օտար տերությունների պատվիրակությունների մոտ նրան կոչում են «փոքր տիրուհի», իսկ օտար տերությունների հպատակները նրան «տիրակալի տիկին» են կոչում:

[Մեկնությունը]

① Այս ասույթը, թերևս, Կոնֆուցիոսի հեղինակածն է, ասկայն կրկին բացակայում են «Ուսուցիչն ասաց» կամ «Քունձին ասաց» արտահայտությունները, որոնցով սկսվում է ասույթների մեծ մասը: Ումանք կարծում են, որ այս խոսքերով ուղղակի լրացվել են բնագիրը պարունակող հնդկեղեգնի կտորների բաց հատվածները: Սակայն հայտնի էր, որ Կոնֆուցիոսի «Ջրույցների» գրառման համար կիրառվել են հնդկե-

դեզնի ութ մատնաչափ երկարությամբ կտորներ: Կարձ ասույթները գրառվել են հնդկեղեգնի մի կտորի վրա, իսկ երկար ասույթները՝ մի քանի կտորի: Այս ասույթը բաղկացած է քառասուն գաղափարագրից և տեսակետը, որ այն ընդամենը դատարկ տեղ է լրացնում՝ արժանահավատ չէ, մանավանդ՝ որ այն հանդիպում է նաև «Հին գրույցներում» և «Լուի գրույցների» «Տիրակալի կինը» գլխում: Կարելի է ենթադրել, որ ասույթն ավելի հին աղբյուրների բաղկացուցիչ է եղել, այնուհետև ներառվել է «Զրույցների» մեջ:

Գլուխ 17. Յան Հուոն Ընդամենը 26 ասույթ

(Հե Յանի «Մեկնություններում» երկրորդ և երրորդ, իններորդ և տասներորդ ասույթները միացված են, ուստի այն ներառում է 24 ասույթ)

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 阳货①欲见孔子，孔子不见，归孔子豚②。孔子时其亡也，而往拜之。遇诸途。谓孔子曰：“来！予与尔言。”曰③：“怀其宝而迷其邦，可谓仁乎？”曰：“不可。—好从事而亟④失时，可谓知乎？”曰：“不可。—日月逝矣，岁不我与。”孔子曰：“诺；吾将仕矣⑤。”

Յան Հուոն ցանկանում էր հանդիպել Քունձիին, Քունձին չերևաց: Քունձիին գոճի ուղարկեց: Քունձին գնաց իր հարգանքը հավաստելու, երբ նա տանը չէր և հանդիպեց նրան ձանապարհին: Նա ասաց Քունձիին.

- Մոտեցիր, ուզում եմ խոսել քեզ հետ:

Հետո ասաց.

- Կարելի՞ է մարդկային անվանել նրան, ում մտքերը գոհարներ են, սակայն կորստյան է մատնում երկիրը:

Հետո ասաց.

- Ջի կարելի: Կարելի՞ է իմաստուն անվանել նրան, ով ձգտում է ծառայել, սակայն համառորեն բաց է թողնում հնարավորությունները:

Հետո ասաց.

- Ջի կարելի: Օրերն ու ամիսներն անցնում են, ժամանակը չի սպասում:

Քունձին ասաց.

- Այո, ես կծառայեմ:

[Փոխադրությունը]

Յան Հուոն ցանկանում էր հանդիպել Քունձիին, սակայն Քունձին այդպես էլ չեկավ: Յան Հուոն Քունձիին խորոված գոձի ուղարկեց, որպեսզի նա ստիպված լիներ գալ և շնորհակալություն հայտնել: Քունձին գնաց շնորհակալություն հայտնելու, սակայն ընտրեց այնպիսի ժամանակ, երբ նա տանը չէր լինի: Եվ հանկարծ նրանք հանդիպեցին ձանապարհին: Յան Հուոն ասաց Քունձիին.

- Մոտեցիր, ես ուզում եմ խոսել քեզ հետ:

Քունձին մի քայլ ետ գնաց: Յան Հուոն ասաց.

- Մի՞թե կարելի է մարդկային անվանել նրան, ով բազմաշնորհ է, սակայն իր երկիրը թողնում է բախտի քմահաձույքին:

Քունձին ոչինչ չասաց: Յան Հուոն շարունակեց.

- Ջի կարելի: Մի՞թե կարելի է իմաստուն անվանել նրան, ով ցանկանում է աստիճանավոր լինել, սակայն միշտ բաց է թողնում հնարավորությունները:

Քունձին կրկին ոչինչ չասաց: Յան Հուոն շարունակեց.

- Ջի կարելի: Տարիներն անցնում են, ժամանակը ետ չի դառնում:

Քունձին ասաց.

- Լավ, ես կդառնամ աստիճանավոր:

[Մեկնությունը]

① «阳货» - Յան Հուո. հայտնի էր նաև որպես Յան Հու: Ջի ազնվական տոհմին պատկանող կալվածքների կառավարիչն էր: Ջի տոհմը Լու տերության ամենաազդեցիկ քաղաքական ուժն էր և Յան Հուոն բարձր աստիճան ուներ: Սակայն նա հեղինակազրկվեց և փախչելով՝ ապաստան գտավ Ջին տերությունում:

② «归孔子豚» - «Քունձիին գոձի ուղարկեց». ասույթում «归»՝ «վերադառնալ», «վերադարձնել», «պատկանել» գաղափարագիրը կիրառված է «饋»՝ «ընծայաբերել», «նվեր ուղարկել», «նվիրել» իմաստով: Մենձիի համանուն աշխատության «Թեների Վեն իշխանը» գլխում այսպիսի տողեր կան. «Երբ բարձրաստիճան այրը ընծա էր ուղարկում պաշտոնյային, և նա տանը չէր լինում, պիտի գար և շնորհակալություն հայտներ»: Ստացվել էր այնպես, որ Յան Հուոն ուղարկել էր խորոված գոձին այն ժամանակ, երբ Կոնֆուցիոսը տանը չէր: Քանի որ, համաձայն ծեսերի՝ Կոնֆուցիոսը պարտավոր էր գնալ և անձամբ շնորհակալություն հայտնել ընծայի համար, դիտավորյալ ընտրեց այնպիսի ժամանակ, որ Յան Հուոն տանը չլիներ. այդպիսով նա կխուսափեր անցանկալի հանդիպումից:

③ «曰» - «ասել». այս ասույթում Յան Հուոն հիմնականում հարցեր է տալիս և ինքը պատասխանում դրան: Կոնֆուցիոսը ողջ ընթացքում լուռ է մնում և խոսում է միայն վերջում: Փոխադրելիս մասամբ օգտվել են Յու Յուեի մեկնության տարբերակից:

④ «亟» - գաղափարագիրն ունի «համառ», «շարունակական», «տևական», «մշտական» իմաստները:

⑤ «吾将仕矣» - «Ես կծառայեմ». այս արտահայտությունն անելով՝ Կոնֆուցիոսը նկատի ուներ այն, որ կծառայի Լու տերությանը, ոչ թե Ձի տոհմին: Նա հավատարիմ եղավ իր խոսքին և չծառայեց Յան Հուոյին վերջինիս զորության ծաղկման շրջանում: Այս մասին հիշատակված է նաև «Զուոյի նոթերի» Դին իշխանի կառավարման ութերորդ տարվա նկարագրության մեջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 子曰: “性相近也, 习相远也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Բնույթով մոտ են իրար, սովորություններով՝ հեռու»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մարդիկ բնավորությամբ նման են միմյանց, սակայն օտարանում են տարբեր սովորությունների պատճառով»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 3 子曰：“唯上知与下愚①不移。”

Ուսուցիչն ասաց. «Չեն փոխվում վեհ իմաստությունն ու նվաստ հիմարությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Չեն փոխվում միայն ամենաիմաստունները և նվաստ հիմարները»:

[Մեկնությունը]

① «上知、下愚» ~ «վեհ իմաստություն, ստոր հիմարություն». այս արտահայտությունը մեկնաբանվել է տարբեր կերպ: Ումանք իմաստությունն ու հիմարությունը կապում են բարու և չարի հետ, այսինքն՝ մարդու բնույթի, նշելով, որ իմաստնանում են բարի մարդիկ, իսկ չար մարդիկ հիմար են: Սակայն առավել արժանահավատ է համենաստությունը «Ջրույցների» տասնվեցերորդ գլխի իններորդ ասույթի հետ, որտեղ Կոնֆուցիոսն ամենաիմաստուն համարում էր ի ծնե ուշիմ մարդկանց: Նա ինքն իրեն այդպիսին չէր համարում և այդ մասին նշվում է «Ջրույցների» յոթերորդ գլխի քսաներորդ ասույթում. «Ես գիտուն չեմ ծնվել, հինը սիրելն ու ջանասիրությունն են ինձ այսպիսին դարձրել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 4 子之武城，闻弦歌之声。夫子莞尔而笑，曰：“割鸡焉用牛刀？”子游对曰：“昔者偃也闻诸夫子曰：‘君子学道则爱人，小人学道则易使也。’”子曰：“二三子！偃之言是也。前言戏之耳。”

Երբ Ուսուցիչն Ուչեմուն էր, լսեց լարերի նվագն ու հնչյունները: Նա ժպտաց և ասաց.

- Ինչու՞ ցլի դանակով ձուտ մորթել:

Զիձոուն ասաց նրան.

- Նախկինում Յանը լսել է, թե ինչպես է Ուսուցիչն ասում. «Ազնվայրը ուսումնասիրելով Ուղին՝ սիրում է մարդկանց, նվաստն ուսումնասիրելով Ուղին՝ հեշտությամբ է կառավարվում»:

Ուսուցիչն ասաց.

- Զավակներս, Յանի խոսքերը ձյմարիտ են: Նախկինում ասածս կատակ էր:

[Փոխադրությունը]

Երբ Քունձին եկավ Ուչեն ավան, ուր կառավարում էր Զիյուն, նա լսեց ծիսական երաժշտության հնչյունները: Նա ժպտաց և ասաց.

- Արժե՞, արդյոք, մեծ դանակով ձուտ մորթել: Շան գիտելիք է անհրաժեշտ այս փոքր տարածքը կառավարելու համար:

Զիձոուն ասաց նրան.

- Նախկինում ես լսել եմ, թե ինչպես ես դու ասում՝ «Գիտելիքով օժտված ազնիվ մարդն առաքինի է, իսկ գիտելիքներով օժտված նվաստին հեշտ է կառավարել»: Գիտելիքն անհրաժեշտ է միշտ:

Քունձին ասաց.

- Իմ սաներ, Յանը ձիշտ է ասում: Այն, ինչ ասել եմ նրան նախկինում՝ կատակ էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 5 公山弗扰①以费畔②， 召， 子欲往。 子路不说， 曰：“未之也， 已③， 何必公山氏之之④也？” 子曰：“夫召我者， 而岂徒哉⑤？ 如有用我者， 吾其为东周乎。”

Գունշան Ֆուժանը ընդվզելով ամրացավ Ֆեյուն, հրավիրեց Ուսուցչին, և նա ցանկացավ գնալ: Զիլուն դժգոհ ասաց.

- Մի գնա: Ինչու՞ պիտի գնաս Գունշան տոհմի մոտ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Այդ այրը հրավիրել է ինձ, մի՞թե անհիմաստ է: Եթե ես ծառայեմ նրան, արևելքում Ջոու կստեղծեն:

[Փոխադրությունը]

Գունշան Ֆուժանն ապստամբեց և իր զորքով ամրացավ Ֆեյ ավանում, այնուհետև իր մոտ հրավիրեց Քունձիին, և նա ցանկացավ գնալ: Զիլուն դժգոհ ասաց.

- Մոռացիր այդ հրավերի մասին և մի գնա: Ինչու՞ պիտի գնաս նրա մոտ:

Քունձին ասաց.

- Մի՞թե նա հրավիրել է ինձ առանց որևէ պատճառի: Եթե նա ինձ ծառայության վերցնի, ես արևելքում կկարողանամ վերստեղծել Ջոու տերության Վեն և Ու արքաների կառավարման կարգը:

[Մեկնությունը]

① «公山弗扰» - Գունշան Ֆուժան. Լու տերության աստիճանավոր էր, ծառայում էր Զի տոհմին: Ապստամբում է՝ միավորվելով Յան Հուոյի հետ, սակայն պարտություն է կրում: Նրա մասին հիշատակված է «Ջուոյի նոթերի» Դին իշխանի կառավարման հինգերորդ, ութերորդ, տասնհինգերորդ և Այ իշխանի կառավարման ութերորդ տարվա նկա-

րագրության մեջ: Սակայն այնտեղ բացակայում է Կոնֆուցիոսին հրավիրելու մասին հատվածը:

② «畔» - բառացի՝ «ծայր», «սահման», «ափ». Մաո Ցիլինը նշում էր, որ «畔» գաղափարագիրն ասույթում ունի «谋逆»՝ «ապստամբության պատրաստվել», «ընդվզել» իմաստները, ուստի փոխադրության մեջ գործածել եմ այդ իմաստով:

③ «未之也, 己» - բառացի՝ «արդեն գնալու տեղ չկա». ասույթում կիրառված է «մի գնա» իմաստով:

④ «何必公山氏之之也» - «Ինչու՞ պիտի գնաս Գունշան տոհմի մոտ». արտահայտության մեջ կիրառված երկու «之之» գաղափարագրերից առաջինն ըստ երևույթին կիրառված է որպես շրջուն շարահյուսության օժանդակ բառ, իսկ երկրորդը՝ որպես բայ՝ «գնալ»:

⑤ «而岂徒哉» - «Մի՞թե անիմաստ է». որոշ մասնագետներ փոխադրել են արտահայտությունը որպես «Ինչու՞ է ինձ կանչել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 6 子张问仁于孔子。孔子曰：“能行五者于天下为仁矣。”“请问之。”曰：“恭，宽，信，敏，惠。恭则不侮，宽则得众，信则人任焉，敏则有功，惠则足以使人。”

Զիջանը Քունձիին հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Երկնքի տակ ամենուր հինգ արժանիքներ դրսևորողը մարդկային է:
- Թույլ տուր հարցնել՝ որո՞նք են:
- Պատկառանքը, մեծահոգությունը, ազնվությունը, խելքն ու բարությունը: Պատկառու՞մ ես, չեն պախարակի, մեծահոգությամբ կգրավես բազմությունը, ազնվությամբ կարժանանաս մարդկանց վստահությանը, խելքով կհաջողես, բարությամբ կբանեցնես մարդկանց:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը Քունձիին հարցրեց մարդկայնության մասին: Քունձին ասաց.

- Նա, ով ամենուր կարողանում է դրսևորել հինգ առաքինությունները՝ մարդկային է:

Ձիջանն ասաց.

- Թույլ տուր հարցնել՝ որո՞նք են դրանք:

- Պատկառանքը, մեծահոգությունը, ձյնարտացիությունը, խելամտությունն ու բարությունը: Պատկառու՞մ ես, չեն վիրավորի, մեծահոգությամբ կվայելես մարդկանց համակրանքը, ձյնարտացիությամբ կարժանանաս մարդկանց վստահությանը, խելամտությամբ կհասնես հաջողության, իսկ բարությամբ կկարողանաս կառավարել մարդկանց:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.7 佛肸①召，子欲往。子路曰：“昔者由也闻诸夫子曰：‘亲于其身为不善者，君子不入也。’佛肸以中牟②畔，子之往也，如之何？”子曰：“然，有是言也。不曰坚乎，磨而不磷③；不曰白乎，涅④而不缁。吾岂匏瓜⑤也哉？焉能系而不食？”

Ֆու Սին հրավիրեց, Ուսուցիչը ցանկացավ գնալ: Ձիլուն ասաց.

- Նախկինում ես լսել եմ, թե ինչպես է Ուսուցիչն ասում. «Ազնվայրը չի միանում նրանց, ովքեր չարիք են գործում»: Ֆու Սին ընդգվել է Ջունմուում, իսկ Ուսուցիչը ցանկանում է գնալ նրա մոտ:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ճիշտ է, իմ խոսքերն են: Մի՞թե չեն ասում. «Կարծրը չի տաշվում, բարակում»: Մի՞թե չեն ասում. «Ճերմակը չի սևանում»: Մի՞թե կնամնավեմ դոմիկի, որ կախված է և չի ուտվում:

[Փոխադրությունը]

Ֆու Սին հրավիրեց Քունձիին, և նա պատրաստվեց գնալ: Ձիուն ասաց.

- Նախկինում ես լսել եմ, թե ինչպես ես ասում. «Ազնիվ մարդը չի միանում չարագործներին»: Ֆու Սին ապստամբել է Ջունմուում, իսկ դու ցանկանում ես գնալ նրա մոտ:

Քունձին ասաց.

- Ճիշտ է, դա ես եմ ասել: Մի՞թե չես լսել այս խոսքերը. «Կարծր իրն անհնար է տաշել, ձերմակ իրն անհնար է սևացնել»: Մի՞թե ես դդմիկ եմ, որ կախված է և ոչ ոք այն չի ուտում:

[Մեկնությունը]

① «佛肸» - Ֆու Սի. Ձին տերության աստիճանավոր էր՝ Ջունմու գավառի կառավարիչը: Նա եմթարկվում էր նահանգապետ Ֆան Ջունսիմին, և երբ Ձին տերության իշխանը զորք ուղարկեց Ֆան Ջունսիմի դեմ, Ֆու Սին ապստամբեց և ամրացավ Ջունմուում:

② «中牟» - Ջունմու. Ձին տերության գավառներից մեկի անուն է: Գտնվել է ներկայիս Հեբեյ նահանգի Սինթայ և Հանդան գավառների տարածքում: Չշփոթել Հենան նահանգի համանուն գավառի հետ:

③ «磷» - բառացի՝ «խարխուլ», «թույլ». ասույթում կիրառված է «բարակել» իմաստով:

④ «涅» - հնում այս գաղափարագրով նշում էին հատուկ նյութը, որից ստանում էին սև ներկ: Ասույթում կիրառված է որպես բայ, ունի «սևացնել» իմաստը:

⑤ «匏瓜» - «դդմիկ». այս գաղափարագրով նշվում էր շշաձև դդմիկը, ինչի սնամեջ պտուղներն օգտագործում էին որպես խմիչքի տարաներ: Այդ տեսակն առանձնապես պիտանի չէր ուտելու համար: Պատահական չէ, որ Կոնֆուցիոսն ինքն իրեն համեմատում է այդ պտղի հետ: Այն ժամանակ նա չէր ծառայում և կարծում էր, որ

կհայտնվի մեկը, ով ծառայության կընդունի իրեն, և նա հնարավորություն կունենա դրսևորել իրեն ըստ արժանվույն: «Կախված է և չի ուսովում» արտահայտությունը խորհրդանշում է «անպետքությունը», ծառայության մեջ չլինելը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 7. 8 子曰: “由也! 女闻六言①六蔽矣乎?” 对曰: “未也。” “居! 吾语女。好仁不好学②, 其蔽也愚③; 好知不好学, 其蔽也荡④; 好信不好学, 其蔽也⑤贼⑤贼⑤; 好直不好学, 其蔽也绞; 好勇不好学, 其蔽也乱; 好刚不好学, 其蔽也狂。”

Ուսուցիչն ասաց.

- Յոու: Լսե՞լ ես վեց խոսքերը վեց մոլորությունների մասին:

- Չեմ լսել,- ասաց նա:

- Նստիր: Ես կասեմ քեզ: Մարդկայնության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է պարզամտության: Իմաստության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է մտացրիվության: Արդարամտության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է վնասների: Շիտակության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է կոպտության: Խիզախության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է ըմբոստության: Տոկունության ձգտելը՝ առանց սովորելու, մոլորություն է, որ տանում է խելագարության:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Ջուն Յոու: Գիտե՞ս վեց արատների մասին:

- Չգիտեմ,- ասաց Ջիլուն:

Քունձին ասաց.

- Նստիր: Ես կասեմ քեզ: Առաքինությունը սիրելով չսովորելը հիմարության արատն է: Իմաստությունը սիրելով չսովորելն անորոշության արատն է: Ազնվությունը սիրելով չսովորելը վնասարարության արատն է: Ուղղամտությունը սիրելով չսովորելը անտաշության արատն է: Քաջությունը սիրելով չսովորելը ըմբոստության արատն է: Հաստատակամությունը սիրելով չսովորելը խելագարության արատն է:

[Մեկնությունը]

① «言» - «խոսք», «բառ». այս գաղափարագիրը երբեմն կիրառվել է նաև «արժանիք» իմաստով: Մասնավորապես՝ «Ջրույցների» տասնհինգերորդ գլխի քսանչորսերորդ ասույթում այս գաղափարագիրը ևս փոխադրել են որպես «բառ», սակայն գաղափարագրի կիրառման բովանդակությունը թույլ է տալիս կիրառել այն որպես «արժանիք»: Այսինքն՝ վեց արժանիքներն, ըստ Կոնֆուցիոսի, հետևյալն էին՝ մարդկայնություն, իմաստություն, արդարամտություն, շիտակություն, խիզախություն, տոկունություն:

② «不好学» - բառացի՝ «չսիրել սովորելը». նպատակահարմար է փոխադրել որպես «առանց սովորելու», քանզի առանց սովորելու անհնար է հաջողել՝ անկախ գիտելիքների կիրառման բնագավառից:

③ «愚» - «հիմար», «պարզամիտ». Ջու Սին իր «Մեկնություններում» նշում է հետևյալը. «Պարզամիտներին վիճակված է հաճախ ձաշակել դժբախտության համը»:

④ «荡» - «մտացրիվություն». Քուն Անգոն փոխադրել է այս գաղափարագիրը որպես «նպատակների բացակայություն»:

⑤ «贼» - «վնաս». Գուան Թունը իր «Ջորս գրքերի մեկնություն» աշխատության մեջ նշում է հետևյալը. «Արդարամիտ այրը, որ ջանասիրաբար չի սովորում, կվնասի իրեն և մարդկանց, նույնիսկ՝ եթե գործում է ազնիվ մղումներից ելնելով»: Մշտապես կրթվելը կոնֆուցիականները համարում էին հաջողության համապիտանի գրավական:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 9 子曰：“小子何莫学夫诗？诗，可以兴，可以观，可以群，可以怨。迩之事父，远之事君；多识于鸟兽草木之名。”

Ուսուցիչն ասաց. «Զավակներս, ինչո՞ւ չեք սերտում «Երգերը»: «Երգերը» կարող են ոգեշնչել, կարող են խորհուրդ տալ, կարող են միավորել, կարող են բողոքել: Սովորեցնում են մոտիկից ծառայել ծնողներին և հեռվից՝ տիրակալին, իմանալ բազում թռչունների և գազանների, պտուղների և ծառերի անուններ»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Իմ սաներ, ինչո՞ւ չեք ուսումնասիրում «Երգերի գիրքը»: «Երգերի գիրքը» կարող է ոգևորել, կարող է խորհուրդներ տալ, կարող է օգնել միաբանվել, կարող է բողոքի պատճառ դառնալ: Այն սովորեցնում է, թե ինչպես պետք է ծառայել ծնողներին ու տիրակալին, իմանալ մեծաթիվ թռչունների ու կենդանիների, պտուղների ու ծառերի անուններ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 1 0 子曰：“女为《周南》、《召南》①矣乎？人而不为《周南》、《召南》，其犹正墙面而立②也与？”

Ուսուցիչն ասաց Բոյուիին. «Յուրացրե՞լ ես «Զոունանը» և «Շաոնանը»: Այրը, որ չի յուրացրել «Զոունանը» և «Շաոնանը», մի՞թե նման չէ նրան, որ կանգնած է պատի դիմաց»:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց Բոյուին. «Ուսումնասիրել ես «Ջոունանը» և «Շաոնանը»: Մարդը, որ չի ուսումնասիրել «Ջոունանը» և «Շաոնանը», նման է նրան, որ դեմքով կանգնած է դեպի պատը»:

[Մեկնությունը]

① «周南», «召南» - «Ջոունան», «Շաոնան». երգեր են, «Երգերի գրքի» մաս են կազմում: Շեն Կուոն իր «Խոհագրություն երազանքի ավազանի մասին» աշխատության մեջ նշում է, որ սրանք երաժշտության տեսակներ են, որ տարածված էին Ջաո և Շաո հարստությունների օրոք:

② «正牆面而立» - «կանգնած է պատի դիմաց». Ջու Սին նշում էր հետևյալը. ««Կանգնած լինել պատի դիմաց» արտահայտությունը խորհրդանշում է աշխարհայացքի նեղությունը և մտավոր սահմանափակությունը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 1 子曰: “礼云礼云, 玉帛云乎哉? 乐云乐云, 钟鼓云乎哉? ”

Ուսուցիչն ասաց. «Ծեսեր, ծեսեր, մի՞թե հասպիսն ու մետաքսն են: Երաժշտություն, երաժշտություն, մի՞թե զանգերն ու կոչնակներն են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ ասում են «Ծեսեր, ծեսեր», մի՞թե դա միայն հասպիս ու մետաքս ընծայելն է: Երբ ասում են «Երաժշտություն, երաժշտություն», մի՞թե նկատի ունեն միայն զանգերի ու կոչնակների ձայնը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 2 子曰：“色厉而内荏，譬诸小人，其犹穿窬之盗也与？”

Ուսուցիչն ասաց. «Խստադեմ է, սակայն ներսից թույլ, համեմատելի նվաստին: Մի՞թե նման չէ գողի, որ փորում է պարսպի տակ կամ անցնում վրայով»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Արտաքինից խիստ է, սակայն ներքուստ՝ երկչուտ, ինչպես նվաստը: Նման է գողի, որ փորում է պարսպի տակ կամ անցնում դրա վրայով»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 3 子曰：“乡愿^①，德之贼也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Երկերեսանին կործանում է առաքինությունը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Ճշմարիտն ու սուտը չտարբերող նվաստը վնաս է հասցնում բարոյականությանը»:

[Մեկնությունը]

① «乡愿» - «կեղծավոր», «երկերեսանի»։ այս արտահայտությունը բազմաթիվ վեճերի պատճառ է դարձել: Բացի նշյալ տարբերակներից, այն փոխադրվել է որպես «գյուղացի ողջախոհներ», «տեղացի արժանավորներ», «ազնիվ գյուղացիներ», «գյուղի առաքինիներ»: Արտահայտությունը փոխադրելիս հիմք են վերցրել Մենձիի համանուն աշխատու-

թյան «Ողջ սրտով» գլխի նշյալ հատվածը. «Ու՞ն է պետք այդ պարծենկոտությունը: Ասում են. «Մենք սերում ենք հին այրերից, հին այրերից»: Սակայն նրանց խոսքերը չեն համապատասխանում արարքներին, իսկ արարքները չեն համապատասխանում խոսքերին: Նրանց մասին ասում են, որ հեռու են մնում մարդկանցից և անտարբեր են ամենի հանդեպ: Քունձին նրանց կոչում է երկերեսանի, քանզի նրանք չեն ընդունում սխալն ու ցածր բարքի տեր են, թեև գյուղում առաքինի այրի համարում ունեն: Շրջապատողները բարձր են գնահատում նրանց, և նրանք իրենց շիտակ են համարում: Սակայն նրանց հետ չի կարելի քայլել Յաոյի և Շունի ուղիով»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 4 子曰：“道听而途说，德之弃也。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ճանապարհին լսածի մասին խոսելով՝ հեռանում ես առաքինությունից»:

[Փոխադրությունը]

Քունձինն ասաց. «Նա, ով տարածում է փողոցում լսած շուկները, հեռանում է բարոյականությունից»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 5 子曰：“鄙夫可与①事君也与哉？其未得之也，患得之当作患不得之②。既得之，患失之。苟患失之，无所不至矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Կարելի՞ է նվաստ մեկի հետ ծառայել տիրակալին: Քանի դեռ չի հասել ուզածին՝ տագնապում է, որ չի հասնի, հասնելով՝

տագնապում է կորցնելուց: Տագնապելով կորցնել՝ ոչնչի առջև կանգ չի առնի»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Մի՞թե կարելի է ստոր մարդու հետ ծառայել տիրակալին: Քանի դեռ չի ստացել ցանկալի պաշտոնը, նա վախենում է, որ չի ստանա, ստանալով՝ վախենում է, որ կկորցնի այն: Պաշտոնը կորցնելու վախից նա պատրաստ կլինի ամեն ինչի»:

[Մեկնությունը]

① «可与» - «կարելի է»։ Վան Ինջին նշում էր, որ այս արտահայտությունը նույն իմաստն ունի, ինչ ժամանակակից «可以» արտահայտությունը:

② «患得之» - «տագնապում է հասնելով»։ Վան Ֆուն իր «Ցյանֆուի զրույցներ» աշխատության մեջ նշել է հետևյալը. «Քունձին ասում էր նրանց, ովքեր վախենում էին նրանից, որ չեն հասնի ուզածին, իսկ հասնելով՝ վախենում էին կորցնել այն»։ Հան ժամանակաշրջանի մեկնողների մեծամասնությունն արտահայտությունը փոխադրում են հետևյալ կերպ. «Նվաստը ստանալով ցանկալին՝ վախենում է կորցնել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 6 子曰：“古者民有三疾，今也或是之亡也。古之狂也肆，今之狂也荡；古之矜也廉①，今之矜也忿戾；古之愚也直，今之愚也诈而已矣。”

Ուսուցիչն ասաց. «Հնում մարդիկ երեք թերություն ունեին, որ այժմ չկան: Հնում պողոթյունները քմաքարո էին, այժմ պողոթյունները սանձարձակ են: Հնում անձնապաշտները ազնիվ էին, այժմ անձնապաշտ-

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

Ներն ասելությունը սքողում են ցասամբ: Հնում իմաստակները շիտակ էին, այժմ իմաստակները խաբեբա են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Հին ժամանակներում մարդիկ երեք թերություն ունեին, որ մեր ժամանակներում չեն հանդիպում: Հին ժամանակներում բռնկուն մարդիկ քմահաձ էին, մեր ժամանակներում բռնկուն մարդիկ անզուսպ են: Հին ժամանակներում ինքնահավան մարդիկ տիրապետում էին իրենց, մեր ժամանակներում ինքնահավան մարդիկ այլոց հանդեպ ասելությունը քողարկում են ցասամբ: Հին ժամանակներում նույնիսկ հիմարները շիտակ էին, մեր ժամանակներում հիմարները խաբեբա են»:

[Մեկնությունը]

① «廉» ~ «ազնիվ», «անկաշառ». ասույթում կիրառված է «հեղինակավոր», «ինքն իրեն տիրապետող», «զուսպ» իմաստներով, բնորոշում է ազնվայրի վարքը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 7.1 7 子曰: “巧言令色, 鲜矣仁①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Ճարտար խոսքեր, կեղծավոր կեցվածք. որքան քիչ է մարդկայնությունը»:

[Մեկնությունը]

① Այստեղ նույնությամբ կրկնվում է «Զրույցների» առաջին գլխի երրորդ ասույթը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 8 子曰：“恶紫之夺朱^①也， 恶郑声之乱雅乐也， 恶利口之覆邦家者。”

Ուսուցիչն ասաց. «Վատ է, երբ մանուշակագույնով փոխարինում են խրուկաներկը: Վատ է, երբ Ջենի հնչյուններն աղձատում են ծիսական երաժշտությունը: Վատ է, երբ գրախոսները կործանում են տերությունն ու ընտանիքը»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Զգվելի է, երբ մարդիկ մանուշակագույնով փոխարինում են կարմիրը: Զգվելի է, երբ Ջեն տերության երգերը փչացնում են գեղեցիկ երաժշտությունը: Վատ է, երբ դատարկաբանները կործանում են երկիրը»:

[Մեկնությունը]

① «紫之夺朱» - «մանուշակագույնով փոխարինում են խրուկաներկը». «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանում Լու տերության Հուան իշխանը և Յի տերության Հուան իշխանը սիրում էին հագնել մանուշակագույն հագուստ՝ փոխարինելով հնուց ընդունված կարմիրը, որն իշխանական հանդերձների հիմնական գույնն էր:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.1 9 子曰：“予欲无言。”子贡曰：“子如不言，则小子何述焉？”子曰：“天何言哉？ 四时行焉， 百物生焉， 天何言哉？”

Ուսուցիչն ասաց.

- Կցանկանալի լուռ մնալ:

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձիգունն ասաց.

- Եթե Ուսուցիչը լուռ մնա, ինչ կփոխանցեն սաները:

Ուսուցիչն ասաց.

- Մի՞թե Երկինքը խոսում է: Չորս եղանակները հաջորդում են իրար, ամենը սկիզբ է առնում, մի՞թե Երկինքը խոսում է:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց.

- Կցանկանալի այլևս չխոսել:

Ձիգունն ասաց.

- Եթե Դուք լուռ մնաք, մի՞թե մենք կկարողանանք խոսել:

Քունձին ասաց.

- Մի՞թե Երկինքը խոսում է: Չորս եղանակները շարունակում են հաջորդել իրար, ամեն ինչ սկիզբ է առնում, մի՞թե Երկինքը խոսում է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7 . 2 0 孺悲^①欲见孔子，孔子辞以疾^②。将命者出户，取瑟而歌，使之闻之。

Ժու Բեյը ցանկանում էր հանդիպել Քունձինին, սակայն Քունձին մերժեց՝ պատճառաբանելով տկարությունը: Հենց բանբերը դուրս եկավ դռնից, նա սկսեց սե նվագել և երգել այնպես, որ բանբերը լսի:

[Փոխադրությունը]

Ժու Բեյը ցանկանում էր հանդիպել Քունձինին, սակայն Քունձին մերժեց նրա ուղարկած բանբերին՝ իր հիվանդությունը պատճառ բերելով: Հենց բանբերը դուրս եկավ դռնից, Քունձին սկսեց սե նվագել և երգել այնպես, որ ժու Բեյի բանբերը լսի:

[Մեկնությունը]

① «孺悲» - Ժու Բեյ. Լու տերության պաշտոնյա էր, ում տիրակալն ուղարկել էր Կոնֆուցիոսի մոտ՝ ծեսերն ուսումնասիրելու համար:

② «辞以疾» - «պատճառաբանելով տկարությունը». Կոնֆուցիոսը միտումնավոր հրաժարվեց Ժու Բեյին ընդունել, ընդ որում՝ բանբերի դուրս գալուց հետո վերջինիս համար լսելի կերպով նվագում և երգում էր, ցույց տալով, որ ամենևին էլ հիվանդ չէ: Այդ ամենով Կոնֆուցիոսը ցույց էր տալիս իր բացասական տրամադրվածությունը Ժու Բեյի հանդեպ, քանի որ նա ավագներին պատկառանքով չէր վերաբերվում և չէր պահպանում ծեսերը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 1 宰我曰：“三年之丧，期已久矣。君子三年不为礼，礼必坏；三年不为乐，乐必崩。旧谷既没，新谷既升，钻燧改火①，期②可已矣。”子曰：“食夫稻③，衣夫锦，于女安乎？”曰：“安。”“女安，则为之！夫君子之居丧，食旨不甘，闻乐不乐，居处不安④，故不为也。今女安，则为之！”宰我出。子曰：“予之不仁也！子生三年，然后免于父母之怀。夫三年之丧，天下之通丧也，予也有三年之爱于其父母乎！”

Ձայվոն ասաց.

- Երեք տարին չափազանց երկար է սգալու համար: Եթե ազնվայրը երեք տարի չուսումնասիրի ծեսերը, դրանք անպայման կմոռացվեն, երեք տարի չվարժվի երաժշտության մեջ, այն անպայման կաղավաղվի: Երբ հին հատիկեղենն արդեն սպառվում է, նոր հատիկեղենի հնձի ժամանակն է, իսկ կրակ վառելու համար փոխում են ցախը, մի տարի է լրանում, ինչը բավական է սգալու համար:

Ուսուցիչն ասաց.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Եթե ընտիր բրինձ ուտես և ասեղնագործ հանդերձներ կրես, խաղա՞ղ կլինես:

- Խաղաղ կլինեմ:

- Խաղաղ կլինե՞ս, այդպես էլ վարվիր: Սգացող ազնվայրի քիմքին հաձելի չեն խորտիկները, երաժշտություն ունկնդրելը նրան չի ուրախացնում, տանը հանգիստ չի լինում: Ուստի այդպես չի վարվում: Թե խաղաղ կլինես՝ այդպես էլ վարվիր:

Ձայվոն հեռացավ: Ուսուցիչն ասաց.

- Յուն մարդկային չէ: Երեխան ծնվելուց հետո երեք տարի չի իջնում ծնողների գրկից: Այդ պատճառով էլ Երկնքի տակ ամենուր ծնողների մահը սգում են երեք տարի: Մի՞թե Յուն երեք տարի չի վայելել ծնողների սերը:

[Փոխադրությունը]

Ձայվոն հարցրեց.

- Երեք տարին չափազանց երկար չէ ծնողների մահը սգալու համար: Եթե ազնիվ մարդը երեք տարի չուսումնասիրի ծեսերը, դրանք մոռացության կմատնվեն, երեք տարի չհմտանա երաժշտության մեջ, այն անպայման կաղավաղվի: Երբ հին հատիկեղենն արդեն վերջանում է, նոր հատիկեղենը հնձելու ժամանակն է, իսկ կրակ վառելու համար փոխում են ցախերը, մի տարի է անցնում, ինչը բավական է ծնողներին սգալու համար:

Քունձին ասաց.

- Եթե ծնողներիդ մահը սգաս երեք տարուց պակաս, ընտիր բրինձ ուտես և մետաքսե հագուստ հագնես, հանգիստ կլինե՞ս:

- Իհարկե:

- Եթե հանգիստ կլինես, հենց այդպես էլ վարվիր: Սգացող ազնիվ մարդը նույնիսկ ամենահամեղ կերակուրներն ուտելիս համ չի զգում, երաժշտություն լսելով՝ չի ուրախանում, տանը չի կարողանում հանգս-

տանալ: Ուստի ազնիվ մարդը չի սգում երեք տարի: Եթե հանգիստ կլինես, սգա մի տարի:

Զայվոն հեռացավ: Քունձին ասաց.

- Հիրավի, Զայվոն մարդկային չէ: Երեխան ծնվելուց հետո երեք տարի չի իջնում հոր ու մոր գրկից: Այդ պատճառով էլ երկրում ամենուր ծնողների մահը սգում են երեք տարի: Մի՞թե Զայվոն երեք տարի չի վայելել ծնողների սերը:

[Մեկնությունը]

① «钻燧改火» - «կրակ վառելու համար փոխում են ցախը». հնում ցախը վառում էին տարվա եղանակներին համապատասխան: Գարնանը վառում էին թեղու և ուռենու փայտ, ամռանը՝ արքայանարնջի, թթենու և ծիրանի, աշնանը՝ բալասանի ծառ, ձմռանը՝ ակացիայի և սանդալի փայտ:

② «期» - «ժամանակահատված». ասույթում կիրառված է «մեկ տարի» իմաստով:

③ «稻» - «բրինձ». հնում որպես հիմնական սնունդ գործածվում էր կորեկը, բրնձի տեսակները շատ թանկ էին և լայնորեն տարածված չէին, ուստի համարվում էին նրբախորտիկներ:

④ «居处不安» - «տանը հանգիստ չի լինում». հնում ընդունված էր, որ սգացող այրը պիտի որոշ ժամանակ ապրի հյուղակում, քնի հատակին՝ խսիրի վրա և ժուժկալ կյանք վարի՝ վայելքներից և հարուստ սննդից զերծ մնալով:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 2 子曰: “饱食终日, 无所用心, 难矣哉! 不有博①弈者乎? 为之, 犹贤乎已②。”

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

Ուսուցիչն ասաց. «Երբ ողջ օրն ուտում եմ՝ ոչնչի ուշադրություն չդարձնելով, վատ է: Մի՞թե չկան նրանք, որ «յի» են խաղում: Նրանք ավելի արժանավոր են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Վատ է, երբ մարդիկ ամբողջ օրն ուտում են՝ ոչինչ չանելով: ԶԷ՞ որ կա «յի» խաղը: «Յի» խաղալն ավելի լավ է, քան անգործության մատնվելը»:

[Մեկնությունը]

① «博» - «խաղալ». Զյաո Սունը իր «Ճշմարիտը Մենձիի մասին» աշխատության մեջ նշում էր հետևյալը. ««Յի» խաղալը մոլախաղերից գերադասելի է», նկատի ունենալով զուտ հաճույքի և ոչ թե շահի համար խաղալը:

② «犹贤乎已» - «Նրանք ավելի արժանավոր են». նկատի ունի, որ «յի» խաղացողները որկրամտլներից և ծուլերից գերադասելի են:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 3 子路曰: “君子尚①勇乎?” 子曰: “君子义以为上①, 君子有勇而无义为乱, 小人有勇而无义为盗。”

Զիրուն ասաց.

- Ազնվայրն արժևորու՞մ է խիզախությունը:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնվայրն ամենից ավելի արժևորում է արդարությունը: Եթե ազնվայրը խիզախ է, սակայն անարդար՝ կընդվզի, եթե նվաստը խիզախ է, սակայն անարդար՝ ելուզակություն կանի:

[Փոխադրությունը]

Ձիլուն հարցրեց.

- Ազնիվ մարդը արժևորում է խիզախությունը:

Քունձին ասաց.

- Ազնիվ մարդն ամենից ավելի արժևորում է արդարությունը: Եթե ազնիվ մարդը խիզախ է, սակայն անարդար՝ ապստամբություն կբարձրացնի, եթե նվաստը խիզախ է, սակայն անարդար՝ ավազակ կդառնա:

[Մեկնությունը]

① «尚, 上» - կիրառված են «արժևորել» իմաստով. երկու գաղափարագրերն էլ ունեն նույն իմաստը և կիրառված են որպես բայ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7.2 4 子贡曰: “君子亦有恶乎?” 子曰: “有恶: 恶称人之恶者, 恶居下流流字衍文①而汕上者, 恶勇而无礼者, 恶果敢而窒者。” 曰: “赐也亦有恶乎?” “恶徼以为知者, 恶不孙以为勇者, 恶讦以为直者。”

Ձիգունն ասաց.

- Ազնվայրն ատում է որևէ մեկին:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ատում է: Ատում է նրանց, որ բամբասում են, ատում է նրանց, որ ներքևում գտնվելով՝ զրպարտում են նրանց, որ վերևում են, ատում է նրանց, որ խիզախ լինելով՝ չեն հետևում ծեսերին, ատում է նրանց, որ վճռական են, սակայն համառ: Յի, դու նս ատում ես:

- Ատում են նրանց, որ կրկնելով՝ իրենց իմաստուն են կարծում, ատում են նրանց, որ անհնազանդությունը խիզախություն են համարում, ատում են նրանց, որ մատնությունը շիտակություն են համարում:

[Փոխադրությունը]

Զիգունը հարցրեց.

- Ազնիվ մարդն ատու՞մ է որևէ մեկին:

Քունձին ասաց.

- Ատում է: Նա ատում է նրանց, որ կուրորեն չարախոսում են այլոց, ատում է նրանց, որ ենթակա լինելով՝ զրպարտում են վերադասին, ատում է նրանց, որ խիզախ լինելով՝ արհամարհում են օրենքները, ատում է նրանց, որ իրենց գաղափարները պաշտպանելու քաջություն ունեն, սակայն համառ են: Ցի, դու նա ատում ես:

Զիգունն ասաց.

- Ես ատում եմ նրանց, որ այլոց մտքերը կրկնելով՝ իրենց իմաստուն են կարծում, ատում եմ նրանց, որ ըմբոստությունը քաջություն են համարում, ատում եմ նրանց, որ կարծում են, թե մատնում են հանուն արդարության:

[Մեկնությունը]

① «下流» - բառացի՝ «ներքևում գտնվող». ասույթում ունի «ենթակա» կամ «ցածրախավ մարդիկ» իմաստները: Ֆեն Դենը և Հույ Դունը նշում էին, որ «Զրույցների» այն օրինակներում, որ տարածված էին Թան հարստությունից առաջ, բացակայում էր «流» գաղափարագիրը, որն ունի «հոսանք», «դաս», «խավ», «տեսակ» իմաստները: Իսկ Սու Շիի մեջբերումներում «流» գաղափարագիրը արդեն առկա է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 5 子曰: “唯女子与小人为难养也, 近之则不孙, 远之则怨。”

Ուսուցիչն ասաց. «Դժվար է գործ ունենալ միայն կանանց և նվաստների հետ: Երբ մոտ են՝ անհնազանդ են դառնում, հեռանալով՝ մեղադրում են»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Դժվար է գործ ունենալ միայն կանանց և նվաստների հետ: Երբ նրանք մոտ են՝ դառնում են կոպիտ ու անհնազանդ, հեռանալով՝ վրդովվում են»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 7. 2 6 子曰: “年四十而见恶焉, 其终也已①。”

Ուսուցիչն ասաց. «Եթե ատում են քառասնամյա մեկին, դա արդեն վերջն է»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Երբ ատում են քառասնամյա մեկին, ապա կարելի է ասել, որ նրա կյանքն ավարտված է»:

[Մեկնությունը]

① «其终也已» - «Դա արդեն վերջն է». նկատի ունի, որ կարելի է նման մարդու կյանքն ավարտված համարել: Որոշ մեկնողներ արտահայտությունը փոխադրել են որպես՝ «նա կործանված է» կամ «նա ապագա չունի»: «已» գաղափարագիրն ունի ոչ միայն «արդեն», այլև «կանգ առնել», «հետո», «հետագայում» իմաստները: Արտահայտության բովանդակությունը կարելի է համեմատել «Ջրույցների» երկրորդ գլխի տասնվեցերորդ ասույթում հիշատակվող «տանում է դեպի կործանում» արտահայտության հետ:

Գլուխ 18. Վեյձին Ընդամենը 11 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.1 微子^①去之, 箕子为之奴^②, 比干谏而死^③。孔子曰:
“殷有三仁焉。”

Վեյձին լքեց նրան, Զիձին նրա ստրուկը դարձավ, Բիգանը սպանվեց հակաձառեղու համար: Քունձին ասաց. «Ինը երեք մարդկային այրեր ուներ»:

[Փոխադրությունը]

Զոուսին արքան այնքան ցնորամիտ էր և դաժան, որ Վեյձին հեռացավ նրանից, Զիձին նրա ստրուկը դարձավ, Բիգանը մահապատժի ենթարկվեց նրան հակաձառեղու համար: Քունձին ասաց. «Ինի և Շանի վերջին տարիներին երկրում Ինի և Շանի ընդամենը երեք այրեր կային, որոնք աչքի էին ընկնում մարդկայնությամբ»:

[Մեկնությունը]

① «微子» - Վեյձի. հայտնի էր նաև որպես Յի: Զոուսին արքայի խորթ եղբայրն էր, նրա մայրը Յի կայսեր հարձերից էր: Վեյձին փորձում էր դարձի բերել անառակ և հարբեցող եղբորը՝ Զոուսինին, սակայն վերջինս անուղղելի էր, այդ պատճառով էլ Վեյձին գերադասեց հեռանալ արքունիքից: Այդ անցքերի մասին հիշատակում են Սիմա Յյանը և Մենձին:

② «箕子为之奴» - «Զիձին նրա ստրուկը դարձավ». Զիձին Զոուսին

արքայի մորեղբայրն էր: Երբ Զիձին տեսավ, որ արքան արհամարհում է իր խորհուրդները և դաժան հաշվեհարդար է տեսնում այլախոհների հետ՝ խելագար ձևացավ, որպեսզի կարողանա փրկել կյանքը: Որոշ ժամանակ բանտում անց կացնելուց հետո ազատ արձակվեց, սակայն ամբողջովին շնորհագրկվեց ու հավասարեցվեց ստրուկներին:

③ «比干諫而死» - «Բիգանը սպանվեց հակաձառելու համար»:
Բիգանը ևս Զոուսիին արքայի մորեղբայրն էր: Նա հակաձառում էր արքային, ինչը զայրացրեց նրան և ցասման պորթկման մեջ նա գոռաց. «Ասում եմ, որ իմաստունի սիրտը յոթ անցք ունի, ուզում եմ տեսնել»:
Արքայի հրամանով դահիձը տապարով ձեղքեց Բիգանի կուրծքը, որպեսզի սիրտը ցույց տա արքային:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.2 柳下惠为士师，三黜。人曰：“子未可以去乎？”曰：“直道而事人，焉往而不三黜？枉道而事人，何必去父母之邦？”

Լյուսյա Հուեյը դատավոր էր և երիցս պաշտոնագրկվել էր: Մի մարդ ասաց.

- Ավելի լավ չի՞ լինի, եթե հեռանաս:

- Երբ ծառայում ես մարդկանց ըստ շիտակ Ուղու, ու՞ր կարող ես գնալ, որ երիցս չպաշտոնագրկեն: Երբ ծառայում ես մարդկանց ըստ ծուռ Ուղու, մի՞թե կարիք կա լքելու հայրենի երկիրը:

[Փոխադրությունը]

Լյուսյա Հուեյը դատավոր էր և բազմիցս պաշտոնագրկվել էր: Ինչ-որ մեկն ասաց.

- Ավելի լավ չի՞ լինի, եթե հեռանաս Լու տերությունից:

Լյուսյա Հուեյն ասաց.

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

- Երբ պաշտոնավարում ես արդարությամբ, ու՞ր կարող ես գնալ, որ բազմիցս չպաշտոնազրկեն: Երբ ծառայում ես անարդարությամբ, մի՞թե կարիք կա լքելու հայրենի երկիրը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.3 齐景公待孔子曰: “若季氏, 则吾不能; 以季、孟之间待之。”曰: “吾老矣, 不能用也。”孔子行。

Ցիի Ձին իշխանը պատրաստվելով ընդունել Քունձիին՝ ասաց.

- Ես չեմ կարող ընդունել նրան որպես Ձի տոհմի պայազատի, թերևս ընդունեմ նրան որպես Ձիի և Մենի միջև ընկած մեկին:

Նաև ասաց.

- Ես ծեր եմ, չեմ կարող բանեցնել նրան:

Քունձին հեռացավ:

[Փոխադրությունը]

Ցի տերության Ձին իշխանը պատրաստվելով ընդունել Քունձիին՝ ասաց.

- Ես չեմ կարող ընդունել նրան այնպես, ինչպես Լու տերության իշխանն է ընդունում Ձի տոհմի ավագներին, ավելի լավ կլինի ընդունեմ նրան որպես աստիճանակարգմամբ Ձի տոհմի շառավղից ցածր և Մեն տոհմի շառավղից բարձր մեկին:

Այնուհետև ավելացրեց.

- Ես ծեր եմ, չեմ կարող ծառայության վերցնել նրան:

Քունձին հեռացավ Ցի տերությունից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8. 4 齐人归女乐①，季桓子②受之，三日不朝，孔子行。

Ցիի մարդիկ կին երաժիշտների ուղարկեցին, Ձի Հուանձին ընդունեց նրանց և երեք օր չիք արքունիք: Քունձին հեռացավ:

[Փոխադրությունը]

Ցի տերությունից շատ երգչուհիներ ու պարուհիներ ուղարկեցին Լու տերություն, Ձի Հուանձին ընդունեց նրանց և արքունիքը երեք օր շարունակ ոչ մի տերունական գործ չձեռնարկեց: Քունձին ստիպված էր հեռանալ:

[Մեկնությունը]

① «齐人归女乐» - «Ցիի մարդիկ կին երաժիշտների ուղարկեցին».
«归» գաղափարագիրը ասույթում կիրառված է «饋»՝ «ընծայաբերել», «նվեր ուղարկել» իմաստներով: Այդ մասին հիշատակում են «Պատմագրություն. Քունձիի ուսմունքը» և «Հան Ֆեյձի» աշխատությունները:

② «季桓子» - Ձի Հուանձի. Լու տերության նախարարապետն էր, Ձի տոհմի ավագներից: Մեծ ազդեցություն ուներ արքունիքում, ինչը տարածվում էր նույնիսկ Լուի տիրակալ Դին իշխանի և նրան հաջորդող Այ իշխանի վրա: Վախձանվել է Այ իշխանի գահակալման երրորդ տարում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8. 5 楚狂接舆①歌而过孔子曰：“凤兮凤兮！何德之衰？往者不可谏，来者犹可追②。已而，已而！今之从政者殆而！”孔子下，欲与之言。趋而辟之，不得与之言。

Խելագար Ձյելուն՝ Չուից, Քունձիին պատահելով՝ երգեց.

- Օ՛, փյունիկ, փյունիկ,

Քո առաքինությունը թուլացել է,

Չի կարելի մեղադրել անցյալի համար,

Իսկ գալիքին կարելի է հասնել:

Թող ամենը, թող ամենը:

Այժմ վտանգ է կառավարելը:

Քունձիին իջավ՝ ցանկանալով խոսել նրա հետ, սակայն նա շտապեց հեռանալ: Չկարողացավ խոսել նրա հետ:

[Փոխադրությունը]

Չու տերությունից մի խելագար դիմավորելով կառքը, ուր նստած էր Քունձին, երգեց.

- Օ՛, փյունիկ, փյունիկ,

Մի՞թե թուլացել է քո առաքինությունը,

Անցյալը վերադարձնելն անկարելի է,

Իսկ գալիքին կարելի է հասնել:

Մոռացիր, մոռացիր ամենը:

Այժմ վտանգ է կառավարելը:

Քունձին իջավ կառքից՝ ցանկանալով խոսել նրա հետ, սակայն նա արագ քայլերով հեռացավ: Քունձիին չհաջողվեց խոսել նրա հետ:

[Մեկնությունը]

① «接輿» - Ձյելու. մասնագետները հաճախ են վիճում, դիտարկել, արդյոք, այս գաղափարագրերը որպես հատուկ անուն, թե՛ կիրառել այն բառացիորեն, որպես «դիմավորել կառքը» կամ «կառք դիմավորող»: Ես ևս նպատակահարմար եմ համարում երկրորդ տարբերակի գործածությունը, քանզի «Ջրույցներում», որպես կանոն, ձգնավորները և խելագարները իրենց անուններով չեն հիշատակվում:

② «犹可追» - «կարելի է հասնել». ունի նաև «ունակ լինել հաղթահարել» և «ունակ լինել ժամանակին անել ինչ-որ բան» իմաստները:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8. 6 长沮、桀溺耦而耕①，孔子过之，使子路问津焉。长沮曰：“夫执舆②者为谁？”子路曰：“为孔丘。”曰：“是鲁孔丘与？”曰：“是也。”曰：“是知津矣。”问于桀溺。桀溺曰：“子为谁？”曰：“为仲由。”曰：“是鲁孔丘之徒与？”对曰：“然。”曰：“滔滔者天下皆是也，而谁以③易之？且而④与其从辟⑤人之士也，岂若从辟世之士哉？”耰⑥而不辍。子路行以告。夫子怵⑦然曰：“鸟兽不可与同群，吾非斯人之徒与而谁与？天下有道，丘不与易也。”

Չանձյուն և Ջլենին միասին հողն էին փորում: Քունձին նրանց կողքով անցնելիս ուղարկեց Ձիլուին հարցնելու համար, թե որտեղ է գետանցումը: Չանձյուն ասաց.

- Ո՛վ է կառքում՝ սանձերը բռնած:

Ձիլուն ասաց.

- Քուն Յյուն է:

- Քուն Յյուն Լուի՞ց:

- Այո:

- Նա գիտի՝ որտեղ է գետանցումը:

Հարցրեց Ջլենիին: Ջլենին ասաց.

- Դու ո՞վ ես:

- Ջունյոուն եմ:

- Քուն Յյուի սամնը՝ Լուից:

- Իհարկե:

- Ամենը Երկնքի տակ նման է հորդահոս հեղեղի, ո՞վ կարող է փոխել դա: Մարդկանցից խուսափողին հետևելու փոխարեն ավելի լավ չի՞ լինի հետևել նրանց, ովքեր խուսափում են աշխարհից:

Նա շարունակեց անդադար տափանել հողը: Ձիլուն վերադարձավ և պատմեց Ուսուցչին: Նա հոգոց հանեց ու ասաց.

- Ձի կարելի ապրել թռչունների և գազանների հետ: Եթե մարդկանց հետ չլինեմ, ապա ո՞ւմ հետ: Թե ամենը Երկնքի տակ Ուղի ունենար, Յյուն ձեզ հետ միասին չէր փորձի փոխել:

[Փոխադրությունը]

Չանձյուն և Ձյենին միասին դաշտն էին հերկում: Քունձին անցնում էր նրանց կողքով և ուղարկեց Ձիլուին, որպեսզի հարցնի, թե որտեղ է գետանցումը: Չանձյուն ասաց.

- Ո՞վ է սանձերը ձեռքին բազմել կառքում:

Ձիլուն ասաց.

- Քուն Յյուն է:

- Քուն Յյուն Լու տերությունից, - հարցրեց Չանձյուն:

- Այո:

- Եթե իսկապես նա է, ապա լավ գիտի, թե որտեղ է գետանցումը:

Ձիլուն նույնը հարցրեց Ձյենիին: Ձյենին ասաց.

- Դու ո՞վ ես:

- Ջունյուն եմ:

- Քուն Յյուի սանը՝ Լու տերությունից:

- Իհարկե:

- Ամենուր չարիքն է հորդում՝ ինչպես հեղեղ, մի՞թե կարող եք փոխել դա: Մարդկանցից խուսափող Քուն Յյուին հետևելու փոխարեն ավելի լավ չի՞ լինի հետևել մեզ՝ աշխարհից խուսափողներիս:

Նա շարունակեց տափանել հողը՝ առանց դադար առնելու: Ձիլուն վերադարձավ և ամենը պատմեց Ուսուցչին: Քունձին հոգոց հանեց ու ասաց.

- Ձի կարող մարդն ապրել թռչունների և գազանների հետ: Եթե մարդկանց հետ չլինեմ, ապա ու՞մ հետ: Թե երկիրը խաղաղ լիներ, մենք ոչինչ չէինք փորձի փոխել:

[Մեկնությունը]

① «长沮、桀溺耦而耕» - «Զանձյուն և Ջլենին միասին հողն էին փորում». հարկ է նշել, որ մեկնողների մի սովոր զանգված համարում է, որ Զանձյուն և Ջլենին հատուկ անուններ չէին, այլ զուգով հերկող մարդկանց բնորոշող բառեր: Զույգով հերկելու եղանակը հայտնի էր դեռ «Գարնան և Աշնան» ժամանակաշրջանից, սակայն պարզ չէ, թե ինչպես է կազմակերպվել բուն գործընթացը՝ լծկանով, թե՞ զուտ երկու մարդու միջոցով: Վան Գոդինի՝ 1959 թվականին հրատարակված «Գյուղատնտեսության պատմության ուսումնասիրություն» աշխատության մեջ այս գործընթացը ներկայացվում է զուտ որպես երկու հոգու զուգահեռ աշխատանք դաշտում:

② «执舆» - բառացի՝ «սանձերով, կառքում». նկատի ունի կառքին լծված ձիերի սանձերը բռնած նստելը: Սկզբում սանձերը Ձիլուի ձեռքում էին, սակայն երբ նա գնաց գետանցման վայրը հարցնելու, Կոնֆուցիոսն ինքը վերցրեց սանձերը:

③ «以» - ասույթում նույն իմաստն ունի, ինչ «与» գաղափարագիրը՝ «հետ»:

④ «而» - ասույթում նույն իմաստն ունի, ինչ «尔» գաղափարագիրը՝ «քան», ցույց է տալիս հակադրություն:

⑤ «辟» - ասույթում նույն իմաստն ունի, ինչ «避» գաղափարագիրը՝ «խուսափել», «սպրդել», «ձողալը»:

⑥ «耜» - «տափանել». հողագործական գործընթաց է, երբ սերմը ցանելուց հետո այն ծածկում են հողի շերտով և տրորելով ամրացնում:

⑦ «怵» - «հոգոց հանել», «հիասթափված». ասույթի իմաստային բովանդակությանն առավել մոտ է «հոգոց հանել» տարբերակը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.7 子路从而后，遇丈人，以杖荷蓑①。子路问曰：“子见夫

子乎？”丈人曰：“四体不勤，五谷不分②。孰为夫子？”植其杖而芸。子路拱而立。止子路宿，杀鸡为黍③而食之，见其二子焉。明日，子路行以告。子曰：“隐者也。”使子路反见之。至，则行矣。子路曰：“不仕无义。长幼之节，不可废也；君臣之义，如之何其废之？欲洁其身，而乱大伦。君子之仕也，行其义也。道之不行，已知之矣。”

Զիլուն հետ էր մնացել: Հանդիպելով բրիչն ուսին մի ծեր մարդու՝ Զիլուն հարցրեց.

- Տեսնո՞ւ ես Ուսուցչիս:

Ծերունին ասաց.

- Չորս վերջույթներին նեղություն չի տալիս, հինգ հատիկները չի տարբերում, մի՞թե նա Ուսուցիչ է:

Եվ սկսեց փորել բրիչով: Զիլուն ձեռքերը կրծքի մոտ հարգալիք պահած կանգնած էր: Նա Զիլուին գիշերելու տեղ տվեց, հավ մորթեց, փխրուն կորեկով ձաշ եփեց և իր երկու զավակներին ներկայացրեց: Մյուս օրը Զիլուն հասավ Ուսուցչին և պատմեց ամենը: Ուսուցիչն ասաց.

- Ճգնակյաց է:

Եվ Զիլուին հետ ուղարկեց, որ հանդիպի նրան: Նա տանը չէր և Զիլուն ասաց.

- Չծառայելն անարդար է: Եթե ավագների ու կրտսերների դասերը չի կարելի վերացնել, մի՞թե կարելի է վերացնել տիրակալի ու հպատակների վարվեցողության արդար սկզբունքները: Նա, ով ցանկանում է անբիծ մնալ, ընդվզում է այդ սկզբունքների դեմ: Ազնվայրը ծառայում է արդարությամբ, անգամ՝ երբ գիտի, որ չի կարող հետևել Ուղուն:

[Փոխադրությունը]

Զիլուն ձանփորդում էր Քունձիի հետ և հետ էր մնացել նրանից: Նա հանդիպեց բրիչն ուսին մի ծեր մարդու և հարցրեց.

- Տեսնո՞ւ ես իմ Ուսուցչին:

Ծերունին ասաց.

- Դու մատդ մատիդ չես տալիս, հինգ հատիկները չես տարբերում, ո՞վ կարող է լինել քո Ոսուցիչը:

Խոսքն ավարտելով՝ նա սկսեց բրիչով փխրեցնել հողը: Ձիլուն ձեռքերը կրծքի մոտ կամարած կանգնել էր՝ լի պատկառանքով: Ծերունին Ձիլուին գիշերելու տեղ տվեց իր տանը, հավ մորթեց, կորեկով շիլա եփեց և իր երկու զավակներին ծանոթացրեց նրա հետ: Մյուս օրը Ձիլուն հասավ Քունձիին և պատմեց տեղի ունեցածի մասին: Քունձին ասաց.

- Ճգնակյաց է եղել:

Եվ Ձիլուին ետ ուղարկեց, որ հանդիպի նրան: Երբ Ձիլուն հասավ, ծերունին տանը չէր: Ձիլուն ասաց.

- Չծառայելը սխալ է: Եթե մարդկանց ավագների ու կրտսերների դասերը չի կարելի վերացնել, մի՞թե կարելի է վերացնել տիրակալի ու հպատակների հարաբերությունների արդար սկզբունքները: Նա, ով ցանկանում է մաքուր մնալ, հրաժարվում է այդ սկզբունքներից: Իսկ ազնիվ մարդը իր պարտքն է կատարում արդարությամբ ծառայելով, անգամ՝ երբ գիտի, որ չի կարող ոչինչ փոխել:

[Մեկնությունը]

① «蓀» - «բրիչ». երկրագործական հին գործիք է, կիրառվել է հողը փխրեցնելու և մոլախոտերը քաղհանելու համար:

② «四体不勤, 五谷不分» - «Չորս վերջույթներին նեղություն չի տալիս, հինգ հատիկները չի տարբերում». Սուն ժամանակաշրջանի մեկնողներ Լյու Բենչունը և Սյան Ֆենը, Ցին ժամանակաշրջանի մեկնող Ջու Բինը կարծում էին, որ ծերունու այս խոսքերը վերաբերում էին իրեն՝ Կոնֆուցիոսին: Ես հակված եմ ենթադրել, որ խոսքը Ձիլուի մասին էր:

③ «黍» - «կորեկ». ենթադրվում է, որ խոսքն այսպես կոչված «դեղին բրնձի» մասին է: Դեղին բրնձով և հավի մսով պատրաստված

շիլան հասարակ մարդկանց համար թանկարժեք ուտեստ էր, այն եփում էին հիմնականում այն ժամանակ, երբ պատվելի հյուր էին ընդունում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8. 8 逸①民: 伯夷、叔齐、虞仲、夷逸、朱张、柳下惠、少连②。子曰: “不降其志, 不辱其身, 伯夷、叔齐与!” 谓: “柳下惠、少连, 降志辱身矣, 言中伦, 行中虑, 其斯而已矣。” 谓: “虞仲、夷逸, 隐居放言, 身中清, 废中权。我则异于是, 无可无不可。”

Մերժված մարդիկ էին Բո Յին, Շու Յին, Յու Զունը, Յի Ին, Զու Զանը, Լյույա Հուեյը, Շաո Լյանը: Ուսուցիչն ասաց.

- Չիրաժարվեցին իրենց ձգտումներից և չխայտառակեցին իրենց Բո Յին և Շու Յին:

Ավելացրեց.

- Հրաժարվեցին իրենց ձգտումներից և խայտառակեցին իրենց Լյույա Հուեյը և Շաո Լյանը, թեև նրանց խոսքերը խելամիտ էին և արարքները՝ մտածված, միայն այդքանը:

Ավելացրեց.

- Յու Զունը և Յի Ին ազատախոս էին մեռակյացության մեջ, անբիծ և արդարամիտ: Ես տարբերվում եմ, ինձ ոչինչ չի մտահոգում:

[Փոխադրությունը]

Հնում ականավոր այրերից արհամարհված էին Բո Յին, Շու Յին, Յու Զունը, Յի Ին, Զու Զանը, Լյույա Հուեյը, Շաո Լյանը: Քունձին ասաց.

- Նրանք, որ չդավաճանեցին իրենց սկզբունքներին և չխայտառակեցին իրենց, Բո Յին և Շու Յին էին:

Հետո ասաց.

- Դավաձանեցին իրենց սկզբունքներին և խայտառակեցին իրենց Լյուսյա Հուեյը և Շաո Լյանը, թեպետ նրանց խոսքերը խելամիտ էին և վարքը՝ զգուշավոր, ընդամենն այդքանը:

Ավելացրեց.

- Յու Ջունը և Յի Ին ազատախոս էին մենակյացության մեջ, վարքով անբիժ և հեռու արքունական խարդավանքներից: Ես տարբերվում եմ նրանցից, չեմ կանխորոշում ինչ անել և ինչ չանել:

[Մեկնությունը]

① «逸» - գաղափարագիրն ունի «մերժվել», «կորցնել», «անտեսվել» իմաստները, կիրառված է որպես «佚» գաղափարագրի հոմանիշ: Մենձիի համանուն աշխատության «Գունսուն Ջուո» գլխի առաջին հատվածում Լյուսյա Հուեյի մասին հիշատակված են հետևյալ խոսքերը. «Չէր տրտնջում, երբ անտեսված էր, կարիքի մեջ ու դժբախտ»:

② «虞仲、夷逸、朱张、少连» - «Յու Ջուն, Յի Ի, Ջու Ջան, Շաո Լյան». այս չորս անձանց մասին ձգգրիտ պատմական տեղեկություններ չկան: Յի Իի մասին հիշատակվում է «Շիի գրառումներում», որտեղ նշվում է, որ վերջինս հրաժարվում է տերունական ծառայությունից՝ արդարության սկզբունքներին հավատարիմ մնալու համար: Շաո Լյանի մասին հիշատակվում է «Ծեսերի գրքում», որտեղ նշվում է, որ նա պատշաճորեն կատարում էր որդիական պարտքը:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.9 大师孳①适齐， 亚饭干适楚， 三饭縻适蔡， 四饭缺适秦②， 鼓方叔入于河， 播鼗武入于汉， 少师阳、 击磬襄入于海。

Ավագ վարպետ Ջին հեռացավ Յի, երկրորդ ձաշի Գանը հեռացավ Ջու, երրորդ ձաշի Լյաոն հեռացավ Յայ, չորրորդ ձաշի Յյուեն հեռացավ

Յին, թմբկահար Ֆանշուն անցավ գետից այն կողմ, կոչնակահար Ուն անցավ Հան գետից այն կողմ, կրտսեր վարպետ Յանը և քարե կոչնակներ զարկող Սյանը անցան ծովից այն կողմ:

[Փոխադրությունը]

Երաժշտապետ Ջին հեռացավ Յի տերություն, երկրորդ ձաշի երաժիշտ Գանը հեռացավ Ջու տերություն, երրորդ ձաշի երաժիշտ Լյանն հեռացավ Յայ տերություն, չորրորդ ձաշի երաժիշտ Յյունն հեռացավ Յին տերություն, թմբկահար Ֆանշուն անցավ Դեղին գետից այն կողմ, կոչնակահար Ուն անցավ Հան գետից այն կողմ, երաժշտապետի օգնական Յանը և քարե կոչնակներ զարկող Սյանը անցան ծովից այն կողմ:

[Մեկնությունը]

① «大师挚» - «Ավագ վարպետ Ջի». կարծում եմ՝ խոսքը «Ջրույցների» ութերորդ գլխի տասնհինգերորդ ասույթում հիշատակված երաժիշտ Ջիի մասին է:

③ «亚饭» - «երկրորդ ձաշ». հնում կայսեր և իշխանների ձաշելու ժամանակ պիտի երաժշտություն հնչեր: Ամեն մի սնունդ ընդունելու ժամանակ նվագում էին տարբեր երաժիշտներ, որոնց պաշտոնները կոչվում էին ըստ իրենց նվագելու ժամի՝ «երկրորդ ձաշի երաժիշտ», «չորրորդ ձաշի երաժիշտ» և այլն: Երաժիշտները հեռացել էին Լու տերությունից, քանզի երեք իշխանական տոհմերի նահապետները իրենց ձաշելու ժամանակ ևս հրամայել էին նվագել, իսկ դա միայն տիրակալի արտոնությունն էր: Ուստի տերունական երաժիշտները լքեցին Լուն, ի նշան բողոքի:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.1 0 周公谓鲁公①曰: “君子不施②其亲, 不使大臣怨乎不以。故旧无大故, 则不弃也。无求备于一人!”

Ջոուի իշխանը ասաց Լուի իշխանին.

- Ազնվայրը չի քամահրում ազգականներին, չի ստիպում աստիճանավորներին տրտնջալ անտեսվելու համար: Հին բարեկաններից անհիմն չի հեռանում, չի փնտրում բոլոր արժանիքները մի մարդու մեջ:

[Փոխադրությունը]

Ջոուի իշխանը ասաց Լուի իշխանին.

- Ազնիվ մարդը չի արհամարհում հարազատներին, չի ստիպում աստիճանավորներին տրտնջալ չգնահատվելու համար: Հին ընկերներից չի հեռանում առանց լուրջ պատճառի, չի պահանջում, որ մի մարդու մեջ դրսևորվեն բոլոր արժանիքները:

[Մեկնությունը]

① «周公, 鲁公» - «Ջոուի իշխան, Լուի իշխան». Ջոուի իշխանը, ում Կոնֆուցիոսը իշխանավորի կատարելատիպերից էր համարում, այս խորհուրդներն էր տալիս իր որդի Բո Ցիին, ով պիտի բազմեր Լու տերության գահին:

② «施» - կիրառված է որպես «弛» գաղափարագրի հոմանիշ՝ «թուլացնել կապը», «արհամարհել» իմաստներով: «Թուլացնել կապը» իմաստը բխում է աղեղնալարը աղեղի վրայից հանելու գործողությունից:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 8.1 1 周有八士：伯达、伯适、仲突、仲忽、叔夜、叔夏、季随、季湑①。

Ջոուում ութ ուսյալներ կային՝ Բո Դան, Բո Շին, Ջուն Տուն, Ջուն Հուն, Շու Յեն, Շու Սյան, Ձի Սույը, Ձի Գուան:

Կոնֆուցիոս. Զրույցներ

[Փոխադրությունը]

Իրու տերությունում ութ ուսյալ այրեր կային՝ Բո Դան, Բո Շին, Զուն Տուն, Զուն Հուն, Շու Յեն, Շու Սյան, Ձի Սույը, Ձի Գուան:

[Մեկնությունը]

① «伯, 仲, 叔, 季» - «Բո, Զուն, Շու, Ձի». սրանք ազնվական տոհմի ներսում հարազատության աստիճան և ավագության կարգ ցույց տվող բառերն էին:

Գլուխ 19. Զիջանը Ընդամենը 25 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.1 子张曰：“士见危致命，见得思义，祭思敬，丧思哀，其可已矣。”

Զիջանն ասաց. «Ուսյալ կարելի է համարել նրան, ով հանդիպելով վտանգի՝ պատրաստ է անձնագոհության, շահելիս՝ մտածում է արդարության մասին, զոհաբերությունների ժամանակ մտածում է պատկառանքի մասին, հուղարկավորությունների ժամանակ մտածում է սգալու մասին»:

[Փոխադրությունը]

Զիջանն ասաց. «Ուսյալ այր կարելի է համարել նրան, ով վտանգի հանդիպելիս պատրաստ է զոհել կյանքը, ձեռք բերելիս՝ մտածում է արդարության մասին, զոհաբերությունների ժամանակ մտածում է պատկառանքի մասին, իսկ հուղարկավորությունների ժամանակ անկեղծ սգում է»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.2 子张曰：“执德不弘①，信道不笃，焉能为有？焉能为亡②？”

Զիջանն ասաց. «Առաքինություն ունենալով՝ չեն տարածում, Ուղուն հետևելով՝ շիտակ չեն, մի՞թե էական է՝ ունեն, թե՞ չունեն»:

[Փոխադրությունը]

Զիջանն ասաց. «Եթե այրն առաքինություն ունենալով՝ չի տարածում այն, և հետևում է Ուղուն՝ առանց հավատալու, մի՞թե էական է՝ նա ապրու՞մ է, թե՞ ոչ»:

[Մեկնությունը]

① «弘» - գաղափարագիրն ունի «սփռել», «տարածել» իմաստները, սակայն որոշ մեկնողներ կարծում էին, որ այն կիրառվել է որպես «強» գաղափարագրի հոմանիշ՝ «ուժեղ», «զորեղ», «հաստատուն» իմաստներով: Այդ տեսակետի կողմնակիցն էր Ջան Բինլինը, ով իր ««Զրույցների» մեկնության» մեջ ասույթի առաջին հատվածը փոխադրել էր հետևյալ կերպ. «Առաքինություն ունենալով՝ ուժեղ չեն»:

② «焉能为有, 焉能为亡» - «մի՞թե էական է, ունեն, թե՞ չունեն». արտահայտության փոխադրության մի քանի տարբերակներ կան, որոնք, ըստ էության՝ զուտ բառախաղեր են: Հե Յանի «Մեկնություններում» նշվում է, որ չարժե այս արտահայտության փոխադրությանը առանձնակի ուշադրություն դարձնել:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9. 3 子夏之门人问交于子张。子张曰：“子夏云何？”对曰：“子夏曰：‘可者与之，其不可者拒之。’”子张曰：“异乎吾所闻：君子尊贤而容众，嘉善而矜不能。我之大贤与，于人何所不容？我之不贤与，人将拒我，如之何其拒人也？”

Զիսյայի սաները Զիջանին հարցրեցին բարեկամներ գտնելու մասին: Զիջանն ասաց.

- Զիսյան ի՞նչ է ասել:

Նրանք ասացին.

- Ձիւյան ասել է. «Բարեկամացեք նրանց հետ, ում հետ կարելի է, ում հետ չի կարելի՝ մերժեք»:

Ձիջանն ասաց.

- Տարբերվում է իմ լսածից. «Ազնվայրը գնահատում է արժանավորներին և հանդուրժող է մնացյալի հանդեպ, գովաբանում է առաքինիներին և կարեկցում անկարողներին»: Թե ես մեծ արժանիքներ ունենայի, մի՞թե չէի հանդուրժի այլոց: Թե ես արժանիքներ չունենայի, մարդիկ ինձ կմերժեին: Ինչպէս կարող էի ես մերժել նրանց:

[Փոխադրությունը]

Ձիւյայի սաները Ձիջանին հարցրեցին, թե ինչպէս ընկերներ գտնել: Ձիջանը հարցրեց.

- Ձիւյան ի՞նչ է ասել:

Նրանք ասացին.

- Ձիւյան ասել է. «Ընկերացեք նրանց հետ, ում հարմարվում եք, ում չեք հարմարվում՝ մերժեք»:

Ձիջանն ասաց.

- Դա տարբերվում է իմ լսածից. «Ազնիվ մարդը գնահատում է արժանավորներին և ընդունում մնացյալին, գովաբանում է հմուտներին և խղճում անկարողներին»: Եթե ես արժանավոր լինեի, մի՞թե չէի հանդուրժի այլոց: Եթե ես լինեի անարժան մեկը, մարդիկ ինձ կմերժեին: Ինչպէս կարող էի ես մերժել մարդկանց:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9. 4 子夏曰: “虽小道, 必有可观者焉; 致远恐泥, 是以君子不为也。”

Ձիւյան ասաց. «Թեև մանր Ուղիները անպայման արժանիքներ

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

ունեն, հեռուն գնալիս, վախենամ, խրվես, ուստի ազնվայրը այդպես չի վարվում»:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան ասաց. «Թեև փոքր ուսմունքները ևս արժանիքներ ունեն, սակայն հեռուն գնացող նպատակներ հետապնդելիս, վախենամ, խրվես ձահիճը, ուստի ազնիվ մարդը դրանց չի հետևում»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.5 子夏曰: “日知其所亡, 月无忘其所能, 可谓好学也已矣。”

Ձիսյան ասաց. «Օրերով նա ուսումնասիրում է այն, ինչ չգիտի, ամիսներով չի մոռանում յուրացրածը, կարող է ուսումնասեր համարվել»:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան ասաց. «Եթե ամեն օր նա ուսումնասիրում է այն, ինչ չգիտի, ամեն ամիս կրկնում է յուրացրածը, կարող է ուսումնասեր համարվել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.6 子夏曰: “博学而笃志^①, 切问而近思, 仁在其中矣。”

Ձիսյան ասաց. «Զանապիհաբար ուսանել և կոփել կամքը, ոգևորությամբ հարցնել և մտածել ամենի մասին, ինչ մտտ է. դրա մեջ է մարդկայնությունը»:

[Փոխադրությունը]

Ձիւյան ասաց. «Համակողմանի ուսումնասիրել և հավատարիմ մնալ սկզբունքներին, փութաջանորեն հարցնել և մտորել ներկա հանգամանքների մասին՝ դրանում է մարդկայնությունը»:

[Մեկնությունը]

① «志» - «կամք». Քուն Ջուն կարծում էր, որ այն կիրառված է որպէս «识» գաղափարագրի հոմանիշ՝ «գիտելիք» իմաստով: Ուստի առաջարկում է «博学而笃志»՝ «ջանասիրաբար ուսանել և կոփել կամքը» արտահայտությունը փոխադրել որպէս «博闻强记»՝ «ունենալ լայն գիտելիքներ և սուր հիշողություն»: Սակայն այս մոտեցումը անհիմն է:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.7 子夏曰: “百工居肆以成其事, 君子学以致其道。”

Ձիւյան ասաց. «Արհեստավորները կատարելագործվում են իրենց արհեստանոցներում, ազնվալը հասնում է իր Ուղուն ուսման միջոցով»:

[Փոխադրությունը]

Ձիւյան ասաց. «Ամենատարբեր արհեստավորներ կատարելագործում են իրենց վարպետությունը արհեստանոցներում, իսկ ազնիվ մարդը սովորելով է հասնում իր Ուղուն»:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.8 子夏曰: “小人之过也必文。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձիսյան ասաց. «Նվաստը սխալվելիս անպայման արդարանում է»:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան ասաց. «Նվաստ մարդիկ անպայման ջանում են քողարկել իրենց թերությունները»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9. 9 子夏曰: “君子有三变: 望之俨然, 即之也温, 听其言也厉。”

Ձիսյան ասաց. «Ազնվայրը երեք փոխակերպումներ ունի. հեռվից ազդեցիկ է երևում, մոտենալիս՝ ջերմ, խոսելիս՝ խիստ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիսյան ասաց. «Ազնիվ մարդը երեք դրսևորումներ ունի. հեռվից ազդեցիկ է թվում և երկյուղալի, երբ մոտենում ես՝ ջերմ է ու կարեկից, լսում ես նրա խոսքերը՝ թվում են խիստ ու խելամիտ»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9. 1 0 子夏曰: “君子信而后劳其民; 未信, 则以为厉己也。信而后谏; 未信, 则以为谤己也。”

Ձիսյան ասաց. «Ազնվայրը շահում է վստահությունը, այնուհետև բանեցնում մարդկանց: Վստահությունը չշահի՝ նրան բռնարար կհամարեն: Շահում է վստահությունը, այնուհետև համոզում, թե վստահությունը չշահի՝ նրան բանասարկու կհամարեն»:

[Փոխադրությունը]

Զիսյան ասաց. «Ազնվայրն արժանանում է մարդկանց վստահությանը, այնուհետև ծառայեցնում նրանց: Եթե չարժանանա նրանց վստահությանը, նրան տանջարար կհամարեն: Արժանանում է տիրակալի վստահությանը, այնուհետև խորհուրդներ տալիս: Եթե չարժանանա տիրակալի վստահությանը, նրան զրպարտիչ կհամարեն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 1 子夏曰: “大德不逾闲, 小德出入可也。”

Զիսյան ասաց. «Մեծ առաքինություններում չափը չանցնելիս՝ փոքր առաքինություններում կարելի է անհետևողական լինել»:

[Փոխադրությունը]

Զիսյան ասաց. «Երբ մարդը մեծ առաքինություններին հետևելիս սահմանները չի անցնում, ապա փոքր առաքինություններին հետևելիս կարող է փոքր-ինչ անհետևողական լինել»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 2 子游曰: “子夏之门人小子, 当洒扫应对进退, 则可矣, 抑末也。本之则无, 如之何?” 子夏闻之, 曰: “噫! 言游过矣! 君子之道, 孰先传焉? 孰后倦焉? 譬诸草木, 区以别矣。君子之道, 焉可诬也? 有始有卒者, 其惟圣人乎!”

Զիյուն ասաց.

- Զիսյայի սաները կարող են ավել, պատասխանել հարցերին,

գիտեն՝ երբ գալ ու հեռանալ, միայն այդքանը: Դա հիմքը չէ, ինչու՞ է այդպես:

Ձիւյան դա լսելով՝ ասաց.

- Ավանդ, Յանյոուն սխալվում է: Ուղում հետևող ազնվայրը ի՞նչ է ուսուցանում ի սկզբանե: Ի՞նչն է թողնում հետագայի համար՝ հոգնելով: Տարբերում է այնպես, ինչպես բազմազան խոտերն ու ծառերը: Ուղում հետևող ազնվայրը ինչպե՞ս կարող է խոտորվել: Միայն ամենափմաստունները գիտեն սկիզբն ու վերջը:

[Փոխադրությունը]

Ձիւյուն ասաց.

- Ձիւյայի սաները կարող են հատակն ավել, հյուրերին ընդունել և պատասխանել նրանց, գիտեն՝ երբ ներս գալ ու հեռանալ, ընդամենը: Վատ չէ, սակայն դա երկրորդական է, կարևորը նրանք չեն յուրացրել: Մի՞թե այդպես կարելի է:

Այդ մասին լսելով՝ Ձիւյան ասաց.

- Ավանդ, Յանյուի խոսքերը սխալ են: Ուսյալ ազնվայրը ի՞նչ է սովորեցնում ի սկզբանե և ի՞նչն է թողնում հետագայի համար՝ հոգնելով: Սովորեցնելիս անհրաժեշտ է տարբերել կարևորն անկարևորից, դա նման է խոտերն ու ծառերը տարբերելուն: Ուսյալ ազնվայրը ինչպե՞ս կարող է սխալվել: Միայն ամենափմաստուն մարդիկ կարող են սովորեցնել ըստ կարգի՝ սկիզբից մինչև վերջ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.1 3 子夏曰：“仕而优则学，学而优则仕。”

Ձիւյան ասաց. «Ծառայիր և կատարելագործվիր ուսման մեջ, ուսանիր և կատարելագործվիր ծառայության մեջ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիւյան ասաց. «Ծառայելիս կատարելագործվիր սովորելու մեջ, թե ավյունդ կհերիքի, սովորելիս կատարելագործվիր ծառայության մեջ, թե ավյունդ կհերիքի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 4 子游曰: “丧致乎哀而止。”

Ձիյունն ասաց. «Հուղարկավորելիս հարկ է միայն սգալ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիյունն ասաց. «Հուղարկավորության ժամանակ պիտի անկեղծորեն սգալ, ընդամենը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 5 子游曰: “吾友张也为难能也, 然而未仁。”

Ձիյունն ասաց. «Իմ բարեկամ Ջանի ունակությունները դժվար է գերազանցել, թեև դեռ մարդկային չէ»:

[Փոխադրությունը]

Ձիյունն ասաց. «Իմ բարեկամ Ձիջանը անգերազանցելի ընդունակություններ ունի, թեև դեռ հեռու է մարդկայնությունից»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 6 曾子曰: “堂堂①乎张也, 难与并为仁矣。”

Կոնֆուցիոս. Ջրույցներ

Ձենձին ասաց. «Մեծ է Ջանը, սակայն դժվար է նրա հետ հասնել մարդկայնության»:

[Փոխադրությունը]

Ձենձին ասաց. «Հիրավի, արժանավոր այր է Ձիջանը, սակայն դժվար է նրա հետ մարդկայնություն տարածելը»:

[Մեկնությունը]

① «堂堂» - «մեծ», «արժանավոր». այս ածականը իմաստ է ստանում միայն գաղափարագրի կրկնակի կիրառմամբ: «堂» գաղափարագիրն առանձին կիրառմամբ ունի «սրահ» իմաստը, սակայն կիրառվել է նաև նշելու համար տոհմակիցների միջև հարաբերությունները: Արտահայտության մեկնաբանության տարբեր տեսակետներ կան: Սյունձին կարծում էր, որ այն ունի «անհասանելի» իմաստը: Ավելի ուշ ժամանակաշրջանների կոնֆուցիականները կարծում էին, որ Ձենձին դասավանդելիս ջանքերն ուղղում էր արդարամտության և ազնվության որակների ամրապնդմանը, մինչդեռ Ձիջանը աչքի էր ընկնում ձարտասանությամբ և ցուցադրականությամբ: Դա էր պատճառը, որ Ձիյոուն և Ձենձին ընդգծում էին Ձիջանի արժանիքները՝ նրան քննադատելով հանդերձ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 1 7 曾子曰: “吾闻诸夫子: 人未有自致者也, 必也亲丧乎! ”

Ձենձին ասաց. «Ես լսել եմ Ուսուցչից, որ մարդիկ, որոնք չեն դրսևորում իրենց, անպայման անում են դա ծնողներին հուղարկավորելիս»:

[Փոխադրությունը]

Զենձին ասաց. «Ես լսել եմ Ուսուցչից, որ մարդիկ, սովորաբար, դժվարանում են արտահայտել իրենց զգացմունքները, սակայն անպայման անում են դա ծնողներին հուղարկավորելիս»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.1 8 曾子曰：“吾闻诸夫子：孟庄子①之孝也，其他可能也；其不改父之臣与父之政，是难能也。”

Զենձին ասաց. «Ես լսել եմ Ուսուցչից, որ Մեն Զուանձին կարելի է հավասարվել որդիական պատկառանքով, թեև դժվար է վարվել նրա պես՝ չփոխել հոր ծառայողներին և հոր կառավարման ձևը»:

[Փոխադրությունը]

Զենձին ասաց. «Ես լսել եմ Ուսուցչից, որ կարելի է ունենալ նույն որդիական պատկառանքը, ինչ Մեն Զուանձին, սակայն նրա պես վարվել՝ չփոխարինել հոր ծառայողներին և նրա կառավարման կարգը, չափազանց դժվար է»:

[Մեկնությունը]

① «孟庄子» - Մեն Զուանձի. Լու տերության երեք ազդեցիկ տոհմերից մեկի՝ Մենի նահապետ Մեն Սյանձիի որդին էր, հայտնի էր նաև որպես Մեն Սու: Նրա հայրը մահացավ Սյան իշխանի կառավարման տասնիններորդ տարում, իսկ ինքը՝ Մեն Զուանձին մահացավ ընդամենը չորս տարի հետո: Այս ասույթն իր բովանդակությամբ համեմատելի է «Զրույցների» առաջին գլխի տասնմեկերորդ ասույթի հետ, որտեղ նշվում է հետևյալը. «Երեք տարի հոր ուղում հետևելը կարելի է կոչել «որդիական պատկառանք»»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.1 9 孟氏使阳肤①为士师，问于曾子。曾子曰：“上失其道，民散②久矣。如得其情，则哀矜而勿喜！”

Մեն տոհմը Յան Ֆուին դատավոր նշանակեց, և նա խորհրդի համար դիմեց Ձենձիին: Ձենձին ասաց.

- Վերևում կորցրել են իրենց Ուղին, ժողովուրդը վաղուց խտտորվել է, ուստի նրանց դատելիս կարեկից եղիր և մի գոռոզացիր:

[Փոխադրությունը]

Մեն տոհմի նահապետը Յան Ֆուին դատավոր նշանակեց, և նա Ձենձիից խորհուրդ հարցրեց: Ձենձին ասաց.

- Մեր օրերում կառավարողները օրինապահ չեն, և հասարակ ժողովուրդը վաղուց երես է դարձրել նրանցից, ուստի հանցագործներին դատելիս կարեկցիր նրանց, սակայն մի գոռոզացիր հանցանքները բացահայտելիս:

[Մեկնությունը]

③ «阳肤» - Յան Ֆու. ըստ որոշ աղբյուրների՝ Ձենձիի սաներից մեկն էր:

④ «散» - «ցրվել», «խառնվել». ասույթում ունի «շեղվել», «խտտորվել» իմաստները: Այս տեսակետին կողմնակից էր Հուան Ջյադայը, որ գաղափարագիրը վերլուծել էր Ցի և Լու տերությունների բարբառների տեսանկյունից և հանգել այն եզրակացությանը, որ գաղափարագիրն ունի «խտտորվել» իմաստը, քանզի ասույթի բովանդակությունը վկայում է այն մասին, որ մարդիկ շեղվել և խախտում էին օրենքը: Թեև տեսակետը վիձելի է, սակայն արժանի է հիշատակման:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.2 0 子贡曰：“纣①之不善，不如是之甚也。是以君子恶居下流，天下之恶皆归焉。”

Ձիգունն ասաց. «Ջոուն այնքան վատը չէր, որքան հիմա համարում են: Ուստի ազնվայրը խուսափում է լինել հոսանքի ներքևում, վախենալով, որ Երկնքի տակ ամեն չարը կթափվի վրան»:

[Փոխադրությունը]

Ձիգունն ասաց. «Շան տերության արքա Ջոուսինն այնքան վատը չէր, որքան այժմ համարում են: Այդ պատճառով էլ ազնիվ մարդը խուսափում է լինել անարժան մեկը, վախենալով, որ աշխարհում ամեն չար բան կվերագրեն իրեն»:

[Մեկնությունը]

① «纣» - Ջոու. Շան տերության արքան էր, հայտնի նաև որպես Ջոուսին: Երբ Ջոու տերության Ու արքան հարձակվեց Շանի վրա և գրավեց այն, Ջոուսին արքան ինքնասպանություն գործեց՝ հրկիզելով ինքն իրեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9.2 1 子贡曰：“君子之过也，如日月之食焉：过也，人皆见之；更也，人皆仰之。”

Ձիգունն ասաց. «Ազնվայրի սխալվելը նման է արևի և լուսնի խավարման: Երբ սխալվում է, տեսնում են բոլորը, երբ ուղղում է՝ բոլորը նայում են հավանությամբ»:

[Փոխադրությունը]

Զիգունն ասաց. «Ազնիվ մարդու սխալվելը նման է արևի և լուսնի խավարման: Երբ նա սխալվում է, բոլորը նկատում են, երբ ուղղում է սխալը, բոլորը նայում են նրան՝ հույսով լի»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 2 2 卫公孙朝①问于子贡曰: “仲尼焉学?” 子贡曰: “文武之道, 未坠于地, 在人。贤者识其大者, 不贤者识其小者。莫不有文武之道焉。夫子焉不学? 而亦何常师之有?”

Գունսուն Չաոն՝ Վեյից, հարցրեց Զիգունին.

- Որտեղ է ուսանել Ջուննին:

Զիգունն ասաց.

- Վեների և Ուի Ուդին չի վերացել աշխարհից, մարդկանց մեջ է: Նրանցից արժանավորներն իմանում են մեծը, անարժաններն իմանում են փոքրը: Չկա մի վայր, ուր չլինի Վեների և Ուի Ուդին: Ուսուցիչը որտեղ կարող էր չուսանել: Մի՞թե անպայման պիտի ուսուցիչ ունենար:

[Փոխադրությունը]

Գունսուն Չաոն՝ Վեյ տերությունից, հարցրեց Զիգունին.

- Որտեղ է սովորել Ջուննին:

Զիգունն ասաց.

- Ջոու տերության Վեն և Ու արքաների Ուդին չի վերացել աշխարհից, այն սփռված է մարդկանց մեջ: Նրանք, որ արժանի են, ժառանգում են կարևոր սկզբունքները, իսկ անարժանները՝ անկարևորները: Չկա մի տեղ, ուր չլինի Վեն և Ու արքաների Ուդին: Կա՞ մի տեղ, ուր Ուսուցիչը կարող էր չուսանել: Մի՞թե նա անպայման պիտի իր ուսուցիչն ունենար:

[Մեկնությունը]

① «卫公 孙朝» - Գունսուն Չաո՝ Վեյից. այս անունով մի քանի պատմական անձինք են եղել: Նրանց տարբերակում են ըստ տերությունների, որտեղ նրանք ծառայել են: Պատահական չէ, որ ասություն Գունսուն Չաոն հիշատակվում է որպես Վեյ տերության հպատակ: «Լեձի» աշխատության մեջ նշվում է, որ Գունսուն Չաոն Ջեն տերության իշխան Ջիչանի եղբայրն էր և աչքի էր ընկնում գինեմոլությամբ:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

1 9 . 2 3 叔孙武叔①语大夫于朝曰：“子贡贤于仲尼。”子服景伯以告子贡。子贡曰：“譬之宫墙②， 赐之墙也及肩， 窺见室家之好。夫子之墙数仞③， 不得其门而入， 不见宗庙之美， 百官④之富。得其门者或寡矣。夫子之云， 不亦宜乎！”

Շուսուն Ուշուն արքունիքում աստիճանավորներին ասաց.

- Ձիգունը Ջուննիից արժանավոր է:

Ձիֆու Ձինբոն ասաց այդ մասին Ձիգունին: Ձիգունն ասաց.

- Օրինակ բերեմ տան պարիսպը: Իմ տան պարիսպն ուսի բարձրության է և ամեն ոք կարող է տեսնել, թե արժեքավոր ինչ կա: Ուսուցչի տան պատի բարձրությունը մի քանի ժեն է, և եթե չգտնես դարպասն ու չմտնես, չես տեսնի նախնիների տաճարի և ապարանքի գեղեցկությունը, բազում տների հարստությունը: Սակայն քչերին է վիճակված գտնել այդ դարպասը: Այն, ինչ ասել է այդ պարոնը, ձիշտ չէ:

[Փոխադրությունը]

Շուսուն Ուշուն արքունիքում հավաքված աստիճանավորներին ասաց.

- Ձիգունը ավելի արժանավոր է, քան իր ուսուցիչ Ջուննին:

Զիֆու Զինբոն պատմեց այդ մասին Զիգունին: Զիգունն ասաց.

- Կարելի է համեմատել տան պարսպի հետ: Իմ տան պարիսպն ուսի բարձրության է և ամեն մեկը կարող է տեսնել, թե տանը թանկարժեք ինչ կա: Զուննիի տան պատի բարձրությունը մի քանի ժեն է, և եթե չգտնես դարպասն ու չմտնես, չես տեսնի նախնիների տաճարի ու պալատների շքեղությունը, բազում գանձերը: Սակայն քչերին է հաջողվում գտնել այդ դարպասը: Այն, ինչ ասել է Շուսուն Ուշուն, բնավ զարմանալի չէ:

[Մեկնությունը]

① «叔孙武叔» - Շուսուն Ուշու. Լու տերության աստիճանավոր էր, հայտնի նաև որպես Զոու Զոու:

② «宫墙» - «տան պարիսպ». արտահայտությունը երբեմն փոխադրվում է որպես «ապարանքի պարիսպ» կամ «կալվածքի պարիսպ»: Ժամանակակից փոխադրություններում ուղղակի ներկայացված է որպես «պատ» կամ «ցանկապատ»:

③ «仞» - «ժեն». չափման միավոր է, հավասար է յոթ չիի (չինական ոտնաչափի):

④ «官» - գաղափարագիրն ի սկզբանե ունեցել է «տուն» իմաստը, հետագայում ներառել է նաև «աստիճանավոր», «դիրք», «պաշտոն», «կառավարական» իմաստները: Տեսակետը հիմնավորվում է Յու Յուեի և Յու Ֆուի մեկնաբանություններում: Թեև որոշ մեկնողներ «百官之富» արտահայտությունը փոխադրել են որպես «բազում աստիճանավորների կուտակած հարստություն»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9. 2 4 叔孙武叔毁仲尼。子贡曰：“无以①为也！仲尼不可毁也。他人之贤者，丘陵也，犹可逾也；仲尼，日月也，无得而逾焉。人虽欲自绝，其何伤于日月乎？多②见其不知量也③。”

Շուսուն Ուշուն պարսավում էր Ջուննիին: Զիգունն ասաց.

- Զուր է ջանում: Ջուննիին անհնար է պարսավել: Այլ արժանավորները նման են բլուրների, որոնք կարելի է մագլցել, Ջուննին նման է արեգակի և լուսնի, նրան անհնար է հասնել: Նույնիսկ եթե մարդը ցանկանա ազատվել դրանցից, մի՞թե դա կվնասի արեգակին ու լուսնին: Ակներև է, նա չափը չգիտի:

[Փոխադրությունը]

Շուսուն Ուշուն վատաբանում էր Ջուննիին: Զիգունն ասաց.

- Զուր է այդպես վարվում: Ջուննիին անհնար է վատաբանել: Արժանավոր այրեր շատ կան, սակայն նրանք նման են բլուրների, որ կարելի է մագլցել, իսկ Ջուննին անհասանելի բարձունքի վրա է՝ ինչպես արևն ու լուսինը: Նույնիսկ եթե մարդը ցանկանա խուսափել դրանցից, մի՞թե դա կվնասի արեգակին ու լուսնին: Դա ընդամենը ցույց կտա, որ նա չի տիրապետում իրեն:

[Մեկնությունը]

① «以» - «գործածել», «պատճառով». ասույթում կիրառված է որպես մակբայ՝ «无以» արտահայտության ձևով:

② «多» - «շատ», «բազմաթիվ», «հաճախ». ասույթում կիրառված է որպես մակբայ, միայն իմաստով:

③ «不知量也» - բառացի՝ «չգիտի չափը». Հուան Քանի «Ճշմարիտ մեկնություն» աշխատության մեջ արտահայտությունը փոխադրված է հետևյալ կերպ՝ «նա չգիտի իմաստունի արժանիքների չափը»: Զու Սիի «Մեկնություններում» «也» գաղափարագիրը փոխադրված է որպես «耳»՝ «ընդամենը»:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

1 9 . 2 5 陈子禽谓子贡曰：“子为恭也，仲尼岂贤于子乎？”子贡

曰：“君子一言以为知，一言以为不知，言不可不慎也。夫子之不可及也，犹天之不可阶而升也。夫子之得邦家者，所谓立之斯立，道之斯行，绥之斯来，动之斯和。其生也荣，其死也哀，如之何其可及也？”

Չեն Զիցիմը հարցրեց Զիգունին.

- Դու համեստ ես, մի՞թե Ջուննին քեզնից արժանավոր է:

Զիգունն ասաց.

- Ազնվայրի մի բառը կարող է ցույց տալ նրա իմացությունն ու չիմացությունը, ուստի բառերը չեն կարող անզգույշ լինել: Ուսուցչի հետ անհնար է համեմատվել, ինչպես անհնար է սանդուղքով Երկինք բարձրանալ: Եթե Ուսուցիչը տերություն կամ տոհմ կառավարեր, ապա երբ ոտքի կանգնեցներ՝ կկանգնեին, առաջնորդեր Ուղիով՝ կհետևեին, խաղաղեցներ՝ կհավաքվեին, բանեցներ՝ կմիաբանվեին: Ողջ լինել՝ կփառաբանեին, վախճանվեր՝ կսգային: Մի՞թե նրա հետ կարելի է համեմատվել:

[Փոխադրությունը]

Չեն Զիցիմը հարցրեց Զիգունին.

- Համեստությունից դրդված ես Ջուննին քեզնից արժանավոր համարում:

Զիգունն ասաց.

- Ազնիվ մարդու մի բառը կարող է ցույց տալ նրա իմաստությունն ու անտեղյակությունը, ուստի խոսելիս հարկ է զգույշ լինել: Ուսուցչի հետ համեմատվելը նման է սանդուղքով Երկինք բարձրանալ փորձելուն: Եթե Ուսուցիչը տիրակալ լիներ կամ ազնվական տոհմի նահապետ, ապա թե ոտքի կանգնեցներ՝ բոլորը կկանգնեին, առաջնորդեր արդարությամբ՝ կհետևեին, խաղաղեցներ երկիրը՝ կգային նույնիսկ հեռավոր տերություններից, բարեհաձությամբ ծառայեցներ՝ կմիաբանվեին: Ողջ կյանքի ընթացքում կփառաբանեին նրան, իսկ երբ վախճանվեր՝ անկեղծորեն կսգային: Մի՞թե նրա հետ կարելի է համեմատվել:

Գլուխ 20. Յանն ասաց... Ընդամենը 3 ասույթ

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2 0 . 1 尧曰：“咨！尔舜！天之历数在尔躬，允执其中。四海困穷，天禄永终。”舜亦以命禹①。

Յանն ասաց. «Ա՛խ, Շուն: Երկնքի սահմանած կարգով ընտրվեցիր, անշեղ հետևիր միջինին: Թե չորս ծովերի սահմաններում զրկանքներ կրեն, Երկինքը հավերժ կլքի քեզ»:

Այս պատգամով Շունը դիմեց Յուին:

[Փոխադրությունը]

Յանն գահը Շունին փոխանցելով՝ ասաց. «Ա՛խ, Շուն: Երկնքի կամոք ընտրվեցիր, կառավարիր ազնվորեն ու արդարությամբ: Եթե ողջ երկրում մարդիկ տառապեն թշվառությունից և զրկանքներ կրեն, Երկինքը երես կթեքի քեզնից»:

Նույն բանը Շունն ասաց Յուին, երբ փոխանցում էր նրան գահը:

[Մեկնությունը]

① Այս ասույթի մասերը տրամաբանական կապ չունեն, չեն բխում մեկը մյուսից, կամ լրացնում միմյանց: Սուն ժամանակաշրջանի գրողներից Սու Շին կարծում էր, որ կորսված է բնագրի մի հատված: Ես բաժանել եմ այն մի քանի մասերի, որպեսզի փոխադրությունը և մեկնություններն ավելի ակնառու լինեն:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

曰：“予小子履①敢用玄牡，敢昭告于皇皇后帝：有罪不敢赦。帝臣不蔽②，简在帝心。朕躬有罪，无以万方；万方有罪，罪在朕躬。”

Ասաց. «Ես՝ նվաստ Լյույս, համարձակվում եմ սև ցուլ զոհաբերել և խոնարհաբար խոստովանում եմ Մեծն Կայսրին, որ չեմ ներել մեղավորներին: Կայսեր աստիճանավորներին չեմ թաքցրել, Կայսրը արտով կընտրի: Թե ես մեղավոր եմ, մի պատժիր բյուրին, բյուրը մեղավոր է՝ պատժիր ինձ»:

[Փոխադրությունը]

Թանը ասաց. «Ես՝ համեստ Լյույս, համարձակվում եմ սև ցուլ զոհաբերել և խոնարհաբար խոստովանում եմ Մեծ ու Պայծառափայլ Կայսրին, որ երբեք չեմ ներել մեղավորներին, եթե նրանց հանցանքն ի հայտ է եկել: Կայսեր պաշտոնյաների չարագործությունները չեմ պարտակել, արտի խորքում Կայսրն ինքը ամեն ինչ գիտի: Թե ես մեղավոր եմ, մի պատժիր ամենքին Երկնքի տակ, ամենքը Երկնքի տակ թե մեղավոր եմ՝ պատժիր ինձ»:

[Մեկնությունը]

① «予小子履» - «Ես՝ նվաստ Լյույս». հնում կայսրերը իրենց մասին արտահայտվում էին համեստորեն՝ սեփական արժանիքները նվազեցնելով: Այդ նպատակով հիմնականում շրջանառվում էին «予小子»՝ «Ես՝ նվաստս» և «予一人»՝ «Ես՝ հասարակ այրս» արտահայտությունները: Միմա Յյանի «Պատմագրության» մեջ նշվում է, որ Թանը ունեցել է Թյանյի և Դայի պատվանունները, իսկ գուշակության համար գործածվող ոսկորներից մեկի վրա փորագրված էր այն անունը, որ տրվել էր նրան ծնվելիս՝ Լյույ:

② «帝臣不蔽» - «Կայսեր աստիճանավորներին չեմ թաքցրել». այս

արտահայտությունը տարբեր մեկնաբանություններ ունի: Մոձին փոխադրել էր այն հետևյալ կերպ. «Ձեմ փորձել թաքցնել Կայսեր աստիճանավորների բարի և չար գործերը»: Ջեն Սյուանի տարբերակը գրեթե նույնն է, սակայն այնտեղ հիշատակվում է միայն աստիճանավորների չարագործությունների և հանցանքների մասին: Մոձին նշում է, որ Թանն այս խոսքերն արտասանել է Սյա հարստության վերջին տիրակալ Ջեին պարտության մատնելուց հետո, երաշտի ժամանակ՝ անձրևի համար աղոթելիս: Մի շարք մատյաններում այս խոսքերը մեջբերվում են որպես «Թանի աղերս»: Պատահական չէ, որ Թանն ասում է. «Թե ես մեղավոր եմ, մի պատժիր բյուրիմ»: Հնում բնության արհավիրքների պատճառ համարում էին տիրակալի անբարո, անազնիվ, Ուղուց շեղված վարքը: Այդ պատճառով էլ Թանը աղերսում է իր մեղավորության համար չպատժել երկրի ողջ բնակչությանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻԲԸ

周有大赉，善人是富。“虽有周亲，不如仁人。百姓有过，在予一人①。”

Զոուն մեծ շնորհներ ուներ, լավ մարդիկ հարստանում էին: «Թեև Զոուն հարազատներ ուներ, չէին հավասարվի մարդկայիներին: Հարյուր տոհմերը սխալվում են՝ մեղավորը ես եմ»:

[Փոխադրությունը]

Զոու տերությունը զորեղ տիրակալներ ուներ, նրանց շնորհիվ արժանավոր մարդիկ ունևոր էին դառնում: «Թեև ես հարազատներ ունեմ, նրանք չեն հավասարվի առաքինի այրերին: Թե մարդիկ մեղավոր են՝ ես ինձ վրա եմ վերցնում մեղքը»:

[Մեկնությունը]

① Լյու Բաոնանի և Սուն Սյանֆենի «Մեկնություններում» նշվում է, որ այս խոսքերը պատկանում են կամ Զոու տերության Ու արքային, կամ նրա մերձավոր խորհրդական Զյան Թայգունին, ով հետագայում հիմք դրեց Յի տերությանը:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

谨权量，审法度①，修废官②，四方之政行焉。兴灭国，继绝世，举逸民，天下之民归心焉。

Սահմանեց կշիռներն ու չափերը, քննեց օրենքներն ու աստիճանները, վերահաստատեց արձակված աստիճանավորներին և չորս բոլորը սկսեցին կատարել տերունական հրամանները: Վերականգնեց կործանված տերությունները, վերածնեց ընդհատված տոհմերը, համբավեց հանիրավի մերժվածներին, և ամենը Երկնքի տակ հպատակվեցին նրան:

[Փոխադրությունը]

Թե սահմանվեն կշիռներն ու չափերը, քննարկվեն օրենքներն ու աստիճանակարգերը, կրկին պաշտոնների նշանակվեն անիրավորեն արձակված աստիճանավորները, ապա ամենուր կսկսեն կատարել տերունական հրամանները: Թե վերականգնվեն կործանված տերությունները, անրանան սերունդների ընդհատված կապերը, պաշտոններ ստանան նրանք, որոնց զրպարտելով արտաքսել էին, ապա ողջ ժողովուրդը կհպատակվի:

[Մեկնությունը]

① «谨权重, 审法度» - «Սահմանեց կշիռներն ու չափերը, քննեց օրենքներն ու աստիճանները»։ Յան Ժոուցին, Յին Յյուանը և Յին Լյանը կարծում էին, որ «法度» արտահայտությունը կապ չունի օրենքի, իրավական համակարգի և պաշտոնյաների աստիճանակարգման հետ, վերաբերում է կշիռներին ու չափերին, այդ պատճառով էլ մեկնաբանվող արտահայտությունը նրանց աշխատություններում ներկայացված է հետևյալ կերպ. «Սահմանեց բոլոր կշիռներն ու չափերը»։ Ժամանակակից որոշ մասնագետներ ևս այս մոտեցման կողմնակից են և նրանց փոխադրություններում բացակայում է «օրենքներ և աստիճաններ» արտահայտությունը։ Վաղ Յին ժամանակաշրջանում տարածված օրինակներում երկու տարբերակներն էլ հանդիպում են։

② «废官» - «Արձակված աստիճանավորներ»։ Ջաո Յոուի «Քառամատյանի մեկնություններ» աշխատության մեջ մեջբերվում են հետևյալ խոսքերը. «Թե դիրք ունես, սակայն աստիճանավոր չես, կամ աստիճանավոր ես, սակայն դիրք չունես, քեզ անպայման կարձակեն»։ Ենթադրվում է, որ այս խոսքերը պատկանում են Կոնֆուցիոսին։ «废» գաղափարագիրն այստեղ ունի «արձակել», «շնորհագրել», «կոչումագրել» իմաստները։ Ասույթն ոմանք վերագրում են Յաոյին, ոմանք՝ Շունին կամ Թանին, մյուսները՝ Ջոույի տիրակալ Ուին։ Սակայն ժամանակակից մեկնաբանողների մեծամասնությունը կարծում է, որ դրանք Կոնֆուցիոսի խոսքերն են։ Լյու Բաոնանը այս ասույթը վերագրում էր Կոնֆուցիոսին և փոխադրել էր հետևյալ կերպ. «Խոհեմությամբ կիրառիր զորությունդ, սահմանիր օրենքներ, պաշտոններում վերահաստատիր հանիրավի արձակված աստիճանավորներին և բարձրացրու մերժված արժանավորներին. այնժամ Երկնքի տակ բոլորը կհպատակվեն քեզ»։ Լյու Բաոնանին փորձում է հերքել Հե Սյուն, ով նշում է, որ Հան ժամանակաշրջանում մարդիկ «Ջրույցներից» հատվածներ մեջբերելիս կոչում էին դրանք «Քունձիի ասույթներ»,

այսինքն՝ բոլոր ասույթների հեղինակությունը վերագրվում էր Կոնֆուցիոսին, ինչը սխալ է, քանի որ շատ ասույթներ պատկանում են նրա սաներին և բավականին շատ են մեջբերումները տարբեր ժամանակաշրջաններից: «Զրույցները» հաճախ են հայտնվել ասույթների՝ այս կամ այն հեղինակին պատկանելու վերաբերյալ վեճերի կիզակետում: Մասնավորապես՝ «Զրույցների» տասնիններորդ գլխի չորրորդ ասույթը վերագրում են և Կոնֆուցիոսին, և Զիսյային: Որոշ մասնագետներ «Զրույցների» տասնիններորդ գլխի՝ Զիսյային պատկանող վեցերորդ ասույթը վերագրում են Կոնֆուցիոսին, և նման կարծիքները բազմաթիվ են: Բնական է, քանզի «Քունծիի զրույցները» շրջանավում էին նաև որպես «Քունծի», ինչպես որ «Մենծիի գիրքը»՝ «Մենծի», այսինքն այդ աշխատություններում ներառված ողջ նյութը սխալմամբ վերագրվում էր հեղինակներին, հաճախ՝ նույնիսկ մեջբերումները: Նեոկոնֆուցիական Ջայ Հաոն իր «Քառամատյանի մեկնություններում» նշում էր հետևյալը. «Մոծին արժանավոր էր բազմաշնորհությամբ, Քունծին՝ մարդկայնությամբ, Հուանծին՝ խորիմաստությամբ, Թյանծին՝ հավասարակշռությամբ, Լյեծին՝ համեստությամբ, Լյաոծին՝ անսահմանությամբ»: Սա նշանակում է, որ կոնֆուցիականները փորձում էին նշանակալի կշիռ ունեցող գրեթե բոլոր փիլիսոփաներին ներկայացնել որպես Կոնֆուցիոսի գաղափարական ազդեցության կրողներ, իսկ Կոնֆուցիոսին՝ ամենաերևելի փիլիսոփաներից, ինչը վիճահարույց մոտեցում է:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

所重: 民、食、喪、祭。

Կարևորի մարդկանց, պարենը, սուզը և զոհաբերությունները:

[Փոխադրությունը]

Պետք է ուշադիր լինել հասարակ մարդկանց, սննդի, սգո արարողությունների, աստվածներին և նախնիներին մատուցվող զոհաբերությունների նկատմամբ:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

宽则得众， 信则民任焉①， 敏则有功， 公则说。

Մեծահոգությամբ կգրավես բազում մարդկանց, ազնվությամբ կշահես ժողովրդի վստահությունը, ջանասիրությամբ կհասնես արդյունքի, անաչառությամբ կուրախացնես:

[Փոխադրությունը]

Առատաձեռնությամբ կունենաս մարդկանց աջակցությունը, աշխատասիրությամբ կհասնես արդյունքի, արդարամտությամբ կուրախացնես ժողովրդին:

[Մեկնությունը]

① «信则民任焉» - «Ազնվությամբ կշահես ժողովրդի վստահությունը». «Զրույցների» մի շարք խմբագրություններում այս հինգ գաղափարագրերը բացակայում են: Ենթադրվում է, որ այս արտահայտությունն ասույթում ավելացվել է թյուրիմացաբար, քանի որ այն նույնությամբ կրկնվում է «Զրույցների» տասնյոթերորդ գլխի վեցերորդ ասույթում:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2 0 . 2 子张问于孔子曰：“何如斯可以从政矣？”子曰：“尊五美，屏①四恶，斯可以从政矣。”子张曰：“何谓五美？”子曰：“君子惠而不费，劳而不怨，欲而不贪②，泰而不骄，威而不猛。”子张曰：“何谓惠而不费？”子曰：“因民之所利而利之，斯不亦惠而不费乎？择可劳而劳之，又谁怨？欲仁而得仁，又焉贪？君子无众寡，无小大，无敢慢，斯不亦泰而不骄乎？君子正其衣冠，尊其瞻视，俨然人望而畏之，斯不亦威而不猛乎？”子张曰：“何谓四恶？”子曰：“不教而杀谓之虐；不戒视成谓之暴；慢令致期谓之贼；犹之③与人也，出纳④之吝谓之有司⑤。”

Ձիջանը հարցրեց Քունձիին.

- Ինչպէս կարելի է կառավարել:

Ուսուցիչն ասաց.

- Հարգելով հինգ արժանիքները և ազատվելով չորս թերություններից՝ կարելի է կառավարել:

Ձիջանը հարցրեց.

- Որո՞նք են հինգ արժանիքները:

Ուսուցիչն ասաց.

- Ազնվայրն առատաձեռն է, սակայն ոչ շռայլ, բանեցնում է՝ չեն գանգատվում, ցանկություններում ազահ չէ, մեծ է, սակայն ոչ գոռոզ, գորեղ է, սակայն ոչ կատաղի:

Ձիջանը հարցրեց.

- Ի՞նչ ասել է՝ «առատաձեռն է, սակայն ոչ շռայլ»:

Ուսուցիչն ասաց.

- Մարդկանց տալ այն, ինչն օգուտ կբերի նրանց, մի՞թե առատաձեռնություն չէ, առանց շռայլության: Մի՞թե բանող մարդիկ կգանգատվեն, թե աշխատանքը ուժասպառ չանի: Թե ձգտի մարդկայնության և հաջողի, մի՞թե կարող է ազահ լինել: Ազնվայրը գործ ունենալով շատի

ու քչի, մեծի ու փոքրի հետ, քամահրաբար չի վարվում, մի՞թե դա մեծ լինել չէ՝ առանց գոռոզության: Ազնվայրն իր հագուստն ու գլխանոցը կրում է վայելչաբար, լի արժանապատվությամբ, և մարդիկ նրան նայելով պատկառում են. մի՞թե գորեղ լինել չէ՝ առանց կատաղության:

Ձիջանը հարցրեց.

- Որո՞նք են չորս թերությունները:

Ուսուցիչն ասաց.

- Սպանելն առանց սովորեցնելու դաժանություն է, կանխավ չզգուշացնելով՝ արդյունք ակնկալելը բռնություն է, դանդաղ հրամանատրմամբ հանդերձ աշխատանքն արագացնելու պահանջը վնասարարություն է, շնորհներ խոստանալն ու շնորհելիս ժլատություն անելը կծծիություն է:

[Փոխադրությունը]

Ձիջանը հարցրեց Քունձիին.

- Ինչպե՞ս կարելի է կառավարել տերունական գործերը:

Քունձիին ասաց.

- Հավատարիմ մնալով հինգ արժանիքներին և զերծ մնալով չորս թերություններից՝ կարելի է կառավարել տերունական գործերը:

Ձիջանը հարցրեց.

- Որո՞նք են հինգ արժանիքները:

Քունձիին ասաց.

- Երբ ազնիվ մարդը բարեգործություն է անում՝ ոչինչ չծախսելով, բանեցնում է մարդկանց՝ առանց գանգատների առիթ տալու, ցանկություններում ազահ չէ, մեծ ու խաղաղ է, սակայն ոչ գոռոզ, գորեղ է, սակայն ոչ կատաղի:

Ձիջանը հարցրեց.

- Ի՞նչ է նշանակում՝ «բարեգործություն է անում՝ ոչինչ չծախսելով»:

Քունձիին ասաց.

- Մարդկանց տալ այն, ինչն օգուտ կբերի նրանց, միթե բարեգործությունն չէ՝ առանց ծախսելու: Միթե աշխատող մարդիկ կգանգատվեն, եթե աշխատանքը ձիշտ ժամանակին լինի և ուժասպառ չանի: Եթե նա ձգտի մարդկայնության, միթե կարող է ազահ լինել: Ազնիվ մարդը խտրականորեն չի վերաբերվում մարդկանց, անկախ նրանց դիրքից և տոհմիկ լինելուց. միթե դա մեծ ու խաղաղ լինել չէ՝ առանց գոռոզության: Ազնիվ մարդն իր հագուստն ու գլխանոցը կրում է վայելչաբար, քայլում է՝ լի արժանապատվությամբ, և մարդիկ նրան նայելով զգաստանում են. միթե դա զորեղ լինել չէ՝ առանց կատաղության:

Ձիջանը հարցրեց.

- Որո՞նք են չորս թերությունները:

Քունձին ասաց.

- Մարդկանց պատերազմ առաջնորդելն առանց ուսուցանելու՝ դաժանություն է, առանց նախազգուշացնելու՝ օգուտ ակնկալելը բռնություն է, անորոշ հրամաններ տալով հանդերձ աշխատանքն արագացնելու պահանջը վնասարարություն է, արժանավորներին շնորհներ խոստանալն ու դրանք բաշխելիս ժլատություն անելը նվաստություն է:

[Մեկնությունը]

① «屏» - «ազատվել», «վերացնել», «զերծ մնալ». բոլոր տարբերակներն էլ գործածելի են:

② «欲而不贪» - բառացի՝ «ցանկություններում ազահ չէ». ասույթի բովանդակությունից պարզ է, որ «欲»՝ «ցանկություն», «տենչանք» գաղափարագիրը կիրառված է մարդկայնության վերաբերմամբ: Հուան Քանը նշում էր հետևյալը. «Նրանք, որ մարդկայնություն և արդարամտություն են տենչում՝ մեծահոգի են, իսկ նրանք, որ հարստություն և վայելքներ են տենչում՝ ազահ են»:

③ «犹之» - Վան Ինջին կարծում էր, որ արտահայտությունն ասույթում կիրառված է որպես խոսքի օժանդակ մաս, փոխադրելիս իմաստը սղվում է:

④ «出納» - բառացի՝ «ստանալ և հանձնել». ասույթում կիրառված է այլ իմաստով, վերաբերում է արժանի մարդկանց համար կանխորոշված պարգևների չափի նվազեցմանը:

⑤ «有司» - «Կծծիություն». արտահայտությունը կիրառվել է մանր պաշտոնյաներին բնորոշ սեփական թերարժեքությունից չարանալու անձնային որակը բնորոշելու համար:

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍԻ ԲՆԱԳԻՐԸ

2 0 . 3 孔子曰: “不知命, 无以为君子也; 不知礼, 无以立也; 不知言①, 无以知人也。”

Քունձին ասաց. «Չիմանալով կամքը՝ չես կարող ազնվալյր լինել, չիմանալով ծեսերը՝ չես կարող ոտքի կանգնել, չիմանալով խոսքերը՝ չես կարող ձանաչել մարդկանց»:

[Փոխադրությունը]

Քունձին ասաց. «Եթե չգիտես ձակատագիրը, չես կարող ազնիվ մարդ լինել, չգիտես ծեսերը՝ չես կարող մարդկանց մեջ քո տեղն ունենալ, չես հասկանում այլոց խոսքերը՝ չես կարող ձանաչել մարդկանց»:

[Մեկնությունը]

① «知言» - «իմանալ խոսքերը». այս արտահայտությունը վերաբերում է այլ մարդկանց վարքային դրսևորումների տարբերակմանը, ըստ իրենց խոսքերի: Նույն իմաստն ունի, ինչ Մենձիի համանուն աշխատության հետևյալ միտքը. «Լավ իմանալով մարդկանց խոսքերը՝ ունակ էր տարբերել բարին ու չարը»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան	5
Գլուխ 1. Ուսուցում	12
Գլուխ 2. Կառավարում	32
Գլուխ 3. Ութ շարք	58
Գլուխ 4. Համայնք և մարդկայնություն	83
Գլուխ 5. Գունյե Ջան	100
Գլուխ 6. Յունի մասին	128
Գլուխ 7. «Փոխանցում եմ...»	155
Գլուխ 8. «Թայ Բո»	185
Գլուխ 9. «Ուսուցիչը հազվադեպ էր...»	203
Գլուխ 10. Հայրենի ավանում	229
Գլուխ 11. Նրանք, որ սկզբից ուսումնասիրում են... ..	255
Գլուխ 12. Յան Յուանը	285
Գլուխ 13. Զիլուն... ..	308
Գլուխ 14. Սյանը հարցրեց... ..	336
Գլուխ 15. Վեյի Լին իշխանը... ..	378
Գլուխ 16. Զիշին	408
Գլուխ 17. Յան Հուոն	426
Գլուխ 18. Վեյձին	452
Գլուխ 19. Զիջանը	467
Գլուխ 20. Յաոն ասաց... ..	485

ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ

ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

Փոխադրությունը եւ մեկնությունը՝
ՅԱՆ ԲՈՉՅՈՒՆԻ

Զինարենից թարգմանեց
Պավել ՃԱՂԱՐՅԱՆԸ

Ստեփանակերտ 2020

Խմբագիր՝ Յ. Ալեքսանյան
Սրբագրիչ՝ Թ. Մաթեոսյան
Էջադրումը՝ Թ. Հարությունյանի
Կազմի ձեւավորումը՝ Ա. Խաչատրյանի

Թուղթը՝ օֆսեթ, չափսը՝ 60x84 1/16: Ծավալը՝ 31.5 տպ. մամուլ
Տպաքանակը՝ 1000:

Տպագրվել է «Դիզակ պլյուս» հրատարակչության տպարանում
ԼՂՀ, Ստեփանակերտ, Հ. Հակոբյան 25

«ԳԵՂarm» հանդեսի մատենաշարով լույս են տեսել

- «Թատերախաղեր Արեւմտյան գրականությունից» - 2010
Իոսիֆ Բրոդսկի. «Տեղատարափի շաչյունը» - 2011
Մ. Բախտին. «Գոստոնեսկու պոետիկայի խնդիրները» - 2012
«Միրիուսի սրնգահարները»/Վ.Խլեբնիկով, Ն.Գումիլյով,
Վ.Խոդասեիչ/ - 2012
Սերգեյ Գովլաթով. «Միայնակների երթը» - 2012
Յուրի Լոտման. «Միֆ.Անուն.Մշակույթ» - 2012
Վառլամ Շալամով. «Կոլիմյան պատմվածքներ»- 2012
Ժարկո Միլենիչ. «Լեռնը՝ հրաշագործի աշակերտը»- 2013
Պավել Ֆլորենսկի. «Իկոնոստաս» - 2014
Ռուս կոնցեպտուալ պոեզիա/ Գ.Պրիգով, Վ.Նեկրասով,
Լ.Ռուբինշտեյն/ - 2014
Հենրիխ Սապգիր. «Ջուգահեռ մարդը» - 2014
Վասիլի Գրոսման. «Կյանք եւ ճակատագիր» - 2014
«Կամուրջների խռովությունը.
մետամետաֆորիստներ» - 2015
Ալեքսանդր Սոլժենիցին. «Մատրյոնայի կալվածքը»- 2015
Անդրեյ Պլատոնով. «Չեւենգուր. Գուրը.
Պատմվածքներ» - 2015
Արդի ռուսական վերլիբը (անթոլոգիա) - 2015
Չինաստանի մշակույթի քրեստոմատիա - 2015
Ջիդի Մաջիա. «Հրեղեն խոսքեր» - 2015
Մա Քայ. «Մրտի արձագանքներ» - 2015
Եվգենի Վոդյալսկին. «Լավը» - 2015
Քայ Տյանսիմ. «Խաղաղ կյանքի երգը» - 2015
Ռուս այլախոհական պոեզիա (անթոլոգիա) - 2015
Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական
հասկացություններ (հատոր 1) - 2016

- Յու Ջիան. «Անձրեւից պատսպարվող թռչունը» - 2016
 Պավել Բասինսկի. «Լեւ Տոլստոյ. Փախուստ դրախտից» - 2016
- Չժան Յզի-յան. «Երազ ծովի մասին» - 2016
 Վան Չենչկի. «Երիտասարդ վանականի սիրո պատմությունը» - 2016
- Լյուդմիլա Պետրուշենսկայա. «Սեր. երջանկություն. ռեքվիեմ» - 2016
- Անդրեյ Բելի. «Պետերբուրգ» - 2016
 «Դիկոռոսներ. Անհայտ պոետների ապաստան» (անթրոլոգիա) - 2016
- Ռուս միլիոնալիստներ (անթրոլոգիա) - 2016
 Իձյե Թան. «Կոնֆուցիականությունը, ուրդայականությունը, դաոսիզմը, քրիստոնեությունը եւ չինական մշակույթը» - 2016
- Սյուն Շի-ի. «Երկնային կամուրջը» - 2016
 Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական հասկացություններ (հատոր 2 եւ 3) - 2016
- Դոնգ Քիանգ. «Ամուսնություն» - 2017
 Դոնգ Քիանգ. «Կացարաններ» - 2017
 Ինգերորգ Բախման. «30-րդ տարին» - 2017
 Ջիդի Մաջիա. «Ընձառյուծից մինչեւ Մայակովսկի» - 2017
 Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական հասկացություններ (հատոր 4) - 2017
- Անդրեյ Վոլոս. «Վերադարձ Փանջիռուր» - 2017
 Դոնգ Քիանգ. «Թաղում» - 2017
 Դոնգ Քիանգ. «Փառատոներ» - 2017
 Դոնգ Քիանգ. «Ուտեստներ» - 2017
 Սյաո Յյան. «Վիշապի մորուքներն ընդդեմ նախագծերի» - 2017

Ուան Յուդիան. «Մերձակցության աստիճաններ» - 2017
Ֆյոդոր Սոլոգուբ. «Չնչադելը» - 2018
Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական
հասկացություններ (հատոր 5) - 2018
Ու Չուն. «Չինական մշակույթ. փիլիսոփայություն» -2018
Մարտիրոս Ռբն. «Մոմերն իզուր եւ այրվել
մեղքերիս համար» - 2018
Ռեյսին Սյուրն, Սյուն Ճու. «Չինաստանի յուրահատկու-
թյունները: Չինաստանի համաշխարհային
ժառանգությունը»- 2018
Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական
հասկացություններ (հատոր 6) - 2018
Ադի ձայնը (20-րդ դարի հետաքսունական թվականների
սերնդի չին գրողների պատմվածքներ) -2019
20-րդ դարի ռուսական պատմվածք (անթոլոգիա) - 2019
Չինական մտքի եւ մշակույթի հիմնական
հասկացություններ (հատոր 7) - 2019
Գվինեթ Լյուիս. «Քառսի հրեշտակները» - 2020
Պավել Բասինսկի. «Լեւ Տոլստոյ. Ազատ մարդը» - 2020
Յերինգ Նորբու. «Փրկված գառը» - 2020
Չժան Յավեն. «Դարերի կանչը» (Մտորումներ Հոնկոնգի մասին.
իրական պատմություն) - 2020

Ոգի-Նաիրի
Vogi-Nairi

www.vogi-nairi.am

Էլ. հասցե՝ vogi.nairi@mail.ru

հեռ.: +374 97252323, +374 94259161

